

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Комунальна науково-методична установа

"Березнівський районний методичний кабінет"

Березнівської районної ради

Дошкільний навчальний заклад

ясла-садок №1 "Ромашка" комбінованого типу

Конкурс-ярмарок педагогічної творчості

Номінація "Дошкільна освіта"

**Формування екологічно-мотиваційної
діяльності дошкільнят**

Виконав

Мешко Галина Федорівна,

вихователь

Березне - 2012

Мешко Н. Ф. Формування екологічно-мотиваційної діяльності дошкільнят.
Навчально-методичний посібник - Березне, 2012. - 160с.

Одним із актуальних завдань, що стоять перед педагогами дитячих дошкільних закладів, є виховання в малюків цілісного ставлення до природного довкілля та самих себе, усвідомлення дітьми важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу - тобто формування у них екологічно-доцільної поведінки. Правильно організувати та урізноманітнити процес екологічного виховання в дитячому садку допоможе цей посібник.

Рецензент: Житковська Г. Т., методист відділу освіти Березнівської райдержадміністрації.

Схвалено науково-методичною радою Комунальної науково-методичної установи "Березнівський районний методичний кабінет" Березнівської районної ради (протокол № _____ від _____ 2012р.)

Зміст

I. ВСТУП	4
II. ЗМІСТ ПОСІБНИКА	9
2.1. Перспективне планування занять за розділом "Розвиток екологічних уявлень"	10
2.2. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі..	18
– Завдання екологічного виховання дошкільників	23
– Формування екологічної свідомості через емоційну сферу	24
– Складові природничого розвивального середовища.....	25
– Форми освітньої роботи з екологічного виховання	26
– Методи та прийоми екологічного виховання	26
– Ведення спостережень	28
2.3. Куточок природи у дошкільному закладі	35
2.3. Організація та методика проведення екскурсій у природу	44
2.4. Організація праці дітей у природі	57
2.5. План роботи екологічної лабораторії „Природолюби"	66
2.6. Екологічний зорепад в казках, іграх та завданнях	70
2.7. Народна мудрість про довкілля.....	86
2.8. Разом з батьками	97
2.9. Конспекти занять природничо-екологічного спрямування.....	104
– «Мандрівка улюбленими стежками Лісовичка»	105
– „Для кого цей чудовий дім?"	110
– "Любіть і бережіть природу"	114
– «Чому стурбована краплинка»	119
2.10. Свята, розваги	125
– "Про що розповідає осінній листочок"	126
– Весна-красна.....	130
– "Літо - літечко"	136
2.11. Консультації	142
– "Привчаймо дітей любити природу змалку"	143
– "Проведення занять на вулиці"	146
III. ВИСНОВКИ	149
IV. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	159

ВСТУП

«Людина стала людиною тоді, коли вона вперше почула шелест листя, дзюркотіння веселого струмочка, дзвін срібних дзвіночків у бездонному літньому небі, завивання хуртовини за вікном, лагідний плюскіт хвиль і урочисту тишу ночі, — почула і замерла, слухає сотні і тисячі років чудову музику життя».

В.О. Сухомлинський

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї.

Ознайомлення дітей дошкільного віку зі світом природи має вирішувати одне з головних завдань: допомогти дитині усвідомити себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому дитина живе.

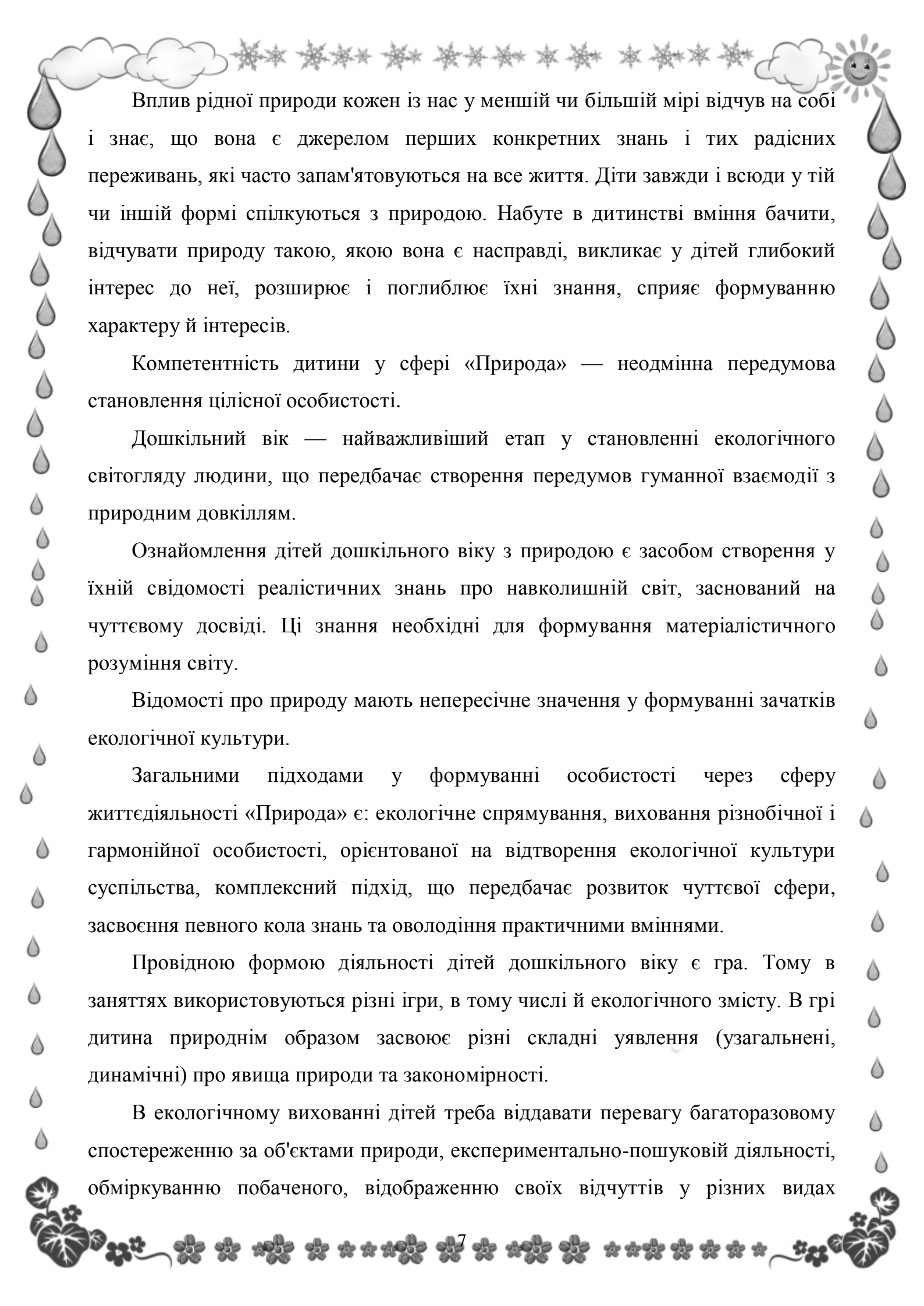
Екологічна ситуація в нашій країні визначає, що серед багатьох напрямів навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку екологічне виховання набуває дедалі більшої актуальності.

Знання про навколишній світ, формування екологічного мислення, екологічна культура, практичні навички екологічної культури людини, її маленькі джерела, її витoki мають свій початок у дошкільному віці.

Серед багатьох напрямів ознайомлення дошкільнят із природою важливим є формування в дитини цілісної картини навколишнього світу. Відбувається засвоєння малюками системи знань природи про існуючі в ній зв'язки й залежності, формування екологічних уявлень, ціннісних основ ставлення до світу, усвідомлення впливу діяльності людини на природу. На основі цих знань мають виховуватися гуманні почуття, практичний позитивний досвід спілкування з природою.

В екологічному вихованні знання й моральність перебувають у єдності. Моральність і інтелект взаємопов'язані й залежать одне від одного. У час, коли знижується моральний рівень, небезпека підстерігає інтелект. Звичайно, історія підтверджує, що інтелект — це не завжди начитаність і освіта. Історії відомі безграмотні мудреці. Отже, важлива гармонія між знаннями і вчинками людини.

Кожен, хто шукатиме відповіді на запитання, що найголовніше в екологічному вихованні, зазнає чималих труднощів. Справді, як виділити щось одне? Яким шляхом піти? Виховання взагалі — процес не лише складний, а й багатоликий, різноманітний, багатозмістовний. Розрив між теорією і практикою, між знаннями людини й поведінкою у природі існує, і вельми значний. Це філософський аспект буття. Найменший поштовх до правильного ставлення до довкілля допомагає не лише природі, а й дитині.

Вплив рідної природи кожен із нас у меншій чи більшій мірі відчув на собі і знає, що вона є джерелом перших конкретних знань і тих радісних переживань, які часто запам'ятовуються на все життя. Діти завжди і всюди у тій чи іншій формі спілкуються з природою. Набуते в дитинстві вміння бачити, відчувати природу такою, якою вона є насправді, викликає у дітей глибокий інтерес до неї, розширює і поглиблює їхні знання, сприяє формуванню характеру й інтересів.

Компетентність дитини у сфері «Природа» — неодмінна передумова становлення цілісної особистості.

Дошкільний вік — найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, що передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою є засобом створення у їхній свідомості реалістичних знань про навколишній світ, заснований на чуттєвому досвіді. Ці знання необхідні для формування матеріалістичного розуміння світу.

Відомості про природу мають непересічне значення у формуванні зачатків екологічної культури.

Загальними підходами у формуванні особистості через сферу життєдіяльності «Природа» є: екологічне спрямування, виховання різнобічної і гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід, що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями.

Провідною формою діяльності дітей дошкільного віку є гра. Тому в заняттях використовуються різні ігри, в тому числі й екологічного змісту. В грі дитина природнім образом засвоює різні складні уявлення (узагальнені, динамічні) про явища природи та закономірності.

В екологічному вихованні дітей треба віддавати перевагу багаторазовому спостереженню за об'єктами природи, експериментально-пошуковій діяльності, обміркуванню побаченого, відображенню своїх відчуттів у різних видах

діяльності, моделюванню явищ природи тощо.

Враховуючи зміст, мету і завдання екологічного виховання, поряд із традиційними спостереженнями вихователь може організувати й провести мовні логічні завдання.

Мовні логічні завдання — це розповіді-загадки про природу, відповіді на які дитина може дати лише в тому випадку, коли чітко усвідомить зв'язки і закономірності в природі.

Використання логічних мовних завдань ставить дитину в ситуацію, коли вона змушена використовувати різні прийоми розумової діяльності (порівняння, аналіз). Це активізує самостійність, уміння добирати шляхи розв'язування завдань, робити висновки, узагальнення тощо.

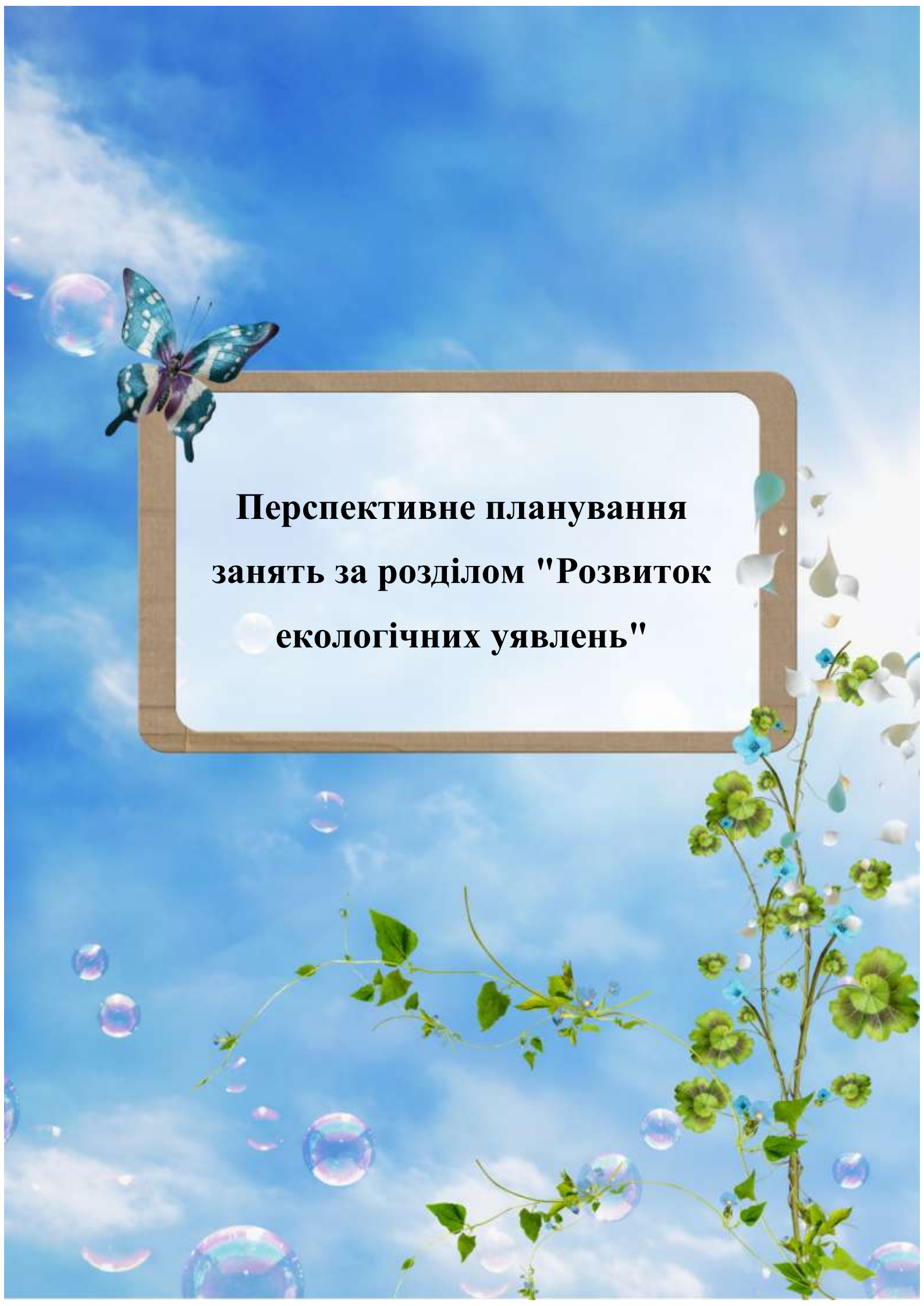
Проблемні запитання — одна з найпоширеніших і найдоступніших для дітей форм, що спонукає малюка до пізнання.

Вони розвивають у дітей продуктивне мислення через розв'язання завдань, поставлених проблем і дають новий пізнавальний результат. Розв'язуючи завдання, дошкільнята закріплюють знання про правила природокористування.

Зміст роботи носить варіативний характер і передбачає творчий підхід у практичній роботі вихователя з урахуванням його інтересів та досвіду.

The background of the cover is a vibrant blue sky with soft, wispy white clouds. In the upper left, a colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top-left corner of the central frame. Numerous iridescent bubbles of various sizes float throughout the scene. In the lower right, a green vine with heart-shaped leaves and small blue and white flowers extends upwards. The central text is enclosed in a light brown, rounded rectangular frame.

ЗМІСТ ПОСІБНИКА

**Перспективне планування
занять за розділом "Розвиток
екологічних уявлень"**

Середній дошкільний вік

Місяць	№ теми	Розвивальні завдання	Засоби розв'язання завдань, внесення Регіонального компонента	Матеріали, обладнання	Дії дітей
Вересень	№ 1, 2	Ознайомлення дітей із послідовністю зміни пір року; уточнення уявлень про характерні ознаки кожного сезону	Кругова діаграма зміни пір року	Картини, що зображують різні сезонні явища; предметні й сюжетні картинки за порами року; вірші, загадки про природу; по чотири картки різних кольорів (жовтого, білого, зеленого, червоного) на кожну дитину	Участь у бесідах про пори року; читання віршів, загадки; установлення послідовності пір року за допомогою кругової діаграми. Гра «Коли це буває?» — діти розподіляють картинки із зображенням якого-небудь сезонного явища за секторами кругової діаграми пір року
	№3,4	Уточнення уявлень дітей про сезонні зміни в природі восени Опанування дії заміщення. Розвиток емоційного життя природних явищ	Кругова діаграма зміни пір року	Іграшка-ведмідь; загадки про осінь; аркуші паперу жовтого кольору, фломастери	Моделювання казкової ситуації: діти перетворюються на чарівників, які говорять знаками, обговорюють сезонні явища восени й позначають їх за допомогою умовних знаків (похмура погода, день коротший за ніч, дощ, калюжі). Діти-чарівники самі малюють знаки на своїх аркушах і розповідають Ведмедику, які знаки вони впізнали
Жовтень	№ 5, 6	Ознайомлення дітей зі змінами в житті рослин восени	«Осінній» сектор кругової діаграми	Картинки осіннього пейзажу; вірші про осінь; жовті аркуші паперу, фломастери	Розглядають картинки із зображенням осіннього лісу; читають вірші про осінь; згадують знаки, придумані на попередньому занятті; грають у гру «День і ніч». Знайомлять із новими знаками, що позначають зміни в житті рослин восени («листопад», «пожовклі трави»)

Листопад	№ 7. «Дарунк и осені»	Узагальнення уявлень про овочі, фрукти, гриби й насіння	Кругова діаграма зміни пір року	Демонстраційний матеріал: фрукти, овочі, гриби, жолуді; насіння берези, клена; загадки. Осінній сектор діаграми; жовті аркуші паперу, фломастери	Розглядають фрукти: згадують їхні назви, описують зовнішній вигляд (забарвлення, форма), куштують на смак; з'ясовують, де вони ростуть і як використовуються в їжі. Аналогічно розглядають овочі. Відгадують загадки про гриби; дізнаються про їхню будову, назви, використання в їжі. Знайомлять із насіннями, їхнім зовнішнім виглядом, способом поширення. Самостійно замальовують умовні знаки на своїх аркушах паперу
	№8. «Осінь — зміни в житті тварин»	Закріплення уявлень про підготовку звірів (ведмедя, білки, їжачка, зайця) до зими	«Осіній» сектор кругової діаграми	Картинки із зображенням ведмедя, їжачка, зайця білого й сірого, білки рудої й сірої; загадки про звірів; жовті аркуші паперу, фломастери	Згадують книгу Г. Скрибичького «Усякпо-своєму»; міркують, як звірі готуються до зими; відгадують загадки про тварин. Малюють знаки («сплячка», «у тварин тепле, пухнасте хутро», «заготівля запасів на зиму»)
Грудень	№ 9—10. «Що буває восени»	Розвиток уявлень дітей про відліт птахів восени, уведення поняття «перелітні птахи». Узагальнення й систематизація знань дітей про осінь	«Осіній» сектор кругової діаграми	Картинки із зображенням перелітних птахів (ластівка, шпак, грак, лелека, качка та ін.); загадки про прикмети осені; набір карток з умовними зображеннями осінніх явищ	Розмовляють про відліт птахів восени до теплих країв, пояснюють причину відльоту, за допомогою знака зображують відліт птахів. Гра «Що буває восени?»
	№11. «Зима. Сезонні зміни в природі»	Уточнення уявлень дітей про сезонні зміни в природі взимку	Кругова діаграма зміни пір року	Загадки, вірші про зиму; картинка зимового пейзажу; аркуші паперу білого кольору, фломастери; ялинкові прикраси	Відгадують загадку про зиму; на діаграмі позначають, де живе зима, після якої пори року настає. Придумують знаки — зимові приклади («сонце світить рідко, та не гріє», «сніг», «ніч довша за день»). «Зима» наприкінці заняття приносить подарунки (сніжинки, мішуру тощо)

Січень	№ 12. «Зима. Зміни в житті рослин»	Ознайомленн я дітей зі змі- нами в житті рослин узим- ку, уведення понять «листяні дерева», «хвойні дере- ва»	«Зимовий » сектор кругової діаграми	Картинки зимового пейзажу; уривок із вірша О. Пушкіна «Зи- мовий ранок»; гілочки дерев (клен, береза, ялина); білі аркуші паперу, фломастери	Читають вірш О. Пушкіна; розглядають гілки дерев; по- яснюють, що взимку дерева живі — вони лише засинають, відпочивають; ставлять гілки до вази й спостерігають за ними протягом місяця; вигадують позначення («листяні дерева», «хвойні дерева» взимку)
	№ 13. «Зима. Зміни в житті тварин»	Ознайомленн я дітей із жит- тям тварин узимку, уведення поняття «зимуючі пта- хи»	«Зимовий » сектор кругової діаграми	Картинки із зображенням ведмедя, їжака, білки (сірої), зайця (білого), зимуючих птахів (горобець, синиця, ворона, снігур, сорока, дятел); коробка з ялин- ковими прикрасами; білі аркуші паперу, фломастери	Згадують, як зимують ведмідь і їжак, розглядаючи картинки. Обговорюють, чи всі птахи полетіли в теплі краї; розглядають картинки зимуючих птахів; з'ясовують, чим вони харчуються, як рятуються від хижаків, як люди допомагають птахам перезимувати. Малюють знаки («сплячка», «птахи злітаються до людського житла»)
Лютий	№ 14. «Зима. Сезонні зміни в природі »	Розвиток уяв- лень дітей про зимові явища природи	«Зимовий » сектор кругової діаграми	Біла тканина(для зображення заметів); скло (для зображення ставка); вирізані з паперу рибки, водорості; уривок із вірша О. Пушкіна «Зимовий вечір»; фломастери, білі аркуші паперу	Читають уривок із вірша О. Пушкіна; зображують знаками те, що побачили на прогулянці (меблі, замети, лід)
	№ 15. «Що бу- ває взим- ку?»	Узагальнення й систематиза- ція знань дітей про зиму	Кругова діаграма зміни пір року	Комплект карток з умовними позначками зимових явищ (на кожну пару дітей)	Відповідають на питання хлоп- чика Чомучки про зиму (погоду, про життя рослин і тварин узимку, про зимові розваги); грають у гру: вихователь загадує загадки, а діти називають відгадки й показують потрібний умовний знак

Березень	№16. «Весна. Сезонні зміни в природі»	Закріплення й уточнення уявлень дітей про сезонні зміни в природі на-весні	Кругова діаграма зміни пір року	Загадки й вірші про весну; фломастери, зелені аркуші паперу	Відгадують загадку про весну й шукають відгадку на чарівному колі; простежують, після якої пори року настає весна; розмовляють за питаннями про весну (про погоду, сонце, сніг, бурульки). Перетворюються на чарівників, які говорять про прикмети весни знаками («сонце світить яскравіше, ніж узимку», «день дорівнює ночі», «струмки»); порівнюються весняні знаки із зимовими. Грають у рухливу гру «Струмочок» У гості до дітей приходять Весна (дорослий). Розглядають гілки з набряклими бруньками; розмовляють про появу трави й перших квітів; розглядають картинки, описують зовнішній вигляд квітів.
	№ 17. «Весна. Зміни в житті рослин»	Ознайомлення дітей зі змінами в житті рослин навесні, введення поняття «первоцвіти»	«Весняний» сектор кругової діаграми	Гілки дерев із набряклими бруньками; картинки первоцвітів; фломастери; картки із зображеннями весняних і зимових знаків	Знайомляться з поняттям «первоцвіт». Вигадують весняні знаки («набрякання бруньок», «поява трави», «первоцвіти»). Гра «Загадки весни» — розподіляють картки із зображеннями весняних і зимових знаків
Квітень	№18. «Весна. Зміни в житті тварин»	Ознайомлення дітей із життям тварин навесні, введення поняття «комахи»	«Весняний» сектор кругової діаграми	Картинки із зображенням комах (метелики: кропивниця, лимонниця, джміль, сонечко), тварин (ведмідь, їжак, заєць сірий, білка руда); фломастери, зелені аркуші паперу	Говорять про появу ранньої весною перших метеликів: кропивниці й лимонниці; описують їхній зовнішній вигляд; розглядають картинки із зображенням джмеля й сонечка; пояснюють, яку користь вони приносять. Знайомлять із поняттям «комахи». Слухають розповідь про звірів (виходить із барлоги ведмідь із ведмежатами; прокидається їжак; заєць і білка одягають замість зимових шубок літні — змінюється колір хутра). Гра «Літає — не літає». Придумують власні варіанти знаків («пробудження звірів», «поява комах», «у звірів легке коротке хутро»)

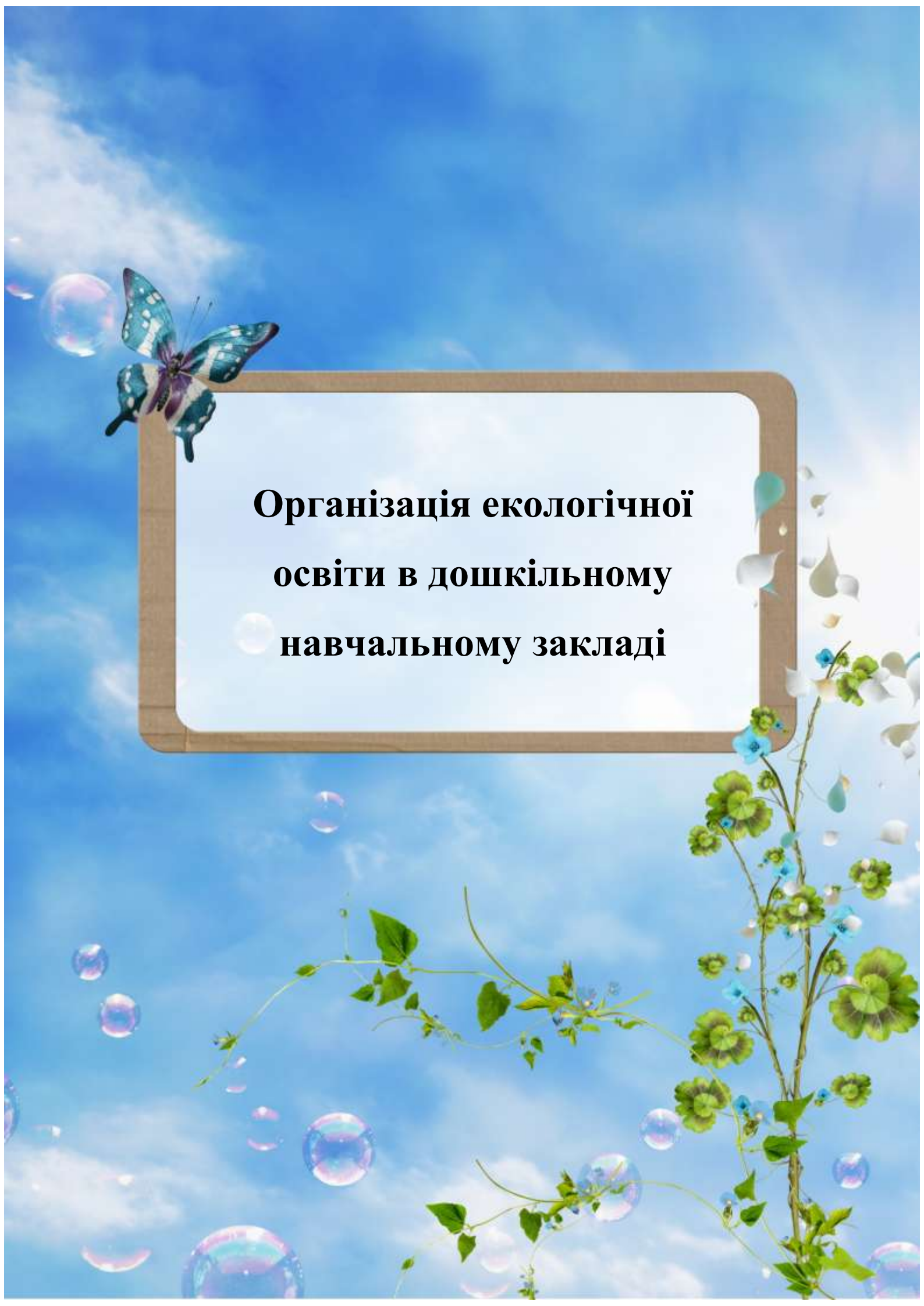
	№ 19. «Весна. Зміни в житті тварин»	Триває зна- йомство дітей із життям тва- рин навесні	«Весняни й» сектор кругової діаграми	Картинки із зображеннями жаби, перелітних птахів, пташиних гнізд; шпаківня; вірші, загадки; зелені аркуші паперу, фломастери	Відгадують загадку про жабу; розглядають картинку із зоб- раженням жаби (звертається увага на зовнішній вигляд, звички, спосіб харчування, яку користь приносить). Розглядають картинки із зображеннями перелітних птахів (ластівка, шпак, гусак, качка, лелека) — що роблять птахи навесні? (Показ шпаківні та пропозиція повісити її на ділянці дитячого садка.) За допомогою дорослого при- думують нові знаки («приліт птахів», «виплоденняпташенят»)
Травень	№20. «По- дорож у травень»	Ознайомленн я дітей із сезонними змінами в природі вліт- ку	Кругова діаграма зміни пір року	Загадка про літо; картинки літнього пейзажу, веселки; фломастери, червоні аркуші паперу	Згадують про пори року; відга- дують загадку про літо й шу- кають відгадку на діаграмі. Говорять щодо питань погоди, сонця, дощу; слухають розповідь вихователя про грози з градом, веселку, працю й від- починок людей улітку Придумують можливі варіанти знаків («сонце світить яскраво», «день довший за ніч», «град»)
Червень	№21. «Літо. Зміни у світі рослин»	Уведення по- нять «лугові квіти» і «са- дові квіти»	«Літній» сектор кругової діаграми	Букети польових і садових квітів або картинки з їхнім зображенням; картинки зі стогом сіна; фломастери, червоні аркуші паперу	Згадують, які квіти відомі, де вони ростуть, і розділяють їх на лугові (ромашка, конюшина, деревій, дзвіночок) і садові (півонія, нігтик, флокси, гладіолуси); говорять про місце їхнього вирощування, значення для людини (є лікарськими), працю дорослих улітку (заготівля сіна). Придумують нові знаки («квіти», «сіно»)
	№22. «Літо. Зміни в житті рослин»	Уточнення й узагальнення знань дітей про їстівні й отрутні гриби та ягоди	«Літній» сектор кругової діаграми	Картинки із зображеннями грибів, ягід; ко- лоски пшениці, жита; фломастери, червоні аркуші паперу	Говорять про те, які гриби рос- туть у лісі; розглядають кар- тинки їстівних і отрутних грибів, їстівних і отрутних ягід. Розглядають колоски злаків; знайомлять із трудовими діями: як печуть хліб, як збирають урожай. Придумують нові знаки («гриби», «дозрівання лісових ягід», «збір урожаю»)

	№23. «Літо. Зміни в житті тварин»	Ознайомлення дітей із життям тварин улітку. Закріплення й систематизація знань дітей про літо	«Літній» сектор кругової діаграми	Картинки, що зображують тварин із дитинчатами, комах, фломастери, червоні аркуші паперу; комплекти карток із зображеннями літніх знаків	Говорять про життя тварин улітку (у птахів виростають пташенята, які вчаться літати; у звірів підрастають дитинчата; з'являється багато комах: метеликів, коників, жуків, мух). Придумують новий знак — «пташенята виростають», «учаться літати»
--	-----------------------------------	---	-----------------------------------	---	--

Старший дошкільний вік

Вересень	№ 1, 2, 3	Розвиток уміння розрізняти живу й неживу природу, виділяти відмітні ознаки живої природи; класифікація об'єктів живої й неживої природи з використанням умовних позначок	Умовні позначки: живої й неживої природи; рослини і тварин; умов життя (світло, тепло, вода, ґрунт)	Картинки із зображеннями об'єктів живої (рослини й тварини) і неживої (сніг, камінь, пісок, океан і т. ін.) природи; фломастери, папір	Поділяють наявні картинки із зображеннями об'єктів живої й неживої природи на групи за істотною ознакою; вигадують і використовують умовні позначки для живої й неживої природи, умов життя. Грають у дидактичні й рухливі ігри «Живе — неживе», «Відгадай за описом», «Рослина або тварина?»
	№ 4	Знайомство з лісом (рослинами й тваринами), засвоєння використання моделей взаємозв'язку рослин і тварин на прикладі лісу	Картки з умовними позначками птахів, комах, звірів, рослин; кругова діаграма зміни пір року з умовними позначками («осінній» сектор)	Картини із зображеннями осіннього лісу, його мешканців: птахів, комах, звірів, лісових рослин; картки з умовними позначками; стрілки — односторонні й двосторонні; олівці, папір	Розглядають картинки з мешканцями лісу, називають їх; установлюють зв'язки й залежності птахів і рослин, комах і рослин, використовуючи моделі, роблячи узагальнення, що комахи, птахи, звірі — це тварини; міркують про їхню значущість один для одного, відгадують загадки про ліс; розповідають Лісовичку про місцевих мешканців

Жовтень	№ 5	Розвиток уявлень про значення лісу в житті людини, про природоохоронну роль діяльності людини; засвоєння використання моделей взаємозв'язку тварин, лісу й людини	Умовні позначки людини, лісу; двосторонні стрілки	Пейзажні картини із зображенням лісу в різні пори року; картинки із зображеннями дарунків лісу (грибів, ягід, лікарських трав); природний матеріал; вироби з дерева, деревини; іграшковий дід-лісовик; папір, олівці	Доходять висновку, що в лісі всі приятелюють і допомагають одне одному (позначають за допомогою карток з умовними позначками — заняття № 4). Обговорюють, що дає ліс людині (гриби, горіхи, ягоди, лікарські трави, деревину, гарний настрій, естетичну насолоду). Говорять про те, як людина допомагає лісу та його мешканцям; малюють картину про дружбу лісу й людини:
---------	-----	---	---	--	---

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. In the upper left, a colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top-left corner of the text box. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the lower right, there are green and blue flowers, possibly morning glories, with some petals falling. The text is centered within a light blue rounded rectangle with a brown border.

**Організація екологічної
освіти в дошкільному
навчальному закладі**

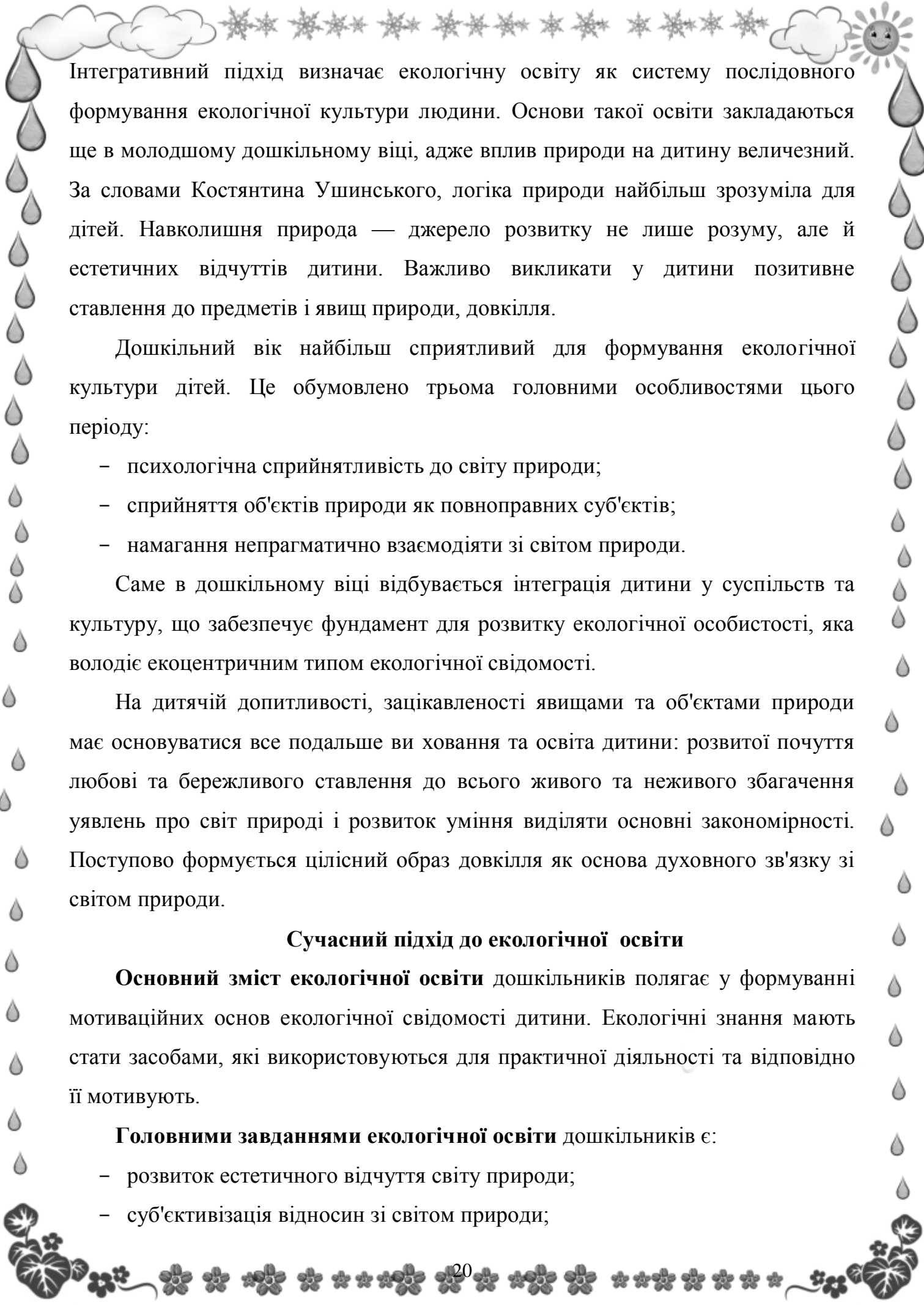
Сучасна екологічна освіта спрямована у майбутнє. Вона спирається на ідеї гармонії природи та людини, стійкого розвитку біосфери, сприяє формуванню духовної, моральної, екологічно освіченої особистості та створенню умов для її розвитку. Підґрунтям екологічної освіти є життєва потреба дотримуватися законів природи, розуміти й беззаперечно сприймати вимоги та обмеження, які визначаються ними в усіх сферах життєдіяльності людини.

Екологічна освіта останнім часом зазнала істотних якісних змін. У освітян уже є розуміння того, що:

- не достатньо лише володіти певним обсягом екологічних знань;
- необхідні чітка етико-екологічна позиція та відповідальна діяльність людини;
- уся освітня діяльність має бути екологічно зорієнтованою і спрямованою на розвиток інтелектуальної та духовної сфер особистості.

Особливості сприйняття природи у дошкільному віці

Розуміння необхідності інтеграції знань потребує не лише підготовки дітей до системного, наукового сприйняття світу та наявних у ньому екологічних проблем, але й до пізнання природи, до активних природоохоронних дій.

Інтегративний підхід визначає екологічну освіту як систему послідовного формування екологічної культури людини. Основи такої освіти закладаються ще в молодшому дошкільному віці, адже вплив природи на дитину величезний. За словами Костянтина Ушинського, логіка природи найбільш зрозуміла для дітей. Навколишня природа — джерело розвитку не лише розуму, але й естетичних відчуттів дитини. Важливо викликати у дитини позитивне ставлення до предметів і явищ природи, довкілля.

Дошкільний вік найбільш сприятливий для формування екологічної культури дітей. Це обумовлено трьома головними особливостями цього періоду:

- психологічна сприйнятливість до світу природи;
- сприйняття об'єктів природи як повноправних суб'єктів;
- намагання непрагматично взаємодіяти зі світом природи.

Саме в дошкільному віці відбувається інтеграція дитини у суспільств та культуру, що забезпечує фундамент для розвитку екологічної особистості, яка володіє екоцентричним типом екологічної свідомості.

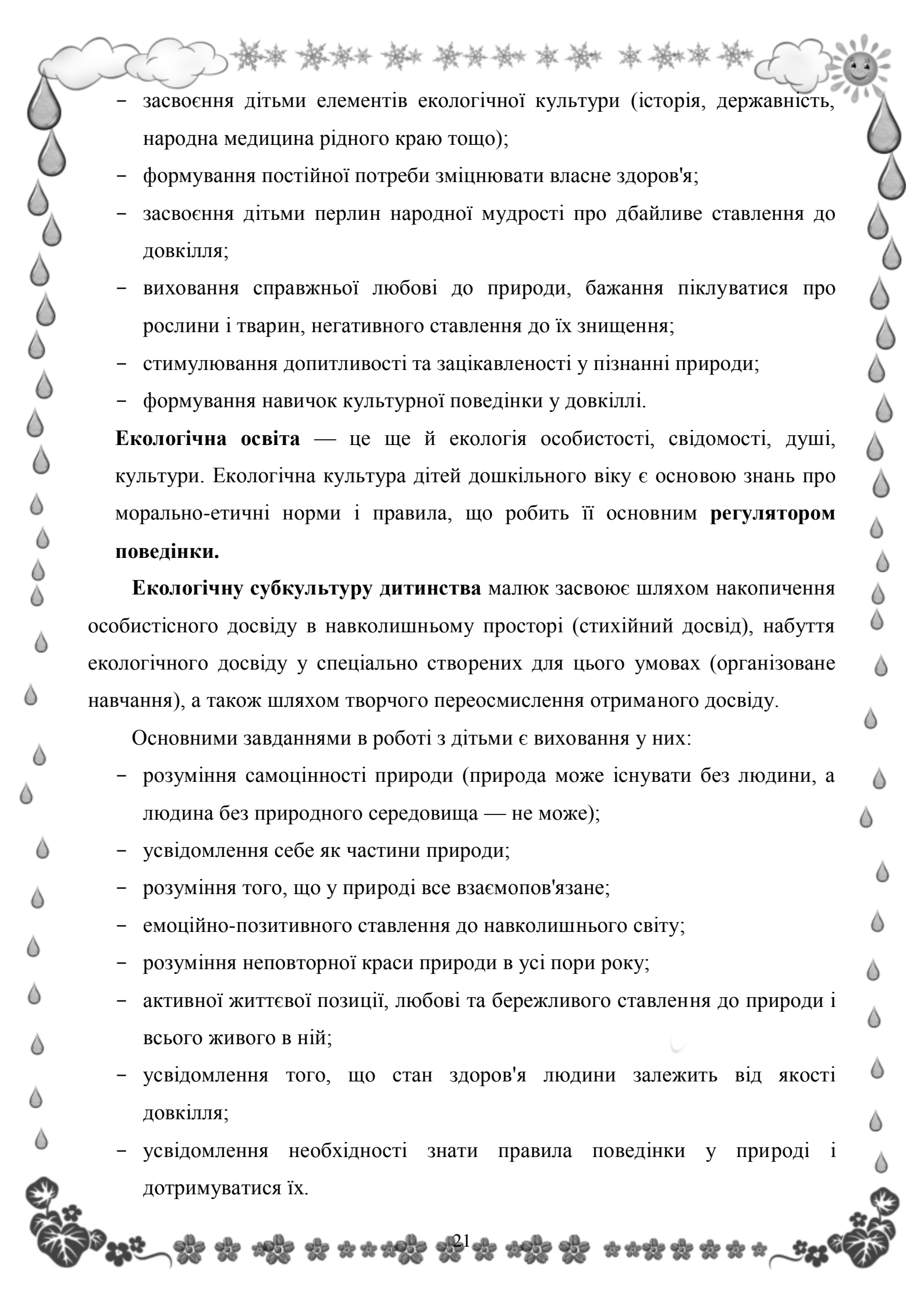
На дитячій допитливості, зацікавленості явищами та об'єктами природи має ґрунтуватися все подальше ви ховання та освіта дитини: розвитої почуття любові та бережливого ставлення до всього живого та неживого збагачення уявлень про світ природі і розвиток уміння виділяти основні закономірності. Поступово формується цілісний образ довкілля як основа духовного зв'язку зі світом природи.

Сучасний підхід до екологічної освіти

Основний зміст екологічної освіти дошкільників полягає у формуванні мотиваційних основ екологічної свідомості дитини. Екологічні знання мають стати засобами, які використовуються для практичної діяльності та відповідно її мотивують.

Головними завданнями екологічної освіти дошкільників є:

- розвиток естетичного відчуття світу природи;
- суб'єктивізація відносин зі світом природи;

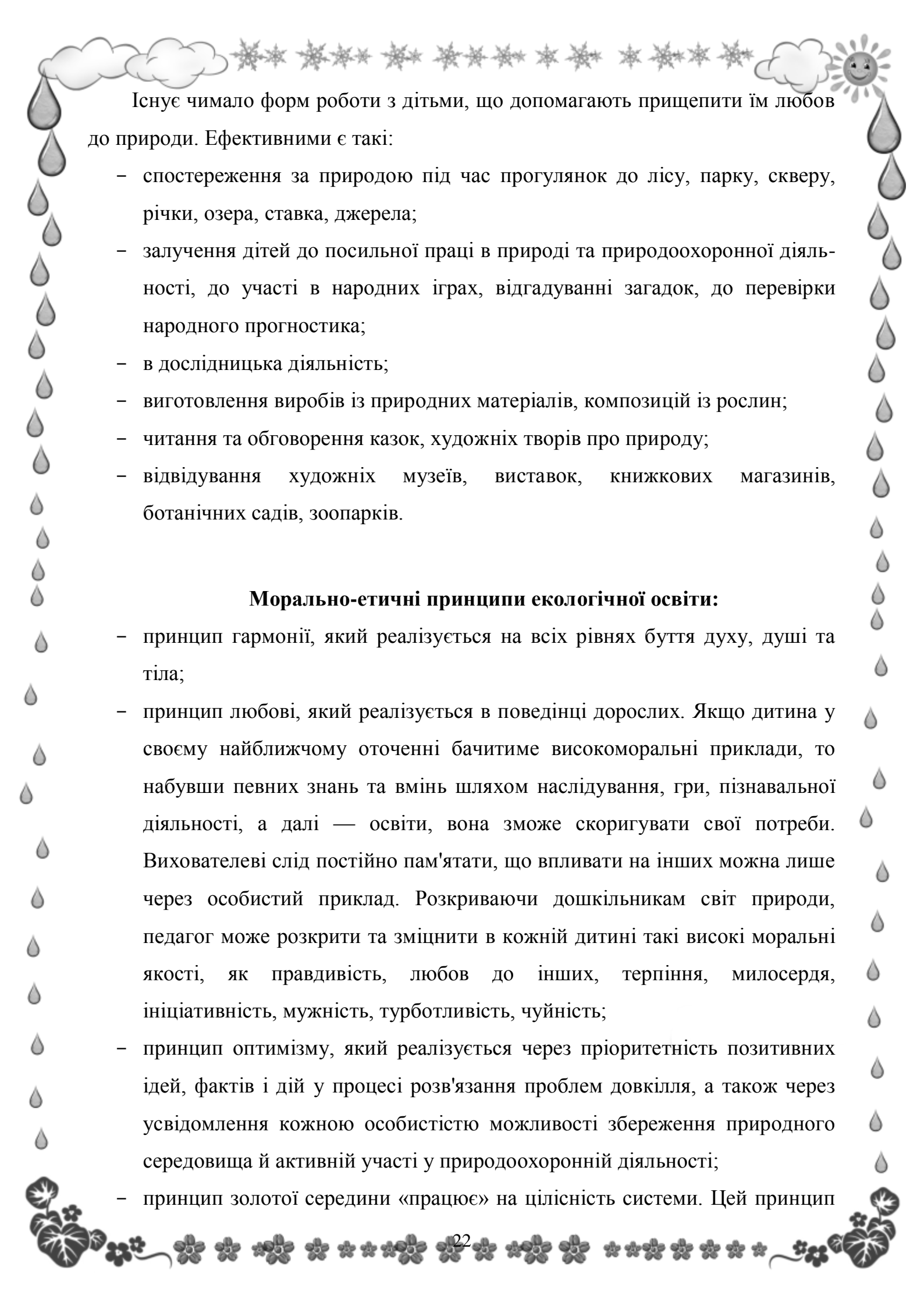
-
- засвоєння дітьми елементів екологічної культури (історія, державність, народна медицина рідного краю тощо);
 - формування постійної потреби зміцнювати власне здоров'я;
 - засвоєння дітьми перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до довкілля;
 - виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин, негативного ставлення до їх знищення;
 - стимулювання допитливості та зацікавленості у пізнанні природи;
 - формування навичок культурної поведінки у довкіллі.

Екологічна освіта — це ще й екологія особистості, свідомості, душі, культури. Екологічна культура дітей дошкільного віку є основою знань про морально-етичні норми і правила, що робить її основним **регулятором поведінки**.

Екологічну субкультуру дитинства малюк засвоює шляхом накопичення особистісного досвіду в навколишньому просторі (стихійний досвід), набуття екологічного досвіду у спеціально створених для цього умовах (організоване навчання), а також шляхом творчого переосмислення отриманого досвіду.

Основними завданнями в роботі з дітьми є виховання у них:

- розуміння самоцінності природи (природа може існувати без людини, а людина без природного середовища — не може);
- усвідомлення себе як частини природи;
- розуміння того, що у природі все взаємопов'язане;
- емоційно-позитивного ставлення до навколишнього світу;
- розуміння неповторної краси природи в усі пори року;
- активної життєвої позиції, любові та бережливого ставлення до природи і всього живого в ній;
- усвідомлення того, що стан здоров'я людини залежить від якості довкілля;
- усвідомлення необхідності знати правила поведінки у природі і дотримуватися їх.

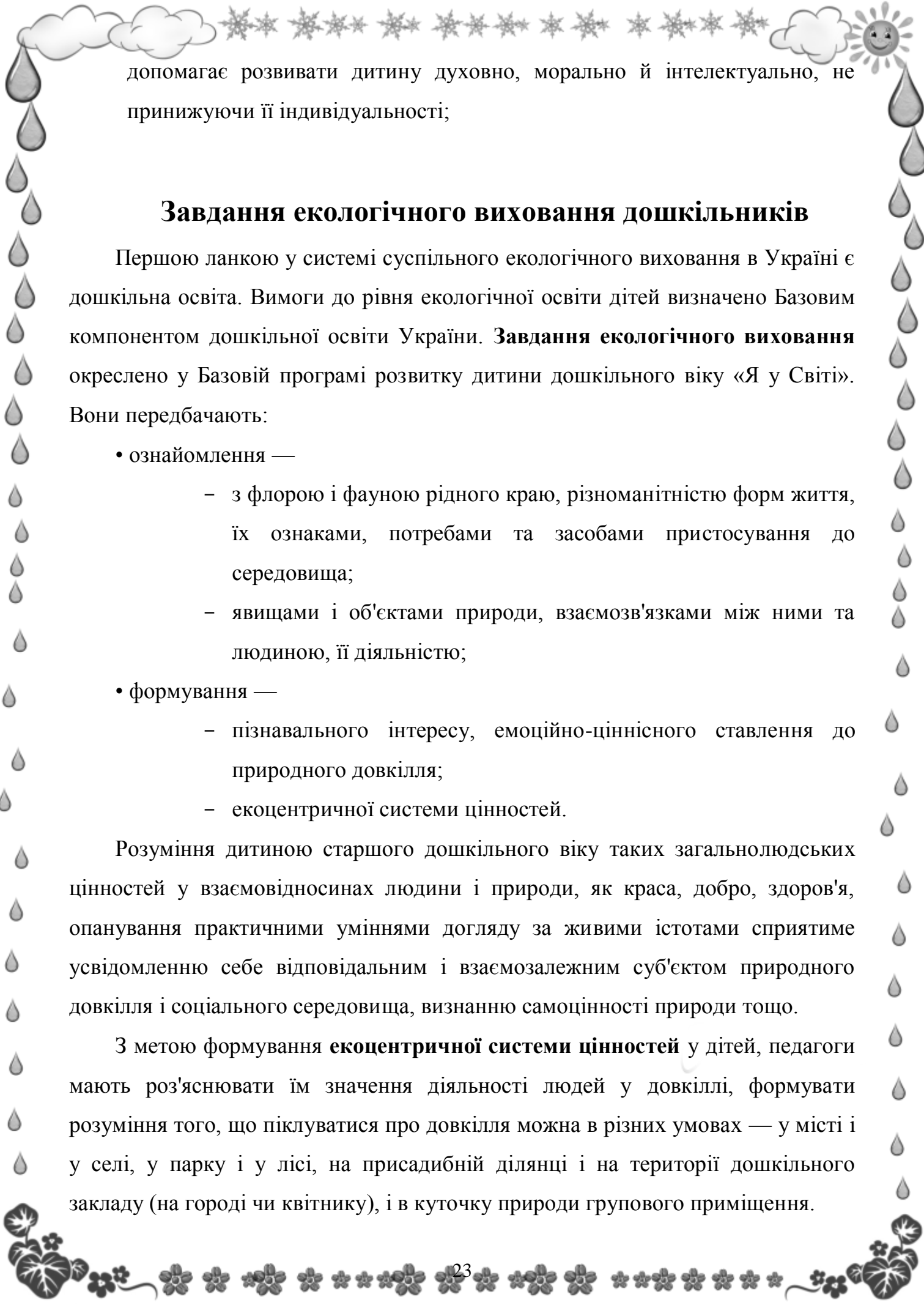

Існує чимало форм роботи з дітьми, що допомагають прищепити їм любов до природи. Ефективними є такі:

- спостереження за природою під час прогулянок до лісу, парку, скверу, річки, озера, ставка, джерела;
- залучення дітей до посильної праці в природі та природоохоронної діяльності, до участі в народних іграх, відгадуванні загадок, до перевірки народного прогностика;
- в дослідницька діяльність;
- виготовлення виробів із природних матеріалів, композицій із рослин;
- читання та обговорення казок, художніх творів про природу;
- відвідування художніх музеїв, виставок, книжкових магазинів, ботанічних садів, зоопарків.

Морально-етичні принципи екологічної освіти:

- принцип гармонії, який реалізується на всіх рівнях буття духу, душі та тіла;
- принцип любові, який реалізується в поведінці дорослих. Якщо дитина у своєму найближчому оточенні бачитиме високоморальні приклади, то набувши певних знань та вмінь шляхом наслідування, гри, пізнавальної діяльності, а далі — освіти, вона зможе скоригувати свої потреби. Вихователеві слід постійно пам'ятати, що впливати на інших можна лише через особистий приклад. Розкриваючи дошкільникам світ природи, педагог може розкрити та зміцнити в кожній дитині такі високі моральні якості, як правдивість, любов до інших, терпіння, милосердя, ініціативність, мужність, турботливість, чуйність;
- принцип оптимізму, який реалізується через пріоритетність позитивних ідей, фактів і дій у процесі розв'язання проблем довкілля, а також через усвідомлення кожною особистістю можливості збереження природного середовища й активній участі у природоохоронній діяльності;
- принцип золотієї середини «працює» на цілісність системи. Цей принцип

допомагає розвивати дитину духовно, морально й інтелектуально, не принижуючи її індивідуальності;

Завдання екологічного виховання дошкільників

Першою ланкою у системі суспільного екологічного виховання в Україні є дошкільна освіта. Вимоги до рівня екологічної освіти дітей визначено Базовим компонентом дошкільної освіти України. **Завдання екологічного виховання** окреслено у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Вони передбачають:

- ознайомлення —
 - з флорою і фауною рідного краю, різноманітністю форм життя, їх ознаками, потребами та засобами пристосування до середовища;
 - явищами і об'єктами природи, взаємозв'язками між ними та людиною, її діяльністю;
- формування —
 - пізнавального інтересу, емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля;
 - екоцентричної системи цінностей.

Розуміння дитиною старшого дошкільного віку таких загальнолюдських цінностей у взаємовідносинах людини і природи, як краса, добро, здоров'я, опанування практичними вміннями догляду за живими істотами сприятиме усвідомленню себе відповідальним і взаємозалежним суб'єктом природного довкілля і соціального середовища, визнанню самоцінності природи тощо.

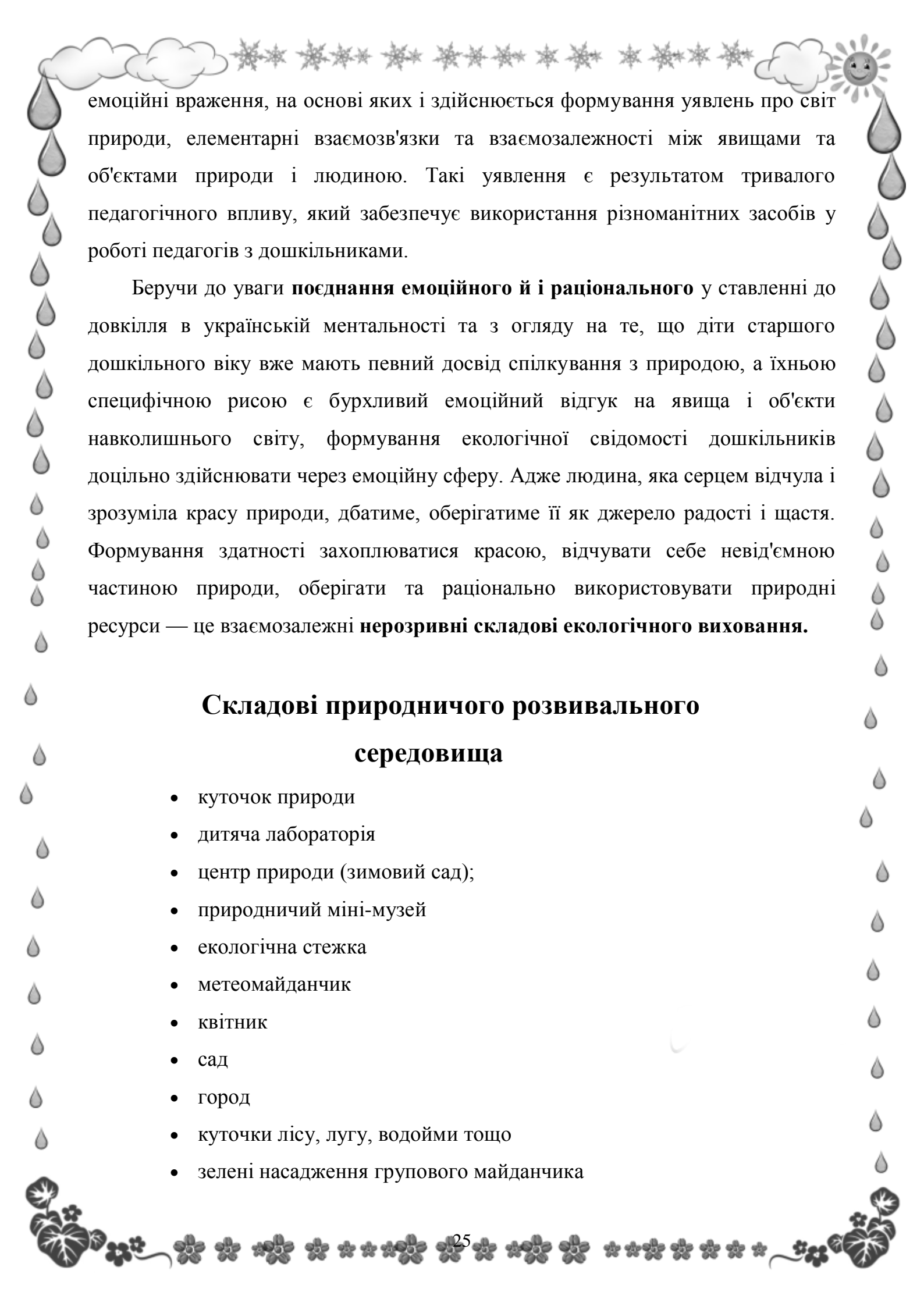
З метою формування **екоцентричної системи цінностей** у дітей, педагоги мають роз'яснювати їм значення діяльності людей у довкіллі, формувати розуміння того, що піклуватися про довкілля можна в різних умовах — у місті і у селі, у парку і у лісі, на присадибній ділянці і на території дошкільного закладу (на городі чи квітнику), і в куточку природи групового приміщення.

Слід зважати, що міські діти у меншій мірі, ніж сільські мають змогу вільно перебувати у природному середовищі, спілкуватися з тваринами, спостерігати за природними явищами. Інформацію про тварин та інші об'єкти і явища природи міські діти отримують переважно з дитячих енциклопедій, телепередач, відеофільмів, розповідей дорослих. При цьому більшість батьків не звертають уваги на найближче природне середовище — рослини, птахів, тварин, яких можна побачити поряд у міському дворі, парку, сквері. Тому навчити помічати незвичне у звичайному, радісно сприймати красу природи, спонукати дошкільників до пізнання навколишнього світу — **завдання дошкільного навчального закладу**. Необхідно прищеплювати дітям звичку аналізувати та оцінювати свої вчинки та вчинки інших не лише за теперішніми результатами, а й з огляду на їх можливі наслідки, які можуть проявитися у майбутньому.

Формування екологічної свідомості через емоційну сферу

Екологічне виховання дітей відбувається через чуттєве сприймання та

емоційні враження, на основі яких і здійснюється формування уявлень про світ природи, елементарні взаємозв'язки та взаємозалежності між явищами та об'єктами природи і людиною. Такі уявлення є результатом тривалого педагогічного впливу, який забезпечує використання різноманітних засобів у роботі педагогів з дошкільниками.

Беручи до уваги **поєднання емоційного й і раціонального** у ставленні до довкілля в українській ментальності та з огляду на те, що діти старшого дошкільного віку вже мають певний досвід спілкування з природою, а їхньою специфічною рисою є бурхливий емоційний відгук на явища і об'єкти навколишнього світу, формування екологічної свідомості дошкільників доцільно здійснювати через емоційну сферу. Адже людина, яка серцем відчула і зрозуміла красу природи, дбатиме, оберігатиме її як джерело радості і щастя. Формування здатності захоплюватися красою, відчувати себе невід'ємною частиною природи, оберігати та раціонально використовувати природні ресурси — це взаємозалежні **нерозривні складові екологічного виховання**.

Складові природничого розвивального середовища

- куточок природи
- дитяча лабораторія
- центр природи (зимовий сад);
- природничий міні-музей
- екологічна стежка
- метеомайданчик
- квітник
- сад
- город
- куточки лісу, луку, водойми тощо
- зелені насадження групового майданчика

Природниче розвивальне середовище

Для реалізації окреслених завдань педагогам слід створити у дошкільному закладі відповідне розвивальне середовище, сприятливе для розгортання специфічних для дітей старшого дошкільного віку видів діяльності: ігрової, навчально-пізнавальної, мовленнєво-комунікативної, продуктивної тощо.

Форми освітньої роботи з екологічного виховання

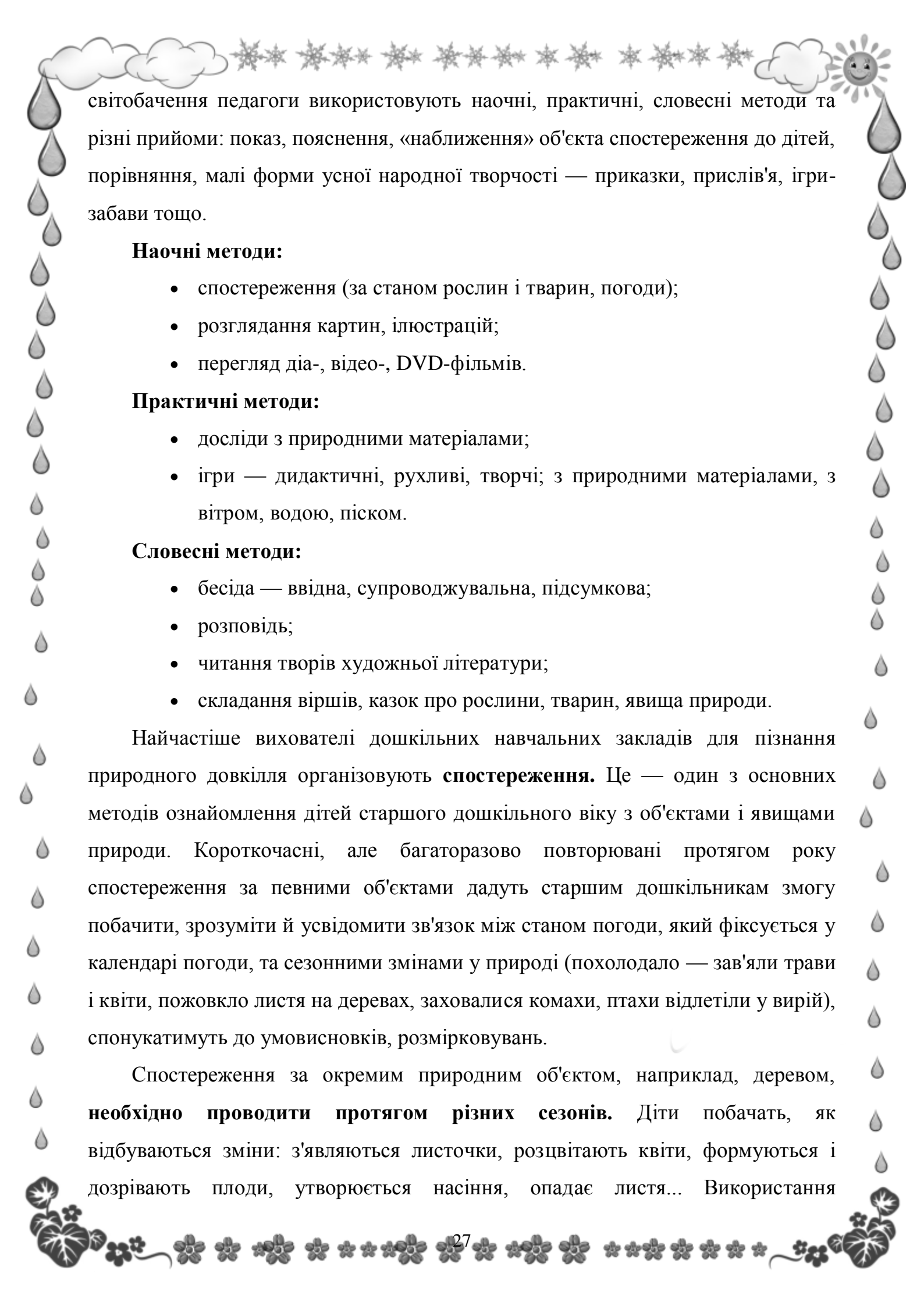
Зупинимося на деяких формах освітньої роботи з екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку:

- заняття екологічно-природничого спрямування;
- екскурсія та прогулянка у природу — до лісу, водойми, парку, скверу, луки; до зоопарку, ботанічного саду; на сільсько-господарські об'єкти — до саду, городу; на поле, ферму;
- трудова діяльність;
- природоохоронні акції тощо.

Заняття екологічно-природничого спрямування — це **спеціально організований та регламентований дорослим процес** формування екологічної компетентності, навичок природовідповідної поведінки, природодоцільного користування ресурсами, природоохоронної діяльності на основі наукових знань про природу. Вони **можуть бути тематичними, домінантними, інтегрованими, комбінованими** і проводяться як у приміщенні дошкільного закладу, так і на його території чи поза нею. Для дітей старшого дошкільного віку **тривалість** заняття за сферою життєдіяльності «Природа» становить 25 — 30 хв.

Методи та прийоми екологічного виховання

У процесі підготовки та проведення згаданих вище форм роботи зі старшими дошкільниками для формування правильного екоцен-тричного

світобачення педагога використовують наочні, практичні, словесні методи та різні прийоми: показ, пояснення, «наближення» об'єкта спостереження до дітей, порівняння, малі форми усної народної творчості — приказки, прислів'я, ігри-забави тощо.

Наочні методи:

- спостереження (за станом рослин і тварин, погоди);
- розглядання картин, ілюстрацій;
- перегляд діа-, відео-, DVD-фільмів.

Практичні методи:

- досліди з природними матеріалами;
- ігри — дидактичні, рухливі, творчі; з природними матеріалами, з вітром, водою, піском.

Словесні методи:

- бесіда — ввідна, супроводжувальна, підсумкова;
- розповідь;
- читання творів художньої літератури;
- складання віршів, казок про рослини, тварин, явища природи.

Найчастіше вихователі дошкільних навчальних закладів для пізнання природного довкілля організовують **спостереження**. Це — один з основних методів ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з об'єктами і явищами природи. Короткочасні, але багаторазово повторювані протягом року спостереження за певними об'єктами дадуть старшим дошкільникам змогу побачити, зрозуміти й усвідомити зв'язок між станом погоди, який фіксується у календарі погоди, та сезонними змінами у природі (похолодало — зав'яли трави і квіти, поживкло листя на деревах, заховалися комахи, птахи відлетіли у вирій), спонукатимуть до умовисновків, розмірковувань.

Спостереження за окремим природним об'єктом, наприклад, деревом, **необхідно проводити протягом різних сезонів**. Діти побачать, як відбуваються зміни: з'являються листочки, розцвітають квіти, формуються і дозрівають плоди, утворюється насіння, опадає листя... Використання

художнього слова, пісень, народних прикмет та приказок загострить емоційне сприймання краси природи та збагатить словник.

Тривалі спостереження за об'єктами природи вихователь разом з дітьми має фіксувати у **щоденнику тривалих спостережень**. Наприклад, діти малюють або розфарбовують у підготовлених на початку навчального року малюнках зміни у стані рослини: паростки, листочки на пагонах, гілочках, квітки тощо. Потім ці малюнки розміщують на календарі природи. Цікавою діяльністю для дітей є оформлення тематичних виставок малюнків «Що бачили/робили сьогодні». З таких малюнків згодом можна виготовити книжку-розкладку, календар-килимочок тощо. Фази розвитку, росту рослин можна відобразити також шляхом створення фризів з пластин на теми: «Яблунова (вишнева) гілочка», «Наш сонях», «Як ми росли кабачок (гарбуз, горох)» тощо.

Ведення спостережень

Будь-яке спостереження — це **пізнавальна діяльність**, що вимагає від дітей уваги, зосередженості, розумової активності, тому воно може тривати недовго.

Під час спостереження **педагогічне спілкування** вихователя з дітьми набуває пізнавального характеру: педагог ставить чіткі, конкретні запитання, стимулює дітей до пошуку інформації, вислуховує їхні відповіді, доброзичливо реагує на кожне повідомлення. І головне — хвалить за правильну відповідь, схвальними словами стимулює подальший пошук інформації. Цикли спостережень, що супроводжуються пізнавальним спілкуванням вихователя з дітьми, розвивають у дітей спостережливість, стійкий інтерес до природи, формують чіткі конкретні уявлення про морфо-функціональні особливості рослин і тварин та їхні зв'язки із середовищем. У процесі організації та

проведення спостережень увагу дітей зорієнтовують на виділення найістотніших ознак, особливостей, властивостей об'єктів природи.

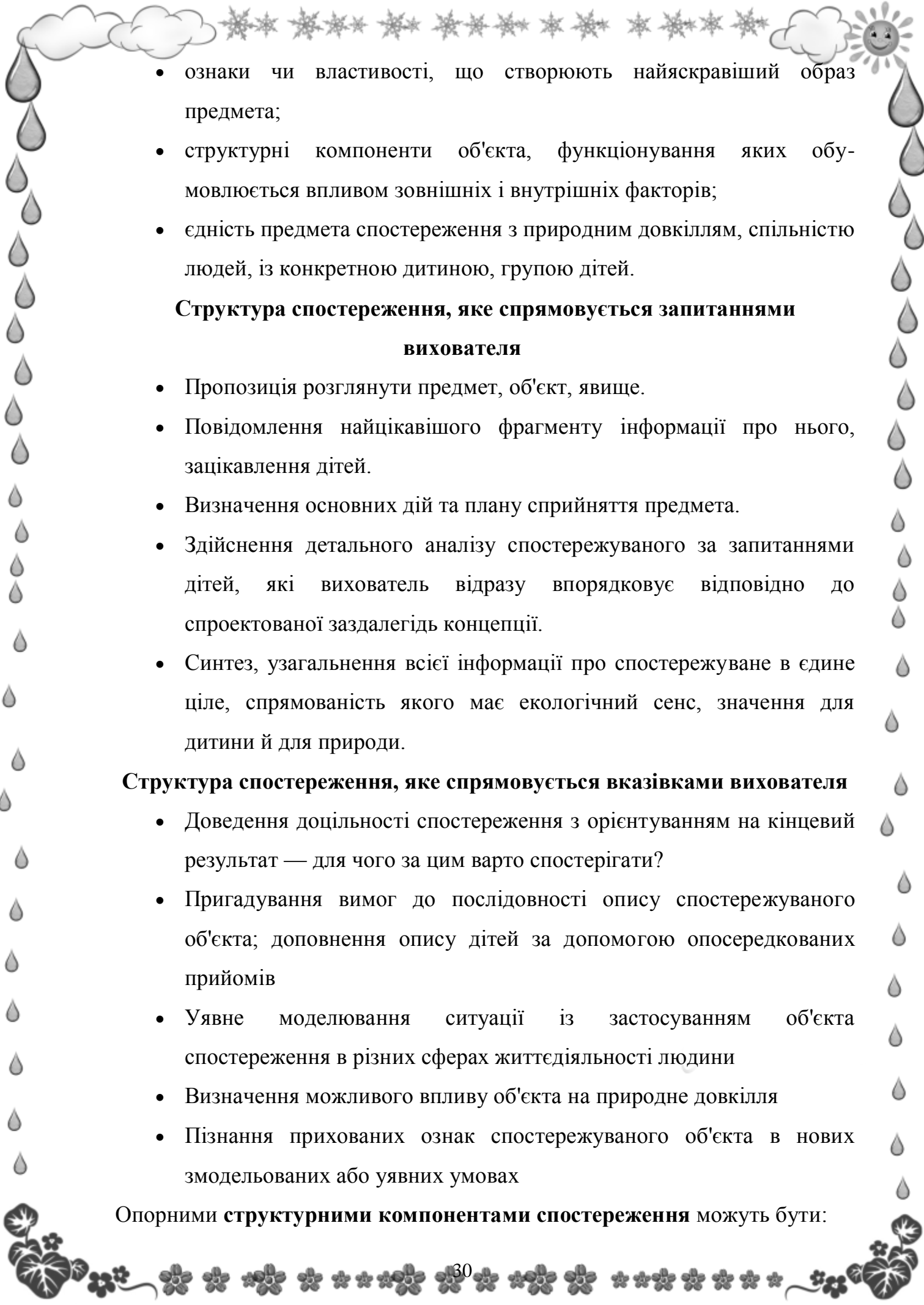
Окремо взяті спостереження — це короткий (5—12 хвилин) **педагогічний захід пізнавального характеру**, який проводиться з невеликою групою (4 — 7) дітей у куточку природи або зі всією групою чи підгрупою на ділянці. Залежно від їхнього змісту спостереження можна проводити **під час різних режимних моментів**: до та після сніданку, на прогулянці, перед обідом і ввечері. Наприклад, спостереження за особливостями харчування тварин завжди проводять вранці, оскільки тоді можна спостерігати за зголоднілими тваринами, а тримати їх без їжі до обіду — не гуманно. Спостерігати за тим, як сплять рибки, птахи, звичайно, варто звечора, у сутінках.

Упродовж навчального року можна проводити такі **цикли спостережень**:

- • за квітучими рослинами на ділянці та піском у пісочниці (вересень);
- • за акваріумними рибками (жовтень — листопад);
- • за ялинкою, вечірнім небом (грудень);
- • за зимуючими птахами на ділянці та птахами в клітці (січень — лютий);
- • за зростанням цибулі на підвіконні, гілками дерев у вазі (лютий — березень);
- • за пробудженням рослин на ділянці (квітень — травень);
- • за сонечком (у весняно-літній період).

У повсякденні систематично проводять спостереження за погодою: один тиждень щомісяця діти щодня розглядають небо, уточнюють характер опадів, наявність вітру або його відсутність, за одягом визначають, настільки тепло чи холодно.

Метою спостереження є формування у дітей уявлень про тварин і рослини як про живі об'єкти, виявлення взаємозв'язків у природі. Залежно від предмета, об'єкта чи явища впродовж підготовки та організації спостереження **необхідно виділяти**:

-
- ознаки чи властивості, що створюють найяскравіший образ предмета;
 - структурні компоненти об'єкта, функціонування яких обумовлюється впливом зовнішніх і внутрішніх факторів;
 - єдність предмета спостереження з природним довкіллям, спільністю людей, із конкретною дитиною, групою дітей.

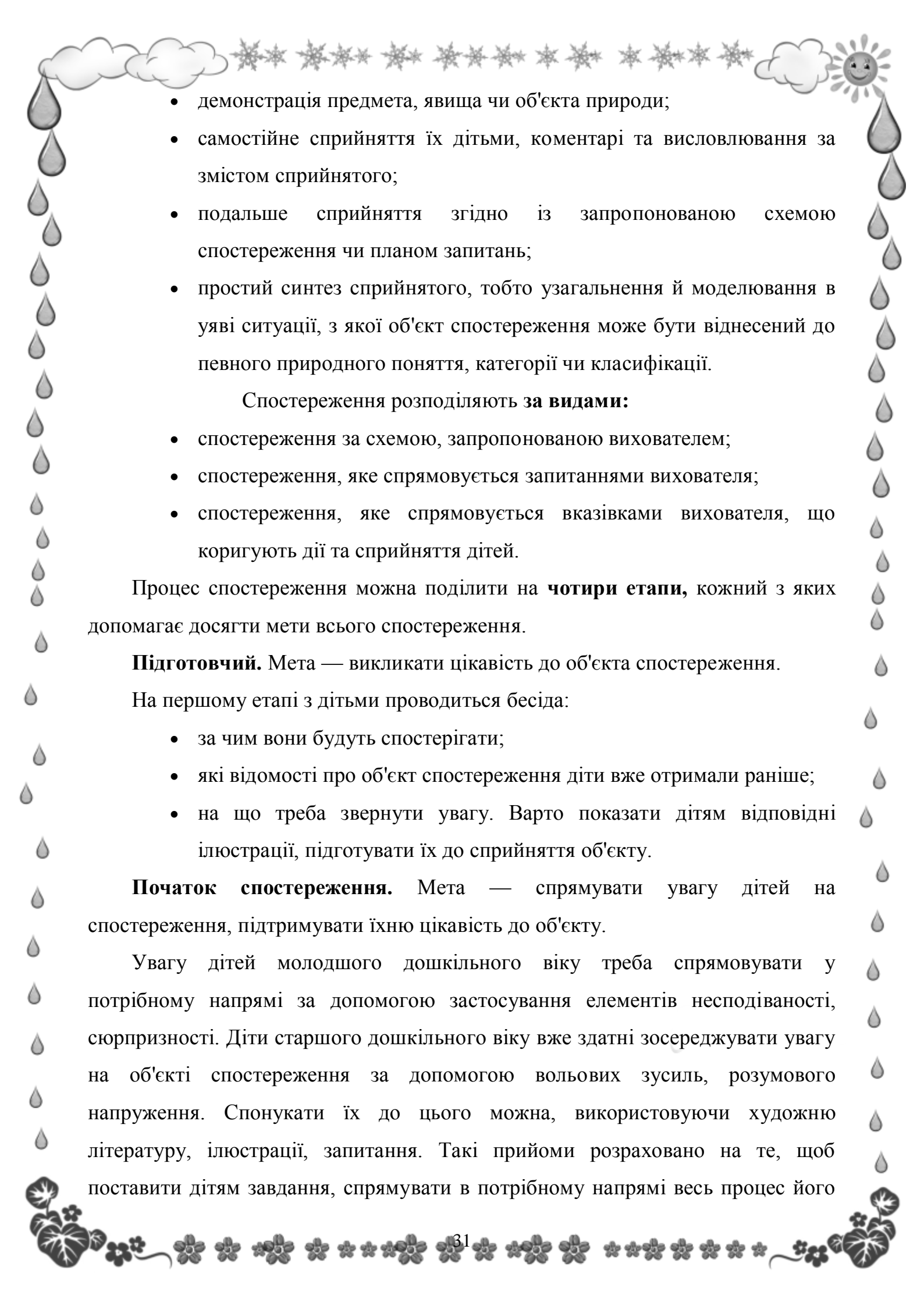
Структура спостереження, яке спрямовується запитаннями вихователя

- Пропозиція розглянути предмет, об'єкт, явище.
- Повідомлення найцікавішого фрагменту інформації про нього, зацікавлення дітей.
- Визначення основних дій та плану сприйняття предмета.
- Здійснення детального аналізу спостережуваного за запитаннями дітей, які вихователь відразу впорядковує відповідно до спроектованої заздалегідь концепції.
- Синтез, узагальнення всієї інформації про спостережуване в єдине ціле, спрямованість якого має екологічний сенс, значення для дитини й для природи.

Структура спостереження, яке спрямовується вказівками вихователя

- Доведення доцільності спостереження з орієнтуванням на кінцевий результат — для чого за цим варто спостерігати?
- Пригадування вимог до послідовності опису спостережуваного об'єкта; доповнення опису дітей за допомогою опосередкованих прийомів
- Уявне моделювання ситуації із застосуванням об'єкта спостереження в різних сферах життєдіяльності людини
- Визначення можливого впливу об'єкта на природне довкілля
- Пізнання прихованих ознак спостережуваного об'єкта в нових змодельованих або уявних умовах

Опорними структурними компонентами спостереження можуть бути:

-
- демонстрація предмета, явища чи об'єкта природи;
 - самостійне сприйняття їх дітьми, коментарі та висловлювання за змістом сприйнятого;
 - подальше сприйняття згідно із запропонованою схемою спостереження чи планом запитань;
 - простий синтез сприйнятого, тобто узагальнення й моделювання в уяві ситуації, з якої об'єкт спостереження може бути віднесений до певного природного поняття, категорії чи класифікації.

Спостереження розподіляють **за видами:**

- спостереження за схемою, запропонованою вихователем;
- спостереження, яке спрямовується запитаннями вихователя;
- спостереження, яке спрямовується вказівками вихователя, що коригують дії та сприйняття дітей.

Процес спостереження можна поділити на **чотири етапи**, кожний з яких допомагає досягти мети всього спостереження.

Підготовчий. Мета — викликати цікавість до об'єкта спостереження.

На першому етапі з дітьми проводиться бесіда:

- за чим вони будуть спостерігати;
- які відомості про об'єкт спостереження діти вже отримали раніше;
- на що треба звернути увагу. Варто показати дітям відповідні ілюстрації, підготувати їх до сприйняття об'єкту.

Початок спостереження. Мета — спрямувати увагу дітей на спостереження, підтримувати їхню цікавість до об'єкту.

Увагу дітей молодшого дошкільного віку треба спрямовувати у потрібному напрямі за допомогою застосування елементів несподіваності, сюрпризності. Діти старшого дошкільного віку вже здатні зосереджувати увагу на об'єкті спостереження за допомогою вольових зусиль, розумового напруження. Спонукати їх до цього можна, використовуючи художню літературу, ілюстрації, запитання. Такі прийоми розраховано на те, щоб поставити дітям завдання, спрямувати в потрібному напрямі весь процес його

розв'язання, утримати увагу дітей на об'єкті спостереження.

Основний. Мета — дослідити об'єкт та сформувані чітке уявлення про нього. На цьому етапі важливо показати прийоми та послідовність дослідження, допомогти їх засвоїти.

Заключний. Мета — підбити підсумки, закріпити уявлення, отримані під час спостереження, оцінити способи дослідження.

Використання поетапного спостереження, навчання дітей прийомів дослідження є основою роботи зі збагачення дошкільників екологічними знаннями та уявленнями. Розвиток спостережливості в дітей старшого дошкільного віку вдосконалюється у процесі організованого навчання.

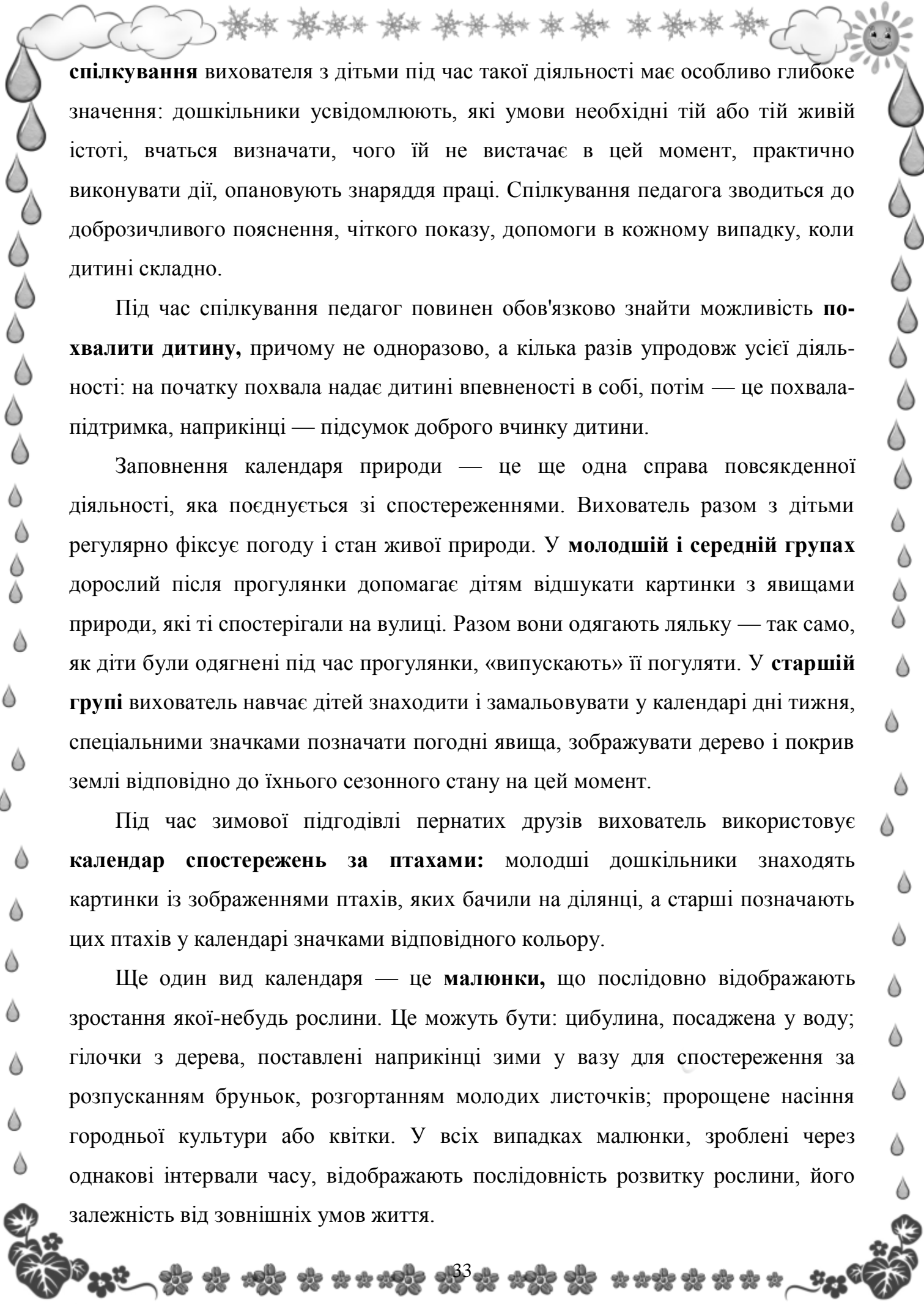
Рекомендована схема спостереження за рослинами:

- назва (цікаві відомості, пов'язані з назвою)
- класифікація (дерево, чагарник, трав'яниста рослина)
- зовнішній вигляд, частини, призначення
- умови, необхідні для росту та розвитку
- середовище життєдіяльності
- відтворення у житті людини
- правила поведінки у природі

Екологічне виховання дошкільників у повсякденні

У повсякденні, з погляду екологічної освіти, найбільшого значення набувають ранкові години (до сніданку), коли діти приходять до дошкільного закладу: це найзручніший час для проведення заходів у куточку природи. Проміжок часу між заняттями й обідом, а також вечірні години частіше використовують для прогулянок на ділянці, що особливо важливо для спілкування дітей із природою у найближчому оточенні.

Упродовж усього навчального року діти разом з вихователем щодня доглядають за мешканцями куточка природи. Створення та підтримка життєво необхідних умов для рослин і тварин — це найважливіша діяльність у повсякденні. У ранкові години вихователь залучає дітей до спільної діяльності, форми та організація якої змінюються відповідно до вікової групи. **Педагогічне**

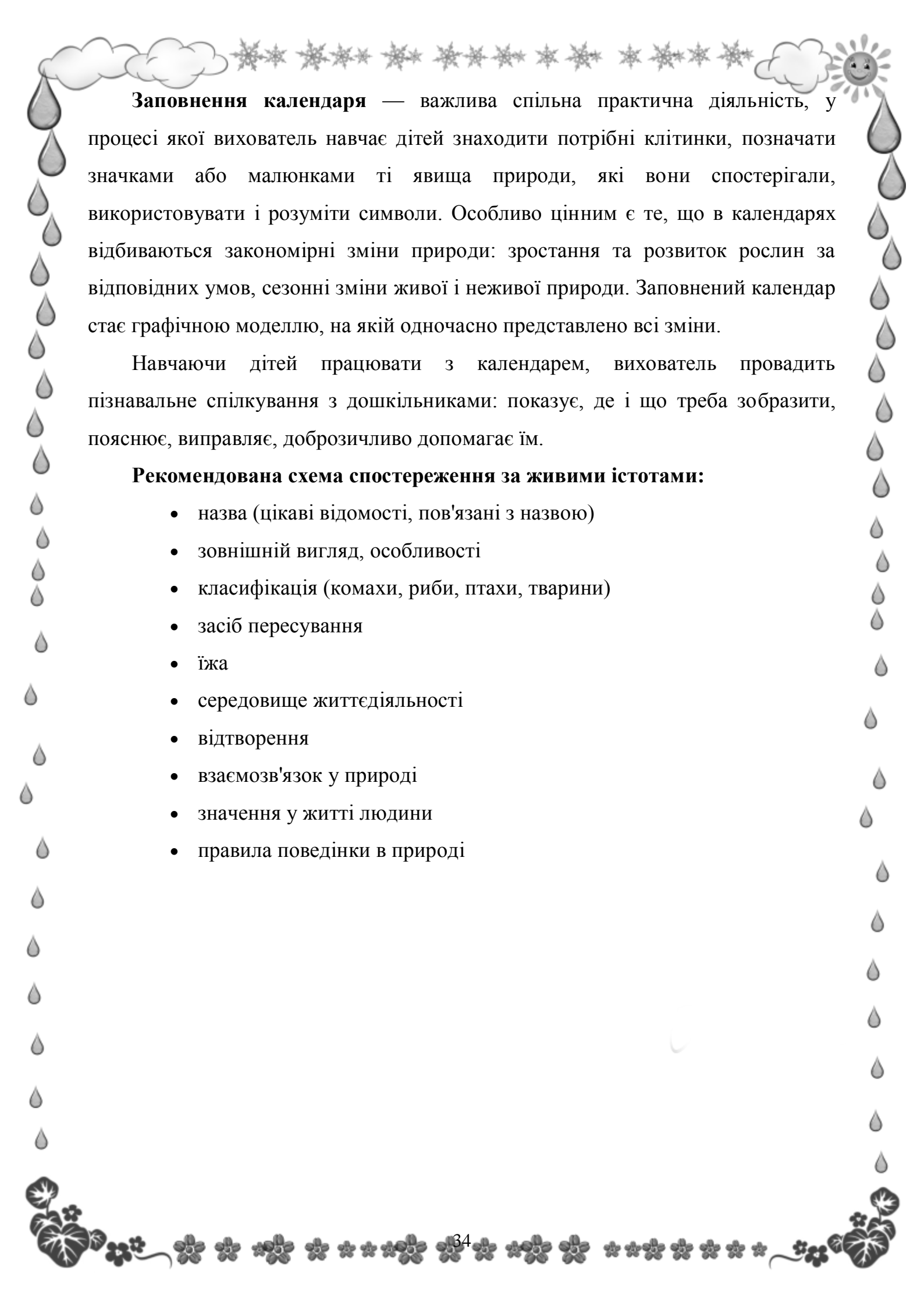
спілкування вихователя з дітьми під час такої діяльності має особливо глибоке значення: дошкільники усвідомлюють, які умови необхідні тій або тій живій істоті, вчаться визначати, чого їй не вистачає в цей момент, практично виконувати дії, опановують знаряддя праці. Спілкування педагога зводиться до доброзичливого пояснення, чіткого показу, допомоги в кожному випадку, коли дитині складно.

Під час спілкування педагог повинен обов'язково знайти можливість **похвалити дитину**, причому не одноразово, а кілька разів упродовж усієї діяльності: на початку похвала надає дитині впевненості в собі, потім — це похвала-підтримка, наприкінці — підсумок доброго вчинку дитини.

Заповнення календаря природи — це ще одна справа повсякденної діяльності, яка поєднується зі спостереженнями. Вихователь разом з дітьми регулярно фіксує погоду і стан живої природи. У **молодшій і середній групах** дорослий після прогулянки допомагає дітям відшукати картинки з явищами природи, які ті спостерігали на вулиці. Разом вони одягають ляльку — так само, як діти були одягнені під час прогулянки, «випускають» її погуляти. У **старшій групі** вихователь навчає дітей знаходити і замальовувати у календарі дні тижня, спеціальними значками позначати погодні явища, зображувати дерево і покрив землі відповідно до їхнього сезонного стану на цей момент.

Під час зимової підгодівлі пернатих друзів вихователь використовує **календар спостережень за птахами**: молодші дошкільники знаходять картинки із зображеннями птахів, яких бачили на ділянці, а старші позначають цих птахів у календарі значками відповідного кольору.

Ще один вид календаря — це **малюнки**, що послідовно відображають зростання якої-небудь рослини. Це можуть бути: цибулина, посаджена у воду; гілочки з дерева, поставлені наприкінці зими у вазу для спостереження за розпусканням бруньок, розгортанням молодих листочків; пророщене насіння городньої культури або квітки. У всіх випадках малюнки, зроблені через однакові інтервали часу, відображають послідовність розвитку рослини, його залежність від зовнішніх умов життя.

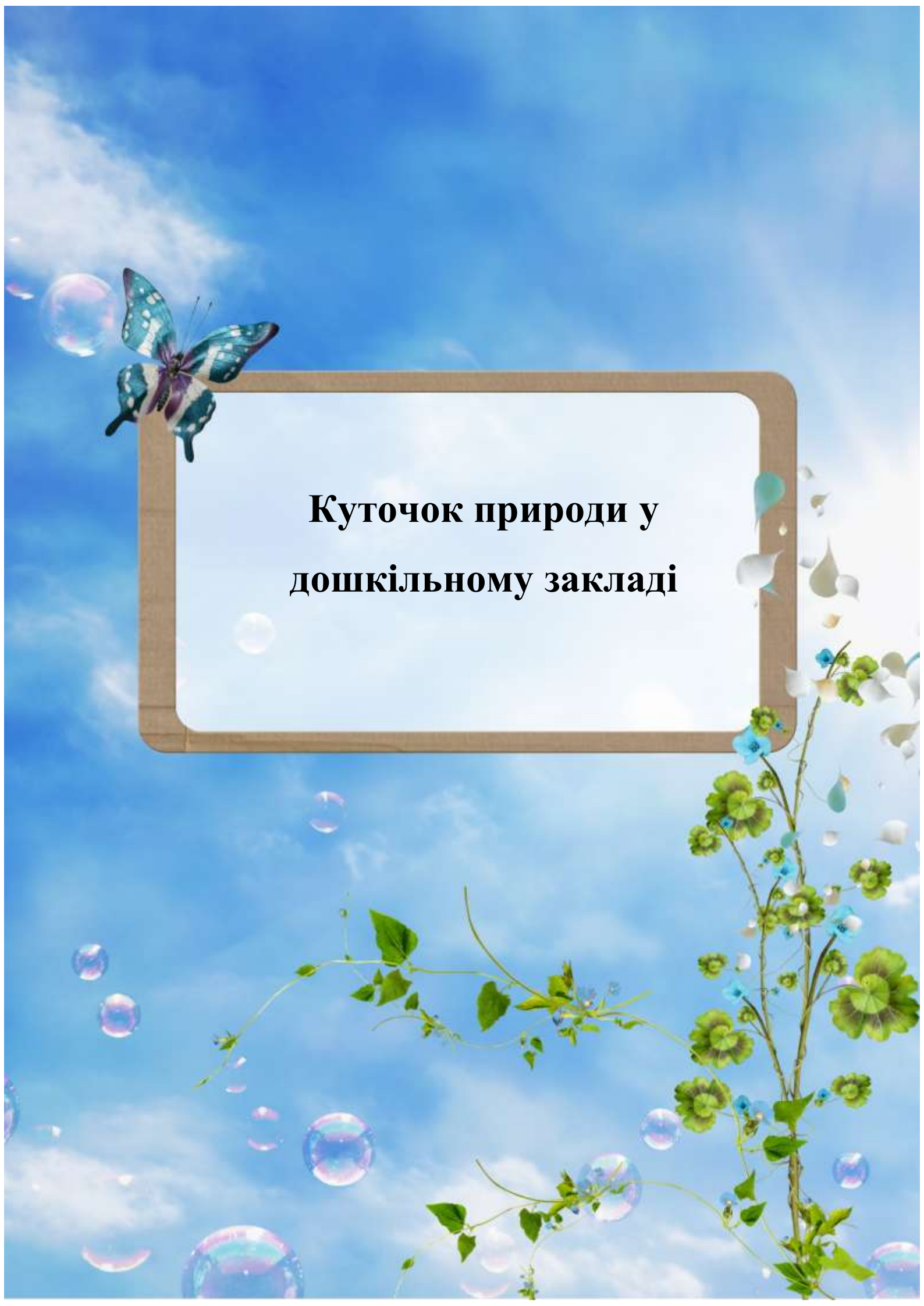

Заповнення календаря — важлива спільна практична діяльність, у процесі якої вихователь навчає дітей знаходити потрібні клітинки, позначати значками або малюнками ті явища природи, які вони спостерігали, використовувати і розуміти символи. Особливо цінним є те, що в календарях відбиваються закономірні зміни природи: зростання та розвиток рослин за відповідних умов, сезонні зміни живої і неживої природи. Заповнений календар стає графічною моделлю, на якій одночасно представлено всі зміни.

Навчаючи дітей працювати з календарем, вихователь провадить пізнавальне спілкування з дошкільниками: показує, де і що треба зобразити, пояснює, виправляє, доброзичливо допомагає їм.

Рекомендована схема спостереження за живими істотами:

- назва (цікаві відомості, пов'язані з назвою)
- зовнішній вигляд, особливості
- класифікація (комахи, риби, птахи, тварини)
- засіб пересування
- їжа
- середовище життєдіяльності
- відтворення
- взаємозв'язок у природі
- значення у житті людини
- правила поведінки в природі

**Куточок природи у
дошкільному закладі**

Видатний чеський педагог Ян Амос Коменський (Jan Amos Comenius) вважав, що специфічним принципом відбору знань про природу для малюків є принцип енциклопедичності. Пізніше його не менш видатний колега Костянтин Ушинський писав, що у дошкільників необхідно формувати досить широке коло знань про неживу природу, рослинний, тваринний світ, працю людей у природі.

Зміст ознайомлення дошкільників з природою

Сьогодні такий підхід залишається актуальним. **Провідними принципами** формування змісту ознайомлення дошкільників з природою є науковість та системність. Тому зміст ознайомлення дошкільників з природою містить **широке коло знань**, зокрема про:

- природні матеріали (елементи геології);
- метеорологічні явища (елементи метеорології);
- сезонні зміни у природі (елементи фенології);
- різноманітність рослин, їхню будову (елементи ботаніки);
- різноманітність тварин (елементи зоології).

Такий підхід до формування змісту знань про природу, які мають засвоїти

діти, необхідний для формування у них **системи наукових знань** про природу та відповідного **ціннісного ставлення** до довкілля.

Свого часу Костянтин Ушинський казав, що вивчення дітьми природи має починатися не з курйозів і диковин, а з того, що безпосередньо оточує дитину, тобто з тих об'єктів і явищ природи, які дитина може спостерігати щодня.

Куточок природи як елемент природничого розвивального середовища

Створюючи у дошкільному навчальному закладі належне розвивальне середовище, спрямоване, зокрема, й на **формування природничої компетентності** дітей, педагоги мають приділити серйозну увагу оформленню як території дошкільного закладу, так і його приміщень. Ознайомлення дітей із природою у дошкільному закладі потребує постійного безпосереднього спілкування з нею, тому важливими є куточки природи. Вони обов'язкові для кожної вікової групи навіть за наявності у дошкільному закладі зимового саду чи кімнати природи.

Куточок природи слід облаштовувати у **світлій частині кімнати**. А його об'єкти можна розмістити як традиційно — на столах чи шафах, так і нестандартно — на пеньках, металевих підставках тощо.

Розміщуючи мешканців у куточку природи, треба насамперед подбати про те, щоб були **враховані їхні біологічні особливості й потреби**. Так, одні кімнатні рослини, скажімо герань, мають потребу у великій кількості сонячного світла. Отже, їх варто поставити на найосвітленіше місце. Інші, скажімо узамбарська фіалка, погано переносять прямі сонячні промені, їхнє місце — подалі від сонця.

Утримуючи жаб чи ящірок, слід враховувати біологічні особливості плазунів та земноводних. Скажімо тераріум, де живе ящірка, варто ставити на місце, що добре прогрівається сонцем, а тераріум з жабою має перебувати неодмінно у тіні.

Разом з тим куточок природи має радувати око, **прикрашати інтер'єр**. Зрештою, об'єкти у куточку природи необхідно розміщувати так, щоб діти

могли вільно підходити до них, спостерігати та доглядати за ними.

Вимоги до підбору мешканців куточка природи

- відповідність вимогам програми
- невибагливість до їжі та догляду
- безпечність
- привабливість
- поширеність
- типовість для тієї чи тієї систематичної чи екологічної групи

Вимоги до відбору об'єктів для куточка природи

Об'єкти для куточка природи слід ретельно відбирати. Насамперед треба враховувати їх **безпечність, відповідність вимогам програми та можливість їх розміщення** у конкретному приміщенні. Не можна утримувати, скажімо, отруйні рослини чи тварини, рослини з колючками або такі, що можуть викликати алергічні реакції у дітей. Догляд за мешканцями куточка природи за характером праці має бути доступним для дітей відповідного дошкільного віку.

Варто добирати **привабливі зовні об'єкти**, які зможуть привернути і утримувати не дуже стійку увагу дошкільника. Але при цьому необхідно враховувати можливість нормальної життєдіяльності, росту та розвитку тварин і рослин в умовах приміщення дошкільного закладу.

Для куточка природи добирають **типових представників** певної групи рослин чи тварин, але вони не мають відноситися до рідкісних видів, зокрема тих, що занесені до Червоної книги.

У куточок природи необхідно періодично **вносити зміни**, зокрема сезонні.

Кімнатні рослини

Кімнатні рослини — постійні і обов'язкові об'єкти куточка природи. Адже залежно від місця зростання у природі кімнатні рослини потребують різного догляду, зокрема різного ґрунту, поливки, ступеня освітленості тощо, тому вони є **цінним дидактичним матеріалом**.

Поповнюючи куточок природи, потрібно привернути увагу всіх дітей до нової рослини, назвати її, розглянути разом з дітьми, розповісти, де ця рослина

росте у природі, як за нею доглядати, разом з дітьми визначити їй місце у куточку природи.

У молодшій групі у куточку природи доцільно розмістити 3 — 4 кімнатні рослини, хоча в інтер'єрі групової кімнати квітів може бути значно більше. Тут розміщують рослини, що мають чітко виражені основні частини (стебло, листя) і яскраво, рясно та довго квітнуть. Малюків залучають до догляду за рослинами. Вони виконують доручення дорослого, зокрема: поливають рослини, обтирають їхнє листя вологою ганчірочкою.

Отже, підбираючи кімнатні рослини для молодшої групи, необхідно пам'ятати про певні вимоги. У куточку природи **слід утримувати рослини, які мають:**

- привабливий вигляд — гарно і рясно квітнуть;
- велике, цупке листя, щоб малюкам було зручно витирати з нього пил;
- типову будову — стебло, листя, квіти.

З огляду на ці вимоги пропонуємо для наповнення куточка природи у молодшій групі такі рослини:

-
- красивоквітучі —
 - бальзамін;
 - герань зональна;
 - декоративнолистяні —
 - фікус звичайний невеликого розміру;
 - аспідістра.

Доцільно мати у куточку природи одну з рослин у двох екземплярах для того, щоб діти могли вчитися знаходити однакові рослини.

У куточку природи середньої групи зазвичай має бути 5 — 6 рослин. Вимоги до підбору рослин куточка природи середньої групи дещо змінюються і доповнюються. Адже діти опановують складніші прийоми порівняння, вчать знаходити подібне і відмінне в рослинах, узагальнювати об'єкти за тими чи тими ознаками. Поглиблюються знання дітей: вони чіткіше розрізняють особливості рослин, ознайомлюються з умовами, необхідними для їхнього життя, опановують **нові прийоми підтримки рослин у чистоті:**

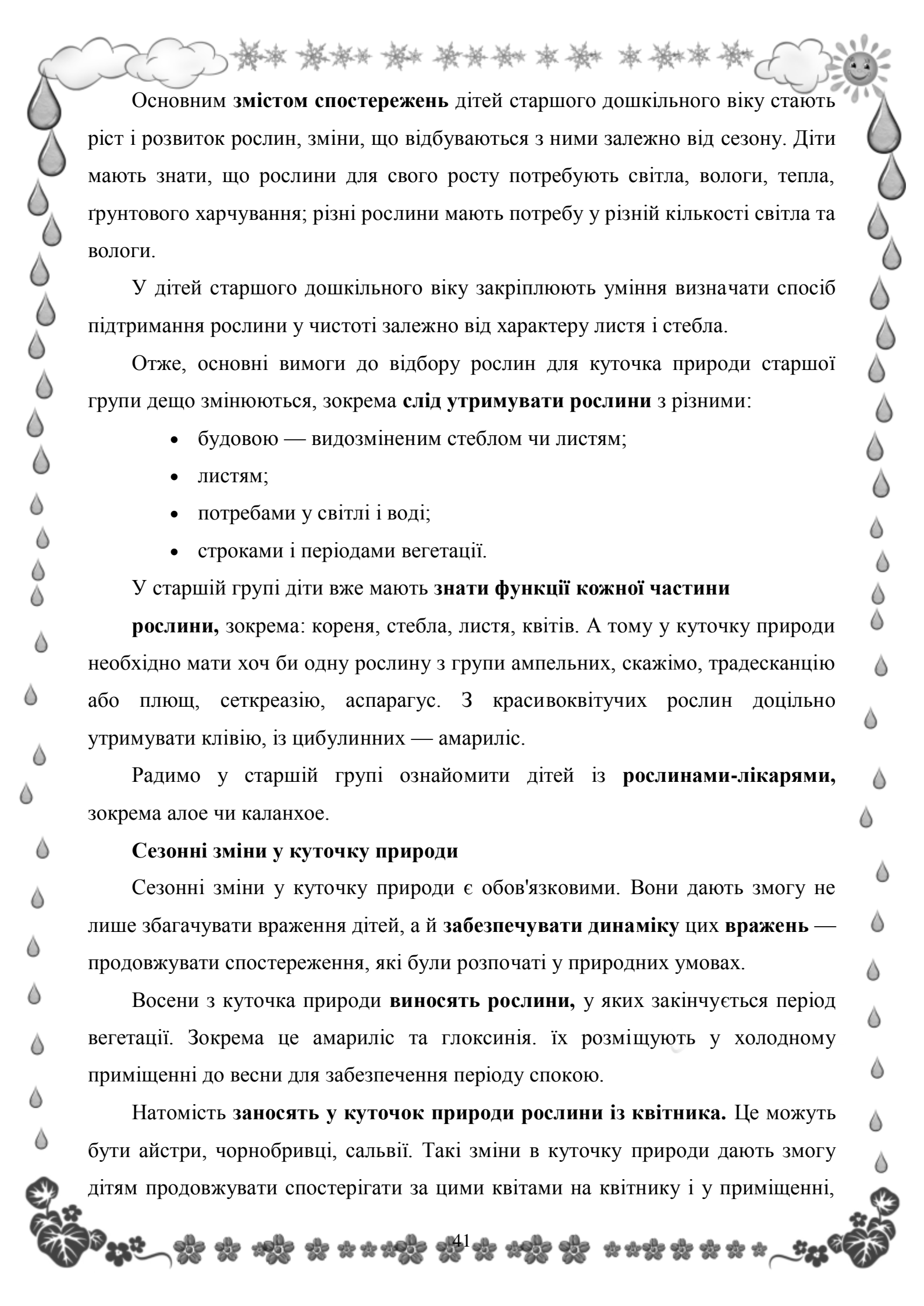
- обливають з дрібносітчастої лійки або обприскують із пульверизаторів рослини із дрібним листям;
- обтирають вологим пензликом або щіткою листя, що має зазубрини;
- обтирають сухим пензликом опушене листя.

При цьому діти вчать встановлювати спосіб догляду залежно від характеру листя: величини, кількості, особливостей поверхні, крихкості тощо.

Отже, для куточка природи середньої групи слід добирати рослини, які мають:

- листя з різною поверхнею, формою, величиною;
- яскраво забарвлене листя;
- добре виявлену потребу у світлі та воді.

Отже, до рослин, які залишаються з молодшої групи, можна додати колеус із групи декоративнолистяних і бегонію завждиквітучу або кленовидну із групи красивоквітучих рослин.

Основним **змістом спостережень** дітей старшого дошкільного віку стають ріст і розвиток рослин, зміни, що відбуваються з ними залежно від сезону. Діти мають знати, що рослини для свого росту потребують світла, вологи, тепла, ґрунтового харчування; різні рослини мають потребу у різній кількості світла та вологи.

У дітей старшого дошкільного віку закріплюють уміння визначати спосіб підтримання рослини у чистоті залежно від характеру листя і стебла.

Отже, основні вимоги до відбору рослин для куточка природи старшої групи дещо змінюються, зокрема **слід утримувати рослини** з різними:

- будовою — видозміненим стеблом чи листям;
- листям;
- потребами у світлі і воді;
- строками і періодами вегетації.

У старшій групі діти вже мають **знати функції кожної частини**

рослини, зокрема: кореня, стебла, листя, квітів. А тому у куточку природи необхідно мати хоч би одну рослину з групи ампельних, скажімо, традесканцію або плющ, сеткреазію, аспарагус. З красивоквітучих рослин доцільно утримувати клівію, із цибулинних — амариліс.

Радимо у старшій групі ознайомити дітей із **рослинами-лікарями**, зокрема алое чи каланхое.

Сезонні зміни у куточку природи

Сезонні зміни у куточку природи є обов'язковими. Вони дають змогу не лише збагачувати враження дітей, а й **забезпечувати динаміку цих вражень** — продовжувати спостереження, які були розпочаті у природних умовах.

Восени з куточка природи **виносять рослини**, у яких закінчується період вегетації. Зокрема це амариліс та глоксинія. їх розміщують у холодному приміщенні до весни для забезпечення періоду спокою.

Натомість **заносять у куточок природи рослини із квітника**. Це можуть бути айстри, чорнобривці, сальвії. Такі зміни в куточку природи дають змогу дітям продовжувати спостерігати за цими квітами на квітнику і у приміщенні,

порівнюючи результати спостережень.

Узимку у куточку природи проводять **вигонку рослин**: висаджують цибулини тюльпанів, нарцисів і доглядають за ними аж до появи квітів. Також вирощують цибулю на перо та овес для підгодівлі птахів.

Навесні куточок природи **поповнюють** тими рослинами, які було винесено восени чи взимку, а також ранньовесняними рослинами — ефемероїдами. **Висаджують** підсніжник, пролісок, сон-траву, гусячу цибульку, первоцвіт. Після відцвітання цибулинок цих рослин висаджують у куточок лісу.

Улітку куточок природи **прикрашають квітковими композиціями**, зробленими руками дітей і вихователів.

Мешканці куточка природи

У куточку природи можна утримувати як постійних, так і тимчасових мешканців.

До постійних мешканців відносяться: акваріумні риби, степова черепаха, канарка, хвилястий папуга, хом'ячок, морська свинка.

Акваріум — складова куточка природи у кожній віковій групі. Варто використовувати акваріуми лише з прямокутними стінками, оскільки сферична форма дещо змінює зовнішній вигляд об'єктів, що погіршує сприйняття дітей під час спостережень.

Для *молодшої групи* варто підібрати риб з місцевих водойм. Це — карась, короп, краснопірка. Також можна утримувати й одну з екзотичних риб — золоту рибку.

У *середній групі* зазвичай утримують різновиди золотої рибки, а саме: вуалехвоста, комету, телескопа, львиноголів-ку. Золота рибка і її різновиди холодноводні і не вибагливі.

У *старшій групі* можна утримувати дрібніших рибок. Цікавими для дітей будуть живородні рибки — гупі і мечоносці.

Степова черепаха, морська свинка чи хом'ячок, хвилястий папуга чи канарка можуть жити у будь-якій групі. Звичайно, для їх утримання необхідно мати акватераріум чи тераріум, відповідну клітку.

Тимчасових мешканців, зокрема молюсків, комах, ящірок, жаб, тритонів, ліпше утримувати влітку на веранді, маючи для цього **відповідне обладнання:**

- комах слід утримувати в інсектарії;
- молюск і тритонів — в окремому акваріумі;
- жаб і ящірок — у тераріумі.

Нагадаємо, що тимчасових мешканців можна утримувати **не більше трьох днів**, а потім їх відпускають у природне середовище. Це роблять разом з дітьми, переконуючи їх у тому, що на волі тваринам буде ліпше.

**Організація та методика
проведення екскурсій у
природу**

Навчально-виховне значення екскурсій

Навчальні екскурсії (від лат. ехшгсіо — поїздка, прогулянка) визначаються в педагогіці як форма і метод навчально-виховної роботи, що дає змогу організувати спостереження та вивчення різноманітних предметів і явищ у природних умовах.

У методиці ознайомлення дітей з природою екскурсії розглядаються як важлива форма роботи і мають широко використовуватися в практиці роботи дошкільних навчальних закладів. Екскурсії в природу роблять життя дітей цікавішим, допомагають ліпше зорієнтуватися в довкіллі: у лісі, на луці, в парку чи сквері, на ставку тощо.

Спостереження, які організують під час екскурсій, забезпечують безпосередній контакт дітей з об'єктами природи, в результаті якого у них формуються реалістичні уявлення про об'єкти і явища природи та зв'язки між ними.

Важливим є те, що у процесі ознайомлення з природою на екскурсіях у дітей **інтенсивно розвивається мовлення**. Воно швидко збагачується

іменниками, прикметниками, дієсловами. Адже діти дізнаються про нові назви рослин, тварин, їхні якості та властивості. Бесіди з дітьми під час екскурсій та слухання розповідей вихователя — ефективний засіб розвитку діалогічного і монологічного мовлення малят.

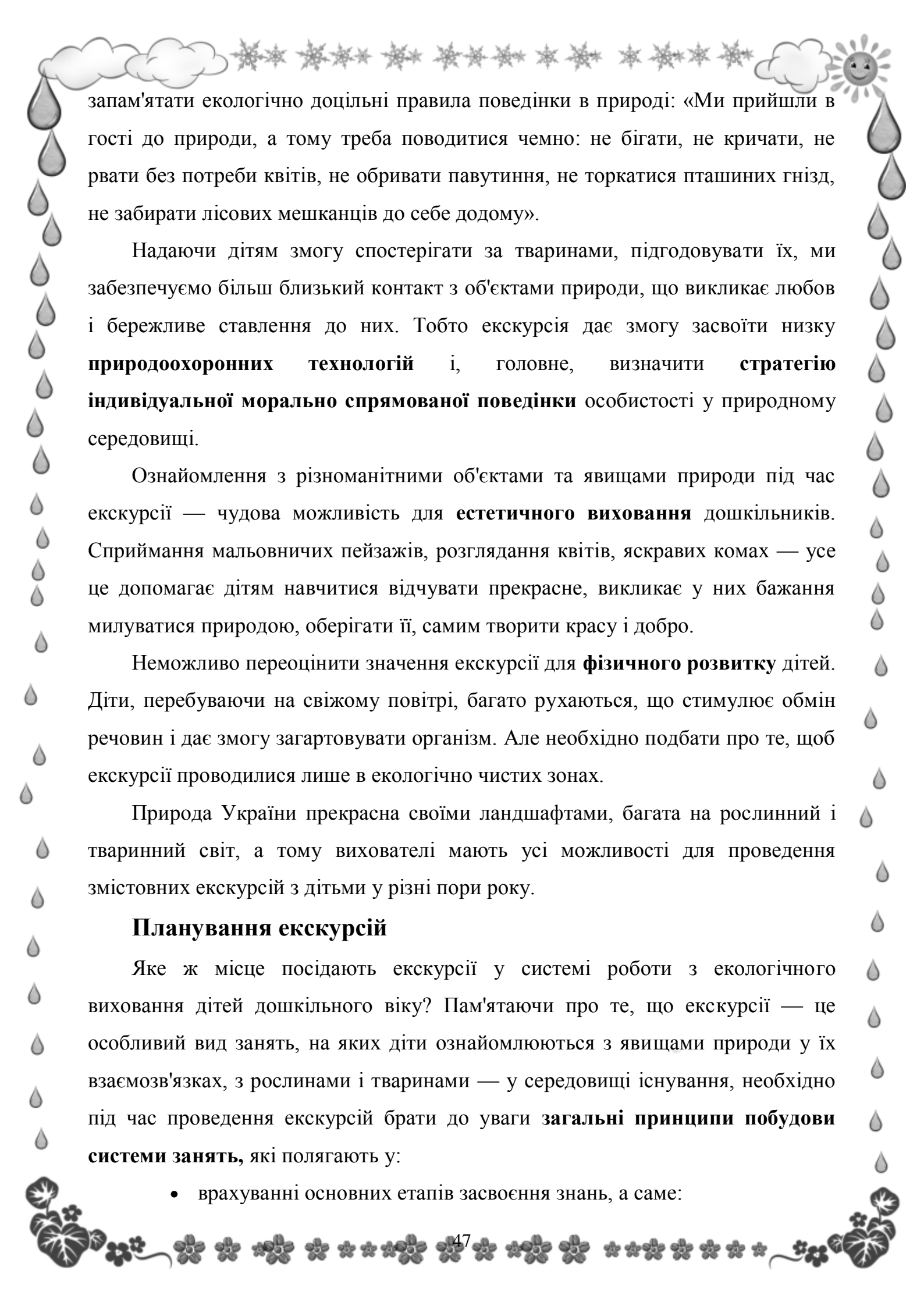
Природничі екскурсії забезпечують чудові умови для **розвитку сенсорної культури** дошкільників. Адже природа є джерелом найбільшого розмаїття форм, барв, звуків, запахів. Ці чинники впливу на чуттєву сферу дитини діють комплексно, у природній гармонії. Кожен вихователь має максимально використовувати ці можливості природи.

Об'єкти і явища природи володіють таємничою магією життя, що постійно привертає увагу, цікавить і збуджує допитливість малят. А інтерес — це велика рушійна сила **розвитку пізнавальних процесів**. Чим більше інформації діти отримують під час екскурсій у природу, тим більше їм хочеться знати. Викликати у дітей бажання пізнавати нове — важливе завдання, що стоїть перед вихователями, оскільки успішне розв'язання його в дошкільному віці є запорукою того, що надалі діти успішно навчатимуться в школі.

Природа має фантастичну властивість кожен день робити сюрпризи тим, хто цікавиться нею: розпустилася квітка, прилетіли снігурі, з'явилася веселка — лише встигай усе помічати! Нова інформація, яка надходить щодня, сприяє формуванню пізнавальної активності дітей, яка, у свою чергу, виступає основою для **розвитку моральних якостей** особистості дошкільника, джерелом естетичної насолоди і натхнення.

У процесі спостережень розвивається така універсальна якість особистості, як **спостережливість**, безперечно, дуже необхідна людині у сучасному динамічному ритмі життя.

Отримані дітьми знання про взаємозв'язки між рослинним і тваринним світом, між природою і людиною — **основа формування елементів екологічної культури**, яка передбачає наявність позитивних емоційних почуттів до об'єктів природи, відповідних знань, а також практичних умінь і навичок догляду за об'єктами природи. Саме під час екскурсій дітям легко

запам'ятати екологічно доцільні правила поведінки в природі: «Ми прийшли в гості до природи, а тому треба поводитися чемно: не бігати, не кричати, не рвати без потреби квітів, не обривати павутиння, не торкатися пташиних гнізд, не забирати лісових мешканців до себе додому».

Надаючи дітям змогу спостерігати за тваринами, підгодовувати їх, ми забезпечуємо більш близький контакт з об'єктами природи, що викликає любов і бережливе ставлення до них. Тобто екскурсія дає змогу засвоїти низку **природоохоронних технологій** і, головне, визначити **стратегію індивідуальної морально спрямованої поведінки** особистості у природному середовищі.

Ознайомлення з різноманітними об'єктами та явищами природи під час екскурсії — чудова можливість для **естетичного виховання** дошкільників. Сприймання мальовничих пейзажів, розглядання квітів, яскравих комах — усе це допомагає дітям навчитися відчувати прекрасне, викликає у них бажання милуватися природою, оберігати її, самим творити красу і добро.

Неможливо переоцінити значення екскурсії для **фізичного розвитку** дітей. Діти, перебуваючи на свіжому повітрі, багато рухаються, що стимулює обмін речовин і дає змогу загартовувати організм. Але необхідно подбати про те, щоб екскурсії проводилися лише в екологічно чистих зонах.

Природа України прекрасна своїми ландшафтами, багата на рослинний і тваринний світ, а тому вихователі мають усі можливості для проведення змістовних екскурсій з дітьми у різні пори року.

Планування екскурсій

Яке ж місце посідають екскурсії у системі роботи з екологічного виховання дітей дошкільного віку? Пам'ятаючи про те, що екскурсії — це особливий вид занять, на яких діти ознайомлюються з явищами природи у їх взаємозв'язках, з рослинами і тваринами — у середовищі існування, необхідно під час проведення екскурсій брати до уваги **загальні принципи побудови системи занять**, які полягають у:

- врахуванні основних етапів засвоєння знань, а саме:

- первинне сприйняття;
- розширення й узагальнення знань;
- використання набутих знань у нових умовах;

- наданні переваги формам і методам, які забезпечують безпосередній контакт з природою (колективним та індивідуальним спостереженням, іграм на природничу тематику, дидактичним вправам на основі природних матеріалів — листя, квітів тощо), а вже потім — опосередкованим (читанню, бесідам, розгляданню картин та ілюстрацій тощо);
- врахуванні краєзнавчого принципу та принципу сезонності під час розроблення змісту екскурсій;
- передбаченні в плануванні повторності та поступового ускладнення навчального матеріалу. Але ускладнення має відбуватися не лише за рахунок збільшення обсягу інформації, але й за рахунок розвитку когнітивних умінь дітей: узагальнювати, класифікувати, систематизувати, виділяти головне й другорядне, системотвірне й залежне.

Плануючи екскурсію, необхідно пам'ятати, що вона має забезпечувати **первинне цілісне яскраве сприйняття** дитиною предметів і явищ, що

диктується особливою роллю емоційного чинника у пробудженні та розвитку допитливості дітей, їхніх пізнавальних інтересів.

Для розширення, поглиблення, узагальнення уявлень дітей про знайомі об'єкти чи явища природи проводять **повторні екскурсії**. Саме вони розкривають зміни, нові якості та властивості в тому об'єкті чи явищі, які діти спостерігали на попередній екскурсії. Такі повторні екскурсії доцільно проводити в той період, коли з об'єктом чи явищем відбуваються найбільш помітні зміни.

На кожній екскурсії навчальні й виховні завдання необхідно розв'язувати в єдності. Тому в процесі підготовки визначають не лише обсяг знань і умінь, що подаватимуться дітям під час екскурсії, але й те, які моральні та естетичні переживання дітей активізовуватиме педагог. Наприклад, **програмовий зміст екскурсії** з дітьми старшої групи можна визначити так: *формувати у дітей знання про зимові явища в природі; вчити встановлювати залежність між впливом тепла і розвитком рослин. Продовжувати вчити розпізнавати дерева за їх стовбуром і кроною (береза, дуб, липа). Ознайомити дітей із зимуючим птахом — дятлом. Закріпити у словнику дітей слова: зимуючі і перелітні птахи. Розвивати спостережливість, виховувати дбайливе ставлення до об'єктів природи.*

Заняття з рідної природи у дошкільному навчальному закладі проводять двічі на тиждень у всіх вікових групах. Це можуть бути як суто природничі заняття, так і комплексні — їх проведення вихователь визначає, керуючись освітньою програмою, за якою працює. Екскурсія, як основа формування первинних уявлень дітей про об'єкти і явища природи, завжди має стояти першою в системі планування занять з рідної природи. Хоча доцільно проводити й заключну екскурсію — для закріплення та систематизації знань дітей.

Наводимо приклад плану проведення екскурсій на зимовий період у системі занять з рідної природи для дітей старшої групи.

Грудень

1. Експедиція до лісу (парку) «Початок зими».
2. Читання оповідання Олександра Копиленка «Їдальня для птахів».

Організація досліду — перетворення води в різні стани.

3. Беседа «Зимуючі і перелітні птахи».

Січень

4. Експедиція до зимового парку.

5. Беседа «Дикі тварини, життя взимку». Читання оповідання Георгія Скребицького «Хто як зимує».

6. Розглядання дидактичної картини «Домашні тварини». Ознайомлення з верблюдом і північним оленем.

Лютий

7. Повторна експедиція до парку «Кінець зими».
8. Організація городу на підвіконні.
9. Узагальнювальна беседа про зиму.

Решту занять з природи можна планувати як комплексні. Експедиції в природу є видом занять із ознайомлення дітей з природою, тому їх кількість у кожній віковій групі обмежена.

Систему занять із ознайомлення дітей з природою треба узгоджувати з іншими розділами програми. Так, після експедицій дітям пропонують відобразити свої враження в зображувальній діяльності — малюванні, ліпленні, аплікації. На заняттях з математики вводять об'єкти природи як наочний матеріал: натуральну наочність, картинки, стилістичні зображення. Діти рахують жолуді, каштани, складають задачі, у змісті яких є об'єкти природи. Наприклад: *на годівничку прилетіли три горобчики і дві синички. Скільки всього зимуючих птахів було на годівничці?*

Планують експедиції лише на першу половину дня. У день експедиції в групі проводять лише одне заняття, потім — експедиція. Денну прогулянку цього дня не організують.

У своєму плані вихователь фіксує тему експедиції; програмовий зміст;

підготовку вихователя та дітей; матеріали, які необхідні для екскурсії; її хід.

Добираючи об'єкти для первинного ознайомлення дітей на екскурсії, необхідно пам'ятати, що їх кількість має бути обмежена. Так, для середньої групи планують два — три незнайомих об'єкта, а для старшої — три — чотири. Для кращого запам'ятовування дітьми об'єкти слід обирати різних класів і видів, наприклад: дерево, трав'яниста рослина, комаха.

На сьогодні методистами ще не встановлено достеменно, яку відстань можуть пройти діти під час екскурсії. Вона може залежати як від загальної фізичної підготовки дітей, так і від їхньої вправності здійснювати піші переходи. Приблизно дорога в обидва кінці під час екскурсії має становити три — чотири кілометри. До речі, Василь Сухомлинський проходив зі своїми шестирічками у «школі під голубим небом» по сім кілометрів на день.

Відмінність екскурсій від повсякденних і цільових прогулянок

Чим же відрізняється екскурсія від повсякденної прогулянки? *Екскурсія* — це заняття, яке проводиться за межами дитячого садка. *Прогулянка* — повсякденна форма роботи, і здійснюють її, в основному, на ділянці дошкільного закладу.

Під час екскурсії діти засвоюють значно більший **обсяг програмового матеріалу** тому, що її повністю присвячено ознайомленню дітей з природою. Ознайомлення ж дітей з природою на прогулянці є лише одним з її компонентів — поряд з проведенням рухливих та творчих ігор, праці, здійсненням індивідуальної навчальної чи виховної роботи вихователя з дитиною, а тому природознавчий програмовий матеріал на прогулянці реалізується у значно меншому обсязі.

На екскурсії діти одержують більш **систематизовані знання про об'єкти природи** у їх природній взаємодії. Екскурсії, як правило, проводяться у той період кожної пори року, коли в природі настають помітні зміни. Наприклад, восени проводять три екскурсії, тематика яких може бути такою: рання осінь, золота осінь і пізня осінь. На прогулянках діти ознайомлюються з тими

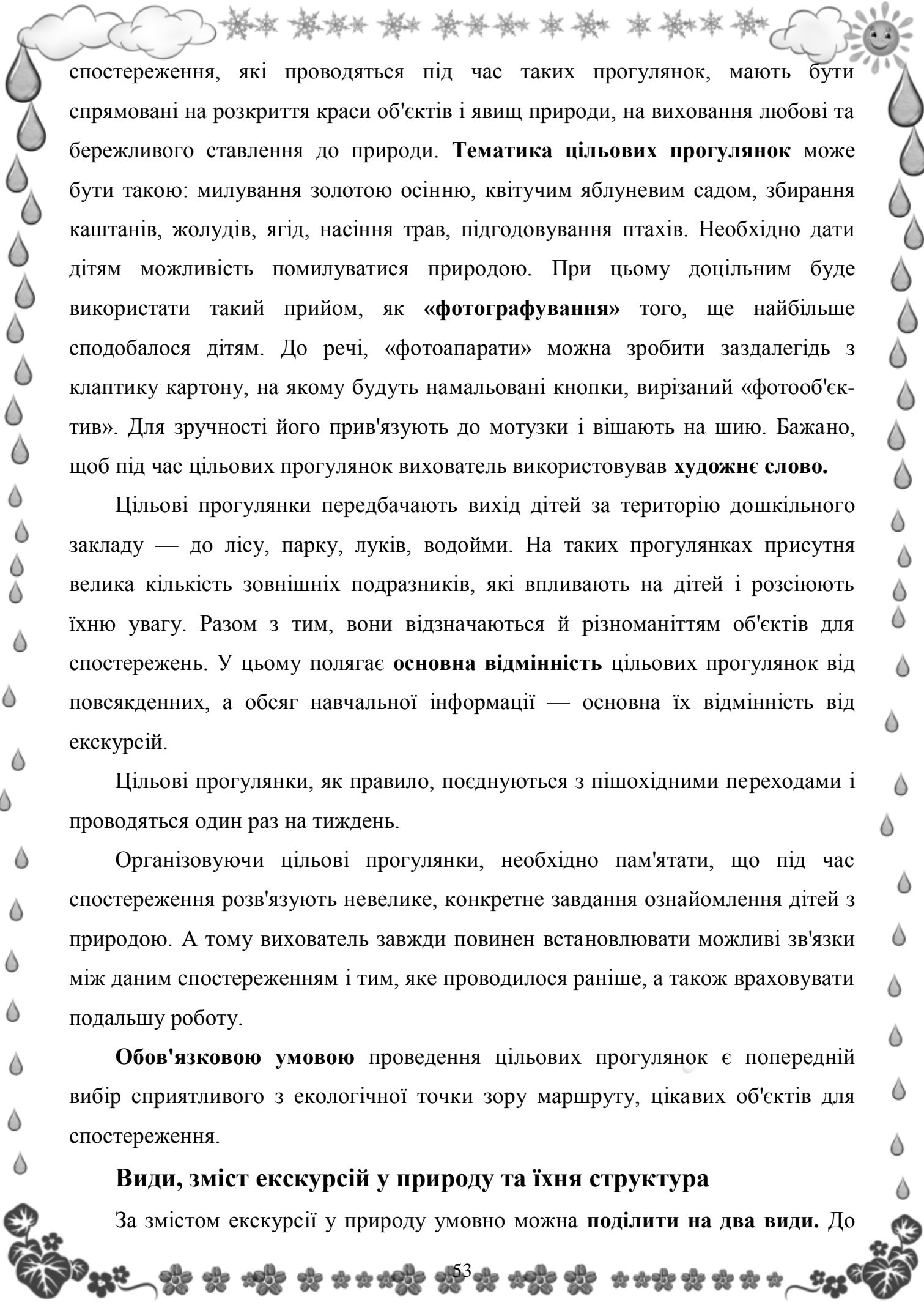

ознаками об'єктів і явищ природи, знання про які складаються протягом тривалого часу. Наприклад, на повсякденних прогулянках діти спостерігають запоступовим пожовтінням листя на деревах, відмічають, на яких деревах більше жовтого листя, які дерева першими скидають осіннє вбрання тощо.

Екскурсія вимагає більш **чіткої організації всієї діяльності** суб'єктів навчального процесу. Підчас екскурсій проводяться колективні спостереження з усією групою дітей, а також індивідуальні спостереження, якщо вони відповідають обраній темі. На повсякденних прогулянках проводяться як колективні спостереження, так і спостереження підгрупами, а також заохочуються різноманітні індивідуальні спостереження. Та якщо у ході екскурсій тематика спостережень підпорядкована єдиній спільній меті, то під час прогулянок вона може бути різноманітною і неузгодженою між собою. У повсякденних індивідуальних спостереженнях у природі вихователь іде за пізнавальним інтересом дитини, за ситуацією, почуттям, а не за визначеним заздалегідь програмовим завданням. Так, на прогулянці може бути проведене колективне спостереження за сходами квітів у квітнику, а індивідуальні — за хмарами, метеликом, поведінкою птахів тощо.

Екскурсія більш подібна до цільової прогулянки, але це не тотожні поняття. Цільова прогулянка відрізняється від екскурсії, по-перше, **обсягом програмового матеріалу**. Обсяг завдань, що намічаються для реалізації на цільовій прогулянці, завжди значно менший від того, який передбачається розв'язати на екскурсії. Відомо, що на екскурсії від дітей вимагається **тривале зосередження уваги**. Для дітей молодшого дошкільного віку це неможливо, а тому екскурсії починають проводити лише в середній групі, в той час, як цільові прогулянки — уже навіть у молодшій. Цінність таких прогулянок полягає в тому, що завдяки регулярності їх проведення можна разом з дітьми простежити зміни в об'єктах природи, виявити їх причини.

Основною метою цільових прогулянок є не стільки розв'язання пізнавальних завдань, скільки **збагачення естетичних і моральних вражень** дітей або ж виконання дітьми нескладних практичних завдань. Тому

спостереження, які проводяться під час таких прогулянок, мають бути спрямовані на розкриття краси об'єктів і явищ природи, на виховання любові та бережливого ставлення до природи. **Тематика цільових прогулянок** може бути такою: милування золотою осінню, квітучим яблуневим садом, збирання каштанів, жолудів, ягід, насіння трав, підгодовування птахів. Необхідно дати дітям можливість помилуватися природою. При цьому доцільним буде використати такий прийом, як **«фотографування»** того, ще найбільше сподобалося дітям. До речі, «фотоапарати» можна зробити заздалегідь з клаптику картону, на якому будуть намальовані кнопки, вирізаний «фотооб'єктив». Для зручності його прив'язують до мотузки і вішають на шию. Бажано, щоб під час цільових прогулянок вихователь використовував **художнє слово**.

Цільові прогулянки передбачають вихід дітей за територію дошкільного закладу — до лісу, парку, луків, водойми. На таких прогулянках присутня велика кількість зовнішніх подразників, які впливають на дітей і розсіюють їхню увагу. Разом з тим, вони відзначаються й різноманіттям об'єктів для спостережень. У цьому полягає **основна відмінність** цільових прогулянок від повсякденних, а обсяг навчальної інформації — основна їх відмінність від екскурсій.

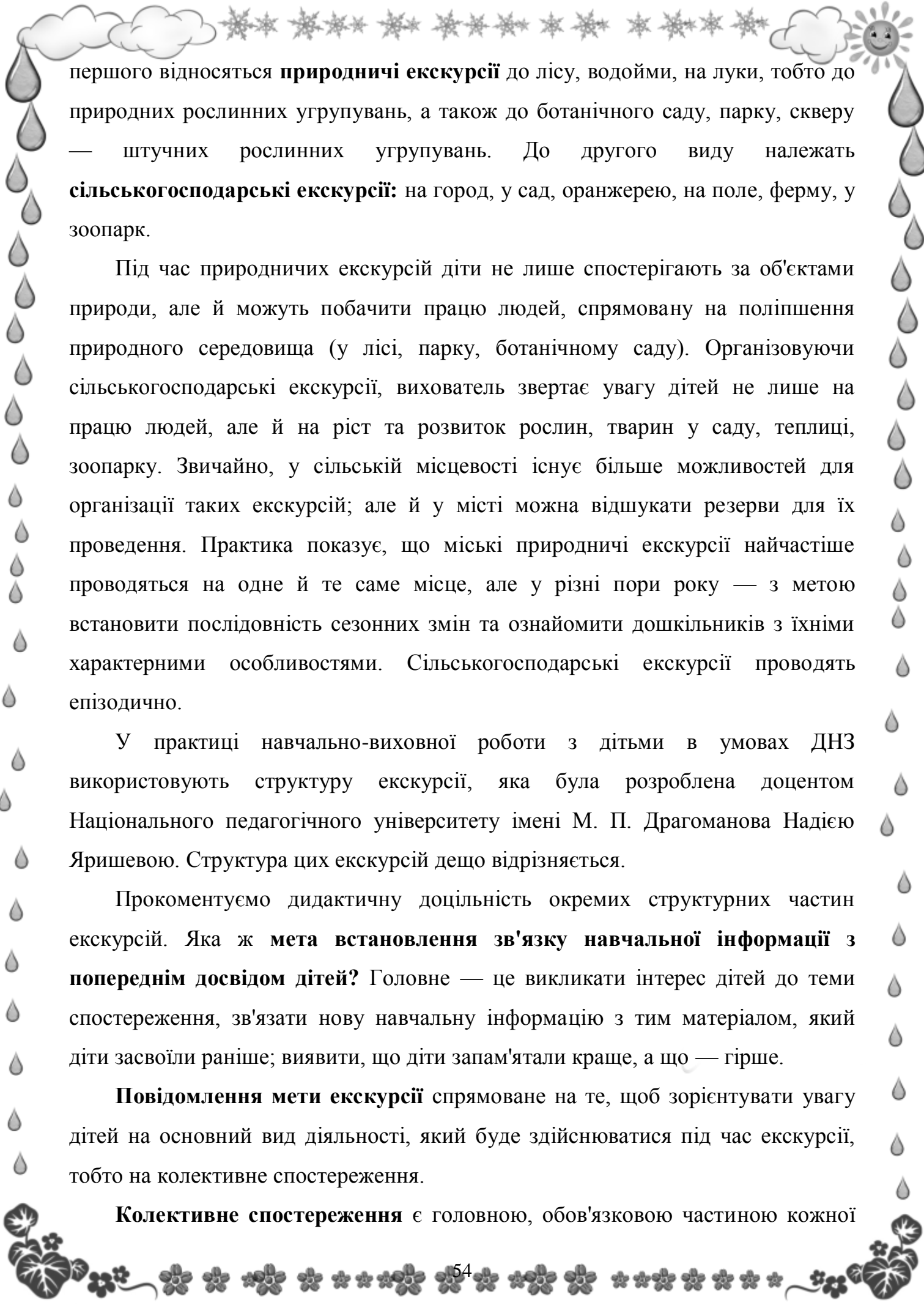
Цільові прогулянки, як правило, поєднуються з пішохідними переходами і проводяться один раз на тиждень.

Організовуючи цільові прогулянки, необхідно пам'ятати, що під час спостереження розв'язують невелике, конкретне завдання ознайомлення дітей з природою. А тому вихователь завжди повинен встановлювати можливі зв'язки між даним спостереженням і тим, яке проводилося раніше, а також враховувати подальшу роботу.

Обов'язковою умовою проведення цільових прогулянок є попередній вибір сприятливого з екологічної точки зору маршруту, цікавих об'єктів для спостереження.

Види, зміст екскурсій у природу та їхня структура

За змістом екскурсії у природу умовно можна **поділити на два види**. До

першого відносяться **природничі екскурсії** до лісу, водойми, на луки, тобто до природних рослинних угруповань, а також до ботанічного саду, парку, скверу — штучних рослинних угруповань. До другого виду належать **сільськогосподарські екскурсії**: на город, у сад, оранжерею, на поле, ферму, у зоопарк.

Під час природничих екскурсій діти не лише спостерігають за об'єктами природи, але й можуть побачити працю людей, спрямовану на поліпшення природного середовища (у лісі, парку, ботанічному саду). Організуюючи сільськогосподарські екскурсії, вихователь звертає увагу дітей не лише на працю людей, але й на ріст та розвиток рослин, тварин у саду, теплиці, зоопарку. Звичайно, у сільській місцевості існує більше можливостей для організації таких екскурсій; але й у місті можна відшукати резерви для їх проведення. Практика показує, що міські природничі екскурсії найчастіше проводяться на одне й те саме місце, але у різні пори року — з метою встановити послідовність сезонних змін та ознайомити дошкільників з їхніми характерними особливостями. Сільськогосподарські екскурсії проводять епізодично.

У практиці навчально-виховної роботи з дітьми в умовах ДНЗ використовують структуру екскурсії, яка була розроблена доцентом Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Надією Яришевою. Структура цих екскурсій дещо відрізняється.

Прокоментуємо дидактичну доцільність окремих структурних частин екскурсій. Яка ж **мета встановлення зв'язку навчальної інформації з попереднім досвідом дітей?** Головне — це викликати інтерес дітей до теми спостереження, зв'язати нову навчальну інформацію з тим матеріалом, який діти засвоїли раніше; виявити, що діти запам'ятали краще, а що — гірше.

Повідомлення мети екскурсії спрямоване на те, щоб зорієнтувати увагу дітей на основний вид діяльності, який буде здійснюватися під час екскурсії, тобто на колективне спостереження.

Колективне спостереження є головною, обов'язковою частиною кожної

екскурсії, мета якої — накопичення дітьми чуттєвих вражень, виділення зв'язків і залежностей у природі.

Збирання природного матеріалу — важливий структурний елемент екскурсії, який сприяє закріпленню знань, поглибленню інтересу дітей до об'єктів природи, забезпечує більш тісний контакт дитини з природою, сприяє формуванню навичок поведінки дітей у природі (наприклад, збирання каштанів, жолудів, листя). Проте цей структурний компонент не є обов'язковим. Його не доцільно вводити на літніх, весняних екскурсіях до парку, скверу, тому що там спеціально висаджують рослини, і зривати їх не можна. Також Закон про охорону природи забороняє виловлювати комах, отже милуватися метеликами, жуками, бабками та іншими комахами ліпше в їхньому природному докiллi. Дітей слід навчити тому, що у кожного мешканця світу природи є своя домівка, і лише там йому добре і комфортно. Збирати природний матеріал в ході екскурсії найбільш доцільно осінньої пори, коли природа сама пропонує свої дари людям. Не шкодить збирання природного матеріалу природі й узимку, коли вона спить. Шишки, гілочки дерев, насіння окремих рослин, сніг, бурульки можна зібрати під час зимової екскурсії й розглянути потім у ході експериментально-дослідницької діяльності дітей у груповій кімнаті.

Наступний структурний компонент екскурсії — **дидактична гра**, яку проводять наприкінці екскурсії. Вона спрямована на закріплення в ігровій формі отриманих дітьми знань. Інколи, якщо це доцільно, дидактичну гру та збирання природного матеріалу можна поміняти місцями.

Заключна частина спрямована на **підбиття підсумків** екскурсії, коли діти ще раз згадують, з якими новими об'єктами вони ознайомилися. Вихователь оцінює пізнавальну активність дітей.

У структурі екскурсії на сільськогосподарські об'єкти замість дидактичної гри і збирання природного матеріалу вводиться **розповідь** вихователя чи працівника підприємства, де проводиться екскурсія, в якій розкривається послідовність трудового процесу, поведінка тварин, значення праці людини.

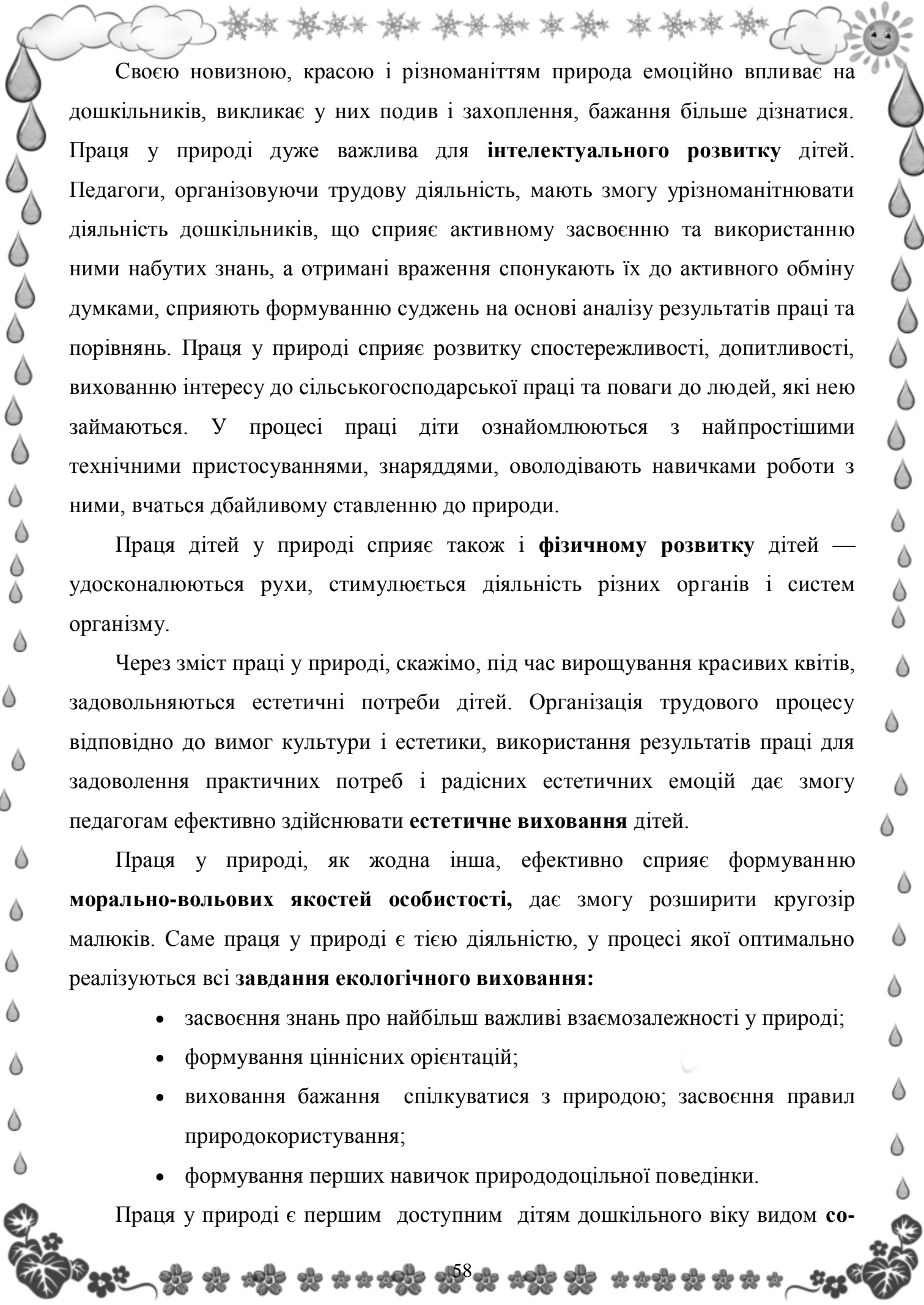

Але розповідь дорослого не має домінувати під час екскурсії. Її головним структурним компонентом залишається колективне спостереження.

Формування у дітей ціннісних орієнтацій, які є важливим мотивом їхньої поведінки, вимагає від дорослого вичленити деякі зв'язки. Цей момент обов'язково має бути у колективному спостереженні під час проведення обох типів екскурсій. Діти мають чітко уявляти, за що потрібно любити рослини, тварин, чому до них необхідно доброзичливо ставитися. Тобто лише дорослий може стати **посередником між дитиною і природою**, а тому успішне проведення екскурсії значною мірою залежить від ретельної підготовки до неї вихователя.

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A butterfly with blue and white wings is positioned in the upper left. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the lower right, there are green and blue flowers on thin stems. A light brown rectangular frame with rounded corners is centered on the page.

Організація праці дітей у природі

Своєю новизною, красою і різноманіттям природа емоційно впливає на дошкільників, викликає у них подив і захоплення, бажання більше дізнатися. Праця у природі дуже важлива для **інтелектуального розвитку** дітей. Педагоги, організовуючи трудову діяльність, мають змогу урізноманітнювати діяльність дошкільників, що сприяє активному засвоєнню та використанню ними набутих знань, а отримані враження спонукають їх до активного обміну думками, сприяють формуванню суджень на основі аналізу результатів праці та порівнянь. Праця у природі сприяє розвитку спостережливості, допитливості, вихованню інтересу до сільськогосподарської праці та поваги до людей, які нею займаються. У процесі праці діти ознайомлюються з найпростішими технічними пристосуваннями, знаряддями, оволодівають навичками роботи з ними, вчаться дбайливому ставленню до природи.

Праця дітей у природі сприяє також і **фізичному розвитку** дітей — удосконалюються рухи, стимулюється діяльність різних органів і систем організму.

Через зміст праці у природі, скажімо, під час вирощування красивих квітів, задовольняються естетичні потреби дітей. Організація трудового процесу відповідно до вимог культури і естетики, використання результатів праці для задоволення практичних потреб і радісних естетичних емоцій дає змогу педагогам ефективно здійснювати **естетичне виховання** дітей.

Праця у природі, як жодна інша, ефективно сприяє формуванню **морально-вольових якостей особистості**, дає змогу розширити кругозір малюків. Саме праця у природі є тією діяльністю, у процесі якої оптимально реалізуються всі **завдання екологічного виховання**:

- засвоєння знань про найбільш важливі взаємозалежності у природі;
- формування ціннісних орієнтацій;
- виховання бажання спілкуватися з природою; засвоєння правил природокористування;
- формування перших навичок природодоцільної поведінки.

Праця у природі є першим доступним дітям дошкільного віку видом со-

ціально значимої продуктивної трудової діяльності, у процесі якої виробляються конкретні матеріальні цінності: вирощуються квіти, овочі, фрукти тощо.

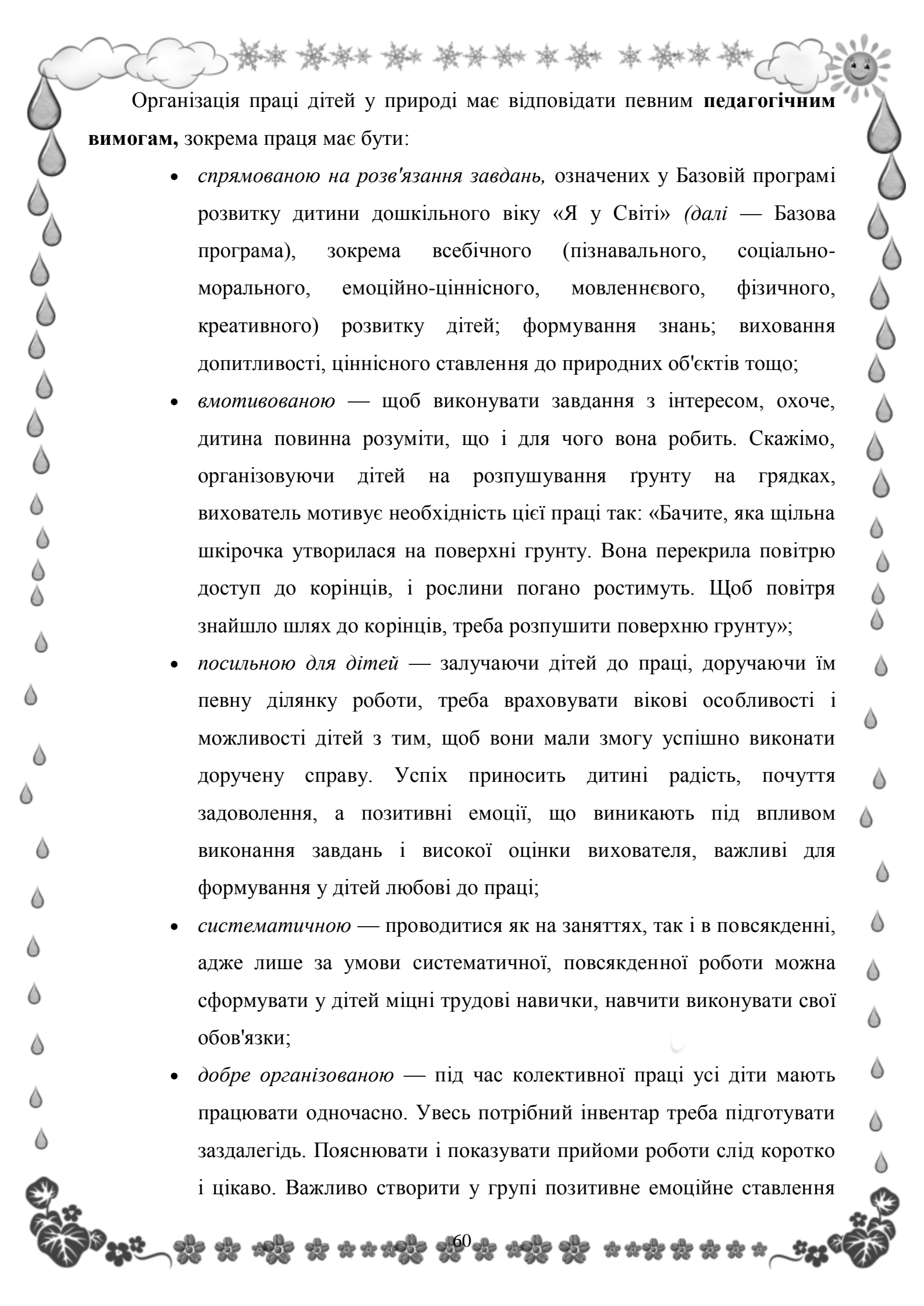
Результати праці конкретні та зрозумілі, однак їх неможливо швидко досягти. Віддаленість результату потребує від дитини тривалих фізичних і розумових зусиль, повсякденної кропіткої роботи, терпіння. Як правило, більшість дітей охоче доглядає за живими об'єктами, пізнаючи світ живої природи, розкриваючи у собі нові можливості, набуваючи досвіду дбайливого ставлення до всього живого. Праця дисциплінує, виховує почуття відповідальності за життя живих істот, рослин. Адже не політі у спеку рослини можуть засохнути, ненагодована пташка чи тварина — загинути чи захворіти. Догляд за рослинами у квітнику та на городі не лише дає змогу виховати у дітей інтерес до природи, сільськогосподарської праці та повагу до людей, які нею займаються, а й сформувати у дошкільників **трудові навички і бажання працювати.**

Однак у дітей дошкільного віку ще мало досвіду, недосконалі вміння, тому дорослі повинні так організувати діяльність, щоб дошкільники відчували радість праці, позитивно ставилися до неї.

Вимоги до організації праці дітей у природі

Найперше, про що має потурбуватися педагог, організовуючи будь-який вид діяльності, зокрема і працю дітей, це про **безпеку їх життєдіяльності:**

- рослини слід розташовувати так, щоб діти могли доглядати за ними, стоячи на підлозі у груповій кімнаті чи на стежці на городі;
- не можна дозволяти дітям старшого дошкільного віку переносити масу більшу ніж 2 — 2,5 кг;
- не можна залучати дітей до розведення вогнищ, спалювання сухого листя;
- загальний час, що відводиться на виконання роботи, не має перевищувати 30 хв. При цьому кожні 7—10 хв. слід змінювати діяльність дітей або влаштовувати перерви.

Організація праці дітей у природі має відповідати певним **педагогічним вимогам**, зокрема праця має бути:

- *спрямованою на розв'язання завдань*, означених у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (далі — Базова програма), зокрема всебічного (пізнавального, соціально-морального, емоційно-ціннісного, мовленнєвого, фізичного, креативного) розвитку дітей; формування знань; виховання допитливості, ціннісного ставлення до природних об'єктів тощо;
- *вмотивованою* — щоб виконувати завдання з інтересом, охоче, дитина повинна розуміти, що і для чого вона робить. Скажімо, організовуючи дітей на розпушування ґрунту на грядках, вихователь мотивує необхідність цієї праці так: «Бачите, яка щільна шкірочка утворилася на поверхні ґрунту. Вона перекрила повітря доступ до корінців, і рослини погано ростимуть. Щоб повітря знайшло шлях до корінців, треба розпушити поверхню ґрунту»;
- *посильною для дітей* — залучаючи дітей до праці, доручаючи їм певну ділянку роботи, треба враховувати вікові особливості і можливості дітей з тим, щоб вони мали змогу успішно виконати доручену справу. Успіх приносить дитині радість, почуття задоволення, а позитивні емоції, що виникають під впливом виконання завдань і високої оцінки вихователя, важливі для формування у дітей любові до праці;
- *систематичною* — проводитися як на заняттях, так і в повсякденні, адже лише за умови систематичної, повсякденної роботи можна сформувати у дітей міцні трудові навички, навчити виконувати свої обов'язки;
- *добре організованою* — під час колективної праці усі діти мають працювати одночасно. Увесь потрібний інвентар треба підготувати заздалегідь. Пояснювати і показувати прийоми роботи слід коротко і цікаво. Важливо створити у групі позитивне емоційне ставлення

до виконання трудового завдання, щоб праця викликала у дітей радість від спільних зусиль, адже емоційне піднесення сприяє створенню інтересу, позитивного ставлення до праці.

Організовуючи працю дітей у природі, слід обов'язково подбати про виконання **гігієнічних вимог**, зокрема:

- працю слід організовувати у той час, коли надворі не спекотно, — вранці або увечері;
- інвентар має відповідати зростові дітей;
- необхідно переодягати дітей в одяг, спеціально принесений батьками для праці у природі, який слід зберігати у групах;
- необхідно забезпечувати періодичну зміну пози дітей, запобігаючи перевтомі;
- після закінчення роботи слід добре вимити руки.

Форми організації праці дітей у природі

Організовуючи працю дітей у природі на території дошкільного закладу, педагоги здебільшого використовують такі форми трудової діяльності, як **доручення та колективна праця.**

Доручення є найдоступнішою і найпоширенішою формою залучення дітей до щоденної трудової діяльності у дитячому садку. Їх поділяють на види за:

- *складністю завдань* — прості і складні;
- *тривалістю виконання* — короткочасні і довготривалі;
- *способом організації дітей* — індивідуальні та групові.

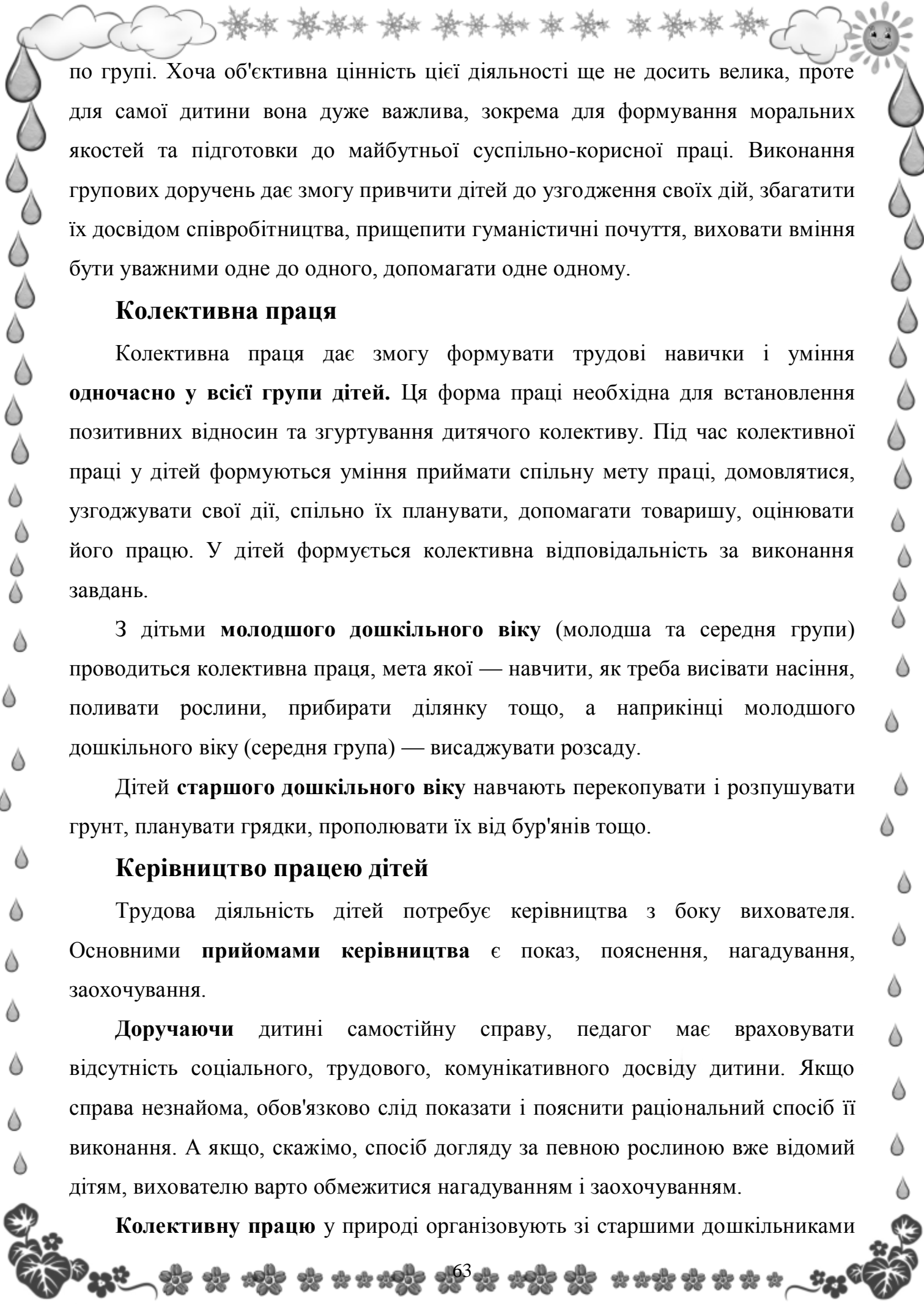
Трудові доручення широко використовують у всіх вікових групах. Так, у молодшій групі вихователь дає прості доручення, які мають індивідуальний, короткотривалий, епізодичний і простий за своїм змістом характер, скажімо, вихователь залучає дітей до поливання рослин на грядці чи у квітнику. Ці перші трудові доручення допомагають підвести дітей до усвідомлення того, що все живе потребує догляду.

Починаючи із середньої групи, діти отримують складніші і триваліші доручення. Завдання можуть бути пов'язаними з проханням або звертанням до інших осіб, прибиранням і підтриманням порядку на майданчику, насипанням корму у годівниці для птахів тощо. Дітям надається більше самостійності під час їх виконання: скажімо, треба визначити, чи потребують квіти на квітнику поливання, і полити їх за потреби.

Важливо використовувати доручення для *індивідуальної роботи* з дітьми. Наприклад, дитині, яка не проявляє інтересу до рослин, можна подарувати кімнатну рослину і запропонувати вирощувати її вдома, доглядати і розповідати іншим дітям у групі, як вона росте.

Виконуючи доручення, дошкільники стають більш обов'язковими, відповідальними, привчаються виявляти вольові зусилля щодо самоорганізації діяльності задля досягнення результату. Для цього важливо, щоб діти усвідомлювали доцільність, значущість для них загальної справи та конкретних доручень.

У старшій групі під впливом вимог вихователів і батьків та з їх безпосередньою допомогою дошкільник поступово навчається виконувати окремі доручення, а згодом — і складніші завдання, результати яких потрібні не лише йому особисто, а й мають значення для близьких дорослих, товаришів

по групі. Хоча об'єктивна цінність цієї діяльності ще не досить велика, проте для самої дитини вона дуже важлива, зокрема для формування моральних якостей та підготовки до майбутньої суспільно-корисної праці. Виконання групових доручень дає змогу привчити дітей до узгодження своїх дій, збагатити їх досвідом співробітництва, прищепити гуманістичні почуття, виховати вміння бути уважними одне до одного, допомагати одне одному.

Колективна праця

Колективна праця дає змогу формувати трудові навички і уміння **одночасно у всієї групи дітей**. Ця форма праці необхідна для встановлення позитивних відносин та згуртування дитячого колективу. Під час колективної праці у дітей формуються уміння приймати спільну мету праці, домовлятися, узгоджувати свої дії, спільно їх планувати, допомагати товаришу, оцінювати його працю. У дітей формується колективна відповідальність за виконання завдань.

З дітьми **молодшого дошкільного віку** (молодша та середня групи) проводиться колективна праця, мета якої — навчити, як треба висівати насіння, поливати рослини, прибирати ділянку тощо, а наприкінці молодшого дошкільного віку (середня група) — висаджувати розсаду.

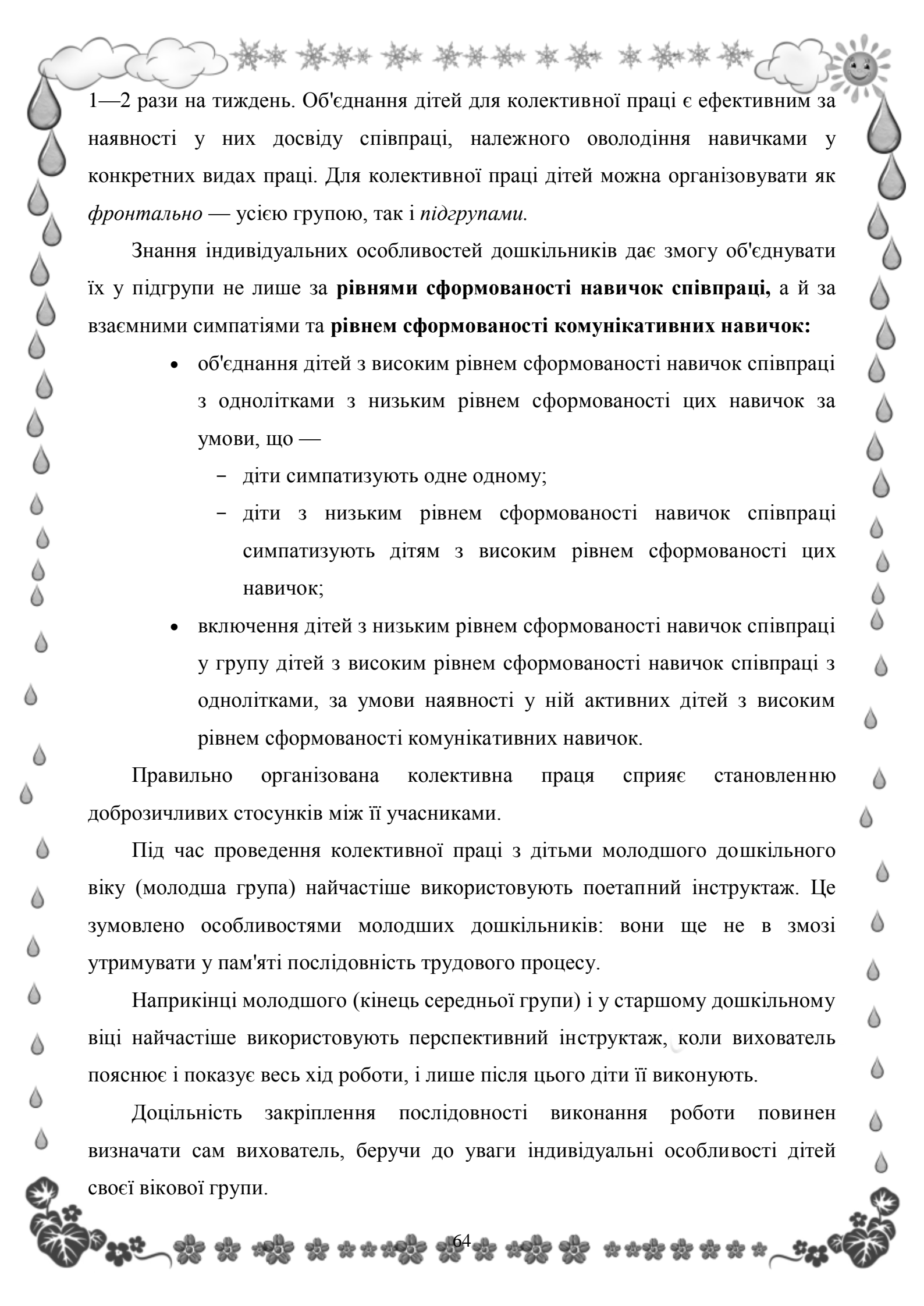
Дітей **старшого дошкільного віку** навчають перекопувати і розпушувати ґрунт, планувати грядки, прополювати їх від бур'янів тощо.

Керівництво працею дітей

Трудова діяльність дітей потребує керівництва з боку вихователя. Основними **прийомами керівництва** є показ, пояснення, нагадування, заохочування.

Доручаючи дитині самостійну справу, педагог має враховувати відсутність соціального, трудового, комунікативного досвіду дитини. Якщо справа незнайома, обов'язково слід показати і пояснити раціональний спосіб її виконання. А якщо, скажімо, спосіб догляду за певною рослиною вже відомий дітям, вихователю варто обмежитися нагадуванням і заохочуванням.

Колективну працю у природі організовують зі старшими дошкільниками

1—2 рази на тиждень. Об'єднання дітей для колективної праці є ефективним за наявності у них досвіду співпраці, належного оволодіння навичками у конкретних видах праці. Для колективної праці дітей можна організувати як *фронтально* — усією групою, так і *підгрупами*.

Знання індивідуальних особливостей дошкільників дає змогу об'єднувати їх у підгрупи не лише за **рівнями сформованості навичок співпраці**, а й за взаємними симпатіями та **рівнем сформованості комунікативних навичок**:

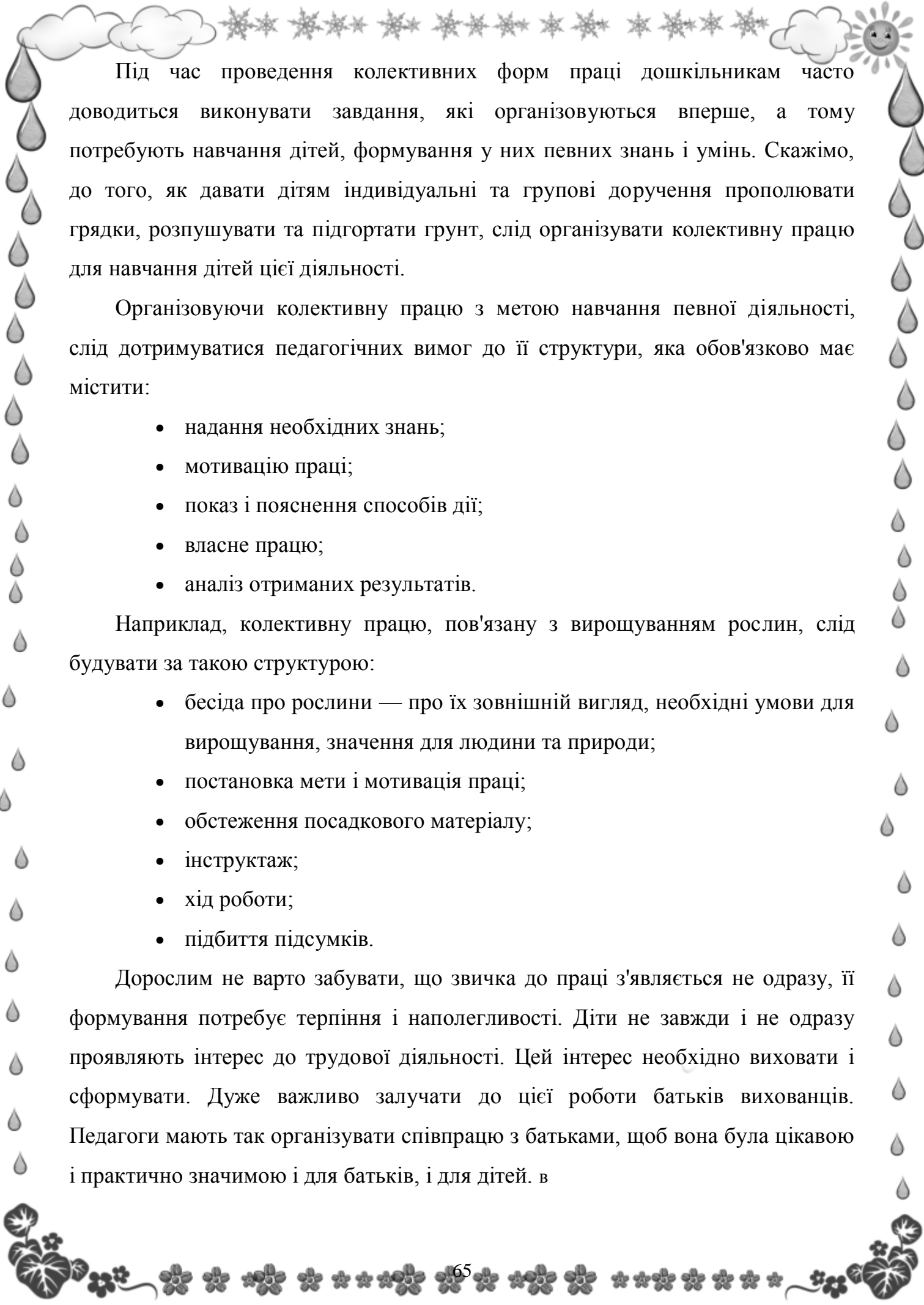
- об'єднання дітей з високим рівнем сформованості навичок співпраці з однолітками з низьким рівнем сформованості цих навичок за умови, що —
 - діти симпатизують одне одному;
 - діти з низьким рівнем сформованості навичок співпраці симпатизують дітям з високим рівнем сформованості цих навичок;
- включення дітей з низьким рівнем сформованості навичок співпраці у групу дітей з високим рівнем сформованості навичок співпраці з однолітками, за умови наявності у ній активних дітей з високим рівнем сформованості комунікативних навичок.

Правильно організована колективна праця сприяє становленню доброзичливих стосунків між її учасниками.

Під час проведення колективної праці з дітьми молодшого дошкільного віку (молодша група) найчастіше використовують поетапний інструктаж. Це зумовлено особливостями молодших дошкільників: вони ще не в змозі утримувати у пам'яті послідовність трудового процесу.

Наприкінці молодшого (кінець середньої групи) і у старшому дошкільному віці найчастіше використовують перспективний інструктаж, коли вихователь пояснює і показує весь хід роботи, і лише після цього діти її виконують.

Доцільність закріплення послідовності виконання роботи повинен визначати сам вихователь, беручи до уваги індивідуальні особливості дітей своєї вікової групи.

Під час проведення колективних форм праці дошкільникам часто доводиться виконувати завдання, які організуються вперше, а тому потребують навчання дітей, формування у них певних знань і умінь. Скажімо, до того, як давати дітям індивідуальні та групові доручення прополювати грядки, розпушувати та підгортати ґрунт, слід організувати колективну працю для навчання дітей цієї діяльності.

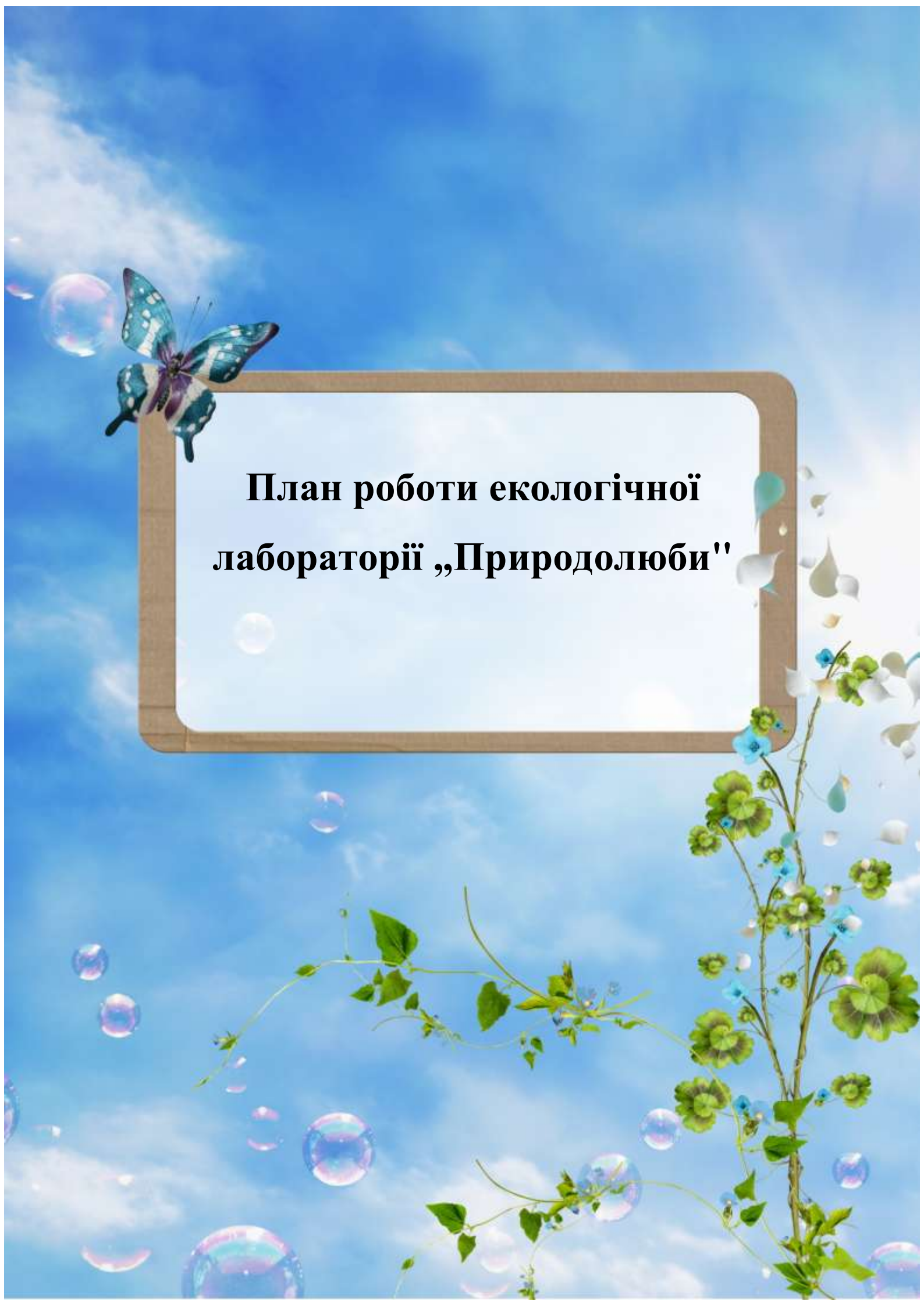
Організовуючи колективну працю з метою навчання певної діяльності, слід дотримуватися педагогічних вимог до її структури, яка обов'язково має містити:

- надання необхідних знань;
- мотивацію праці;
- показ і пояснення способів дії;
- власне працю;
- аналіз отриманих результатів.

Наприклад, колективну працю, пов'язану з вирощуванням рослин, слід будувати за такою структурою:

- бесіда про рослини — про їх зовнішній вигляд, необхідні умови для вирощування, значення для людини та природи;
- постановка мети і мотивація праці;
- обстеження посадкового матеріалу;
- інструктаж;
- хід роботи;
- підбиття підсумків.

Дорослим не варто забувати, що звичка до праці з'являється не одразу, її формування потребує терпіння і наполегливості. Діти не завжди і не одразу проявляють інтерес до трудової діяльності. Цей інтерес необхідно виховати і сформуванати. Дуже важливо залучати до цієї роботи батьків вихованців. Педагоги мають так організувати співпрацю з батьками, щоб вона була цікавою і практично значимою і для батьків, і для дітей. в

**План роботи екологічної
лабораторії „Природолюби“**

Осінь золота

Вересень Люби і бережи рідну природу.

1. Ознайомити дітей з Червоною книгою України.
2. Що нам осінь принесла? Гра „Відгадай за смаком”.
3. Бесіда про овочі і фрукти. Приготуємо смачний салат „Вітамінчик”.

Жовтень Земля повита красою.

1. Читання художніх творів про красу природи та бережне ставлення до неї.
2. Розповідь про злакові культури. (*Розгляд насіння.*)
3. Вікторина „Відгадаєш, коли знаєш”.

Листопад

Що таке ґрунт? „Що посієш, те й пожнеш”.

1. Висівання озимих культур (на зелень для годівлі птахів і тварин).
2. Прощання з осінню. (*Святковий ранок.*)
3. Висаджування цибулі, догляд за нею.

Біла книга зими

Грудень

Люби, примножуй, бережи рослини, тварин і птахів.

1. Спостереження та догляд за птахами та тваринами.
2. Висівання насіння квасолі (*домашнє завдання*). Досліди з насінням.

Заняття „Як живе там зернятко?”

3. Спостереження за сходами квасолі, догляд за нею.

Січень

Краса квітів.

1. Бесіда про кімнатні рослини. Оповідання про них, розгляд альбому „Мають квіти гарну вроду і дарують насолоду”. (*Д. Мегелик „Квітколюби”, Н. Забіла „Квіти”.*)
2. Колективна праця в кімнаті природи. (*Робота з природнім матеріалом.*)
3. Виготовлення годівниць для птахів.

Лютий

Все потребує догляду.

1. Висівання насіння помідорів, перцю, капусти.
2. Догляд за тваринами, птахами, оберігання рослин від шкідників (*бесіда*).
3. Заняття з ручної праці.

Веслує з вирію весна

Березень Весну стрічаємо, діти.

1. Плаче берізка. Спостереження за деревами. Експерсія в парк.
2. Гра-драматизація „Подорож на лісову галявину“. Моє ставлення до природи.
3. Бесіда „Що означає любити природу?“ Догляд за рослинами і тваринами.

Квітень

Прилетіли журавлі, соловейки малі.

1. Чому кажуть: „Птахи - наші друзі“? Проблемні завдання, екологічні завдання, загадки.
2. Як доглядати птахів вдома і в дитячому садочку? Спостереження за птахами в екологічній студії.
3. Як влаштувати город? Які овочі можна вирощувати в нашій місцевості?

Травень

Творимо красу.

1. Посаджу на згадку деревце. Озеленення території дитячого садка.
2. Прикрасимо клумби квітами. (*Колективна праця.*)
3. Чи можна ловити метеликів? (*Експерсія на луг.*)

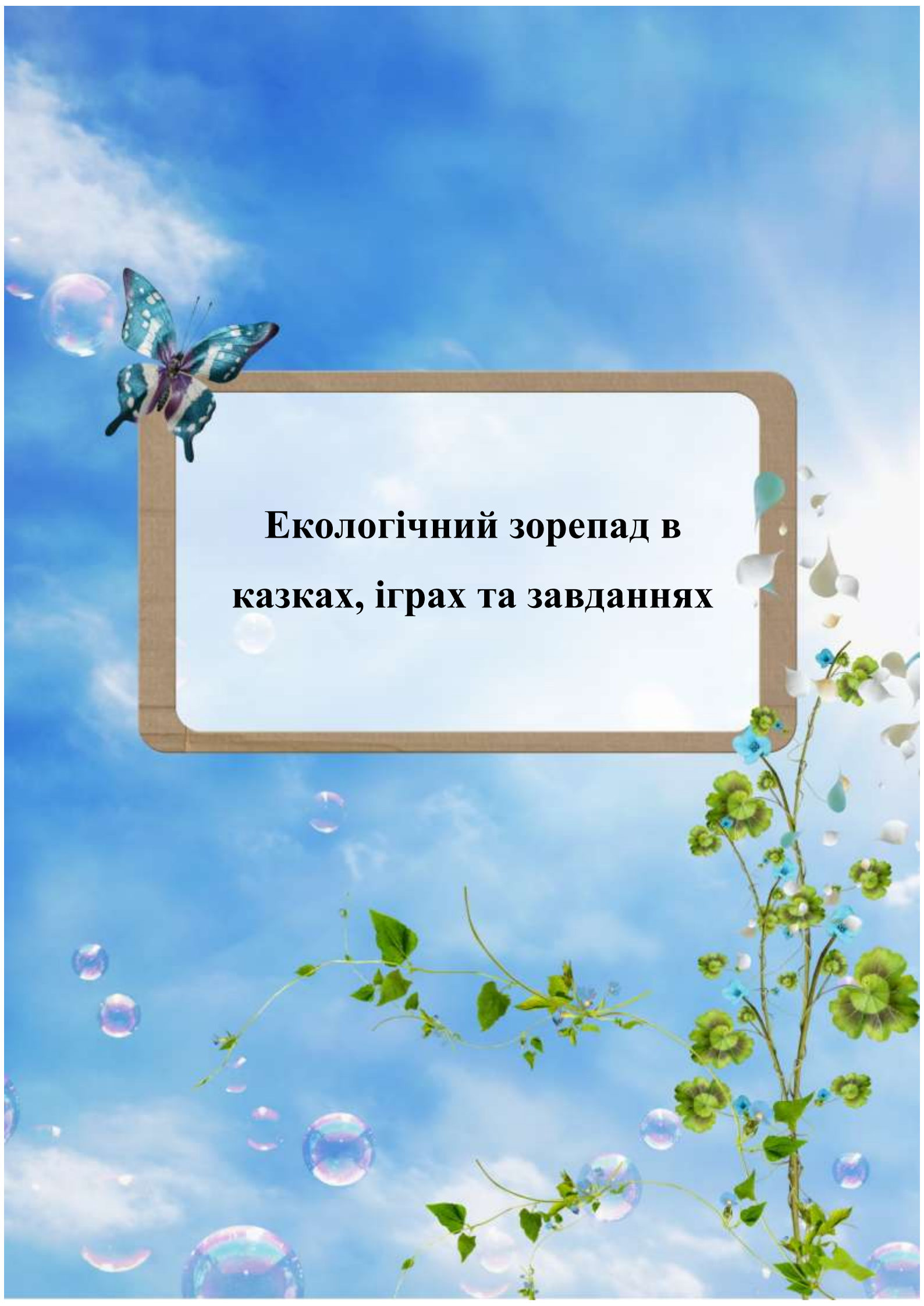
Крім цього, в екологічній лабораторії працюють студії: дослідна, селекційна, умілими руками, зоокуток.

Займаючись в екологічній лабораторії, діти розуміють, що можна, а чого не можна. Не можна рвати квітів - їм боляче, не можна ламати гілки і бити ними собаку, котика - вони плачуть, їм боляче теж. І гак крок за кроком, день за днем ми йдемо все далі і далі, пізнаємо цей дивний і загадковий світ.

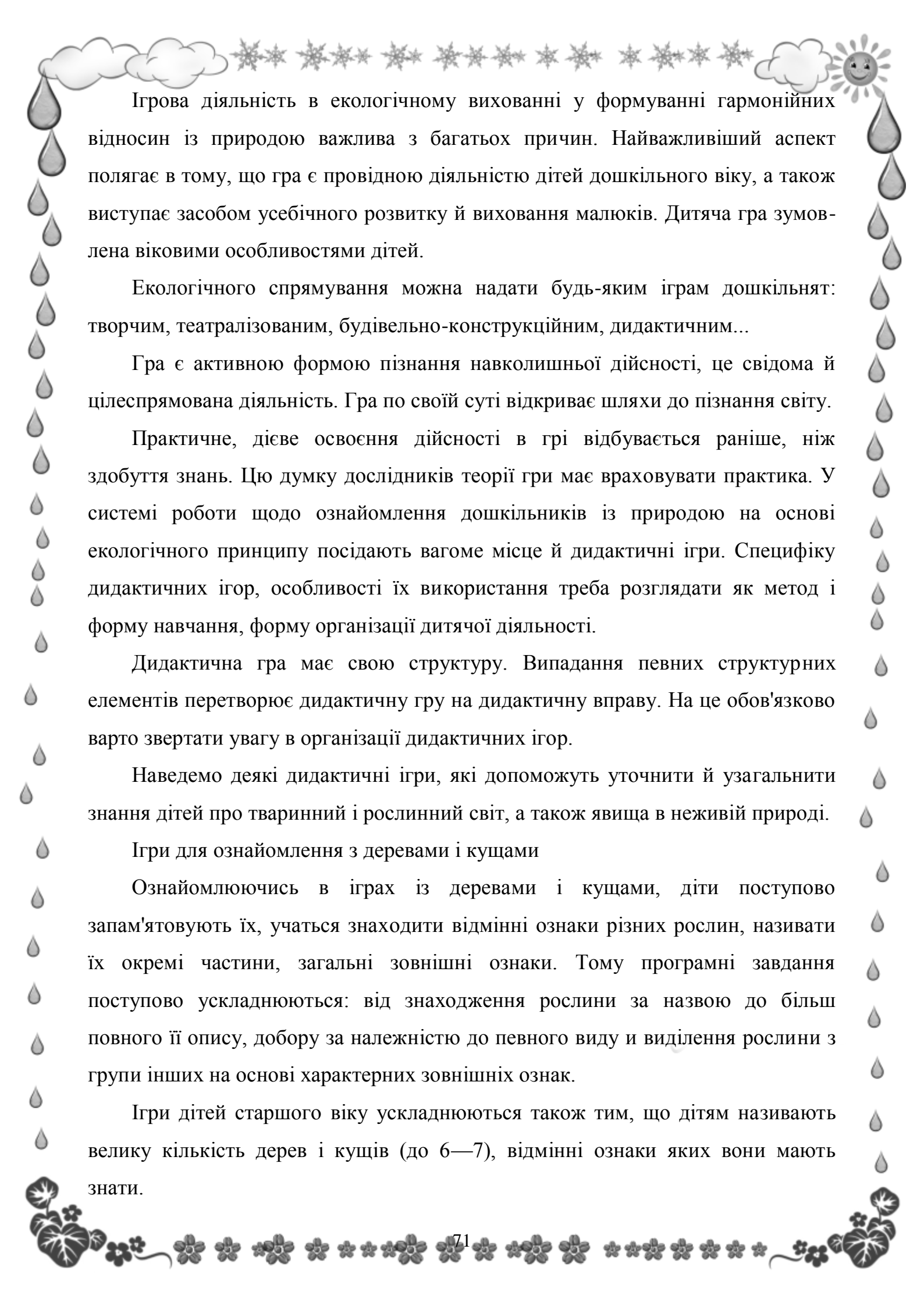
Я пропоную декілька форм роботи з екологічного виховання дітей:

1. Заняття „Як живеш там, зернятко?"
2. Заняття „Лист від сороки".
3. Заняття-розвага „Птахи, прилітайте, весну зустрічайте".

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A colorful butterfly with blue, purple, and white wings is positioned in the upper left. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the lower right, there are green stems with small blue and white flowers, and some white petals are scattered in the air.

**Екологічний зорепад в
казках, іграх та завданнях**

Ігрова діяльність в екологічному вихованні у формуванні гармонійних відносин із природою важлива з багатьох причин. Найважливіший аспект полягає в тому, що гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, а також виступає засобом усебічного розвитку й виховання малюків. Дитяча гра зумовлена віковими особливостями дітей.

Екологічного спрямування можна надати будь-яким іграм дошкільнят: творчим, театралізованим, будівельно-конструкційним, дидактичним...

Гра є активною формою пізнання навколишньої дійсності, це свідомо й цілеспрямована діяльність. Гра по своїй суті відкриває шляхи до пізнання світу.

Практичне, дієве освоєння дійсності в грі відбувається раніше, ніж здобуття знань. Цю думку дослідників теорії гри має враховувати практика. У системі роботи щодо ознайомлення дошкільників із природою на основі екологічного принципу посідають вагоме місце й дидактичні ігри. Специфіку дидактичних ігор, особливості їх використання треба розглядати як метод і форму навчання, форму організації дитячої діяльності.

Дидактична гра має свою структуру. Випадання певних структурних елементів перетворює дидактичну гру на дидактичну вправу. На це обов'язково варто звертати увагу в організації дидактичних ігор.

Наведемо деякі дидактичні ігри, які допоможуть уточнити й узагальнити знання дітей про тваринний і рослинний світ, а також явища в неживій природі.

Ігри для ознайомлення з деревами і кущами

Ознайомлюючись в іграх із деревами і кущами, діти поступово запам'ятовують їх, учаться знаходити відмінні ознаки різних рослин, називати їх окремі частини, загальні зовнішні ознаки. Тому програмні завдання поступово ускладнюються: від знаходження рослини за назвою до більш повного її опису, добору за належністю до певного виду и виділення рослини з групи інших на основі характерних зовнішніх ознак.

Ігри дітей старшого віку ускладнюються також тим, що дітям називають велику кількість дерев і кущів (до 6—7), відмінні ознаки яких вони мають знати.

Хто де живе

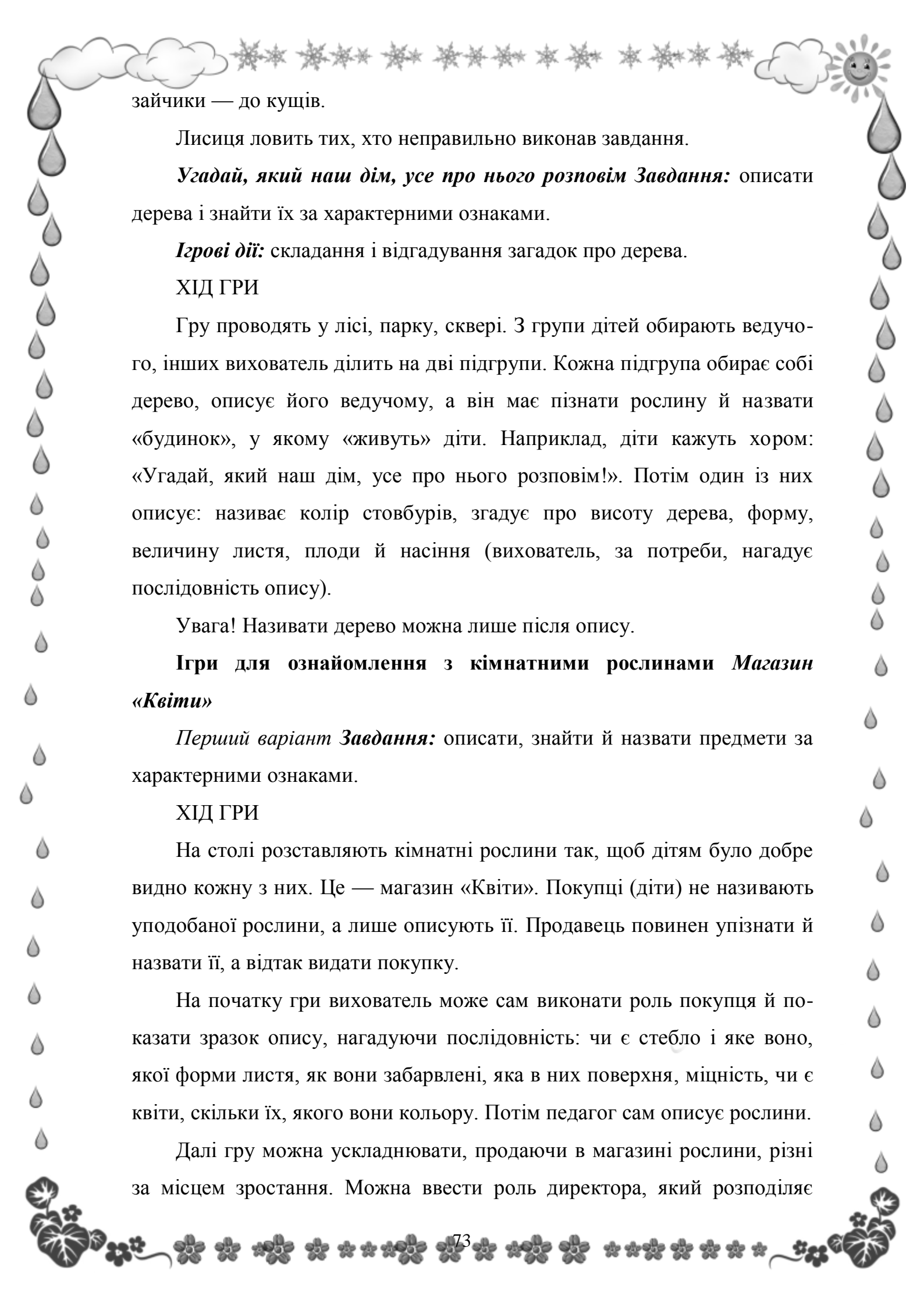
Завдання: класифікувати рослини за їх будовою (дерева, кущі).

Ігрові дії: втекти від лисиці. **Правила:** шукати дім після сигналу, правильно визначити дім. **Обладнання:** шапочки-маски лисиці, зайців, білок.

ХІД ГРИ

Гра проводиться під час екскурсій у ліс і парк. Вихователь говорить дітям: «Ви будете білочками і зайчиками, а хтось один із вас — лисицею. Білочки шукають рослину, на якій можуть сховатися, а зайчики — під якою можуть сховатися...». Під час гри вихователь допомагає дітям уточнити, що білки живуть і ховаються на деревах, а зайці ховаються в кущах.

Вибирають ведучого-лисицю, дають йому шапочку-маску лисиці, а дітям — шапочки-маски зайців і білочок. Зайчики і білочки бігають по галявині. За сигналом «Обережно — лисиця!» білочки біжать до дерева,

зайчики — до кущів.

Лисиця ловить тих, хто неправильно виконав завдання.

Угадай, який наш дім, усе про нього розповім *Завдання:* описати дерева і знайти їх за характерними ознаками.

Ігрові дії: складання і відгадування загадок про дерева.

ХІД ГРИ

Гру проводять у лісі, парку, сквері. З групи дітей обирають ведучого, інших вихователь ділить на дві підгрупи. Кожна підгрупа обирає собі дерево, описує його ведучому, а він має пізнати рослину й назвати «будинок», у якому «живуть» діти. Наприклад, діти кажуть хором: «Угадай, який наш дім, усе про нього розповім!». Потім один із них описує: називає колір стовбурів, згадує про висоту дерева, форму, величину листя, плоди й насіння (вихователь, за потреби, нагадує послідовність опису).

Увага! Називати дерево можна лише після опису.

Ігри для ознайомлення з кімнатними рослинами *Магазин «Квіти»*

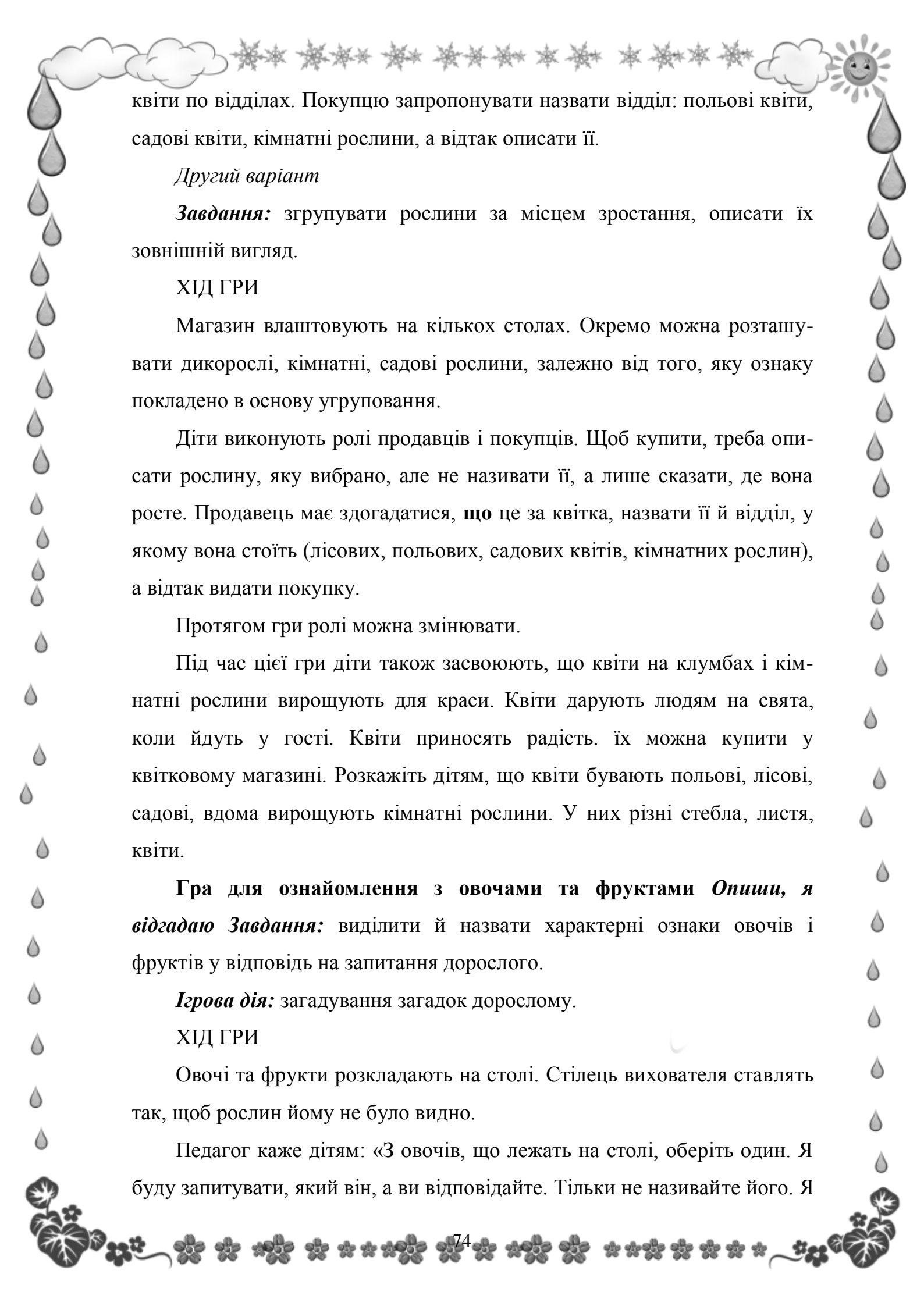
Перший варіант Завдання: описати, знайти й назвати предмети за характерними ознаками.

ХІД ГРИ

На столі розставляють кімнатні рослини так, щоб дітям було добре видно кожну з них. Це — магазин «Квіти». Покупці (діти) не називають уподобаної рослини, а лише описують її. Продавець повинен упізнати й назвати її, а відтак видати покупку.

На початку гри вихователь може сам виконати роль покупця й показати зразок опису, нагадуючи послідовність: чи є стебло і яке воно, якої форми листя, як вони забарвлені, яка в них поверхня, міцність, чи є квіти, скільки їх, якого вони кольору. Потім педагог сам описує рослини.

Далі гру можна ускладнювати, продаючи в магазині рослини, різні за місцем зростання. Можна ввести роль директора, який розподіляє

квіти по відділах. Покупцю запропонувати назвати відділ: польові квіти, садові квіти, кімнатні рослини, а відтак описати її.

Другий варіант

Завдання: згрупувати рослини за місцем зростання, описати їх зовнішній вигляд.

ХІД ГРИ

Магазин влаштовують на кількох столах. Окремо можна розташувати дикорослі, кімнатні, садові рослини, залежно від того, яку ознаку покладено в основу угруповання.

Діти виконують ролі продавців і покупців. Щоб купити, треба описати рослину, яку вибрано, але не називати її, а лише сказати, де вона росте. Продавець має здогадатися, **що** це за квітка, назвати її й відділ, у якому вона стоїть (лісових, польових, садових квітів, кімнатних рослин), а відтак видати покупку.

Протягом гри ролі можна змінювати.

Під час цієї гри діти також засвоюють, що квіти на клумбах і кімнатні рослини вирощують для краси. Квіти дарують людям на свята, коли йдуть у гості. Квіти приносять радість. Їх можна купити у квітковому магазині. Розкажіть дітям, що квіти бувають польові, лісові, садові, вдома вирощують кімнатні рослини. У них різні стебла, листя, квіти.

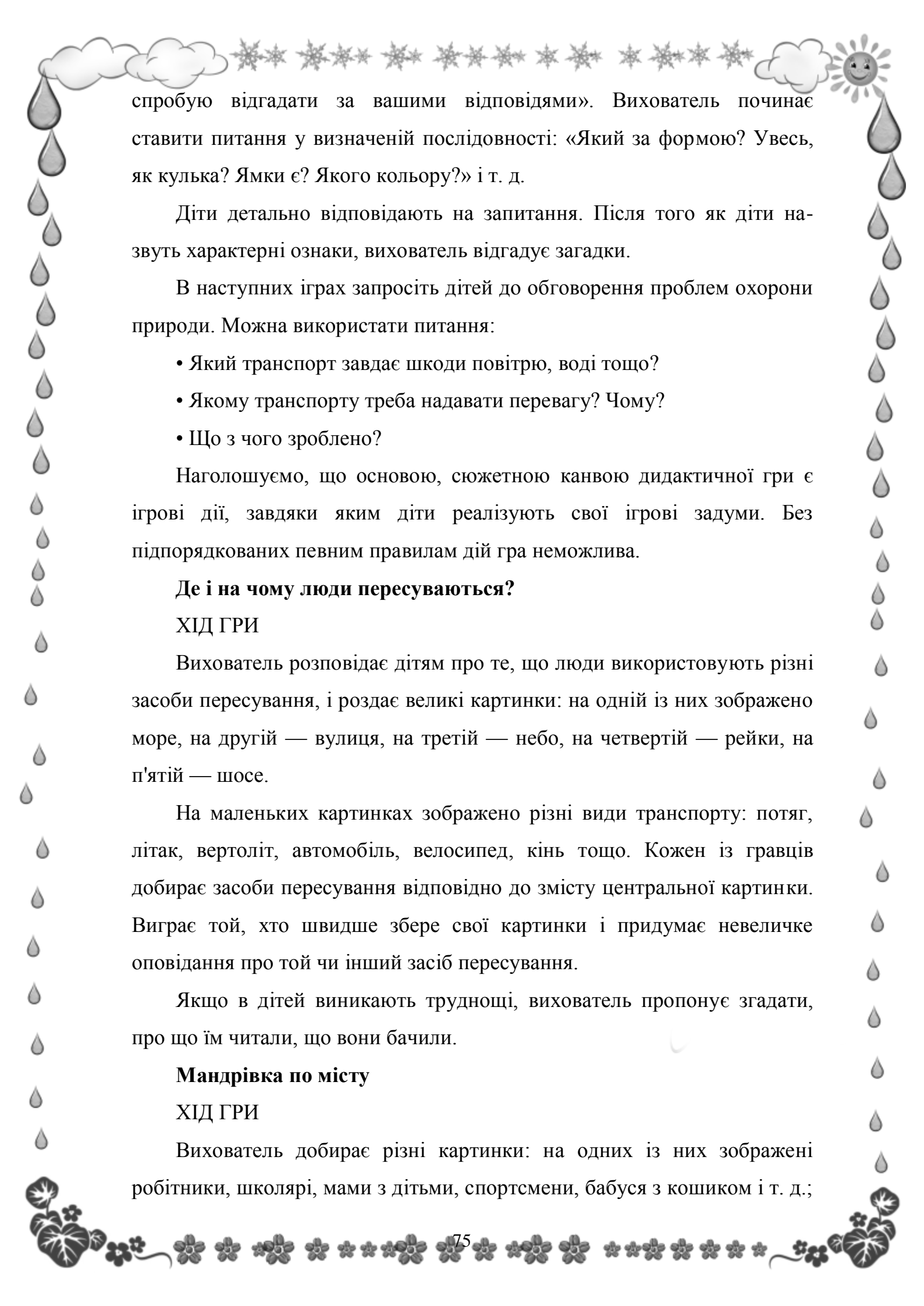
Гра для ознайомлення з овочами та фруктами *Опиши, я відгадаю* **Завдання:** виділити й назвати характерні ознаки овочів і фруктів у відповідь на запитання дорослого.

Ігрова дія: загадування загадок дорослому.

ХІД ГРИ

Овочі та фрукти розкладають на столі. Стілець вихователя ставлять так, щоб рослин йому не було видно.

Педагог каже дітям: «З овочів, що лежать на столі, оберіть один. Я буду запитувати, який він, а ви відповідайте. Тільки не називайте його. Я

спробую відгадати за вашими відповідями». Вихователь починає ставити питання у визначеній послідовності: «Який за формою? Увесь, як кулька? Ямки є? Якого кольору?» і т. д.

Діти детально відповідають на запитання. Після того як діти назвуть характерні ознаки, вихователь відгадує загадки.

В наступних іграх запросіть дітей до обговорення проблем охорони природи. Можна використати питання:

- Який транспорт завдає шкоди повітрю, воді тощо?
- Якому транспорту треба надавати перевагу? Чому?
- Що з чого зроблено?

Наголошуємо, що основою, сюжетною канвою дидактичної гри є ігрові дії, завдяки яким діти реалізують свої ігрові задуми. Без підпорядкованих певним правилам дій гра неможлива.

Де і на чому люди пересуваються?

ХІД ГРИ

Вихователь розповідає дітям про те, що люди використовують різні засоби пересування, і роздає великі картинки: на одній із них зображено море, на другій — вулиця, на третій — небо, на четвертій — рейки, на п'ятій — шосе.

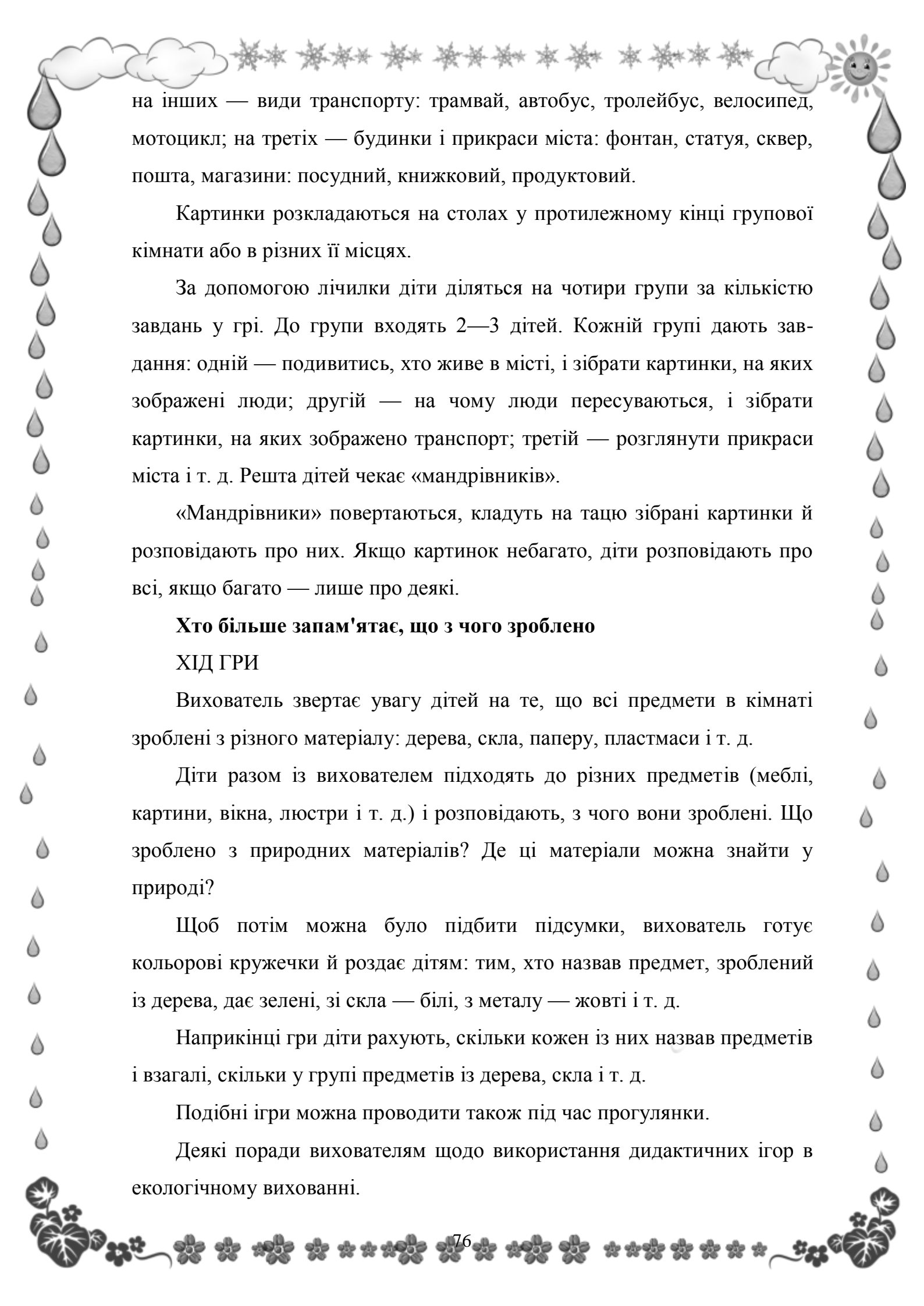
На маленьких картинках зображено різні види транспорту: потяг, літак, вертоліт, автомобіль, велосипед, кінь тощо. Кожен із гравців добирає засоби пересування відповідно до змісту центральної картинки. Виграє той, хто швидше збере свої картинки і придумас невеличке оповідання про той чи інший засіб пересування.

Якщо в дітей виникають труднощі, вихователь пропонує згадати, про що їм читали, що вони бачили.

Мандрівка по місту

ХІД ГРИ

Вихователь добирає різні картинки: на одних із них зображені робітники, школярі, мами з дітьми, спортсмени, бабуся з кошиком і т. д.;

на інших — види транспорту: трамвай, автобус, тролейбус, велосипед, мотоцикл; на третіх — будинки і прикраси міста: фонтан, статуя, сквер, пошта, магазини: посудний, книжковий, продуктовий.

Картинки розкладаються на столах у протилежному кінці групової кімнати або в різних її місцях.

За допомогою лічилки діти діляться на чотири групи за кількістю завдань у грі. До групи входять 2—3 дітей. Кожній групі дають завдання: одній — подивитись, хто живе в місті, і зібрати картинки, на яких зображені люди; другій — на чому люди пересуваються, і зібрати картинки, на яких зображено транспорт; третій — розглянути прикраси міста і т. д. Решта дітей чекає «мандрівників».

«Мандрівники» повертаються, кладуть на тацю зібрані картинки й розповідають про них. Якщо картинок небагато, діти розповідають про всі, якщо багато — лише про деякі.

Хто більше запам'ятає, що з чого зроблено

ХІД ГРИ

Вихователь звертає увагу дітей на те, що всі предмети в кімнаті зроблені з різного матеріалу: дерева, скла, паперу, пластмаси і т. д.

Діти разом із вихователем підходять до різних предметів (меблі, картини, вікна, люстри і т. д.) і розповідають, з чого вони зроблені. Що зроблено з природних матеріалів? Де ці матеріали можна знайти у природі?

Щоб потім можна було підбити підсумки, вихователь готує кольорові кружечки й роздає дітям: тим, хто назвав предмет, зроблений із дерева, дає зелені, зі скла — білі, з металу — жовті і т. д.

Наприкінці гри діти рахують, скільки кожен із них назвав предметів і взагалі, скільки у групі предметів із дерева, скла і т. д.

Подібні ігри можна проводити також під час прогулянки.

Деякі поради вихователям щодо використання дидактичних ігор в екологічному вихованні.

Вихователь повинен чітко уявити мету гри, її перебіг, свою роль у ній.

- Вибір гри визначають як рівнем розумового розвитку дітей певної групи, так і завданнями виховання.

- При виборі гри варто пам'ятати, що вона не має бути як надто складною, так і легкою. І в першому, і в другому варіанті дитина реагує однаково: втрачає інтерес до гри.

- Правильно обрана гра приносить дитині і користь, і радість.

- При виборі гри слід враховувати попередню роботу з дітьми.

- Пам'ятайте, що дидактичні ігри допомагають активно керувати розвитком дітей, спрямовувати роботу їх розуму, організовувати їх увагу, робити увагу цілеспрямованою й осмисленою.

- Розвиток самостійності мислення за допомогою гри в розв'язанні завдань екологічного виховання потребує системного підходу з використанням необхідної методики, дидактичного комплексу.

- За потреби створюйте ситуації затруднення, коли дитина перед їх усуненням самостійно знаходить відповідь на запитання, творчо мислить.

Не лише ігри, вміщені в цьому посібнику, а й логічні завдання, вправи тощо допоможуть у формуванні екологічно доцільної поведінки дітей у природі та вмотивованих гуманістичних вчинків, у пошуку найкращого шляху розв'язання якоїсь проблеми, завдання серед кількох можливих, виступатимуть тренінгом, навчать бачити позитивні й негативні наслідки діяльності людини в природі.

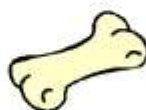
Усе разом виступатиме фундаментом, зразком для поведінки дитини у природі.

У кого скільки ніг

Дібрати малюнки із зображенням тварин, у яких: 2 ноги — *курка, пінгвін*, 4 ноги — *кішка, кінь*,

6 ніг — *будь-які комахи, метелик, муха, жук*; 8 ніг — *павуки*.

Відгадай, хто що вживає

Коли це буває?

Що якого кольору може бути? Коли? (Назви пору року, коли це може бути.) Поясни свою відповідь. З'єднай малюнки різнокольоровими стежинками.

Їжачок

Жив у лісі їжачок. Він дуже любив свій ліс-домівку і всіх його мешканців, і його також любили лісові звірята та птахи. Але він сумував від того, що ліс був дуже засмічений. Під деревами валялися папір, поліетиленові пакети, консервні бляшанки. Маленький їжачок вирішив порятувати ліс. Він наштрикував папір і пакети на свої колючки і зносив усе те в одне місце. Консервні бляшанки стягував до смітника. Ця важка праця забирала багато сил та часу в маленького їжачка. І йому почали допомагати миші, білки, зайці. Миші гризли папір на маленькі шматочки, білки та зайці зносили бляшанки.

Коли до лісу приходили люди, їжачок не відходив від них, стежачи, щоб вони не залишали сміття. Одного разу хлопчик з'їв цукерку, а папірець кинув на землю, тоді їжачок згорнувся у клубочок і почав колоти хлопчика своїми колючками, а білки закидали його сосновими шишками. Хлопчикові стало соромно, він підняв папірець і по клав його до кишені. Так лісові звірі провчили

нерозважливого хлопчину, А їжачок та його друзі і нині продовжують очищати свій ліс.

Листи-скарги

Скарга 1

"Ох, не люблять мене люди! Голос мій не подобається їм і очі, кажуть, що вони у мене не гарні. Вважають, що я віщую горе. А чи так це? Якби не я, дехто б сидів без хліба. Тож добре поміркуюте, чи ображати мене чи поважати треба?"
(Сова).

Скарга 2

"Сама знаю, що не красуня я. Деякі люди не терплять моєї присутності, намагаються втекти, а то ще й камінці жбурляють; За що? Не всім же бути гарними?! А користь від мене велика. " (Жаба)

Скарга 3

"Зі мною пов'язана назва першого весняного місяця. Я дарую людям дуже смачний і цілющий напій. А люди зловживають цим, ріжучи й надрубуючи мій стовбур, і я після цього гину. " (Береза)

Соціально-моральні логічні задачі на розвиток співпереживання

Задача 1.

Рано-вранці дівчинка Оля разом з матусею поспішали до дитячого садка. Біля дороги вона побачила ромашку і їй захотілось порадувати свою маму, подарувати цю гарну квітку. Оля вже простягла руку, щоб зірвати ромашку, та раптом побачила на пелюсточці краплинку роси. А в краплинці відбивалося сонечко, і блакитне небо, й висока тополя.

Задивилася дівчинка на краплинку роси й не зірвала квітку. А як би вчинити на місці Олі? Може, Олі мало було однієї квітки, бо вона хотіла подарувати букет?

Задача 2.

Василько з Андрієм гралися на подвір'ї біля будинку. У кожного з них був

іграшковий автомобіль. Вони перевозили пісок, щоб прокласти нову дорогу. Хлоп'ята захопилися грою, та раптом Василько помітив, що в піску щось ворухиться. Він покликав Андрійка. Хлопчики побачили жука, який, мабуть, упав з дерева і лежав, присипаний піском. Хлопчики обережно розгребли пісок і визволили жука з "полону".

Що б зробив за такої ситуації ти?

Задача 3.

Володя часто ходив до лісу, який зачарував його своєю красою. Але те, що хлопчик побачив у лісі сьогодні, дуже засмутило його. Молода берізка обливалася слізьми. Чиясь безжальна рука заради смачного соку глибоко поранила кору деревця.

Володя покликав Юрка і вони разом замазали глиною та перев'язали рану. Потім хлопці з тривогою чекали, коли ж з'являться листочки. Минув тиждень - увесь ліс зазеленів, а гілочки берізки почорніли.

Як ти гадаєш, чому берізка не зазеленіла?

Задача 4.

Тетянка гуляла в саду. Над акацією літав барвистий метелик. Вона побачила, що він, торкаючись крильцями квіток, щоразу налітає на колючки. Ой, як же йому, певне, боляче!

Дівчинка підійшла до молодого деревця, відламала одну колючку, другу, третю. Чому Тетянка це зробила? Чи добре вона вчинила?

Соціально-моральні логічні задачі, що передбачають аналіз чужих та власних дій, поведінки, вчинків

Задача 1.

Одного разу Миколка і Сашко пішли до лісу, взявши з собою собаку. Собака весело біг попереду, обстежуючи кожний кущ, кожену травинку. Сяло сонечко. В лісі стояла тиша.

Аж раптом тишу порушив гавкіт. Хлопчики підбігли до собаки - він стояв біля пташиного гнізда. Самої пташки там не було. У гнізді лежало двоє яєчок. Хлопчики взяли ще теплі яєчка в руки, потримали, а потім знову поклали до

гнізда. Забрали собаку і пішли собі стежкою далі.

Як би ти вчинив у такій ситуації?

Задача 2.

Петрик з мамою часто виїжджають до приміського лісу. От і цієї травневої неділі вони прийшли на улюблену галявину. Аж ось хлопчик вгледів на галявині конвалії і захоплено вигукнув:

- Давай нарвемо!

- Не слід їх рвати, синку.

- Чому? Дивись, які гарні! А пахнуть як!

- Саме тому, що гарні й так ніжно пахнуть...

- Поставимо їх у вазу, будемо милуватися, радіти ...

- Чи ж довгою буде для нас та радість? За два-три дні квіти зів'януть. А тут вони ще довго даруватимуть людям радість.

- Так інші ж їх усе одно зірвуть, — не погоджувався Петрик.

Як, на твою думку, хто справді любив конвалії — мама чи Петрик?

Задача 3.

Сергійко йшов стежкою до саду. А назустріч йому вибіг чорний кудлатий пес. Сергійко злякався, хотів тікати. Та раптом до його ніг притулилося маленьке кошеня. Воно, мабуть, теж злякалося і просило у хлопчика захисту.

Стоїть Сергійко, дивиться на кошеня. А воно позирає на нього й жалібно нявчить.

Хлопчикові стало соромно. Він узяв кошеня на руки.

Чому Сергійкові стало соромно?

Задача 4.

Собака сердито гавкав. Прямо перед ним, притиснувшись до тину, сиділо маленьке каченя. Трохи осторонь стояли двоє хлопців і спостерігали, що ж воно далі буде. Дорогою йшла жінка. Вона прогнала собаку і сердито гукнула до хлопчиків:

- Як вам не соромно!

- А чого соромитися? Ми нічого не зробили, — здивувалися ті.

Чому жінка насварилася на хлопчиків?

Задача 5.

Батько подарував своїм синам-близнюкам — Павлику і Дмитрику — на день народження два дубки.

Хлопчики разом із татом викопали біля хати ямки і посадили деревця. Павлик старанно доглядав за своїм дубком: підв'язав його, зробив загорожу, щоб ненароком не зачепити. А Дмитрик забув про деревце. Тато нагадував йому, що воно ще маленьке і його треба доглядати, та Дмитрик не зважав на це. "Виросте, як у лісі, без догляду" — казав він.

Хто із хлопчиків мав рацію? Чому?

Екологічні ігри та вправи

«Назви мене»

Мета: уточнити знання дітей про особливості зовнішнього вигляду і поведінку тварин, розвивати вміння створювати "образ" тварини, використовуючи міміку і жести.

Ігрові дії. Імітація поведінки, тварин.

Правило: мовчки імітувати поведінку тварин.

Хід гри. Вихователь пропонує дітям загадати будь-якого представника фауни (кожному окремо). Діти по черзі творять тварин, яких задумали, передають характерні особливості поведінки тієї чи іншої тварини за допомогою міміки й жестів. Гру можна ускладнити, запропонувавши двом трьом дітям "зобразити" одну тварину.

"Чарівні дощечки"

Мета: розширити чуттєвий досвід дітей, розвивати уяву.

Матеріал (для кожної дитини): комплект із 10 карток (5x10 см). З одного боку на кожній картці закріплений або наклеєний природний матеріал (стебла різної товщини, листя та кора дерев, хвоїнки, насіння рослин, пісок, дрібні камінці, черепашки, рибна луска, пір'їнки тощо).

Методичні рекомендації. Дітям роздають картки й пропонують обстежити їх у різний спосіб (розглянути, помацати, понюхати абощо),

визначити природний матеріал і пригадати, де його можна побачити у природі. Потім треба заплющити очі, вибрати з-поміж карток якусь одну, обстежити її. Уявивши себе на тому місці, де зустрічається вміщений на ній матеріал, розповісти про свої відчуття, про реальні спогади, пов'язані з цим місцем, а також про використання цього природного матеріалу. Наприкінці треба придумати назву картці. Такі вправи проводяться кілька днів. Кожна картка отримує свою назву, відповідно до відчуттів дітей. **Ускладнення:**

1. Вихователь пропонує прослухати коротеньку розповідь чи вірш, де описується природа. Діти добирають картку з відповідним зображенням і пояснюють свій вибір.

2. Дитині пропонують вибрати картку, яка може нагадати їй туман над рікою, осінній вітер, пташиний щебет, грибний дощ та інше. Треба не лише обґрунтувати свій вибір, а й намалювати це явище.

"Кумедні танці"

Мета: вчити дітей ідентифікувати себе з тваринами та рослинами. Стимулювати бажання відтворювати ці образи у танці.

Методичні рекомендації. Учасникам тренінгу пропонують уявити улюблену тварину або рослину й спробувати показати її рухами. Одна дитина показує, інші вгадують.

Ускладнення: придумати танок равлика, дощового черв'яка, осіннього листочка, надламаного деревця, літнього дощу, веселки та інших природних явищ. Танок може супроводжуватися музикою.

"Надворі дощ"

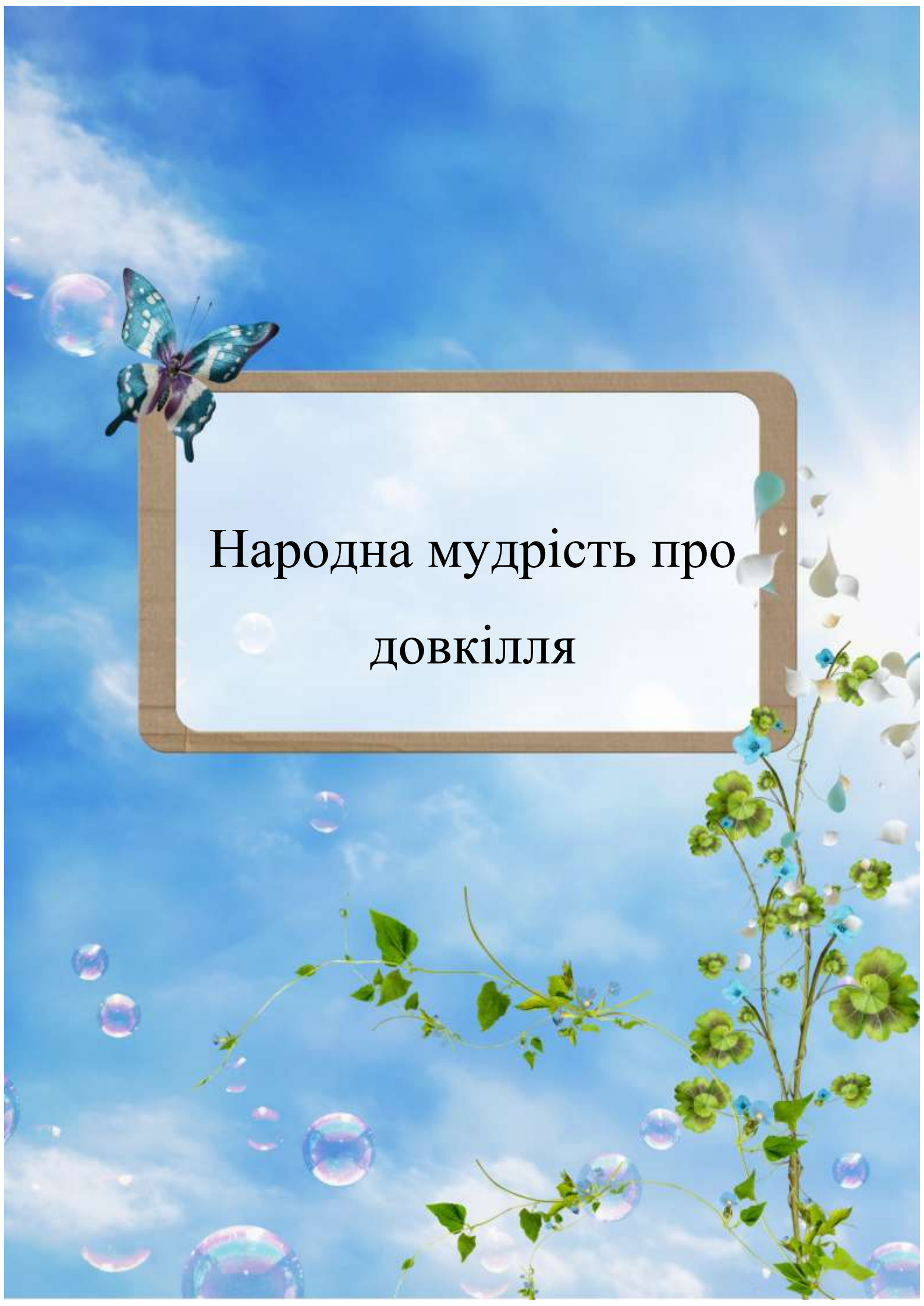
Мета: розвивати емоційну чутливість, екологічну симпатію.

Методичні рекомендації. Дітям пропонують пригадати, як виглядає ділянка дитсадка під час дощу. Кожен обирає якийсь об'єкт, уявляє себе на його місці й від імені обраного об'єкта

складає коротеньку розповідь про свої відчуття та настрої.

Ускладнення: можна організувати діалог між двома дітьми-об'єктами" про їхній стан під час дощу (між лавкою та калюжею, краплиною та деревом, листком та вітром і т.д.).

The background is a vibrant blue sky with soft, wispy white clouds. In the upper left, a colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top-left corner of a light brown, rounded rectangular frame. The frame contains the title text. To the right of the frame, a cluster of white and blue flowers with green leaves is visible. The bottom half of the image is filled with numerous iridescent bubbles of various sizes, some appearing to float upwards. The overall aesthetic is bright, airy, and natural.

Народна мудрість про
ДОВКІЛЛЯ

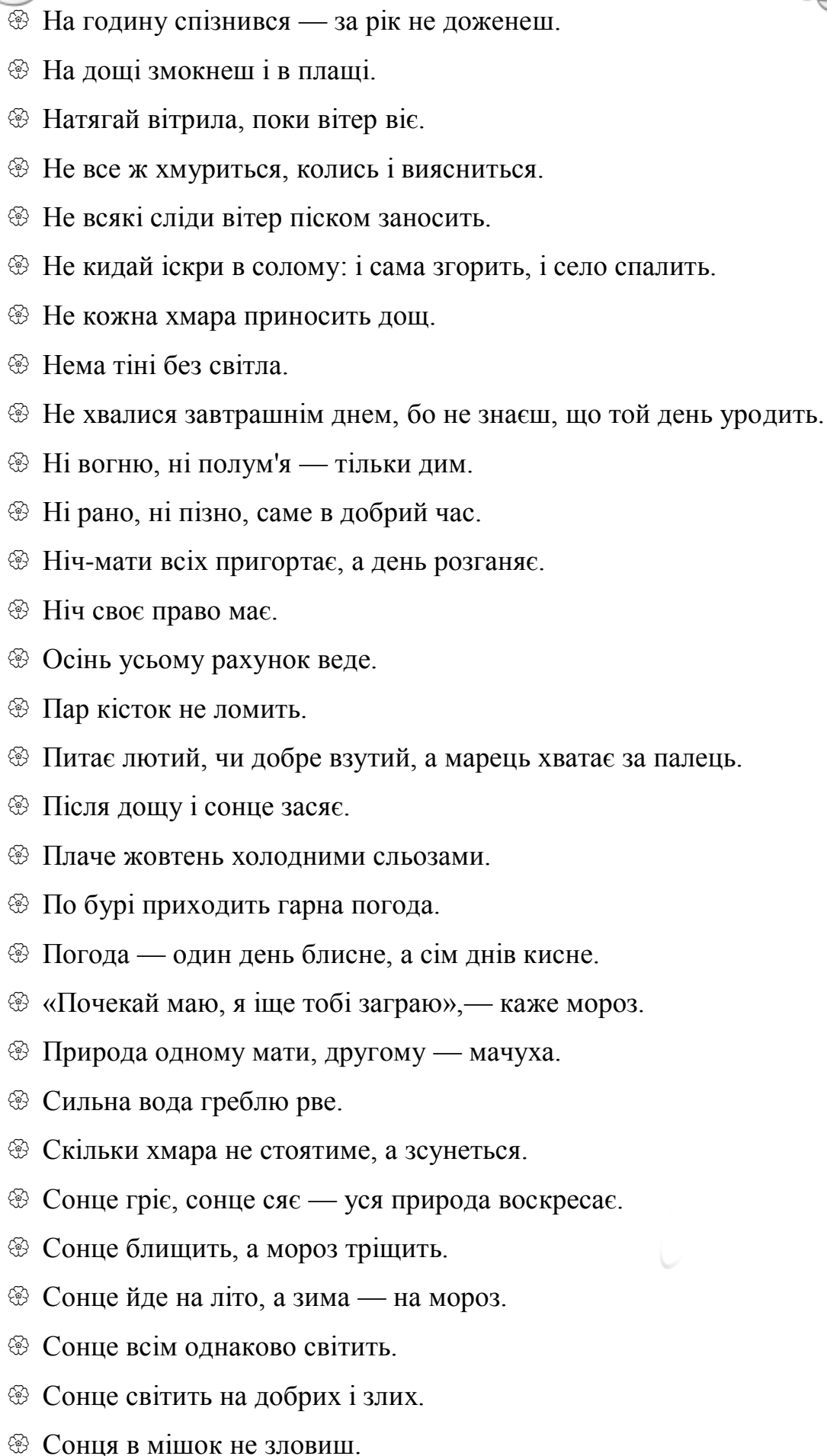
Явища природи

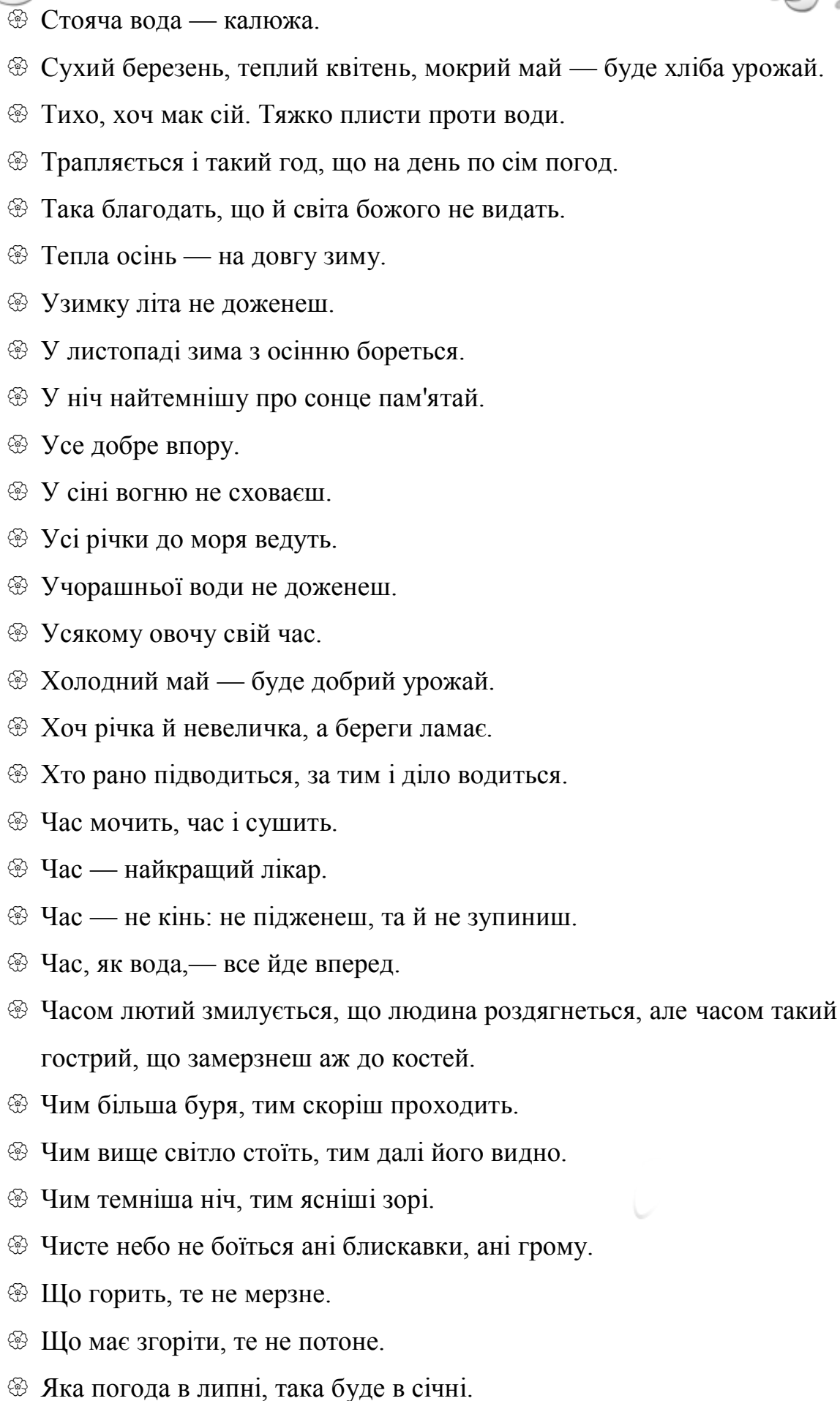
- ❁ Аби вода, а жаби будуть.
- ❁ Багато грому — мало дощу.
- ❁ Багато диму — мало тепла.
- ❁ Березень з водою, квітень з травою, а травень з квітами.
- ❁ Було, та мохом поросло.
- ❁ Весна всім красна.
- ❁ Весна квіти має, а хліба в осені позичає.
- ❁ Весна красна квітами, а осінь — плодами.
- ❁ Весна ледачого не любить.
- ❁ Весняний день рік годує.
- ❁ Від своєї тіні не сховаєшся.
- ❁ Вітер надворі — радість і горе.
- ❁ Вітер не знає, що погоду міняє.
- ❁ Вогонь вогнем не загасиш.
- ❁ Вогонь — добрий слуга, але поганий хазяїн.
- ❁ Вогонь кочерги не боїться.
- ❁ Вода тече — роки йдуть.
- ❁ Гарно і при місяці, коли сонця немає.
- ❁ Гаси вогонь, поки не розгорівся.
- ❁ Глибока річка, як думка, тече спокійно.
- ❁ Година — платить, година — тратить.
- ❁ Горіло б ясне сонце, а місяць як хоче.
- ❁ Готуй сани влітку, а воза взимку.
- ❁ Грім б'є у високе дерево.
- ❁ Грім гримить — хліб добре родить.
- ❁ Грудень рік кінчає, а зиму починає.
- ❁ Де руки гріють, там треба й вогню.
- ❁ До завірюхи треба кожуха.
- ❁ Дощ іде не там, де ждуть, а там, де жнуть, не там, де просять, а де

сіно косять.

- ❁ Дощ упору — золото.
- ❁ З великої хмари малий дощ.
- ❁ Зима багата снігами, а літо — снопами.
- ❁ Зима без снігу — літо без хліба.
- ❁ Зимове сонце крізь плач сміється.
- ❁ Зимом днина така: сюди тень, туди тень, та й минув день.
- ❁ З малої іскри велике вогнище буває.
- ❁ З одного поліна вогню не розкладеш.
- ❁ І в погоду часом грім ударить.
- ❁ І найменший волос свою тінь кидає.
- ❁ І на сонці є плями.
- ❁ Квітень з водою — травень з травною.
- ❁ Квітневий сніг, як через плач сміх.
- ❁ Кожний вітер по-своєму дме.
- ❁ Коли влітку не ходив по малину, взимку вже пізно.
- ❁ Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.
- ❁ Криве дерево горить так само, як і пряме.
- ❁ Курчат восени лічать.
- ❁ Листопад вересню онук, жовтню — син, зимі — рідний брат.
- ❁ Літо дає коріння, а осінь — насіння.
- ❁ Літо з дощами — осінь з грибами.
- ❁ Літо запасає, а зима з'їдає.
- ❁ Минулого конем не здогониш.
- ❁ Море — рибальське поле.
- ❁ Мороз, аж іскри сиплються.
- ❁ Мороз не велик, та стоять не велить.
- ❁ Мороз — не свій брат.
- ❁ На вогонь дров не наберешся, а на піт — сорочок.
- ❁ На все свій час.

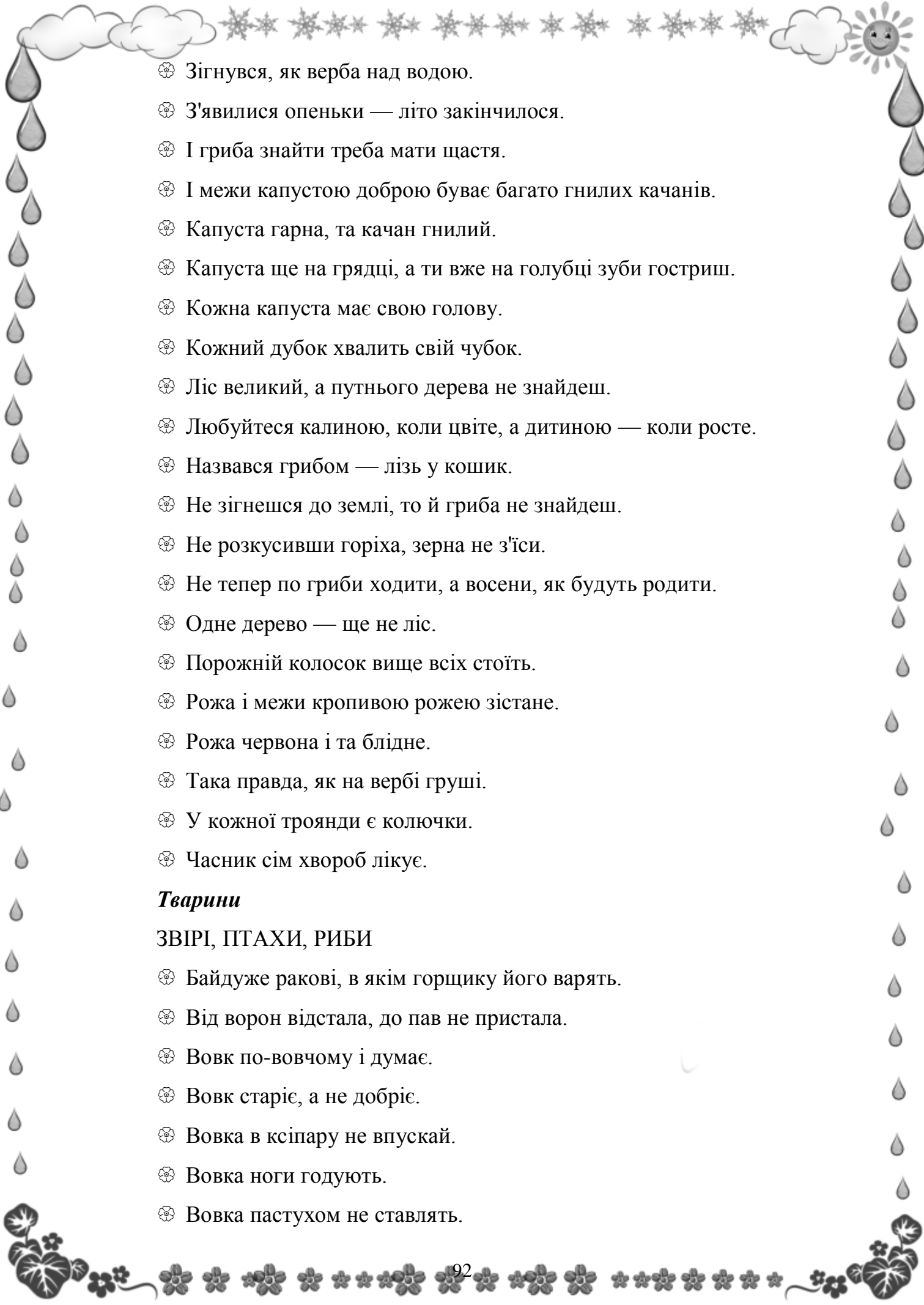
-
- ❁ На годину спізнався — за рік не доженеш.
 - ❁ На дощі змокнеш і в плащі.
 - ❁ Натягай вітрила, поки вітер віє.
 - ❁ Не все ж хмуриться, колись і виясниться.
 - ❁ Не всякі сліди вітер піском заносить.
 - ❁ Не кидай іскри в солому: і сама згорить, і село спалить.
 - ❁ Не кожна хмара приносить дощ.
 - ❁ Нема тіні без світла.
 - ❁ Не хвалися завтрашнім днем, бо не знаєш, що той день уродить.
 - ❁ Ні вогню, ні полум'я — тільки дим.
 - ❁ Ні рано, ні пізно, саме в добрий час.
 - ❁ Ніч-мати всіх пригортає, а день розганяє.
 - ❁ Ніч своє право має.
 - ❁ Осінь усьому рахунок веде.
 - ❁ Пар кісток не ломить.
 - ❁ Питає лютий, чи добре взутий, а марець хватає за палець.
 - ❁ Після дощу і сонце засяє.
 - ❁ Плаче жовтень холодними сльозами.
 - ❁ По бурі приходять гарна погода.
 - ❁ Погода — один день блисне, а сім днів кисне.
 - ❁ «Почекай маю, я іще тобі заграю», — каже мороз.
 - ❁ Природа одному мати, другому — мачуха.
 - ❁ Сильна вода греблю рве.
 - ❁ Скільки хмара не стоятиме, а зсунеться.
 - ❁ Сонце гріє, сонце сяє — уся природа воскресає.
 - ❁ Сонце блищить, а мороз тріщить.
 - ❁ Сонце йде на літо, а зима — на мороз.
 - ❁ Сонце всім однаково світить.
 - ❁ Сонце світить на добрих і злих.
 - ❁ Сонця в мішок не зловиш.

-
- ❁ Стояча вода — калюжа.
 - ❁ Сухий березень, теплий квітень, мокрий май — буде хліба урожай.
 - ❁ Тихо, хоч мак сій. Тяжко плисти проти води.
 - ❁ Трапляється і такий год, що на день по сім погод.
 - ❁ Така благодать, що й світа божого не видать.
 - ❁ Тепла осінь — на довгу зиму.
 - ❁ Узимку літа не доженеш.
 - ❁ У листопаді зима з осінню бореться.
 - ❁ У ніч найтемнішу про сонце пам'ятай.
 - ❁ Усе добре впору.
 - ❁ У сіні вогню не сховаєш.
 - ❁ Усі річки до моря ведуть.
 - ❁ Учорашньої води не доженеш.
 - ❁ Усякому овочу свій час.
 - ❁ Холодний май — буде добрий урожай.
 - ❁ Хоч річка й невеличка, а береги ламає.
 - ❁ Хто рано підводиться, за тим і діло водиться.
 - ❁ Час мочить, час і сушить.
 - ❁ Час — найкращий лікар.
 - ❁ Час — не кінь: не підженеш, та й не зупиниш.
 - ❁ Час, як вода, — все йде вперед.
 - ❁ Часом лютий змилується, що людина роздягнеться, але часом такий гострий, що замерзнеш аж до костей.
 - ❁ Чим більша буря, тим скоріш проходить.
 - ❁ Чим вище світло стоїть, тим далі його видно.
 - ❁ Чим темніша ніч, тим ясніші зорі.
 - ❁ Чисте небо не боїться ані блискавки, ані грому.
 - ❁ Що горить, те не мерзне.
 - ❁ Що має згоріти, те не потоне.
 - ❁ Яка погода в липні, така буде в січні.

-
- ❁ Якби не було ночі, то не знали б, що таке день.
 - ❁ Як вересніє, то дощик сіє.
 - ❁ Як листя жовтіє, то поле смутніє.
 - ❁ Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі.
 - ❁ Якщо на стрітіння півень води нап'ється, то на Юрія віл напасеться.
 - ❁ Якщо сухий грудень буває, то суха весна і сухе літо довго потриває.

Рослини

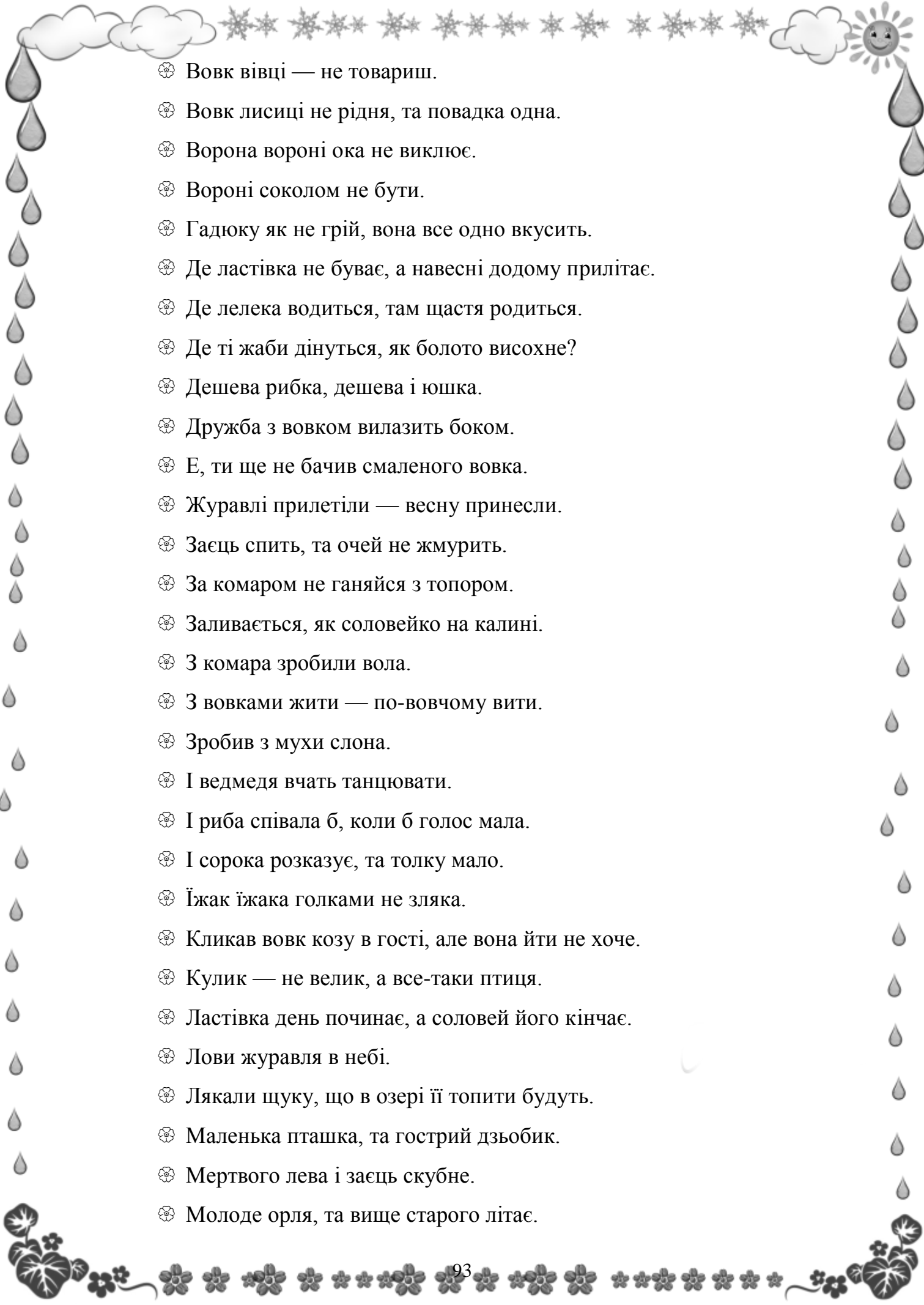
- ❁ Був колись горіх, та звівся на сміх. Буває, що і на палі рожа виростає. Велике дерево поволі росте. Верба і дівчина приймуться де-небудь.
- ❁ Верба, як трава лугова: ти її покоси, а вона знову виросте.
- ❁ Вербові дрова, а козячий кожух — то й випре дух.
- ❁ Верболіз б'є до сліз.
- ❁ Вибери собі дівку, як калинову гілку.
- ❁ Високий, як лоза, а дурний, як коза.
- ❁ Від одного удару дерево не падає.
- ❁ Дерево криве та яблука солодкі.
- ❁ Дерево пізнаєш по його плоду.
- ❁ Де верба, там і вода.
- ❁ Де волошки, там хліба трошки.
- ❁ Де дуби, там і гриби.
- ❁ Де коріння, там і дерево.
- ❁ Де ростуть верби, там чисті джерела води.
- ❁ Де срібліє вербиця — там здорова водиця.
- ❁ Де не повернешся, золоті верби ростуть.
- ❁ Дівчина, як у лузі калина.
- ❁ Дуб — дерево хороше, та плоди його свиням годяться.
- ❁ Дуб ламається, а лозина нагинається.
- ❁ Гнучка, як лоза.
- ❁ За одним разом дуба не зрубаєш.

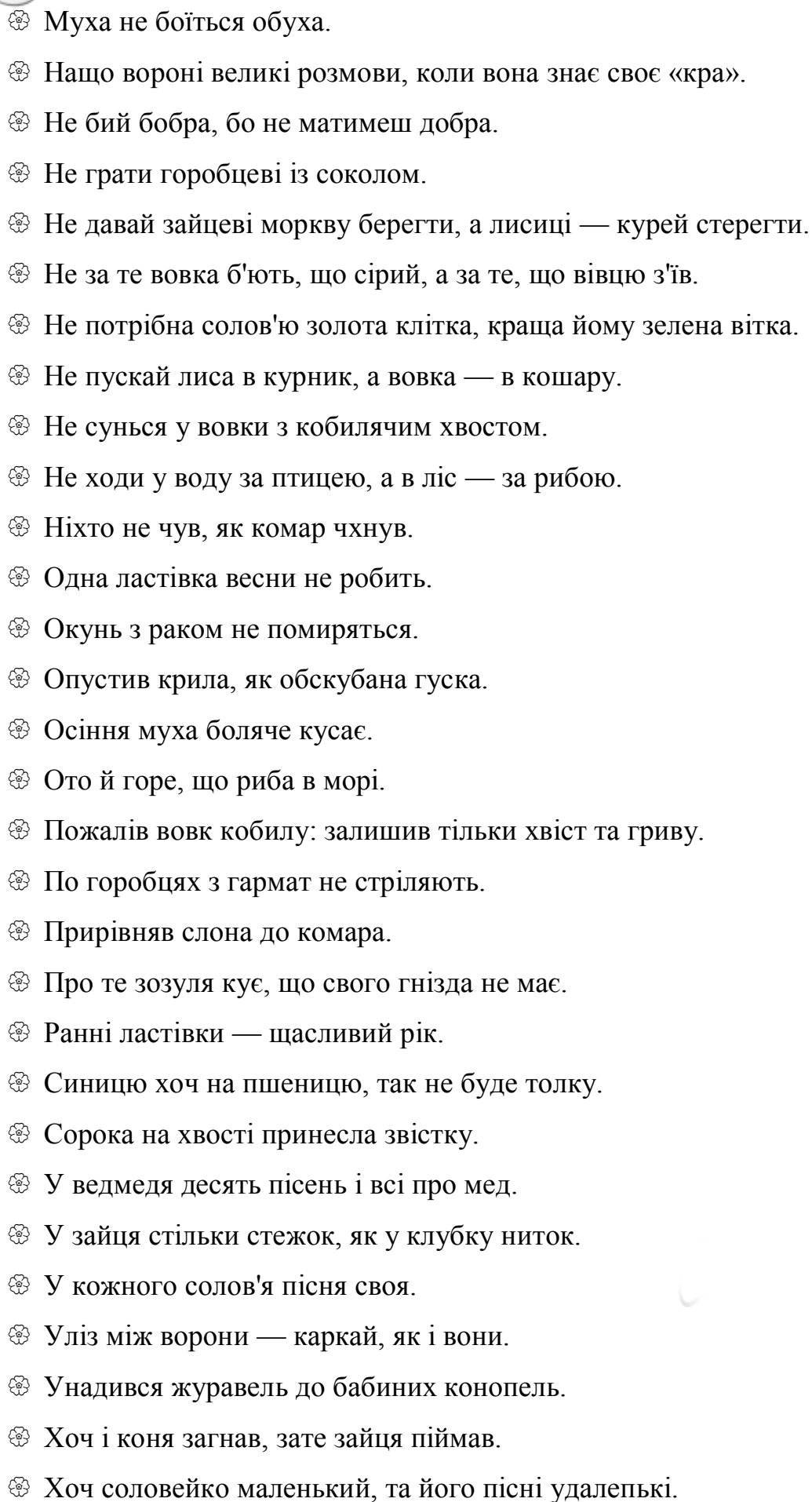
-
- ❁ Зігнувся, як верба над водою.
 - ❁ З'явилися опеньки — літо закінчилося.
 - ❁ І гриба знайти треба мати щастя.
 - ❁ І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.
 - ❁ Капуста гарна, та качан гнилий.
 - ❁ Капуста ще на грядці, а ти вже на голубці зуби гостриш.
 - ❁ Кожна капуста має свою голову.
 - ❁ Кожний дубок хвалить свій чубок.
 - ❁ Ліс великий, а путнього дерева не знайдеш.
 - ❁ Любуйтеся калиною, коли цвіте, а дитиною — коли росте.
 - ❁ Назвався грибом — лізь у кошик.
 - ❁ Не зігнешся до землі, то й гриба не знайдеш.
 - ❁ Не розкусивши горіха, зерна не з'їси.
 - ❁ Не тепер по гриби ходити, а восени, як будуть родити.
 - ❁ Одне дерево — ще не ліс.
 - ❁ Порожній колосок вище всіх стоїть.
 - ❁ Рожа і межі кропивою рожею зістане.
 - ❁ Рожа червона і та блідне.
 - ❁ Така правда, як на вербі груші.
 - ❁ У кожної троянди є колючки.
 - ❁ Часник сім хвороб лікує.

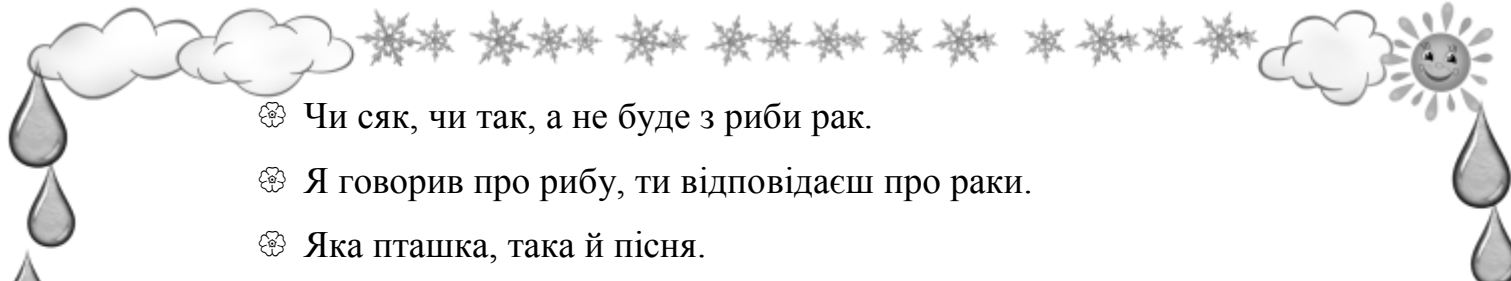
Тварини

ЗВІРІ, ПТАХИ, РИБИ

- ❁ Байдуже ракові, в яким горщику його варять.
- ❁ Від ворон відстала, до пав не пристала.
- ❁ Вовк по-вовчому і думає.
- ❁ Вовк старіє, а не добріє.
- ❁ Вовка в ксіпару не впускай.
- ❁ Вовка ноги годують.
- ❁ Вовка пастухом не ставлять.

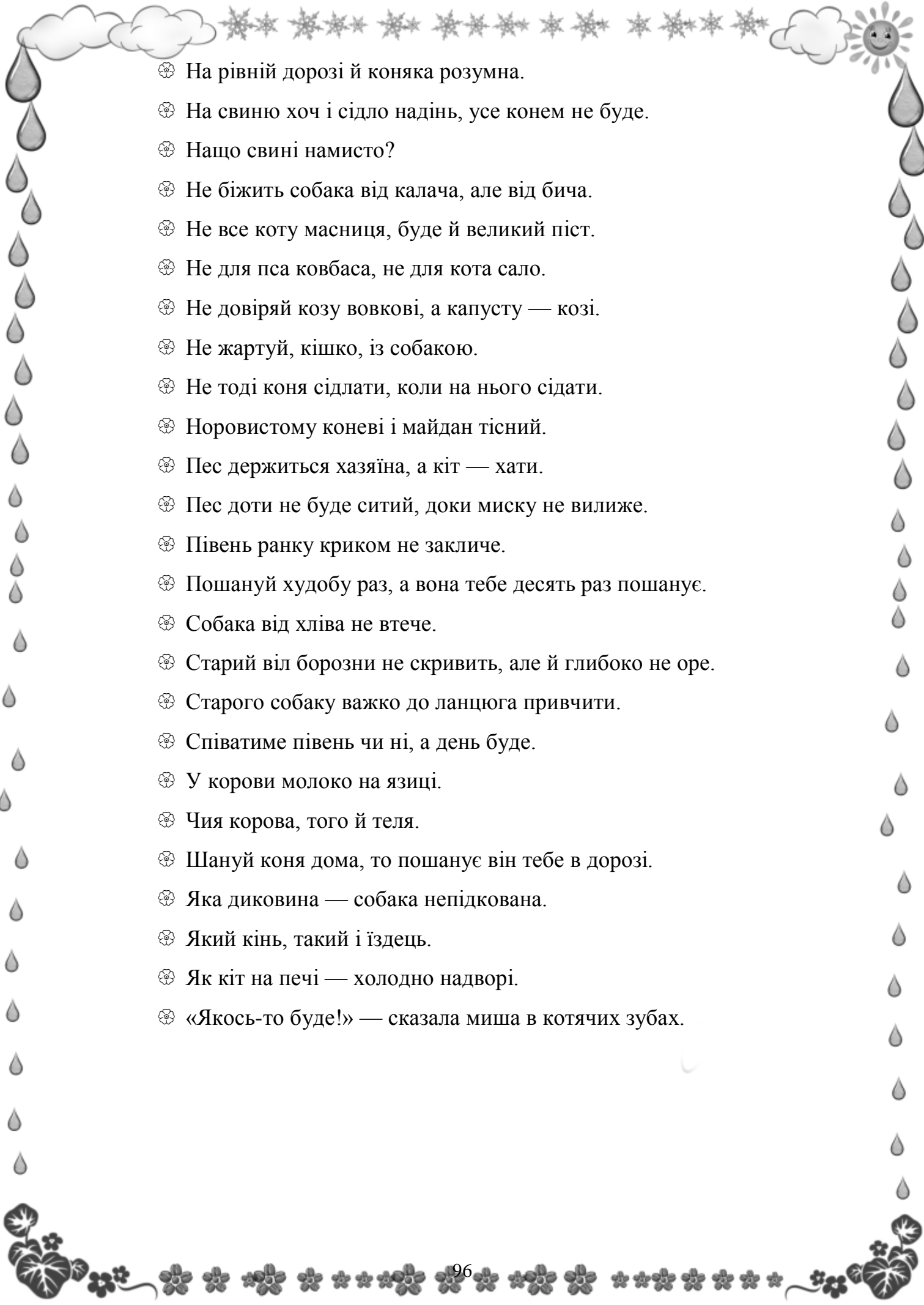
-
- ❁ Вовк вівці — не товариш.
 - ❁ Вовк лисиці не рідня, та повадка одна.
 - ❁ Ворона вороні ока не виклює.
 - ❁ Вороні соколом не бути.
 - ❁ Гадюку як не грій, вона все одно вкусить.
 - ❁ Де ластівка не буває, а навесні додому прилітає.
 - ❁ Де лелека водиться, там щастя родиться.
 - ❁ Де ті жаби дінуться, як болото висохне?
 - ❁ Дешева рибка, дешева і юшка.
 - ❁ Дружба з вовком вилазить боком.
 - ❁ Е, ти ще не бачив смаленого вовка.
 - ❁ Журавлі прилетіли — весну принесли.
 - ❁ Заєць спить, та очей не жмурить.
 - ❁ За комаром не ганяйся з топором.
 - ❁ Заливається, як соловейко на калині.
 - ❁ З комара зробили вола.
 - ❁ З вовками жити — по-вовчому вिति.
 - ❁ Зробив з мухи слона.
 - ❁ І ведмедя вчать танцювати.
 - ❁ І риба співала б, коли б голос мала.
 - ❁ І сорока розказує, та толку мало.
 - ❁ Їжак їжака голками не зляка.
 - ❁ Кликав вовк козу в гості, але вона йти не хоче.
 - ❁ Кулик — не велик, а все-таки птиця.
 - ❁ Ластівка день починає, а соловей його кінчає.
 - ❁ Лови журавля в небі.
 - ❁ Лякали щуку, що в озері її топити будуть.
 - ❁ Маленька пташка, та гострий дзьобик.
 - ❁ Мертвого лева і заєць скубне.
 - ❁ Молоде орля, та вище старого літає.

-
- ❁ Муха не боїться обуха.
 - ❁ Нащо вороні великі розмови, коли вона знає своє «кра».
 - ❁ Не бий бобра, бо не матимеш добра.
 - ❁ Не грати горобцеві із соколом.
 - ❁ Не давай зайцеві моркву берегти, а лисиці — курей стерегти.
 - ❁ Не за те вовка б'ють, що сірий, а за те, що вівцю з'їв.
 - ❁ Не потрібна солов'ю золота клітка, краща йому зелена вітка.
 - ❁ Не пускай лиса в курник, а вовка — в кошару.
 - ❁ Не сунься у вовки з кобилячим хвостом.
 - ❁ Не ходи у воду за птицею, а в ліс — за рибою.
 - ❁ Ніхто не чув, як комар чхнув.
 - ❁ Одна ластівка весни не робить.
 - ❁ Окунь з раком не помиряться.
 - ❁ Опустив крила, як обскубана гуска.
 - ❁ Осіння муха боляче кусає.
 - ❁ Ото й горе, що риба в морі.
 - ❁ Пожалів вовк кобилу: залишив тільки хвіст та гриву.
 - ❁ По горобцях з гармат не стріляють.
 - ❁ Прирівняв слона до комара.
 - ❁ Про те зозуля кує, що свого гнізда не має.
 - ❁ Ранні ластівки — щасливий рік.
 - ❁ Синицю хоч на пшеницю, так не буде толку.
 - ❁ Сорока на хвості принесла звістку.
 - ❁ У ведмедя десять пісень і всі про мед.
 - ❁ У зайця стільки стежок, як у клубку ниток.
 - ❁ У кожного солов'я пісня своя.
 - ❁ Уліз між ворони — каркай, як і вони.
 - ❁ Унадився журавель до бабиних конопель.
 - ❁ Хоч і коня загнав, зате зайця піймав.
 - ❁ Хоч соловейко маленький, та його пісні удалепькі.

-
- ❁ Чи с'як, чи так, а не буде з риби рак.
 - ❁ Я говорив про рибу, ти відповідаєш про раки.
 - ❁ Яка пташка, така й пісня.

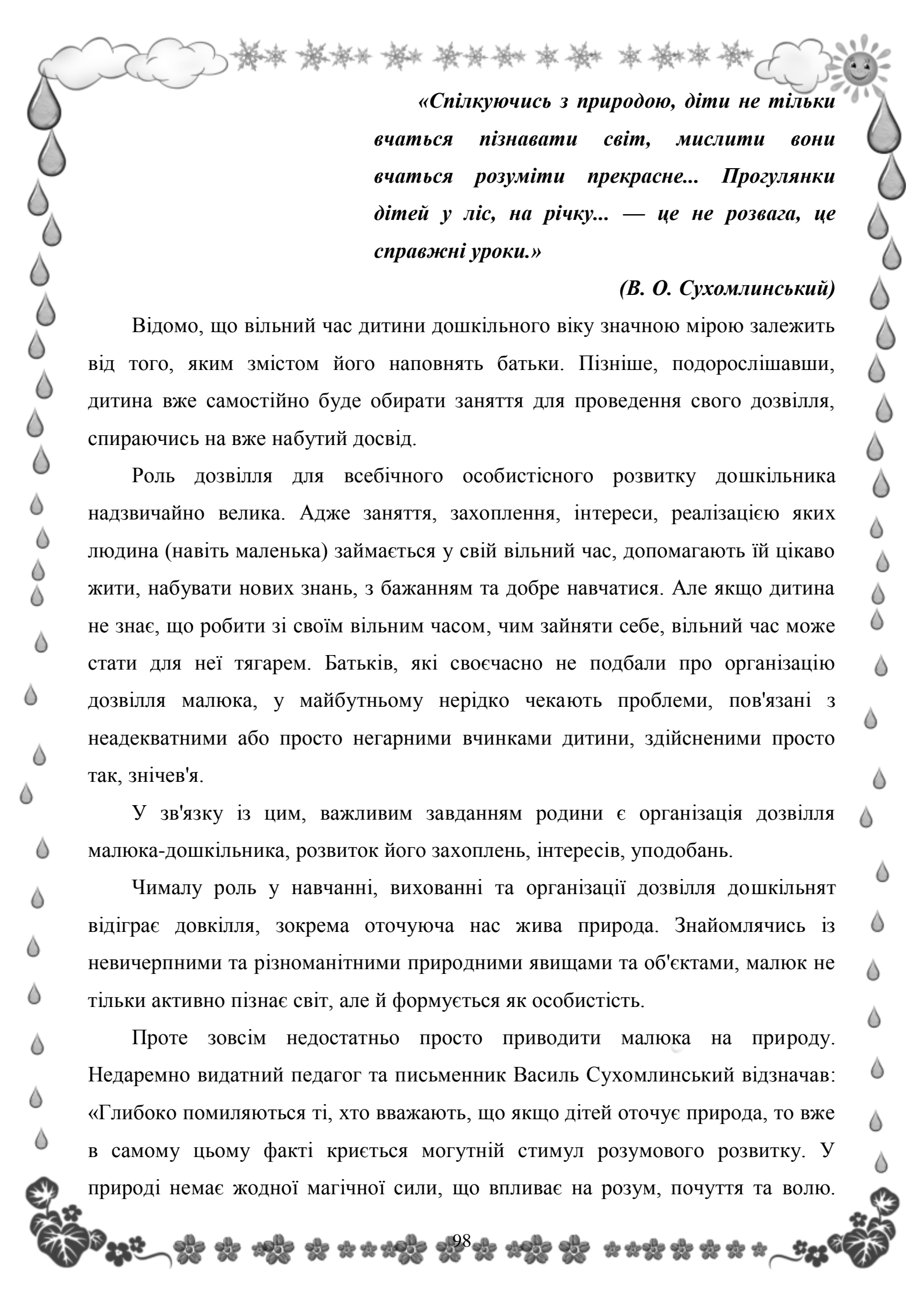
СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ

- ❁ Бджоли раді цвіту, люди — літу.
- ❁ Вередлива коза — вовку користь.
- ❁ Гладкий кіт мишей не ловить.
- ❁ Голодній курці просо спиться.
- ❁ Де кози скачуть, там деревця плачуть.
- ❁ Для миші й кішка звір.
- ❁ Доброго вола в ярмі пізнають.
- ❁ Думала, чого корова не реве, а то її дома нема.
- ❁ Дурна сила — норовиста кобила.
- ❁ Забув віл, як телям був.
- ❁ Знає кіт, чиє сало з'їв.
- ❁ І віл над силу не потягне.
- ❁ Індик думав, та й у борщ попав.
- ❁ І свині не люблять, як забагато.
- ❁ І чорна корова біле молоко дає.
- ❁ І чорна курка білі яйця несе.
- ❁ їли кози деревця та хвалили без кінця.
- ❁ Кіт мурличе — гостей кличе.
- ❁ Кіт пішов спати, а миші — танцювати.
- ❁ Кожний пес перед своїм порогом сміливий.
- ❁ Коли кінь, то вези, а коли корова, то давай молоко.
- ❁ Кому що, а курці просо.
- ❁ Корова в дворі — харч на столі.
- ❁ Корова так напаслася, що аж роги тверді.
- ❁ Котюзі по заслугі.
- ❁ Маленька собачка — до старості щепя.

-
- ❁ На рівній дорозі й коняка розумна.
 - ❁ На свиню хоч і сідло надінь, усе конем не буде.
 - ❁ Нащо свині намисто?
 - ❁ Не біжить собака від калача, але від бича.
 - ❁ Не все коту масниця, буде й великий піст.
 - ❁ Не для пса ковбаса, не для кота сало.
 - ❁ Не довіряй козу вовкові, а капусту — козі.
 - ❁ Не жартуй, кішко, із собакою.
 - ❁ Не тоді коня сідлати, коли на нього сідати.
 - ❁ Норовистому коневі і майдан тісний.
 - ❁ Пес держиться хазяїна, а кіт — хати.
 - ❁ Пес доти не буде ситий, доки миску не вилиже.
 - ❁ Півень ранку криком не закличе.
 - ❁ Пошануй худобу раз, а вона тебе десять раз пошанує.
 - ❁ Собака від хліва не втече.
 - ❁ Старий віл борозни не скривить, але й глибоко не оре.
 - ❁ Старого собаку важко до ланцюга привчити.
 - ❁ Співатиме півень чи ні, а день буде.
 - ❁ У корови молоко на язиці.
 - ❁ Чия корова, того й теля.
 - ❁ Шануй коня дома, то пошанує він тебе в дорозі.
 - ❁ Яка диковина — собака непідкована.
 - ❁ Який кінь, такий і їздець.
 - ❁ Як кіт на печі — холодно надворі.
 - ❁ «Якось-то буде!» — сказала миша в котячих зубах.

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top left corner of the frame. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the bottom right corner, there are green stems with small blue and white flowers and larger green leaves. The central text is enclosed in a light brown, rounded rectangular frame.

Разом з батьками

«Спілкуючись з природою, діти не тільки вчать пізнавати світ, мислити вони вчать розуміти прекрасне... Прогулянки дітей у ліс, на річку... — це не розвага, це справжні уроки.»

(В. О. Сухомлинський)

Відомо, що вільний час дитини дошкільного віку значною мірою залежить від того, яким змістом його наповнять батьки. Пізніше, подорослішавши, дитина вже самостійно буде обирати заняття для проведення свого дозвілля, спираючись на вже набутий досвід.

Роль дозвілля для всебічного особистісного розвитку дошкільника надзвичайно велика. Адже заняття, захоплення, інтереси, реалізацією яких людина (навіть маленька) займається у свій вільний час, допомагають їй цікаво жити, набувати нових знань, з бажанням та добре навчатися. Але якщо дитина не знає, що робити зі своїм вільним часом, чим зайняти себе, вільний час може стати для неї тягарем. Батьків, які своєчасно не подбали про організацію дозвілля малюка, у майбутньому нерідко чекають проблеми, пов'язані з неадекватними або просто негарними вчинками дитини, здійсненими просто так, знічев'я.

У зв'язку із цим, важливим завданням родини є організація дозвілля малюка-дошкільника, розвиток його захоплень, інтересів, уподобань.

Чималу роль у навчанні, вихованні та організації дозвілля дошкільнят відіграє довкілля, зокрема оточуюча нас жива природа. Знайомлячись із невичерпними та різноманітними природними явищами та об'єктами, малюк не тільки активно пізнає світ, але й формується як особистість.

Проте зовсім недостатньо просто приводити малюка на природу. Недаремно видатний педагог та письменник Василь Сухомлинський відзначав: «Глибоко помиляються ті, хто вважають, що якщо дітей оточує природа, то вже в самому цьому факті криється могутній стимул розумового розвитку. У природі немає жодної магічної сили, що впливає на розум, почуття та волю.

Природа стає могутнім джерелом виховання лише тоді, коли людина пізнає її, проникає думкою у причинно-наслідкові зв'язки».

Для повноцінного морального, естетичного, екологічного розвитку малюка природа має стати основою навчально-виховного процесу.

Родини, які часто вирушають разом з малятами на прогулянки в природне середовище, зазвичай помічають, що вони зближуються, духовно об'єднуються, краще розуміють одне одного. Під час прогулянок батьки мають значно більші можливості виховного впливу на дитину, а також на її інтелектуальний розвиток та тренування пам'яті, уваги, мислення. Звичайно, для організації повноцінного дозвілля дитини дорослі мають навчитися наповнювати прогулянки певним змістом, добиваючись того, щоб кожне спілкування з природою стало для дитини маленьким святом та наповнювало її душу захопленням, а серце — радістю.

Важливо, щоб прогулянки з малятами на природі були постійними та бажаними для них. На жаль, часто батьки вечорами надають перевагу сидінню в кріслі перед телевізором, не розуміючи, що значно краще було б, якби вони, взявши за руку маленького сина чи доньку, пішли з ними в парк, на луг, до водоймища тощо. А скільки всього цікавого можна показати малюкові на високому темному небі з ясним місяцем та величезною кількістю зірок і сузір'їв! Таке спілкування приносить користь і батькам, і дитині — воно створює необхідні умови для щирої, відвертої бесіди, задушевної розмови. Під час таких прогулянок малюк, як правило, отримує чимало позитивних емоцій від спілкування з живим довкіллям та близькою людиною. Особливо корисні прогулянки перед сном.

Природа — велике диво, цікаве відбувається в ній щодня, щогодини, щомиті. Потрібно лиш зуміти побачити це самому і показати дитині. Дорослим, батькам та членам родини дошкільника необхідно постійно пробуджувати, заохочувати і підтримувати у малюка пізнавальний інтерес до всього, що відбувається в неповторному світі природи. Пам'ятайте: у природі не існує жодної пори, коли б дитині не було чого показати. Кожна пора доби року по-своєму

прекрасна та захоплююча; природа довкілля має чималий запас різноманітних явищ, які для спостережень дитини будуть завжди цікавими.

Коли ви ведете малюка на прогулянку, не забувайте нагадати йому, що в природі немає поганого і гарного, корисного і шкідливого. Кожна істота в ній має право на життя так само, як і людина. А людина є лише частинкою живої природи, як рослини, тварини, пташки. У світі природи все пов'язано між собою. Знищення одного виду призводить до загибелі іншого. Про це, прогулюючись із малюком, не слід забувати. Такий виховний підхід є умовою для того, щоб сформувати у дитини елементарні основи екологічної культури, навчити її правильно ставитися до всього живого.

Прикро, що в нашому суспільстві дорослі іноді самі не розуміють цього. У світогляді батьків часто складаються помилкові стереотипи. Наприклад, що павуки огидні, негарні, страшні; що жаби — слизькі, лупаті та потворні. Але дитина має змалку засвоїти: кожний живий організм — самобутній та цікавий. Тож кожна істота має право розраховувати на доброзичливе та прихильне ставлення з боку людини — людини розумної. Крім того, оцінка зовнішності тієї чи іншої рослини або тварини, рептилії, комахи — це досить спірне питання. До речі, приваблива зовнішність далеко не завжди гармонійна внутрішній красі, це повною мірою стосується нашого світу — світу людей.

Природа завжди вабить дорослих і малих своєю неповторністю, красою, чарівністю. Особливо відчутним стає їх поклик навесні, із настанням теплих днів. Тоді навіть ті, хто звик жити в гамірному сірому місті, поспішають потрапити за його межі, щоб відчути подих пробудження живого довкілля. І дуже добре, коли в цей час поруч із дорослими знаходяться і діти. Замість поїздки всією родиною, організація сімейних туристичних походів — це прекрасно. Добре, коли діти самі беруть активну участь у підготовці до таких заходів: збиранні рюкзака, заготівлі продуктів, спортивного приладдя (м'ячів, ракеток) тощо.

Навчіть дитину під час походу ставитися до всього живого з повагою. Похід до лісу, річки чи гаю бажано починати з привітання не тільки друзів та

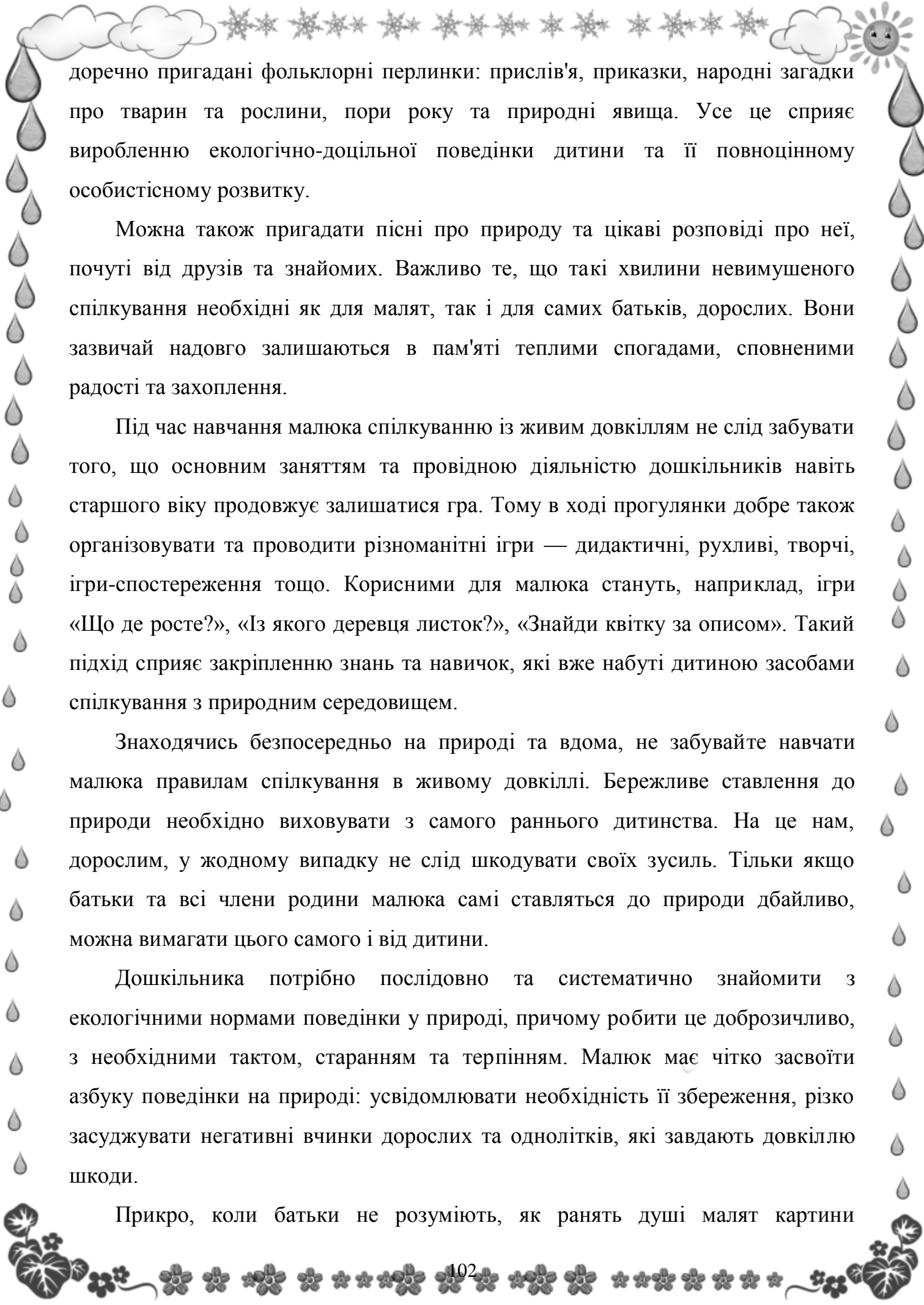

знайомих, яких там можна зустріти, але й дерев, кущів, птахів, комах. Не забувайте нагадати дитині, що ви прийшли в гості до природи, а тому і відповідно маєте себе поводити: доброзичливо, дбайливо, так, щоб не зашкодити довкіллю. Пам'ятайте: еталоном поведінки в природі для малюка є поведження вас — батьків, дорослих.

Часто, приїхавши на пікнік, батьки обирають певне місце і влаштовуються там, не маючи жодного бажання кудись сходити з нього. Проте дитину — природженого маленького дослідника — завжди вабить те, що там, попереду, далі. Малюк прагне побачити перед собою якомога більше нового, досі невідомого йому. Він захоплюється і дивується кожній маленькій таємниці, яку відкриває йому матінка-природа (і які, до речі, можуть стати суттєвим поштовхом для розумового та екологічного розвитку дитини). Так, кожна дитина з перших років життя — невтомний дослідник. Зрозумівши ту чи іншу закономірність, вона одразу ж активно починає пошук нових підтверджень для своїх висновків. І тут малюк не завжди може обійтися без допомоги дорослого. Головне, щоб батьки мали уявлення про те, як правильно надати її. Звичайно, важливим є те, щоб маленький дослідник отримав можливість для того, щоб більшу частину свого пошуку здійснювати самому. Для цього іноді достатньо показати йому місце пошуку та порекомендувати поспостерігати за тим чи іншим об'єктом, комахою, пташкою тощо.

Цікавим заняттям для дитини може стати малювання з природи. Цією захоплюючою справою можна займатися як безпосередньо на природі (захопивши для цього із собою фанерку та кольорові олівці або крейду), так і вдома, ґрунтуючись на своїх спогадах та враженнях про прогулянку.

Доречним під час перебування на природі є звернення до художнього слова. Так, корисно разом з малюком пригадати знайомі раніше віршики, оповідання, казки про побачену пташку, квітку, деревце, ягоду. Можна спонукати малюка поспостерігати за живими об'єктами, які зустрілися під час прогулянки та зробити свої висновки: чи правильно про них сказали поети, письменники, казкарі? На допомогу в пізнанні дивосвіту природи прийдуть і

доречно пригадані фольклорні перлинки: прислів'я, приказки, народні загадки про тварин та рослини, пори року та природні явища. Усе це сприяє виробленню екологічно-доцільної поведінки дитини та її повноцінному особистісному розвитку.

Можна також пригадати пісні про природу та цікаві розповіді про неї, почуті від друзів та знайомих. Важливо те, що такі хвилини невимушеного спілкування необхідні як для малят, так і для самих батьків, дорослих. Вони зазвичай надовго залишаються в пам'яті теплими спогадами, сповненими радості та захоплення.

Під час навчання малюка спілкуванню із живим довкіллям не слід забувати того, що основним заняттям та провідною діяльністю дошкільників навіть старшого віку продовжує залишатися гра. Тому в ході прогулянки добре також організовувати та проводити різноманітні ігри — дидактичні, рухливі, творчі, ігри-спостереження тощо. Корисними для малюка стануть, наприклад, ігри «Що де росте?», «Із якого деревця листок?», «Знайди квітку за описом». Такий підхід сприяє закріпленню знань та навичок, які вже набуті дитиною засобами спілкування з природним середовищем.

Знаходячись безпосередньо на природі та вдома, не забувайте навчати малюка правилам спілкування в живому довкіллі. Бережливе ставлення до природи необхідно виховувати з самого раннього дитинства. На це нам, дорослим, у жодному випадку не слід шкодувати своїх зусиль. Тільки якщо батьки та всі члени родини малюка самі ставляться до природи дбайливо, можна вимагати цього самого і від дитини.

Дошкільника потрібно послідовно та систематично знайомити з екологічними нормами поведінки у природі, причому робити це доброзичливо, з необхідними тактом, старанням та терпінням. Малюк має чітко засвоїти азбуку поведінки на природі: усвідомлювати необхідність її збереження, різко засуджувати негативні вчинки дорослих та однолітків, які завдають довкіллю шкоди.

Прикро, коли батьки не розуміють, як ранять душі малят картини

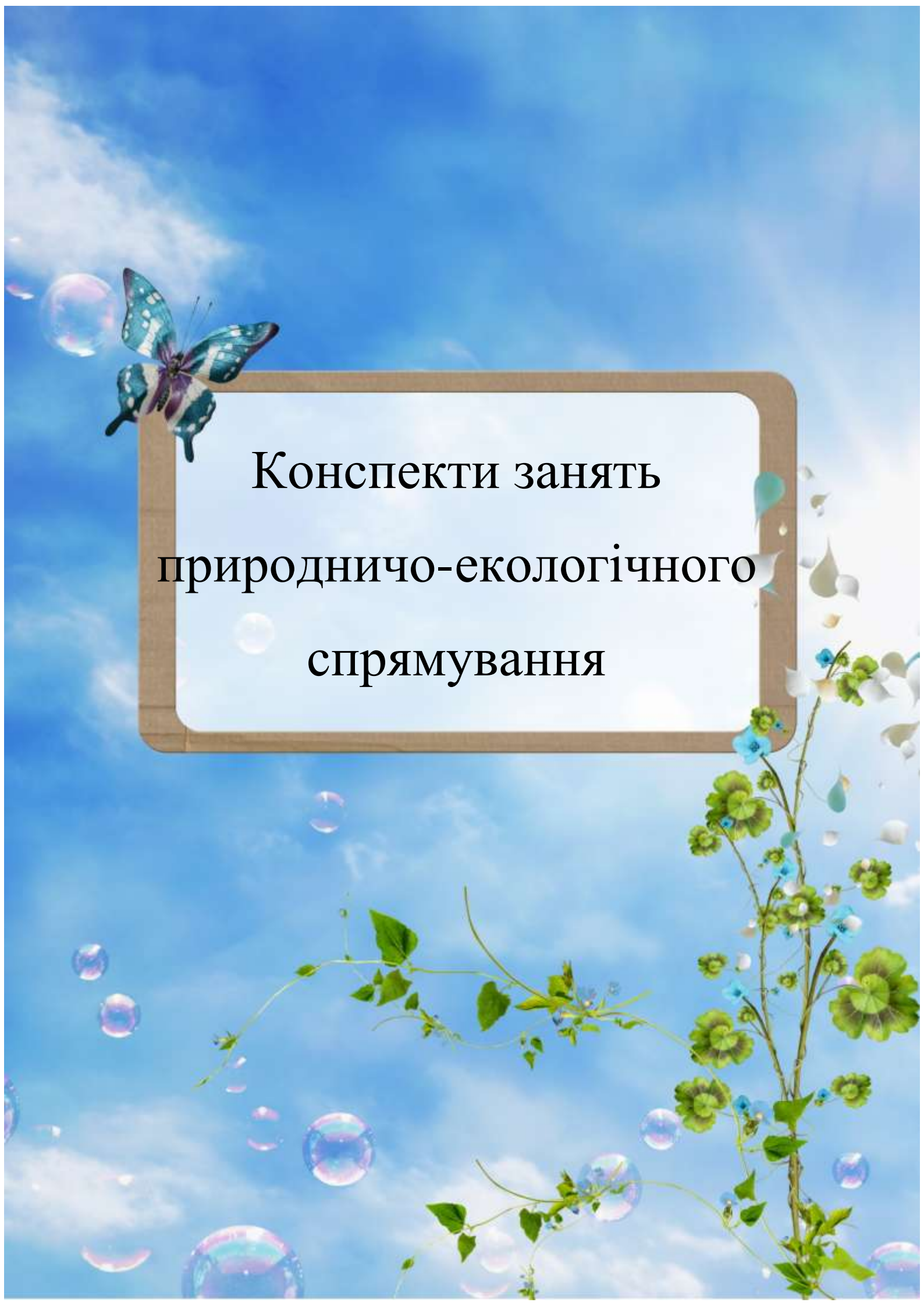
варварського ставлення людей до природи, які перетворюють лісові галявини, сповнені таємниць та чудес, на брудні смітники та звалища, на напівмертвий, спаплюжений рукою людини-руйнівника пейзаж. Отже не забувайте того, що для розуміння природи недостатньо одних знань: природу потрібно розуміти, любити та відчувати її серцем.

Тільки доклавши чимало зусиль, вкладаючи власну душу, можна навчити малят поважати природу рідного краю та повсякчас піклуватися про неї, змалку і впродовж всього подальшого життя ставитися свідомо та відповідально до тих численних, проте таких тендітних багатств,, що дані нам великим дивом — прекрасною природою планети Земля.

Анкета для батьків

Батькам пропонується відповісти на питання анкети.

- Чи вважаєте ви за необхідне знайомити дитину з навколишньою природою?
- Як часто ви проводите зі своєю дитиною час на природі?
- Чи навчаєте ви свою дитину бережливо ставитися до природи?
- Чи є у вас вдома домашня тварина? Якщо є, то як до неї ставиться ваша дитина?
 - Чи вдається вона до вашої допомоги у догляді за твариною?
 - Чи навчаєте ви дитину спостерігати за природними явищами?
 - Чи розповідаєте ви дитині про народні прикмети, пов'язані з погодою, врожаєм тощо?
- Чи є у вашій домашній бібліотеці книги про природу та тварин? Які це книги?
- Чи прикрашаєте ви свою оселю рослинами (кімнатні квіти, клумба), і чи допомагає вам у цьому ваша дитина?
- Як ви ставитесь до такої думки, що знайомство з природою не тільки розвиває спостережливість та допитливість дитини, але й формує її екологічну культуру?

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. In the upper left, a colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top-left corner of a light brown rectangular frame. The frame contains the title text. To the right of the frame, there are falling white and blue petals. In the lower right, a green vine with heart-shaped leaves and small blue flowers extends upwards. Numerous iridescent bubbles of various sizes are scattered throughout the scene, particularly in the lower half.

Конспекти занять
природничо-екологічного
спрямування

Конспект комплексного заняття

(Екологічний, логіко - математичний,
художньо - естетичний розвиток)

*«Мандрівка улюбленими
стежками Лісовичка»*

Завдання: Уточнити знання дітей про частини доби: ранок, день.

Закріпити вміння лічити предмети в межах 3; розрізняти, впізнавати і називати цифри від 1 до 3; порівнювати множини за кількістю елементів; розрізняти предмети за величиною; правильно називати геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник). Закріпити знання дітей про перелітні птахи, дикі тварини. Узагальнити знання про будову дерева, способи живлення, його мешканців. Розвивати вміння передавати в малюнку характер дерева та його настрої. Виховувати любов до рідної природи, бережливе ставлення до неї.

Матеріал: (штучні дерева - імітація лісу; елементів лісу; елементи костюмів для дитини - зайчика, лісовичка, лялька - рукавичка „їжачок“, іграшки - ведмеді(3); дерев'яні хатинки (3); набір геометричних фігур; силуетне зображення предметів: морква, груші, яблука, кошики з лози; будівельний матеріал - пластини (дерев'яні); натуральний сік, яблука, одноразові трубочки, стаканчики; намалювати небо на великому ватмані, гуашеві фарби.

Вихователь: Ми кажемо: настав ранок. А то лісовичок. Встав, умився, погасив ліхтарики в зірочок. Розбудив Сонечко, умив сріблястою росою траву, квіти, поналивав у крихітки-гличики роси, щоб напитися всьому живому. Пороздавав нотну грамоту пташкам, ще й наказав: „Співайте, нашу Землю звеселяйте“.

- Ось так починається ранок в лісі. А як розпочинається ранок у вас, діти?

- І недаремно існує таке прислів'я „Хто рано встає, тому й Бог дає“. Отож нам час уже зайнятися якоюсь хорошою справою. Ходімо до лісу - пошукаємо щось цікаве. (Заходять до залу, частина якої імітує ліс). (Чути спів пташок по магнітофонному запису).

- І справді чудово в лісі ранком! (По дорозі хтось поспішає).

Діти говорять: Доброго ранку, дідусю! **Лісовичок:** Справді, добрий ранок сьогодні. Мене звати Лісовичок: Але я дуже поспішаю, бо багато в лісі справ маю.

Вихователь: Ми з дітьми дуже любимо подорожувати, відкривати різні

дива, візьміть нас із собою, дідусь - Лісовичок.

Лісовичок: Коли так, то ходімо разом по моїй улюбленій стежині до одного дуже мудрого дерева. А дорога до нього далека і тому можуть трапитися різні пригоди. Ви готові допомогти мені? (Ідуть під веселу музику і по дорозі зустрічають зайчика-дитину).

Вихователь: Чого ж це ти, зайчику, біжиш дорогою скачеш, затуляєшся лапками, плачеш? Зайчик: Усі ж бо я городи обійшов і ніде капусти не знайшов
Вихователь: А чому зайчик не знайшов капусти? А що іще він любить їсти? (моркву).

Лісовичок: Не плач зайчику, на всяк випадок ми з дітьми взяли тобі частування, (показує в корзинці моркву).

- Ти, Сашко, дай одну велику морквину, а ти Іро, дай меншу, а ти Іван - найменшу.

- Скільки морквин ви дали зайчику? Може хтось пригадає загадку про моркву? („Сидить дівчина в коморі, а коса її на дворі”).

Фізкультхвилинка. - „Дерева в лісі високі-високі, а травичка низька-низька. Вітер дерева гойдає, гойдає. Птахи в теплі краї відлітають, а діти по лісі гуляють”.

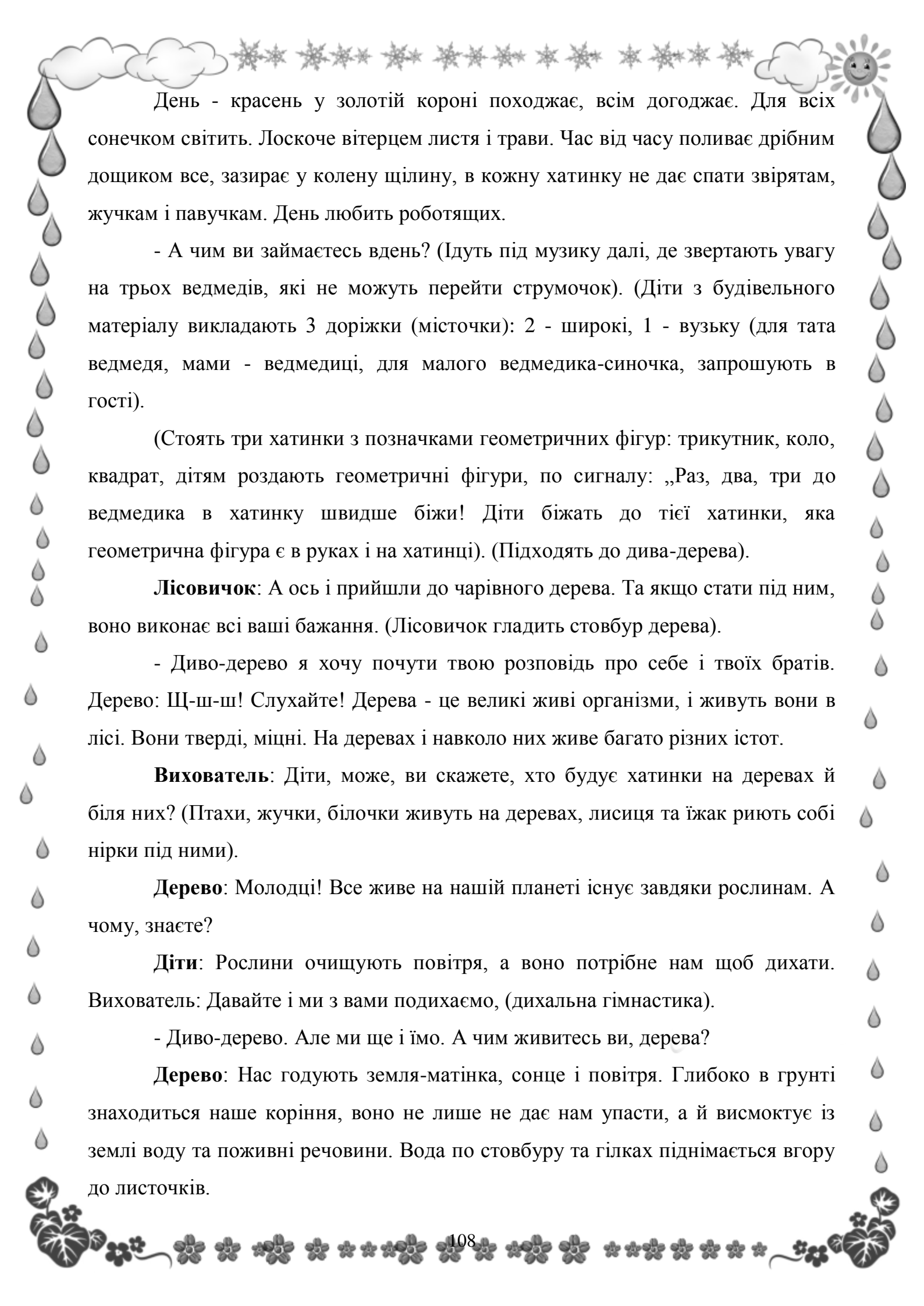
Вихователь: (звертає увагу на пташок, які є на дереві). Але не всі птахи відлітають в теплі краї. Які зимують в нас? Як називаються птахи, які сидять високо на дереві, а які низько? (Ідуть далі і зустрічають їжачка, якийсь щось шукає).

- Діти, а це хто такий? (Дитина читає вірш „Їжачок хитрячок”).

Їжачок (вихователь, на руці якого одягнена лялька рукавичка) каже:

- Я пригощу вас обідом, коли ви мені допоможете зібрати яблука і груші, які я ніс до своєї домівки, але зачепився за кущик і вони розсипались, закотились кудись. Діти: Ми допоможемо. (Шукають).

Вихователь: Скільки груш ніс їжачок? (дві). А скільки яблук? (три). Чого більше? (їжачок дякує за допомогу і пригощає яблуками). (Діти сідають на пенечки, лавки). **Вихователь:** Настав день у лісі.

День - красень у золотій короні походжає, всім догоджає. Для всіх сонечком світить. Лоскоче вітерцем листя і трави. Час від часу поливає дрібним дощиком все, зазирає у колону щілину, в кожную хатинку не дає спати звірятам, жучкам і павучкам. День любить роботящих.

- А чим ви займаєтесь вдень? (Ідуть під музику далі, де звертають увагу на трьох ведмедів, які не можуть перейти струмочок). (Діти з будівельного матеріалу викладають 3 доріжки (місточки): 2 - широкі, 1 - вузьку (для тата ведмедя, мами - ведмедиці, для малого ведмедика-синочка, запрошують в гості).

(Стоять три хатинки з позначками геометричних фігур: трикутник, коло, квадрат, дітям роздають геометричні фігури, по сигналу: „Раз, два, три до ведмедика в хатинку швидше біжи! Діти біжать до тієї хатинки, яка геометрична фігура є в руках і на хатинці). (Підходять до дива-дерева).

Лісовичок: А ось і прийшли до чарівного дерева. Та якщо стати під ним, воно виконає всі ваші бажання. (Лісовичок гладить стовбур дерева).

- Диво-дерево я хочу почути твою розповідь про себе і твоїх братів. Дерево: Щ-ш-ш! Слухайте! Дерева - це великі живі організми, і живуть вони в лісі. Вони тверді, міцні. На деревах і навколо них живе багато різних істот.

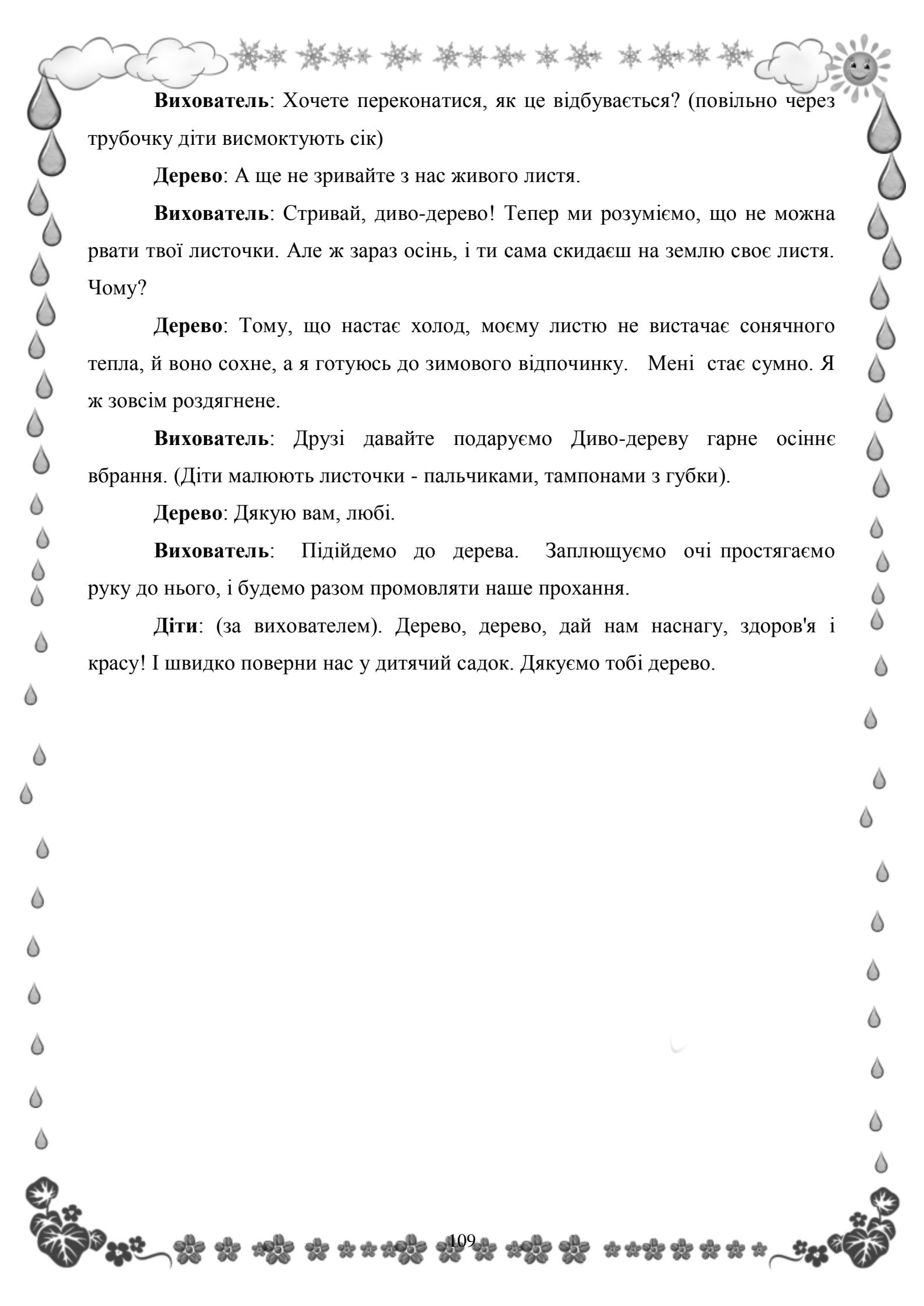
Вихователь: Діти, може, ви скажете, хто будує хатинки на деревах й біля них? (Птахи, жучки, білочки живуть на деревах, лисиця та їжак риють собі нірки під ними).

Дерево: Молодці! Все живе на нашій планеті існує завдяки рослинам. А чому, знаєте?

Діти: Рослини очищують повітря, а воно потрібне нам щоб дихати. Вихователь: Давайте і ми з вами подихаємо, (дихальна гімнастика).

- Диво-дерево. Але ми ще і їмо. А чим живитеся ви, дерева?

Дерево: Нас годують земля-матінка, сонце і повітря. Глибоко в ґрунті знаходиться наше коріння, воно не лише не дає нам упасти, а й висмоктує із землі воду та поживні речовини. Вода по стовбуру та гілках піднімається вгору до листочків.

Вихователь: Хочете переконатися, як це відбувається? (повільно через трубочку діти висмоктують сік)

Дерево: А ще не зривайте з нас живого листя.

Вихователь: Стривай, диво-дерево! Тепер ми розуміємо, що не можна рвати твої листочки. Але ж зараз осінь, і ти сама скидаєш на землю своє листя. Чому?

Дерево: Тому, що настає холод, моєму листю не вистачає сонячного тепла, й воно сохне, а я готуюсь до зимового відпочинку. Мені стає сумно. Я ж зовсім роздягнене.

Вихователь: Друзі давайте подаруємо Диво-дереву гарне осіннє вбрання. (Діти малюють листочки - пальчиками, тампонами з губки).

Дерево: Дякую вам, любі.

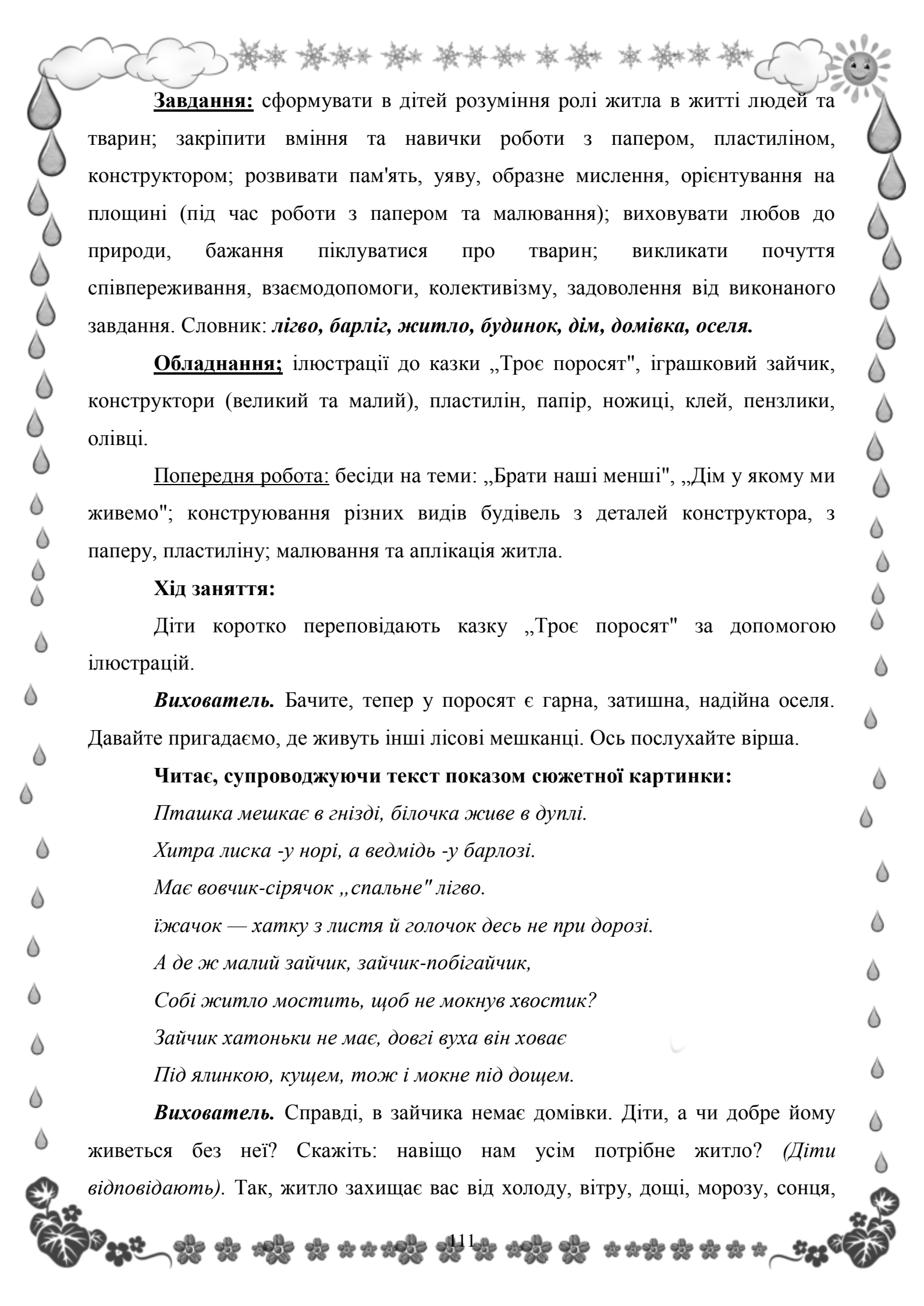
Вихователь: Підійдемо до дерева. Заплющуємо очі простягаємо руку до нього, і будемо разом промовляти наше прохання.

Діти: (за вихователем). Дерево, дерево, дай нам наснагу, здоров'я і красу! І швидко поверни нас у дитячий садок. Дякуємо тобі дерево.

*Комплексне заняття для дітей
середнього дошкільного віку
(з рідної природи та образотворчої діяльності)*

*„Для кого цей чудовий
дім?“*

Завдання: сформувати в дітей розуміння ролі житла в житті людей та тварин; закріпити вміння та навички роботи з папером, пластиліном, конструктором; розвивати пам'ять, уяву, образне мислення, орієнтування на площині (під час роботи з папером та малювання); виховувати любов до природи, бажання піклуватися про тварин; викликати почуття співпереживання, взаємодопомоги, колективізму, задоволення від виконаного завдання. Словник: *лігво, барліг, житло, будинок, дім, домівка, оселя.*

Обладнання: ілюстрації до казки „Троє поросят“, іграшковий зайчик, конструктори (великий та малий), пластилін, папір, ножиці, клей, пензлики, олівці.

Попередня робота: бесіди на теми: „Брати наші менші“, „Дім у якому ми живемо“; конструювання різних видів будівель з деталей конструктора, з паперу, пластиліну; малювання та аплікація житла.

Хід заняття:

Діти коротко переповідають казку „Троє поросят“ за допомогою ілюстрацій.

Вихователь. Бачите, тепер у поросят є гарна, затишна, надійна оселя. Давайте пригадаємо, де живуть інші лісові мешканці. Ось послухайте вірша.

Читає, супроводжуючи текст показом сюжетної картинки:

Пташка мешкає в гнізді, білочка живе в дуплі.

Хитра лиска -у норі, а ведмідь -у барлозі.

Має вовчик-сірячок „спальне“ лігво.

їжачок — хатку з листя й голочок десь не при дорозі.

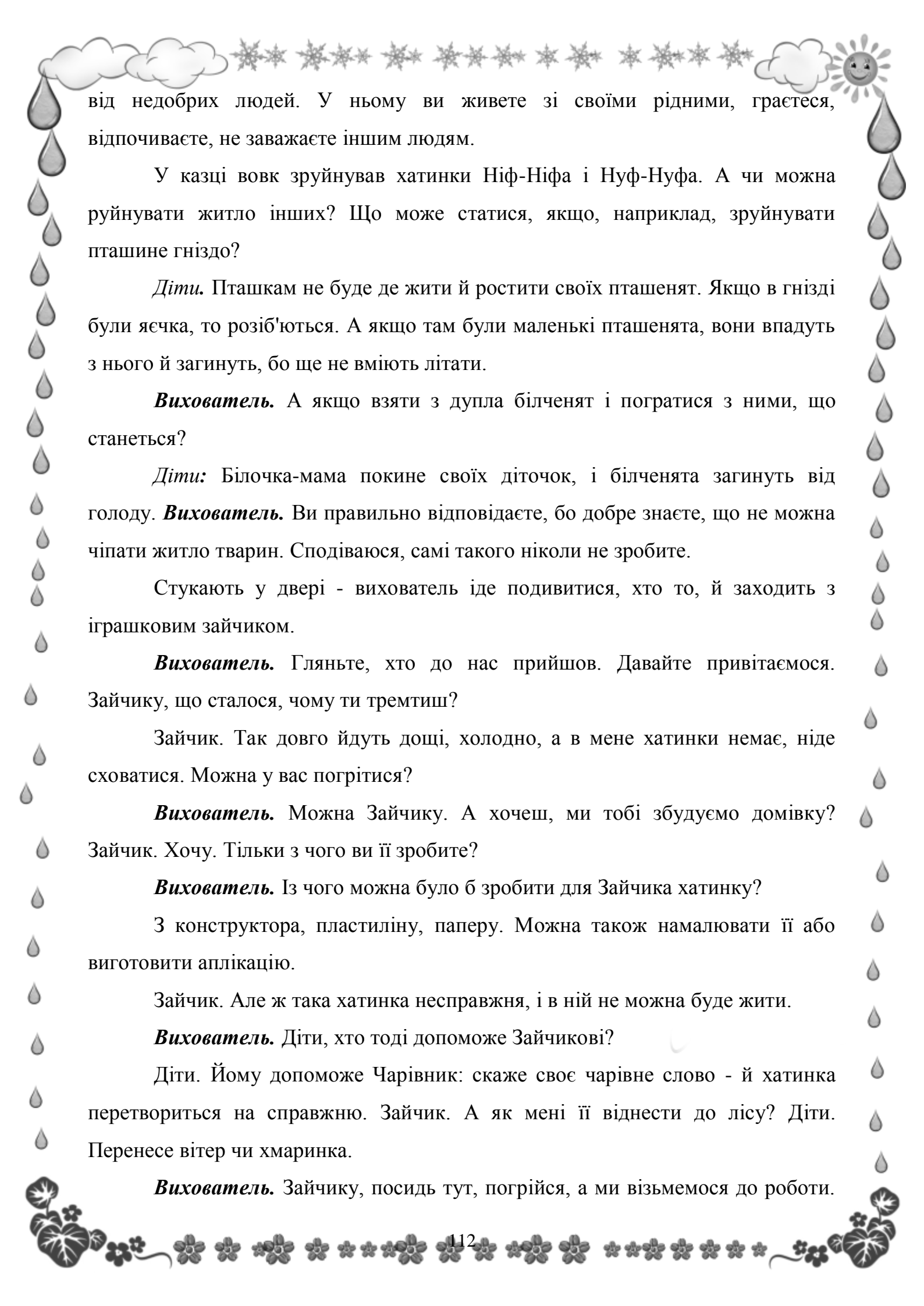
А де ж малий зайчик, зайчик-побігайчик,

Собі житло мостить, щоб не мокнув хвостик?

Зайчик хатоньки не має, довгі вуха він ховає

Під ялинкою, кущем, тож і мокне під дощем.

Вихователь. Справді, в зайчика немає домівки. Діти, а чи добре йому живеться без неї? Скажіть: навіщо нам усім потрібне житло? (*Діти відповідають*). Так, житло захищає вас від холоду, вітру, дощі, морозу, сонця,

від недобрих людей. У ньому ви живете зі своїми рідними, граєтеся, відпочиваєте, не заважаєте іншим людям.

У казці вовк зруйнував хатинки Ніф-Ніфа і Нуф-Нуфа. А чи можна руйнувати житло інших? Що може статися, якщо, наприклад, зруйнувати пташине гніздо?

Діти. Пташкам не буде де жити й рости своїх пташенят. Якщо в гнізді були яєчка, то розіб'ються. А якщо там були маленькі пташенята, вони впадуть з нього й загинуть, бо ще не вміють літати.

Вихователь. А якщо взяти з дупла білченят і погратися з ними, що станеться?

Діти: Білочка-мама покине своїх діточок, і білченята загинуть від голоду. **Вихователь.** Ви правильно відповідаєте, бо добре знаєте, що не можна чіпати житло тварин. Сподіваюся, самі такого ніколи не зробите.

Стукають у двері - вихователь іде подивитися, хто то, й заходить з іграшковим зайчиком.

Вихователь. Гляньте, хто до нас прийшов. Давайте привітаємося. Зайчику, що сталося, чому ти тремтиш?

Зайчик. Так довго йдуть дощі, холодно, а в мене хатинки немає, ніде сховатися. Можна у вас погрітися?

Вихователь. Можна Зайчику. А хочеш, ми тобі збудуємо домівку?

Зайчик. Хочу. Тільки з чого ви її зробите?

Вихователь. Із чого можна було б зробити для Зайчика хатинку?

З конструктора, пластиліну, паперу. Можна також намалювати її або виготовити аплікацію.

Зайчик. Але ж така хатинка несправжня, і в ній не можна буде жити.

Вихователь. Діти, хто тоді допоможе Зайчикові?

Діти. Йому допоможе Чарівник: скаже своє чарівне слово - й хатинка перетвориться на справжню. Зайчик. А як мені її віднести до лісу? Діти. Перенесе вітер чи хмаринка.

Вихователь. Зайчику, посидь тут, погрійся, а ми візьмемося до роботи.

Але спочатку зробимо розминку.

Проводиться фізкультхвилинка з відтворенням рухів за текстом:

Ми для зайчика усі побудуєм гарний дім:

Ось такий високий, ось такий широкий,

Двері щоб вузькі, а поріг низенький.

Раз, два, три - роботу почали.

Діти (на власний вибір) виготовляють будиночок з паперу, пластиліну, конструюють з великого та малого конструкторів, малюють. Потім дитячі вироби розглядаються.

Зайчик. Дякую вам, малята. І мені хатинку подарували, і моїм друзям. Візьміть на згадку ці шишки. Я назбирав їх під ялинкою, де ховався від вітру й дощу.

Вихователь. Діти, що можна виготовити з шишок?

Діти. Різні фігурки, іграшки.

Вихователь. Зайчику, приходь до нас знову зі своїми друзями.

Обов'язково прийду. А тепер піду покличу вітер - нехай допоможе перенести ваші хатинки до лісу. До побачення, малята! (Діти прощаються із Зайчиком).

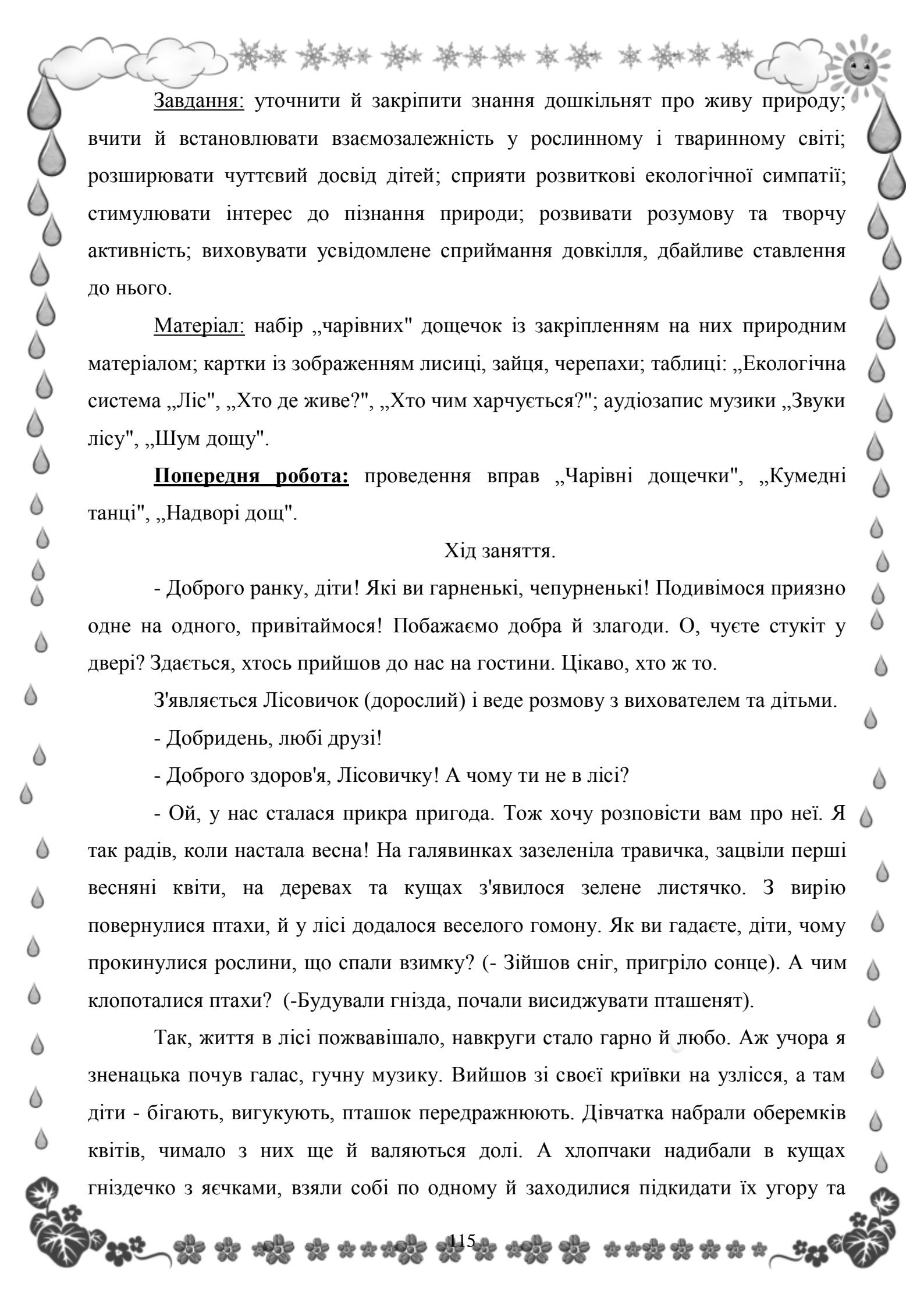
Вихователь. Тепер і в зайченят у лісі є свої хатинки. І їм добре, і нам приємно.

Конспект заняття

(Екологічний розвиток)

*"Любіть і бережіть
природу"*

Завдання: уточнити й закріпити знання дошкільнят про живу природу; вчити й встановлювати взаємозалежність у рослинному і тваринному світі; розширювати чуттєвий досвід дітей; сприяти розвиткові екологічної симпатії; стимулювати інтерес до пізнання природи; розвивати розумову та творчу активність; виховувати усвідомлене сприймання довкілля, дбайливе ставлення до нього.

Матеріал: набір „чарівних“ дощочок із закріпленням на них природним матеріалом; картки із зображенням лисиці, зайця, черепахи; таблиці: „Екологічна система „Ліс“, „Хто де живе?“, „Хто чим харчується?“; аудіозапис музики „Звуки лісу“, „Шум дощу“.

Попередня робота: проведення вправ „Чарівні дощечки“, „Кумедні танці“, „Надворі дощ“.

Хід заняття.

- Доброго ранку, діти! Які ви гарненькі, чепурненькі! Подивімося приязно одне на одного, привітаймося! Побажаємо добра й злагоди. О, чуєте стукіт у двері? Здається, хтось прийшов до нас на гостини. Цікаво, хто ж то.

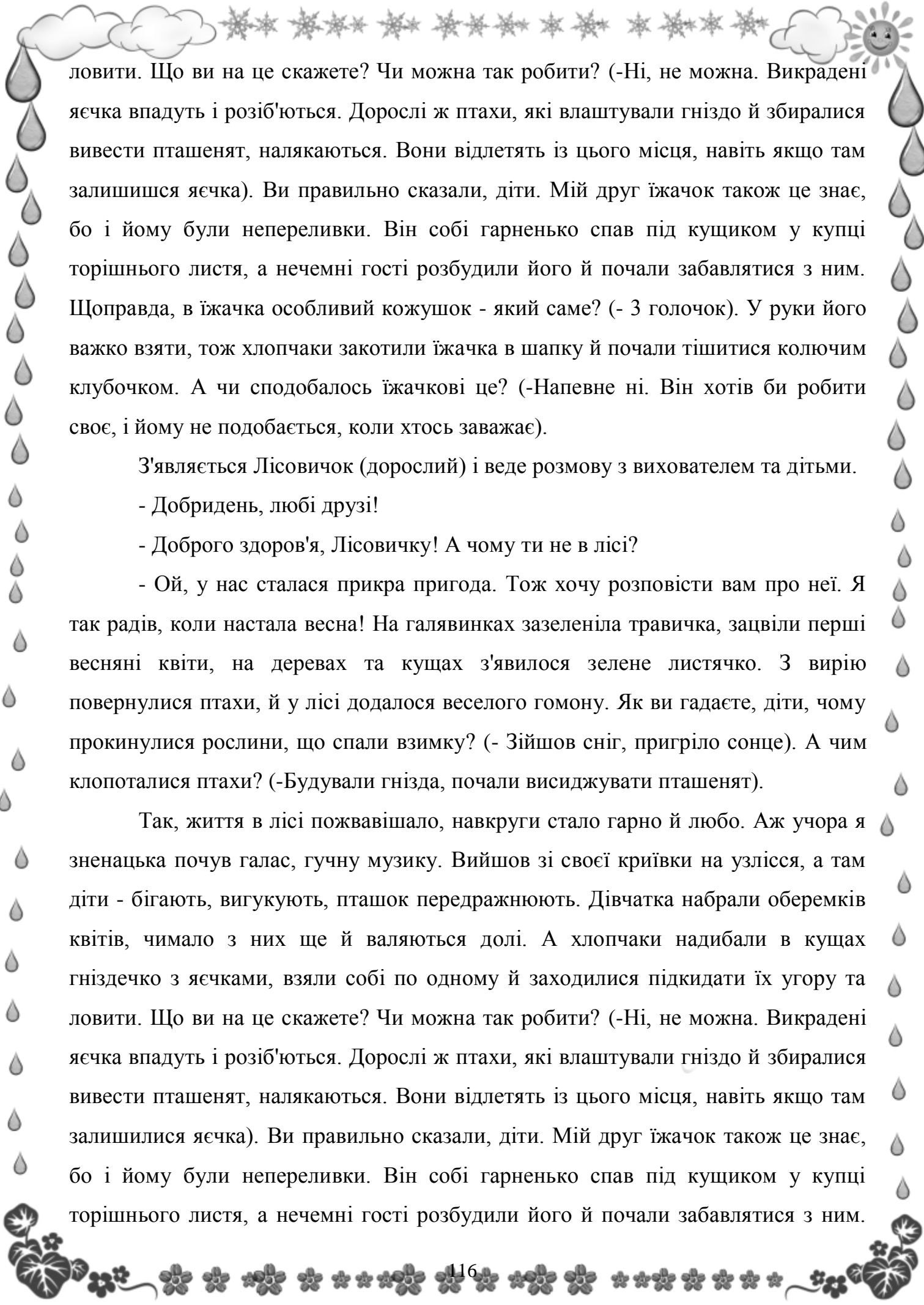
З'являється Лісовичок (дорослий) і веде розмову з вихователем та дітьми.

- Добридень, любі друзі!

- Доброго здоров'я, Лісовичку! А чому ти не в лісі?

- Ой, у нас сталася прикра пригода. Тож хочу розповісти вам про неї. Я так радів, коли настала весна! На галявинках зазеленіла травичка, зацвіли перші весняні квіти, на деревах та кущах з'явилося зелене листячко. З вирію повернулися птахи, й у лісі додалося веселого гомону. Як ви гадаєте, діти, чому прокинулися рослини, що спали взимку? (- Зійшов сніг, пригріло сонце). А чим клопоталися птахи? (-Будували гнізда, почали висиджувати пташенят).

Так, життя в лісі пожвавішало, навкруги стало гарно й любо. Аж учора я зненацька почув галас, гучну музику. Вийшов зі своєї криївки на узлісся, а там діти - бігають, вигукують, пташок передражнюють. Дівчатка набрали оберемків квітів, чимало з них ще й валяються долі. А хлопчаки надибали в кущах гніздечко з яєчками, взяли собі по одному й заходилися підкидати їх угору та

ловити. Що ви на це скажете? Чи можна так робити? (-Ні, не можна. Викрадені яєчка впадуть і розіб'ються. Дорослі ж птахи, які влаштували гніздо й збиралися вивести пташенят, налякаються. Вони відлетять із цього місця, навіть якщо там залишишся яєчка). Ви правильно сказали, діти. Мій друг їжачок також це знає, бо і йому були непереливки. Він собі гарненько спав під кущиком у купці торішнього листя, а нечемні гості розбудили його й почали забавлятися з ним. Щоправда, в їжачка особливий козушок - який саме? (- 3 голочок). У руки його важко взяти, тож хлопчаки закотили їжачка в шапку й почали тішитися колючим клубочком. А чи сподобалось їжачкові це? (-Напевне ні. Він хотів би робити своє, і йому не подобається, коли хтось заважає).

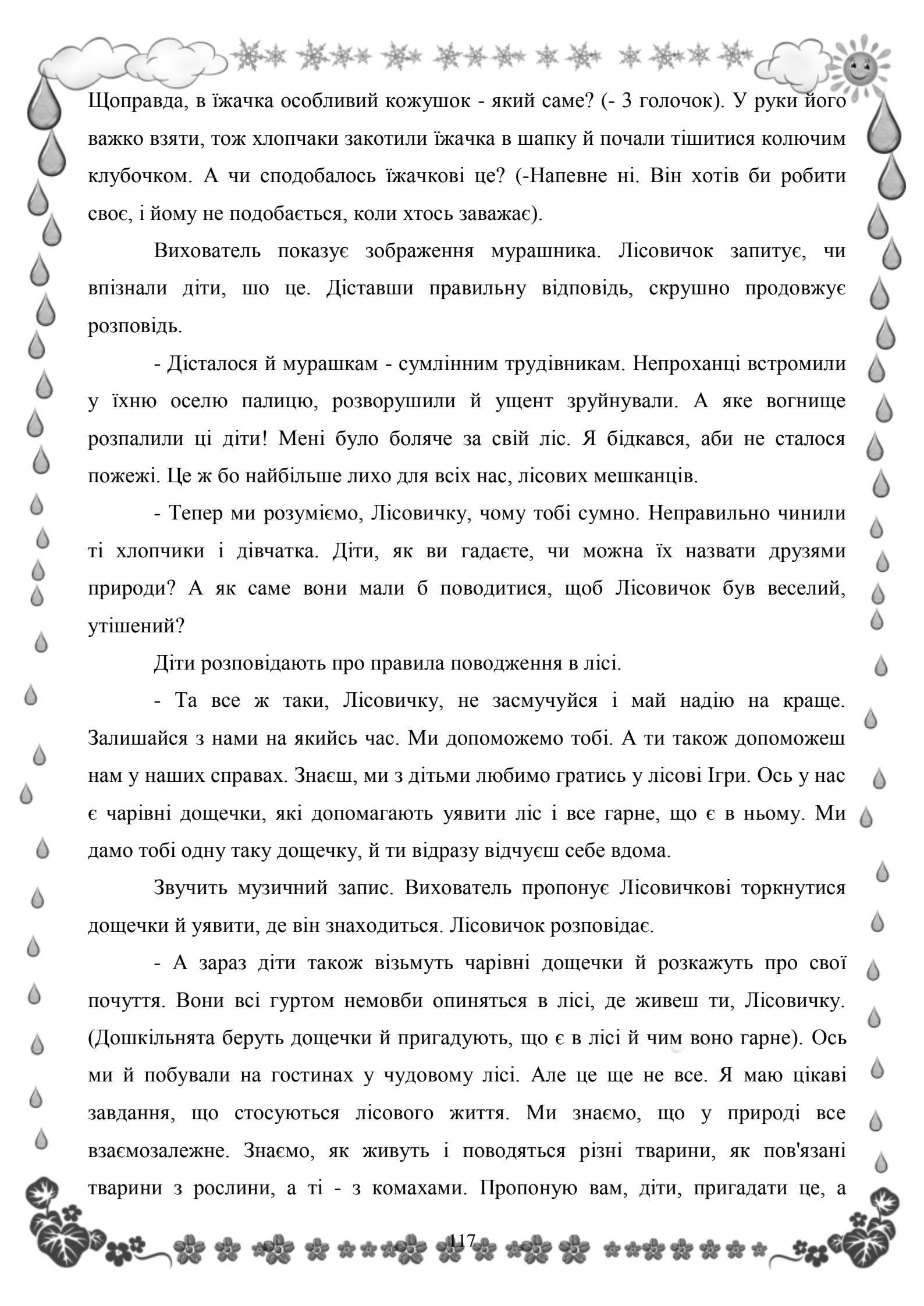
З'являється Лісовичок (дорослий) і веде розмову з вихователем та дітьми.

- Добридень, любі друзі!

- Доброго здоров'я, Лісовичку! А чому ти не в лісі?

- Ой, у нас сталася прикра пригода. Тож хочу розповісти вам про неї. Я так радів, коли настала весна! На галявинках зазеленіла травичка, зацвіли перші весняні квіти, на деревах та кущах з'явилося зелене листячко. З вирію повернулися птахи, й у лісі додалося веселого гомону. Як ви гадаєте, діти, чому прокинулися рослини, що спали взимку? (- Зійшов сніг, пригріло сонце). А чим клопоталися птахи? (-Будували гнізда, почали висиджувати пташенят).

Так, життя в лісі пожвавішало, навкруги стало гарно й любо. Аж учора я зненацька почув галас, гучну музику. Вийшов зі своєї криївки на узлісся, а там діти - бігають, вигукують, пташок передражнюють. Дівчатка набрали оберемків квітів, чимало з них ще й валяються долі. А хлопчаки надибали в кущах гніздечко з яєчками, взяли собі по одному й заходилися підкидати їх угору та ловити. Що ви на це скажете? Чи можна так робити? (-Ні, не можна. Викрадені яєчка впадуть і розіб'ються. Дорослі ж птахи, які влаштували гніздо й збиралися вивести пташенят, налякаються. Вони відлетять із цього місця, навіть якщо там залишилися яєчка). Ви правильно сказали, діти. Мій друг їжачок також це знає, бо і йому були непереливки. Він собі гарненько спав під кущиком у купці торішнього листя, а нечемні гості розбудили його й почали забавлятися з ним.

Щоправда, в їжачка особливий козушок - який саме? (- 3 голочок). У руки його важко взяти, тож хлопчакі закотили їжачка в шапку й почали тішитися колючим клубочком. А чи сподобалось їжачкові це? (-Напевне ні. Він хотів би робити своє, і йому не подобається, коли хтось заважає).

Вихователь показує зображення мурашника. Лісовичок запитує, чи впізнали діти, що це. Діставши правильну відповідь, скрушно продовжує розповідь.

- Дісталось й мурашкам - сумлінним трудівникам. Непроханці встромили у їхню оселю палицю, розворушили й уцент зруйнували. А яке вогнище розпалили ці діти! Мені було боляче за свій ліс. Я бідкався, аби не сталося пожежі. Це ж бо найбільше лихо для всіх нас, лісових мешканців.

- Тепер ми розуміємо, Лісовичку, чому тобі сумно. Неправильно чинили ті хлопчакі і дівчатка. Діти, як ви гадаєте, чи можна їх назвати друзями природи? А як саме вони мали б поводитися, щоб Лісовичок був веселий, утішений?

Діти розповідають про правила поведження в лісі.

- Та все ж таки, Лісовичку, не засмучуйся і май надію на краще. Залишайся з нами на якийсь час. Ми допоможемо тобі. А ти також допоможеш нам у наших справах. Знаєш, ми з дітьми любимо гратись у лісові Ігри. Ось у нас є чарівні дощечки, які допомагають уявити ліс і все гарне, що є в ньому. Ми дамо тобі одну таку дощечку, й ти відразу відчуєш себе вдома.

Звучить музичний запис. Вихователь пропонує Лісовичкові торкнутися дощечки й уявити, де він знаходиться. Лісовичок розповідає.

- А зараз діти також візьмуть чарівні дощечки й розкажуть про свої почуття. Вони всі гуртом немовби опиняться в лісі, де живеш ти, Лісовичку. (Дошкільнята беруть дощечки й пригадують, що є в лісі й чим воно гарне). Ось ми й побували на гостинах у чудовому лісі. Але це ще не все. Я маю цікаві завдання, що стосуються лісового життя. Ми знаємо, що у природі все взаємозалежне. Знаємо, як живуть і поведяться різні тварини, як пов'язані тварини з рослинами, а ті - з комахами. Пропоную вам, діти, пригадати це, а

Лісовичок нехай перевірить ваші знання.

Педагог, умовно розподіливши дітей на три підгрупи, роздає їм картки із зображенням зайця, лисиці та черепахи. Дошкільнята довільними рухами відтворюють характери цих персонажів і збираються у відповідні гурти. Кожен гурт отримує картку з логічним завданням („Екологічна система ..Ліс“; ..Хто де живе?“ „Хто чим харчується?“ і з'ясовує взаємозалежність у рослинному та тваринному світі.

- Тепер пропоную пограти у *гру* „*Кумедні танці*“. Ігрове правило таке: треба уявити улюблену рослину чи тварину й спробувати створити її власний танок. Але спочатку попросимо Лісовичка показати нам свого друга, а ми вгадуватимо, хто це. Далі кожний гурт згадає свого персонажа й покаже його танок. Інші виловлюватимуть свої припущення.

Звучить запис звуків дощу.

Вихователь пропонує пограти у *гру* „*Дощ у лісі*“.

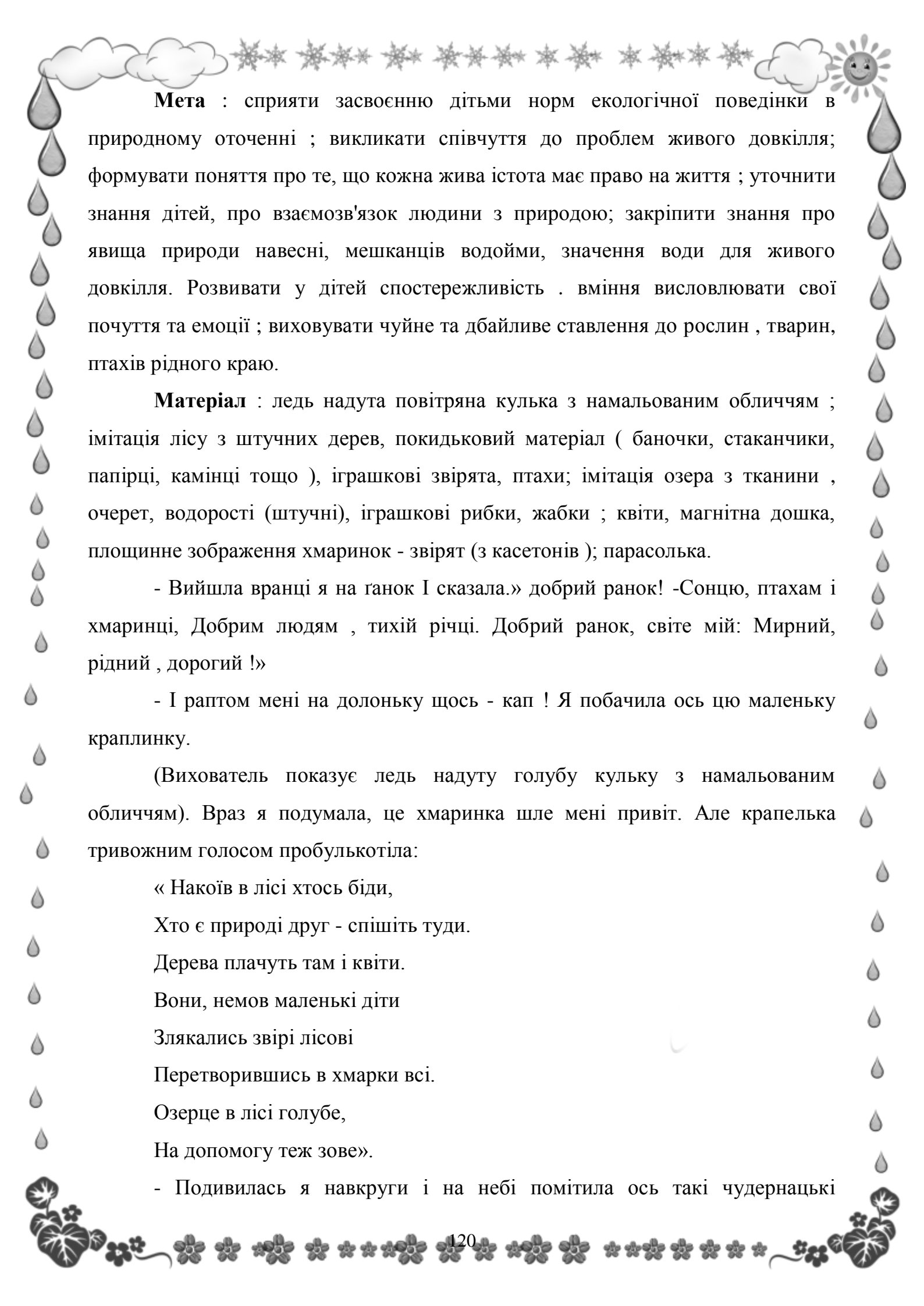
- Пригадайте, діти, як виглядають дерева, квіти, трава, коли йде дощ. Будь ласка, розповідайте! (-Дерева мокрі, з опущеним листям. Дощ шумить, краплинки перестрибують, перекочуються з листочків на травинки. Замовкають птахи, настовбурчують мокре пір'я). А тепер уявіть себе кимось із лісових мешканців або чимось під час дощу й складіть коротеньку розповідь про свої відчуття. Ось я, наприклад, уявляю себе краплиною. Я велика, прозора, я падаю з хмаринки. Я весела, люблю співати й стрибати з гілочки на квіточку. Вмиваю, напуваю листочки і відчуваю, що я потрібна. (Діти розповідають, кіш вони себе уявляють і що вони відчувають). Молодці! Бачите, Лісовичок усміхається. Йому сподобалось у нас.

Лісовичок дякує дітям за розповіді та ігри й прощається з ними. Вихователь підсумовує:

- Ми не лише чимало знаємо про рідну природу, а й піклуємося про неї. Ми любимо все живе. Пам'ятаймо, що ми - діти Землі, тож маємо оберігати те, серед чого живемо.

*Проблемно-ігрова ситуація
«Чому стурбована
краплинка»*

Мета : сприяти засвоєнню дітьми норм екологічної поведінки в природному оточенні ; викликати співчуття до проблем живого довкілля; формувати поняття про те, що кожна жива істота має право на життя ; уточнити знання дітей, про взаємозв'язок людини з природою; закріпити знання про явища природи навесні, мешканців водойми, значення води для живого довкілля. Розвивати у дітей спостережливість . вміння висловлювати свої почуття та емоції ; виховувати чуйне та дбайливе ставлення до рослин , тварин, птахів рідного краю.

Матеріал : ледь надута повітряна кулька з намальованим обличчям ; імітація лісу з штучних дерев, покидьковий матеріал (баночки, стаканчики, папірці, камінці тощо), іграшкові звірята, птахи; імітація озера з тканини , очерет, водорості (штучні), іграшкові рибки, жабки ; квіти, магнітна дошка, площинне зображення хмаринок - звірят (з касетонів); парасолька.

- Вийшла вранці я на ганок І сказала.» добрий ранок! -Сонцю, птахам і хмаринці, Добрим людям , тихій річці. Добрий ранок, світе мій: Мирний, рідний , дорогий !»

- І раптом мені на долоньку щось - кап ! Я побачила ось цю маленьку краплинку.

(Вихователь показує ледь надуту голубу кульку з намальованим обличчям). Враз я подумала, це хмаринка шле мені привіт. Але крапелька тривожним голосом пробулькотіла:

« Накоїв в лісі хтось біди,
Хто є природі друг - спішіть туди.
Дерева плачуть там і квіти.
Вони, немов маленькі діти
Злякались звірі лісові
Перетворившись в хмарки всі.
Озерце в лісі голубе,
На допомогу теж зове».

- Подивилась я навкруги і на небі помітила ось такі чудернацькі

хмаринки

(вихователь на дошці показує хмаринки у вигляді звірят). Кого вони вам нагадують?(зайчика, лисичку, ведмедика).

- Тепер нам все зрозуміло. Ну, що, часу не гаймо, в ліс на допомогу поспішаймо. А ця незвичайна краплинка буде нам у всьому допомагати. Перш ніж вирушити в дорогу, пригадаймо правила поведінки в лісі:

- в лісі не можна смітити;
- не ламай гілочок дерев;
- не зривай багато квітів.

(Вихователь пропонує повторити ще раз деяким дітям).

- Не ображай птахів та тварин;
- у лісі - не кричи, тому що це дім, в якому живуть лісові мешканці

На всяк випадок я взяла з собою в дорогу деякі речі(рюкзак, де лежать сміттеві кульки, рукавички для збору сміття, парасолька...)

- Ну що ж, вирушаймо. Але яку вірну стежку обрати нам? Екологічна гра «Знайди правильну стежину» (на дошці намальовано три стежини, в кінці одної - мурашник; другої - цвітуть проліски; третьої - горить багаття)

Висновки дітей.

- Всі дружно промовимо напис гасло :

«Ліс, лісочок, перелісся

Перед нами розступися

В гаю, лісі і у лузі

Ми природі - вірні друзі!»

Фізкультхвилинка : (екологічного змісту) Ідемо, промовляючи :»В ліс по стежці ми йшли, гарну шишку тут знайшли, зігнулись, дістали, в корзинку поклали і далі пішли. Ми стежці крокували на дерева заглядали, подивились - не ламали і далі пішли. Ми йшли, йшли - грибочка знайшли - подивились, не чіпали і далі пішли. Знов по стежці крокували, гарну пташку зустрічали, - посміхнулись, привітались і далі пішли...

- Діти, подивіться, куди привела нас краплинка? В ліс. Але чомусь не

чути співу пташок. А погляньте на це диво - дерево (завішене баночками , папірцями, рогатками, іншим покидьковим матеріалом). Чи зможе воно жити, підростати?

- А ось тут помітно, що росли квіти. Але чомусь вони всі зірвані і складені в купки.

- Діти, погляньте на лісове озерце. Що трапилось тут? Чи можуть лісові мешканці напитися такої водички ? Звичайно, що ні , бо тут багато сміття. А хто любить жити у водичці ? (рибки, жабки...) Чомусь їх тут не видно. Вода забруднена і вона повтікала.

Екологічна гра «Кому потрібна вода ?»

- Тепер я зрозуміла, чому лісові звірята стали хмаринками.

- Ну , що любі діти, нам слід попрацювати, природу з біди виручати. Отже, діти, поспішайте, з дерев сміття знімайте і листочки повертайте. А галявинку звеселяйте, туди квіти розсаджайте.

І озерце від сміття очищайте та мешканців води туди заселяйте.(діти добровільно обирають певний обсяг праці, вихователь роздає рукавички для збору сміття, смігтеві кульки - діти працюють з допомогою дорослих).

(Після закінчення праці)

Психогімнастика

(Вихователь тримає в руках «краплинку», торкається нею кожної дитини, яка присіла і нахилилась до низу, промовляє) :

«На травиночки малі

Крапелька упала

Ледь торкнулася землі -

І земля - заграла.

Слухай, як росте трава

Зацвітають квіти,

Як мурашка ожива

І радіють діти. (Діти повільно піднімаються, імітуючи різні рухи)

- Подивіться, діти, як затишно, красиво стало в лісі. І птахи весело

защебетали (фонограма аудіозапис). Справжня весна - чарівниця сюди завітала.

Заходить «дівчинка - Весна» :

«До вас сюди я знов прийшла

І тепло вам принесла

Усміхнуся сонечку

Здрастуй, золоте!

Усміхнуся квіточці,

Хай вона росте!

Усміхнуся дощику,

Лийся мов з відра !

Усміхнуся друзям я

Зичу всім добра !

Вихователь:

- «Ось і крапельки - краплинки

Пострибали по стежинкам

Хмароньки збираються,

Дощик починається»

- Ой, дощик накрапає.

Крап, крап, крап.

Всі ховайтесь під парасольку.

(Помічник вихователя, непомітно розставляє іграшкові звірята)

- Дощик стихає, сонечко виглядає.

(Вихователь показує долоню)

А де ж поділася краплинка? І хмаринки зникли. І всі звірята до лісу повернулися.

- Дівчинка:

« Якби ж то кожен знав, що до природи

Не можна, в жоднім разі, нести шкоди!

Скількох би ми уникли, друзі, бід...

Зостався б чистим та прекрасним світ!»

Вихователь:

«Природа нам, як рідний дім

Вона усім, як мати,

Щоб лад завжди був в домі тім,

Про неї треба дбати».

- Ну що, друзі - «Зробив добре діло -

Гуляй тоді сміло»

- Час уже нам повертатися до дитячого садка. До побачення! Любі мешканці лісові !

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A colorful butterfly with blue, purple, and white wings is perched on the top left corner of a light brown rectangular frame. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the bottom right corner, there are green stems with small blue and white flowers and white petals falling. The text "Свята, розваги" is centered within the frame in a black, elegant script font.

Свята, розваги

Музична розвага
"Про що розповідає
осінній листочок"

ОСІНЬ

*Любі гості, милі діти!
В дитсадку осіннє свято.
Це для вас усіх розвага .
Починаємо! Увага !*

ДИТИНА

*На осіннє радісне і барвисте свято
Поспішають весело хлопчики й дівчата.
Промінці - стрибунці скачуть по доріжках.
Золотий килимок стелиться під ніжки.*

**Звучить бадьора музика. Побравшись за руки, ланцюжком
забігають діти . Ставши довкола Осені, вони плескають в долоні .**

ОСІНЬ

*Ось які ви всі гарненькі ! -
І вродливі й чепурненькі !
Покажіть рожеві щічки ,
(Діти тихенько плескають пальцями по своїх щічках).
Ваші любі милі личка .*

(Узнявши обличчя в долоньки , похитують головою)

*Маю я вінок із листя ,
Ще й калинове намисто
Я кружляю по стежинах
З гроном стиглим горобин , за птахами в дальній вирій
Сиплю листячком із гілля.*

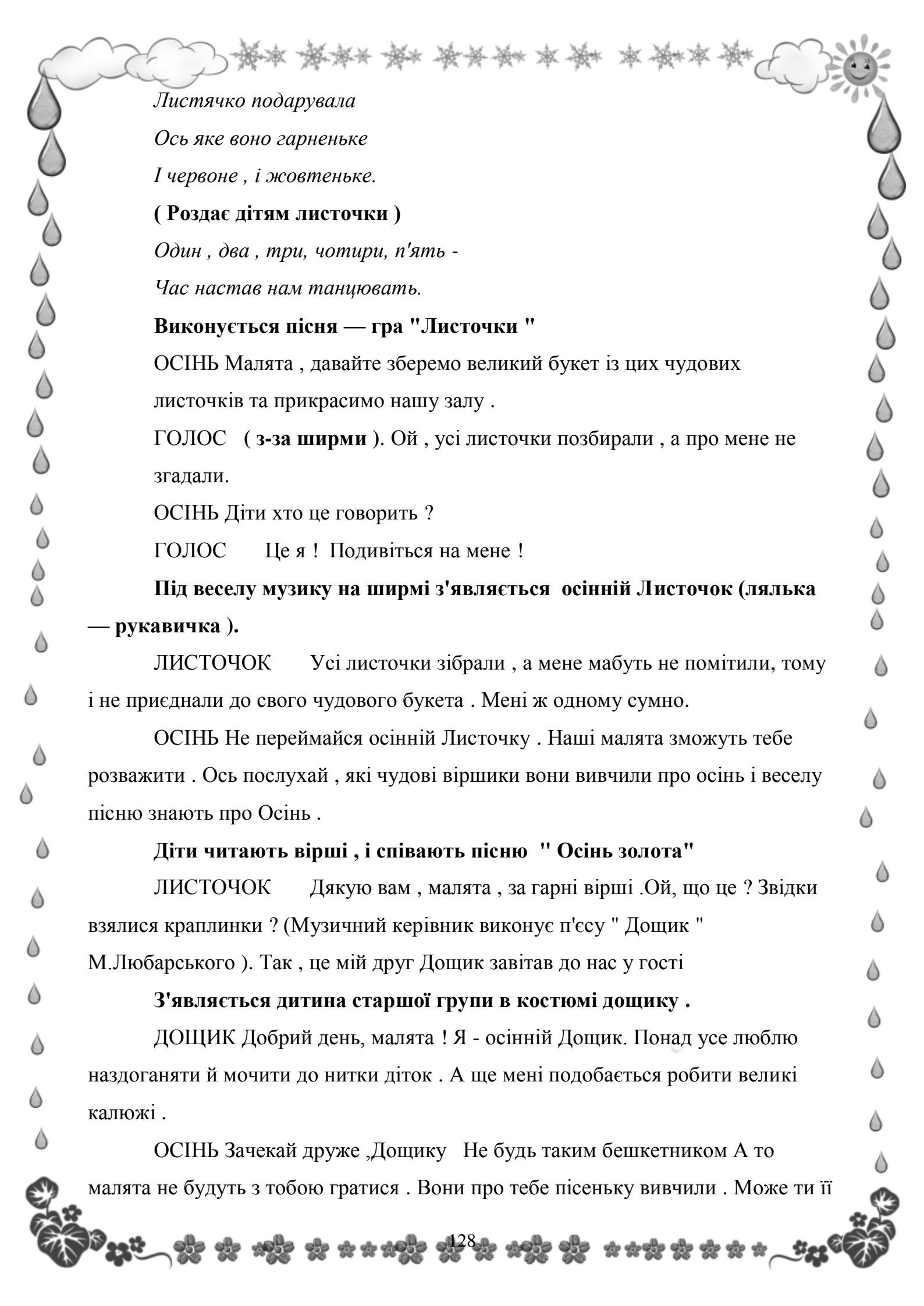
(Промовляючи виконує певні Дії).

*Діти ви мене впізнали ?
До вас Осінь завітала .*

Виконується пісня " Осіння пісня **

Осінь

Я до вас в гості завітала

*Листячко подарувала
Ось яке воно гарненьке
І червоне , і жовтеньке.*

(Роздає дітям листочки)

*Один , два , три , чотири , п'ять -
Час настав нам танцювати.*

Виконується пісня — гра "Листочки "

ОСІНЬ Малята , давайте зберемо великий букет із цих чудових листочків та прикрасимо нашу залу .

ГОЛОС (з-за ширми). Ой , усі листочки позбирали , а про мене не згадали.

ОСІНЬ Діти хто це говорить ?

ГОЛОС Це я ! Подивіться на мене !

Під веселу музику на ширмі з'являється осінній Листочок (лялька — рукавичка) .

ЛИСТОЧОК Усі листочки зібрали , а мене мабуть не помітили , тому і не приєднали до свого чудового букета . Мені ж одному сумно.

ОСІНЬ Не переймайся осінній Листочку . Наші малята зможуть тебе розважити . Ось послухай , які чудові віршики вони вивчили про осінь і веселу пісню знають про Осінь .

Діти читають вірші , і співають пісню " Осінь золота "

ЛИСТОЧОК Дякую вам , малята , за гарні вірші . Ой , що це ? Звідки взялися краплинки ? (Музичний керівник виконує п'єсу " Дощик " М.Любарського). Так , це мій друг Дощик завітав до нас у гості

З'являється дитина старшої групи в костюмі дощику .

ДОЩИК Добрий день , малята ! Я - осінній Дощик . Понад усе люблю наздоганяти й мочити до нитки діток . А ще мені подобається робити великі калюжі .

ОСІНЬ Зачекай друже , Дощику Не будь таким бешкетником А то малята не будуть з тобою гратися . Вони про тебе пісеньку вивчили . Може ти її

послухаєш і станеш лагіднішим.

Діти виконують пісеньку "Краплинки".

ДОЩИК Чудова пісенька ! Вона мені дуже сподобалась . Я став добрішим і хочу з дітками погратись у гру .

Проводиться гра " Сонечко і дощик ".

Коли світить сонечко , Можна йти гуляти , Тупотіти ніжками , Навіть танцювати . А як дощик накрапає , То малеча утікає. Парасолька - ось яка. Заховає всіх вона .

ОСІНЬ Ой , діти . поки ми з вами гралися , А листочок десь полетів. Давайте його покличемо .

ДІТИ (гукають) Листочку ! Листочку !

Проводиться **гра з листочком**. Листочок з'являється в різних кінцях ширми і говорить : " Я тут ". Ведуча не встигає підійти до нього , як він ховається . Так кілька разів . Мета гри - розвеселити дітей .

ВЕДУЧА. Ну й витівник ти , Листочку ! Ледве - ледве тебе знайшли .

ЛИСТОЧОК Доки ви грали з дощиком я зі своїм другом їжачком приніс вам осінні подарунки але він сказав що віддасть їх тоді коли ви з ним пограєтесь і заспіваєте пісеньку

Виконується пісня " Що на спинці в їжачка ? " Проводиться гра " Діти і їжачок ".

Осінь , Листочок і їжачок роздають дітям гостинці .

*Театралізоване свято з участю
дорослих і дітей*

*Весна-красна
свята принесла*

Зал святково прибраний. На центральній стіні портрет Шевченка, поруч
Божа матір.

До залу заходять батьки під грамзапис "Зеленее жито" діти розміщені в
залі.

Театралізована сценка. Вибігає:

Зайчик : Ох і надокучили мені морози та завії. Наголодувався я взимку.
Кожушок їсть обносився. Піду но я весну-красну шукати.

Ведуча: І пострибав зайчик. Аж тут на зустріч летить синиця. Зайчик:
Синичко! Ти всюди літаєш, усе примічаєш.

Скажи, чи не зустрічала де весну.

Синичка: Ще в нашому лісі сніги лежать. Та перший струмок продзвенів
мені, що весна вже близько.

Зайчик: То швидше ходімо їм назустріч.

Ведуча: І помандрували вони удвох. Аж тут викотилось на небо ясне
сонечко.

Сонечко: Добрий день, друзі.

Синичка і зайчик : Здрастуй, любе сонечко.

Сонечко: А куди це ви поспішаєте?

Зайчик: Весну зустрічати.

Синичка : Чи не видно тобі її згори.

Сонечко: А ну пошлю свої гінці-промінці на всі стежки доріжки. Зайчик:
(нетерпляче) Чи бачиш ти весну?

Сонечко: (радісно) Ой бачу! Ген-ген за високими дубами розсіває квіти,
трави сюди вже поспішає.

Дівчатка звертаються до ведучої: "Благослови мати весну зустрічати!"

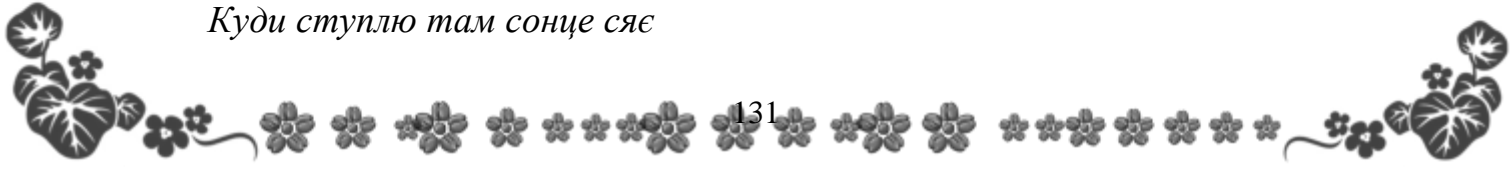
Ведуча : Благословляю ,любі мої

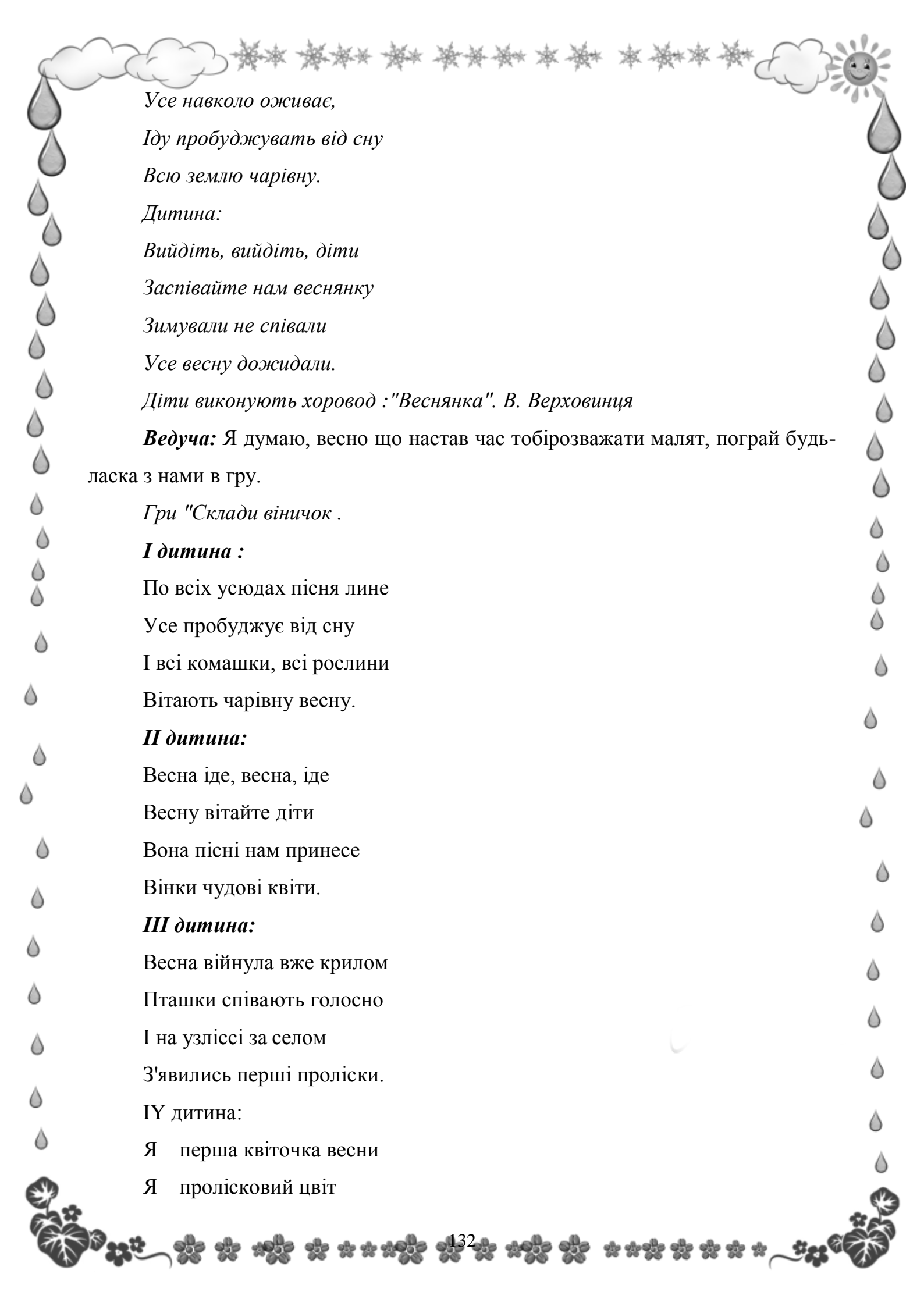
Пісня "Благослови мата" Заходить Весна.

Весна:

А ось і я, весна - красна.

Куди ступлю там сонце сяє

*Усе навколо оживає,
Іду пробуджувать від сну
Всю землю чарівну.*

Дитина:

*Вийдіть, вийдіть, діти
Заспівайте нам веснянку
Зимували не співали
Усе весну дожидали.*

Діти виконують хоровод : "Веснянка". В. Верховинця

Ведуча: Я думаю, весно що настав час тобірозважати малят, пограй будь-ласка з нами в гру.

Гри "Склади віничок .

I дитина :

*По всіх усядах пісня лине
Усе пробуджує від сну
І всі комашки, всі рослини
Вітають чарівну весну.*

II дитина:

*Весна іде, весна, іде
Весну вітайте діти
Вона пісні нам принесе
Вінки чудові квіти.*

III дитина:

*Весна війнула вже крилом
Пташки співають голосно
І на узліссі за селом
З'явилися перші проліски.*

IV дитина:

*Я перша квіточка весни
Я пролісковий цвіт*

Я переживзимові сні

І знов родивсь на світ

У мене очі голубі

Такі, як неба синь

Росту між кленів і дубів

Люблю і сонце й тінь.

Дівчатка виконують "Танець пролісків" муз. Чайковського.

Ведуца: Весна пробудила природу, принесла перші промінці сонця, пені

Ведуца: Весна пробудила природу, принесла перші промінці сонця, перин птахи, перші квіти. І, звичайно, на своїх крилах несе вона до нас одне з прекрасніших свят - свято 8-го Березня. Слово "мама" росте з нами тихо, як ростуть дерева, розцвітає квітка, як тихо світить вечорова зоря і гладит ь по голівці рідна рука мами. Тільки мама була, і буде для нас живим символом рідного дому рідної землі. Недарма найсвятіші слова на землі мають жіночий рід - мати, земля, Вітчизна, Україна.

Пісня "Україно-ненько " муз. Михайленка.

Ведуца: Материство... Святе й прекрасне, оспіване поетами, увінчане художниками.

У нашім раї на землі

Нічого кращого немає

Як тая мати молодая

З своїм дитяточком малим

Я перед нею помолюся

Мов перед образом святим.

Тієї матері святої

Що в мир нам Бога принесла.

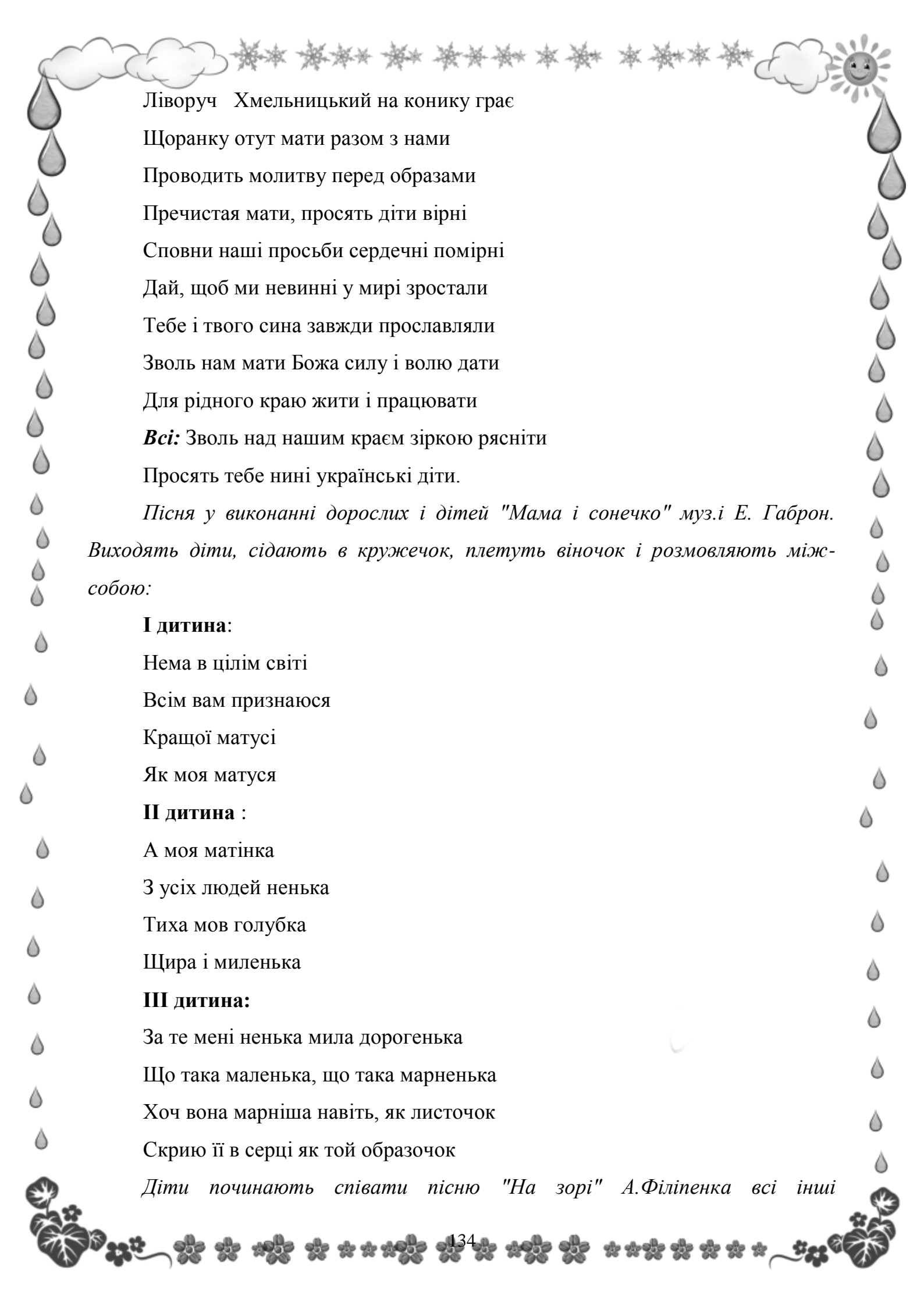
Молитва (дівчинка)

У нашій світлині навпроти віконця

Пречистої образ сяє від сонця

Праворуч Шевченко на нас поглядає

Ліворуч Хмельницький на конику грає
Щоранку отут мати разом з нами
Проводить молитву перед образами
Пречистая мати, просять діти вірні
Сповни наші просьби сердечні помірні
Дай, щоб ми невинні у мирі зростали
Тебе і твого сина завжди прославляли
Зволь нам мати Божа силу і волю дати
Для рідного краю жити і працювати
Всі: Зволь над нашим краєм зіркою рясніти
Просять тебе нині українські діти.

Пісня у виконанні дорослих і дітей "Мама і сонечко" муз.і Е. Габрон.

*Виходять діти, сідають в кружечок, плетуть віночок і розмовляють між-
собою:*

I дитина:

Нема в цілім світі
Всім вам признаюся
Кращої матусі
Як моя матуся

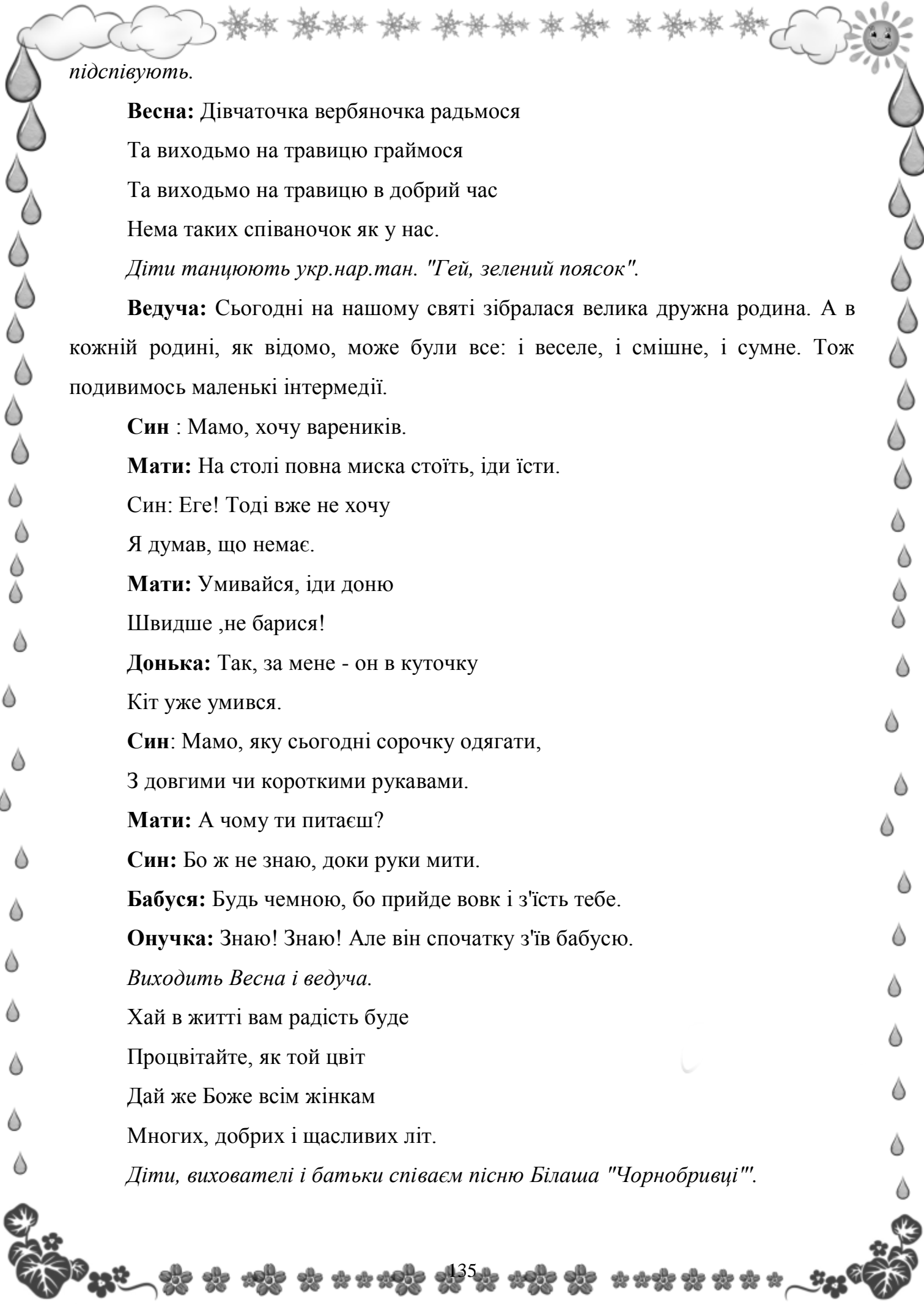
II дитина :

А моя матінка
З усіх людей ненька
Тиха мов голубка
Щира і миленька

III дитина:

За те мені ненька мила дорогенька
Що така маленька, що така марненька
Хоч вона марніша навіть, як листочок
Скрию її в серці як той образочок

Діти починають співати пісню "На зорі" А.Філіпенка всі інші

підспівують.

Весна: Дівчаточка вербяночка радьмося

Та виходьмо на травицю граймося

Та виходьмо на травицю в добрий час

Нема таких співаночок як у нас.

Діти танцюють укр.нар.тан. "Гей, зелений поясок".

Ведуча: Сьогодні на нашому святі зібралася велика дружна родина. А в кожній родині, як відомо, може були все: і веселе, і смішне, і сумне. Тож подивимось маленькі інтермедії.

Син : Мамо, хочу вареників.

Мати: На столі повна миска стоїть, іди їсти.

Син: Еге! Тоді вже не хочу

Я думав, що немає.

Мати: Умивайся, іди доню

Швидше ,не барися!

Донька: Так, за мене - он в куточку

Кіт уже умився.

Син: Мамо, яку сьогодні сорочку одягати,

З довгими чи короткими рукавами.

Мати: А чому ти питаєш?

Син: Бо ж не знаю, доки руки мити.

Бабуся: Будь чемною, бо прийде вовк і з'їсть тебе.

Онучка: Знаю! Знаю! Але він спочатку з'їв бабусю.

Виходить Весна і ведуча.

Хай в житті вам радість буде

Процвітайте, як той цвіт

Дай же Боже всім жінкам

Многих, добрих і щасливих літ.

Діти, вихователі і батьки співаєм пісню Білаша "Чорнобривці".

Сценарій свята
"Літо - літечко"

Сонце: Я поля обігриваю.

Дощик: Я пшеницю поливаю.

Вітер:

Я на млина лечу, крилами його верчу

Буду вранці усім дітям по смачному калачу.

Пісня "Дощик"

підготовча-група

Рухлива гра "Сонечко і дощик"

Дитина:

Дощику дрібненький

Дощику тепленький

Просьть тебе діти:

Поливай нам квіти,

Щоб було в садочку

Гарно, як в віночку!

Літо проводить гру "Клумба"

Діти утворюють клумбу. Літо іде по воду, коли воно повертається квіти ховаються і так кілька разів.

ЛІТО:

Так це ви жартівники! А я думало - це справжні квіти, такі вони гарні. А виявляється - це мої любі малята такі спритні і веселі. Ну що ж, розвеселили ви мене

Літо: Берізко - красуне наших лісів,

Порадуй, берізонько, наших дітей.

Берізка: Хоровод ми заведемо про берізоньку співаймо!

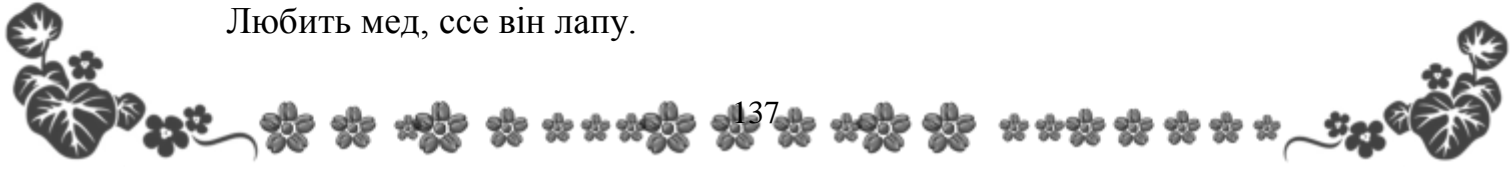
Пісня - хоровод "Берізка гойдає зелену хустину "

Літо:

Відгадайте, діти, мою важку загадку.

Він великий, вайлуватий,

Любить мед, ссе він лапу.

Виходить Ведмідь

Рухлива гра "У Ведмедя у бору"

Ведмідь танцює

Дитина: А у нас в саду живе

Їжачок маленький.

Він біжить - немов пливе,

-Ніжки коротенькі.

Дитина: Котик пишногривий,

Він такий красивий!

Гоп! Гоп! Гоп!

Скаче у галоп

Пісня "Зелена рукавичка" Гра "Конячка"

Ведуча: Молодці! Гарно ми співали!

Молодці малята, гарно грали!

Ведуча: Літу радіють і малята і звірі.

"Концерт"

Ведуча: Діти, подивіться хто до нас прийшов на свято.

Лелека: Я сюди прийшов чи ні!

А ж не віриться мені. Тут було болото, знаю,

В нім стрічав я жабенят,

А тепер аж ген до краю

Вилочить будинків ряд.

Що робить тепер мені,

Утікати відціль чи на?

Ведуча: Ой, лелеко, не тікай.

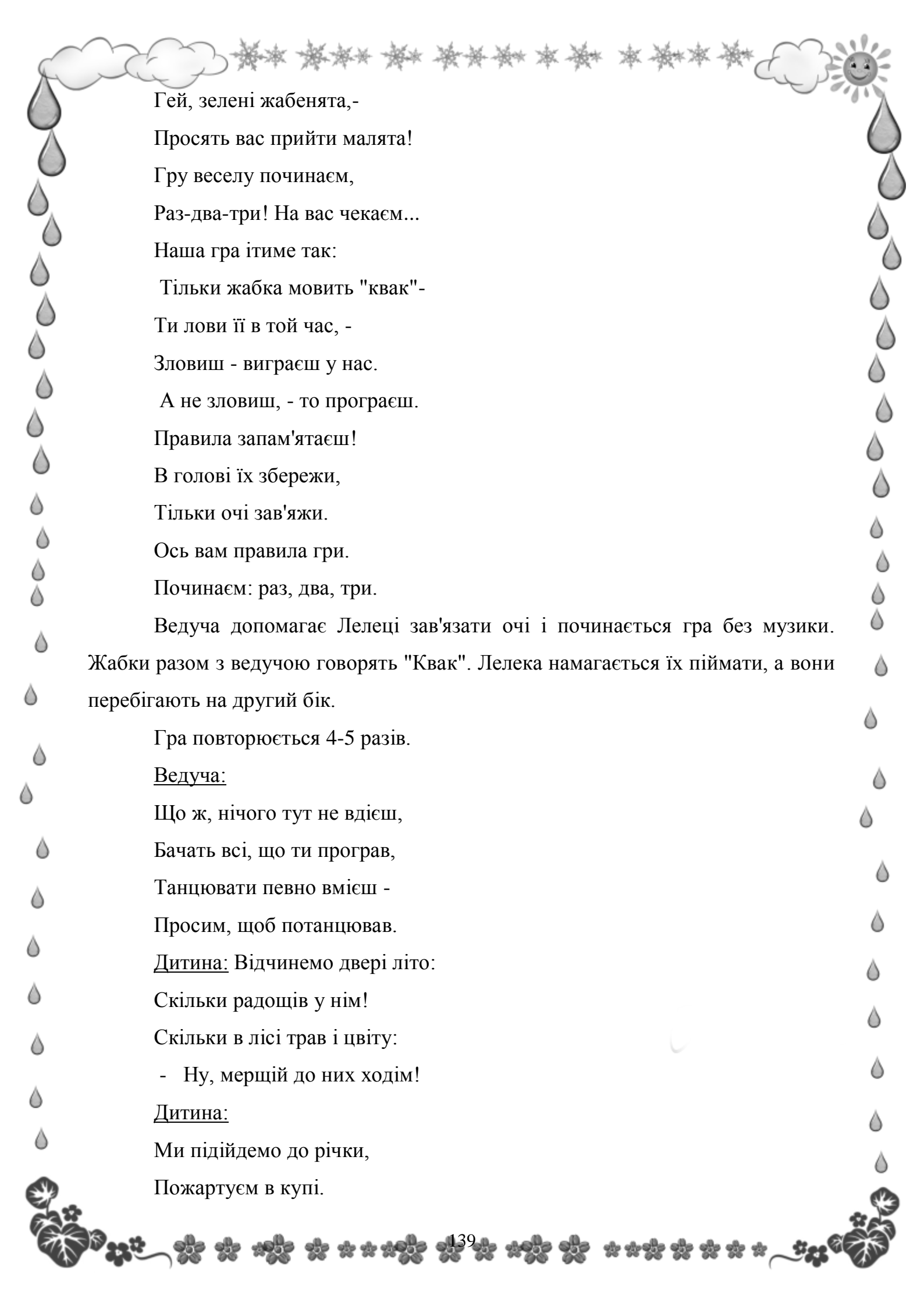
В наш садочок завітай.

В малюків сьогодні свято,

То ж і ти повеселись,

А зелених жабеняток ми

Покличем, не журись

Гей, зелені жабенята,-
Просьть вас прийти малята!
Гру веселу починаєм,
Раз-два-три! На вас чекаєм...

Наша гра ітиме так:

Тільки жабка мовить "квак"-

Ти лови її в той час, -

Зловиш - виграєш у нас.

А не зловиш, - то програєш.

Правила запам'ятаєш!

В голові їх збережи,

Тільки очі зав'яжи.

Ось вам правила гри.

Починаєм: раз, два, три.

Ведуча допомагає Лелеці зав'язати очі і починається гра без музики.

Жабки разом з ведучою говорять "Квак". Лелека намагається їх піймати, а вони перебігають на другий бік.

Гра повторюється 4-5 разів.

Ведуча:

Що ж, нічого тут не вдієш,

Бачать всі, що ти програв,

Танцювати певно вмієш -

Просим, щоб потанцював.

Дитина: Відчинемо двері літо:

Скільки радощів у нім!

Скільки в лісі трав і цвіту:

- Ну, мерщій до них ходім!

Дитина:

Ми підійдемо до річки,

Пожартуєм в купі.

Небо кине синю стрічку

В бистрі хвилі золоті.

Ведуча:

Порядок свій має все на світі:

Недавно ми весну зустрічали, діти.

Була вона господарка на славу:

Усе зазеленіло, розквітало

Природа, ніби, до свята вбралась,

Літо - краснее стрічати зібралася...

Дитина:

Тепле, радісне проміння

Ллється у віконце

Здрастуй, літо!

Здрастуй, любе сонце!

ЛІТО:

Мій вам привіт, любі дошкільнята!

Я - Літо - красне, я сонцем багате.

Квіти його в моїм вінку горять.

Квіти живі - це мій наряд.

Дитина:

Здрастуй, Літо - красне!

Здрастуй, сонце ясне!

Ми уже підросли,

Наче квіти зацвіли!

Дитина: Літо, літо, ти таке барвисте!

Літо, літо, сонце променисте!

Пісня "Здрастуй, літо"

виконує середня група

Під легку музику з'являються Сонечко, Дощик і вітер діти старшої

групи.

Літо: Сонце, сонце, ти звідки взялося?

Сонце: Я із зірки золотої

Літо: Дощик, дощик, а ти звідки взявся?

Дощик: Я із хмарки дощової.

Вітер:

Я із дальньої сторони.

Ми три брати і скрізь

Добрим людям ми потрібні.

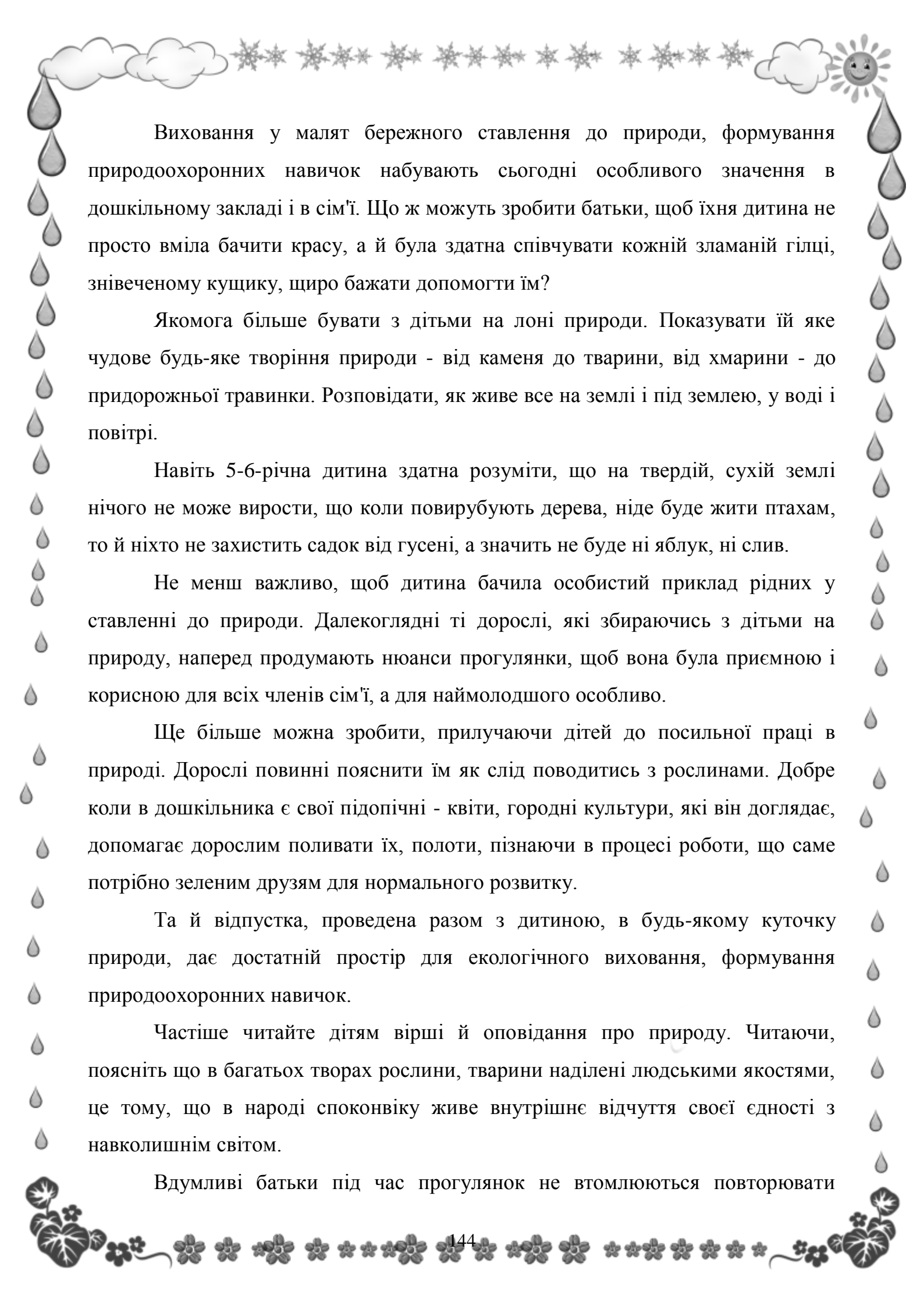

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A butterfly with blue and white wings is perched on the top left corner of the white frame. Numerous iridescent bubbles float throughout the scene. In the bottom right corner, there are green and blue flowers with white petals. The central text is enclosed in a white rectangular frame with a brown border.

Консультації

*Консультація для батьків
"Привчаймо дітей
любити природу змалку"*

Виховання у малят бережного ставлення до природи, формування природоохоронних навичок набувають сьогодні особливого значення в дошкільному закладі і в сім'ї. Що ж можуть зробити батьки, щоб їхня дитина не просто вміла бачити красу, а й була здатна співчувати кожній зламаній гілці, знівеченому кущику, щиро бажати допомогти їм?

Якомога більше бувати з дітьми на лоні природи. Показувати їй яке чудове будь-яке творіння природи - від каменя до тварини, від хмарини - до придорожньої травинки. Розповідати, як живе все на землі і під землею, у воді і повітрі.

Навіть 5-6-річна дитина здатна розуміти, що на твердій, сухій землі нічого не може вирости, що коли повирубують дерева, ніде буде жити птахам, то й ніхто не захистить садок від гусені, а значить не буде ні яблук, ні слив.

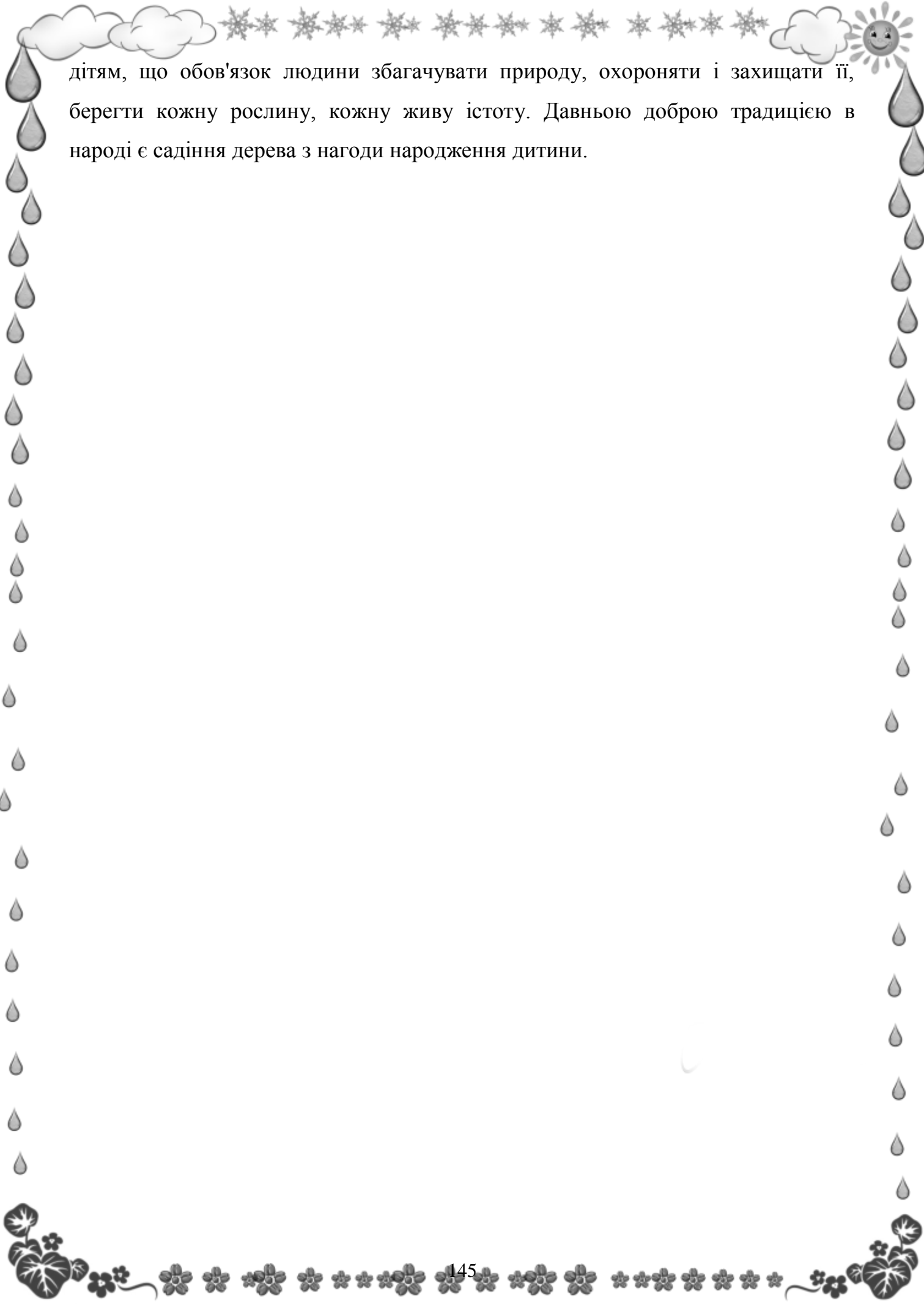
Не менш важливо, щоб дитина бачила особистий приклад рідних у ставленні до природи. Далекоглядні ті дорослі, які збираючись з дітьми на природу, наперед продумують нюанси прогулянки, щоб вона була приємною і корисною для всіх членів сім'ї, а для наймолодшого особливо.

Ще більше можна зробити, прилучаючи дітей до посильної праці в природі. Дорослі повинні пояснити їм як слід поводитись з рослинами. Добре коли в дошкільника є свої підопічні - квіти, городні культури, які він доглядає, допомагає дорослим поливати їх, полоти, пізнаючи в процесі роботи, що саме потрібно зеленим друзям для нормального розвитку.

Та й відпустка, проведена разом з дитиною, в будь-якому куточку природи, дає достатній простір для екологічного виховання, формування природоохоронних навичок.

Частіше читайте дітям вірші й оповідання про природу. Читаючи, поясніть що в багатьох творах рослини, тварини наділені людськими якостями, це тому, що в народі споконвіку живе внутрішнє відчуття своєї єдності з навколишнім світом.

Вдумливі батьки під час прогулянок не втомлюються повторювати

дітям, що обов'язок людини збагачувати природу, охороняти і захищати її, берегти кожну рослину, кожну живу істоту. Давньою доброю традицією в народі є садіння дерева з нагоди народження дитини.

*Консультація на тему:
"Проведення занять на
вулиці"*

Розвиток дитини має динамічний характер, оскільки на різних стадіях під впливом навчання і виховання змінюється роль, місце і відношення різних функцій в структурі розвитку особливості.

Основна мета вихователів - навчити дітей ефективним прийомом зорового сприйняття з опорою на системну діяльність аналізаторів. За умови активного включення аналітико-синтетичної діяльності мислення, забезпечується успішним оволодінням прийомами пізнавальної діяльності.

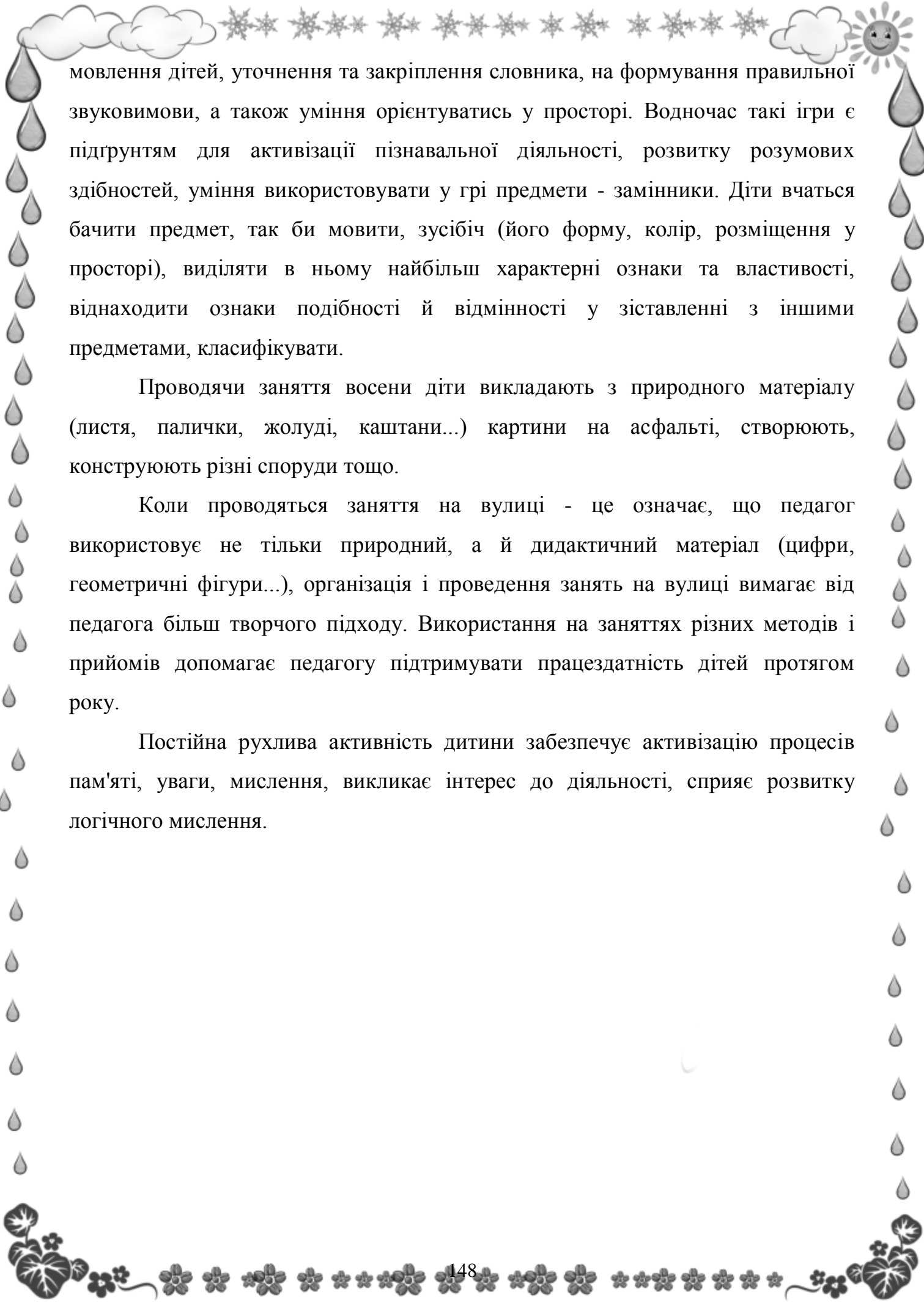
Оскільки діти з порушенням зору швидко втомлюються, коли все навантаження іде на амбліопічне око, велика увага у корекційному процесі має приділятися у створенні комфортних умов для зорового сприйняття (достатнє освітлення, зручне розміщення наочного матеріалу, якій відповідає охороні й розвитку зору), дотримання режиму зорової роботи (чередування різноманітних вправ роботи та відпочинку, проведення занять на свіжому повітрі, використання спеціальних засобів корекції).

Дитина - істота активно діюча. Її психічний розвиток здійснюється в процесі різних видів діяльності. Враховуючи те, що діти з вадами зору схильні до гіподинамії, краще всього, використовувати більше ігрових прийомів при організації учбової діяльності, а деякі види занять проводити на вулиці. Це заняття з фізкультури, розвитку мови, грамоти, математики.

Безпосереднє спілкування з природою, використання природного матеріалу як наочності дає можливість глибше пізнавати навколишній світ. Це має величезне значення для дітей з вадами зору.

Проводячи заняття на вулиці, ми використовуємо природний матеріал. Кількісна лічба закріплюється лічбою дерев, кущів, квітів тощо.

Використовуючи природний матеріал, можна складати різні задачі. Великий простір на вулиці для роботи з орієнтації на місцевості, використовуємо стрілки, схеми, вигадуємо цікаві ігри: ("Буратіно шукає скарби", "В гостях у звірят"...). Адже ігри зі словесним супроводом для слабкозорих дітей молодшого та середнього дошкільного віку займають важливе значення у навчальній діяльності. Вони спрямовані на розвиток

мовлення дітей, уточнення та закріплення словника, на формування правильної звуковимови, а також уміння орієнтуватись у просторі. Водночас такі ігри є підґрунтям для активізації пізнавальної діяльності, розвитку розумових здібностей, уміння використовувати у грі предмети - замітники. Діти вчаться бачити предмет, так би мовити, зусібіч (його форму, колір, розміщення у просторі), виділяти в ньому найбільш характерні ознаки та властивості, віднаходити ознаки подібності й відмінності у зіставленні з іншими предметами, класифікувати.

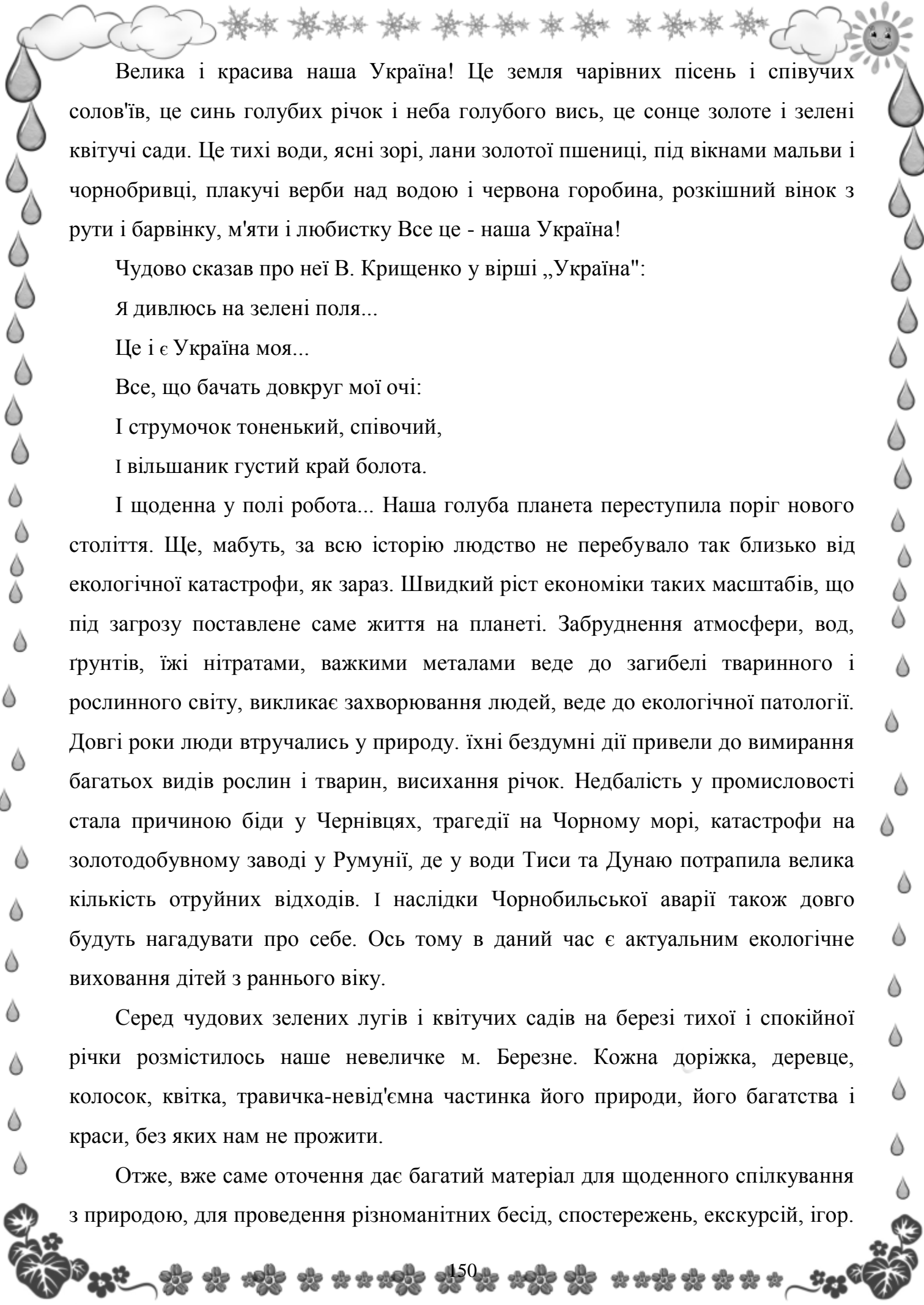
Проводячи заняття восени діти викладають з природного матеріалу (листя, палички, жолуді, каштани...) картини на асфальті, створюють, конструюють різні споруди тощо.

Коли проводяться заняття на вулиці - це означає, що педагог використовує не тільки природний, а й дидактичний матеріал (цифри, геометричні фігури...), організація і проведення занять на вулиці вимагає від педагога більш творчого підходу. Використання на заняттях різних методів і прийомів допомагає педагогу підтримувати працездатність дітей протягом року.

Постійна рухлива активність дитини забезпечує активізацію процесів пам'яті, уваги, мислення, викликає інтерес до діяльності, сприяє розвитку логічного мислення.

The background is a vibrant blue sky with soft white clouds. A butterfly with blue and white wings is perched on the top left corner of a light brown rectangular frame. The frame is empty, serving as a placeholder for text. Scattered throughout the scene are numerous iridescent bubbles and delicate flowers, including blue and white blossoms and green leaves, creating a whimsical and airy atmosphere.

ВИСНОВКИ

Велика і красива наша Україна! Це земля чарівних пісень і співучих солов'їв, це синь голубих річок і неба голубого вись, це сонце золоте і зелені квітучі сади. Це тихі води, ясні зорі, лани золотої пшениці, під вікнами мальви і чорнобривці, плакучі верби над водою і червона горобина, розкішний вінок з рути і барвінку, м'яти і любистку Все це - наша Україна!

Чудово сказав про неї В. Крищенко у вірші „Україна“:

Я дивлюсь на зелені поля...

Це і є Україна моя...

Все, що бачать довкруг мої очі:

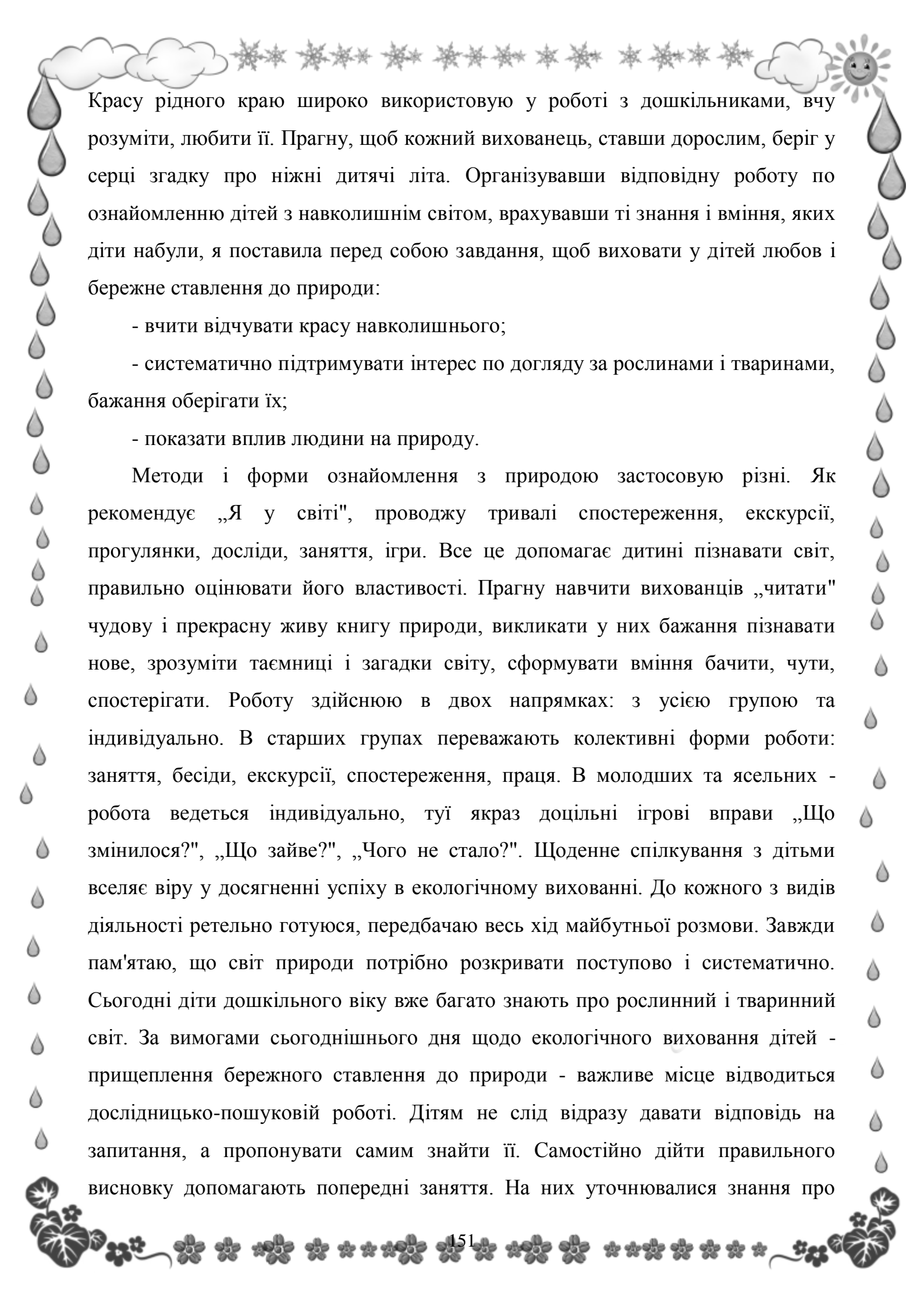
І струмочок тоненький, співочий,

І вільшаник густий край болота.

І щоденна у полі робота... Наша голуба планета переступила поріг нового століття. Ще, мабуть, за всю історію людство не перебувало так близько від екологічної катастрофи, як зараз. Швидкий ріст економіки таких масштабів, що під загрозу поставлене саме життя на планеті. Забруднення атмосфери, вод, ґрунтів, їжі нітратами, важкими металами веде до загибелі тваринного і рослинного світу, викликає захворювання людей, веде до екологічної патології. Довгі роки люди втручались у природу. Їхні бездумні дії привели до вимирання багатьох видів рослин і тварин, висихання річок. Недбалість у промисловості стала причиною біди у Чернівцях, трагедії на Чорному морі, катастрофи на золотодобувному заводі у Румунії, де у води Тиси та Дунаю потрапила велика кількість отруйних відходів. І наслідки Чорнобильської аварії також довго будуть нагадувати про себе. Ось тому в даний час є актуальним екологічне виховання дітей з раннього віку.

Серед чудових зелених лугов і квітучих садів на березі тихої і спокійної річки розмістилось наше невеличке м. Березне. Кожна доріжка, деревце, колосок, квітка, травичка-невід'ємна частинка його природи, його багатства і краси, без яких нам не прожити.

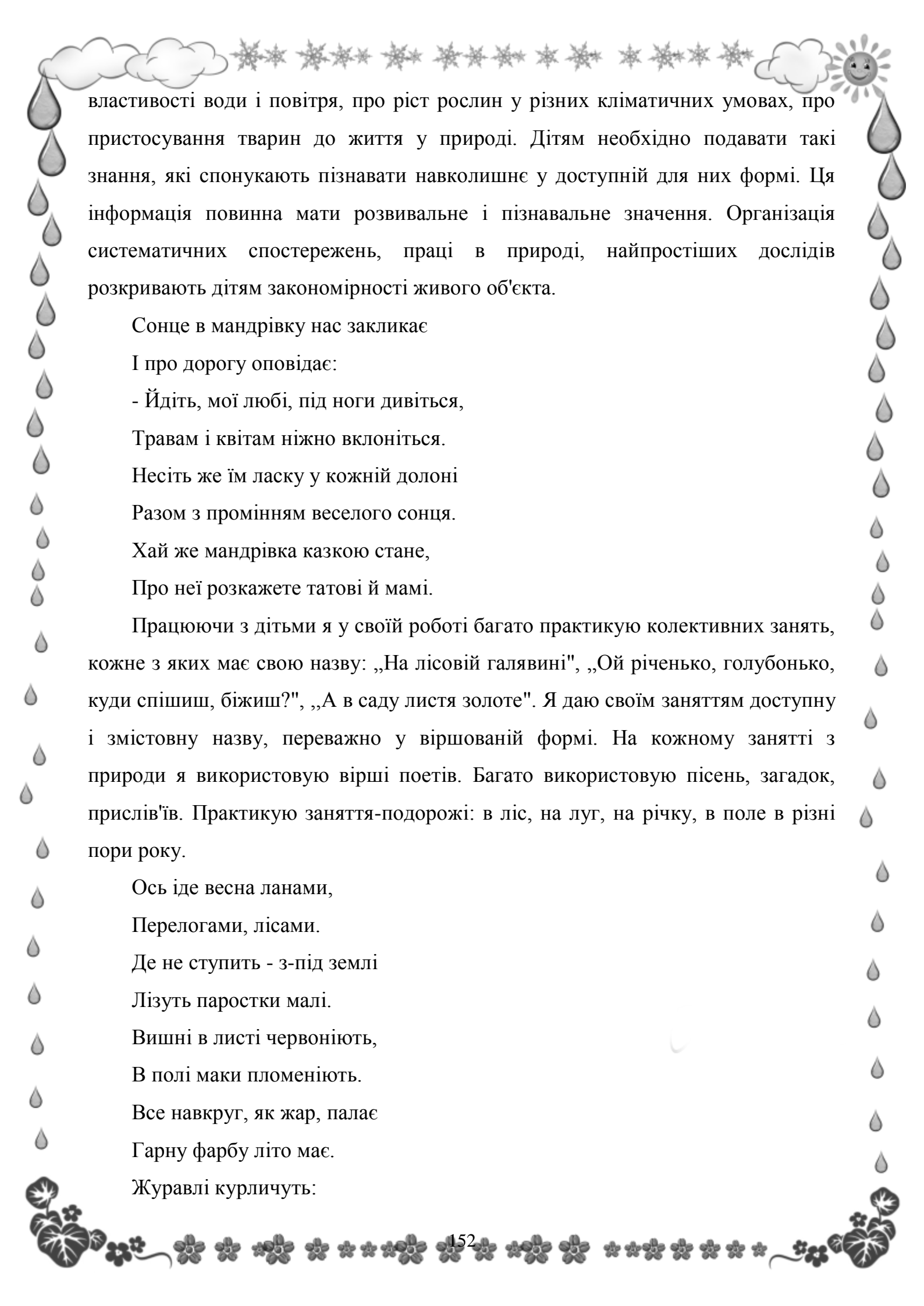
Отже, вже саме оточення дає багатий матеріал для щоденного спілкування з природою, для проведення різноманітних бесід, спостережень, екскурсій, ігор.

Красу рідного краю широко використовую у роботі з дошкільниками, вчу розуміти, любити її. Прагну, щоб кожний вихованець, ставши дорослим, беріг у серці згадку про ніжні дитячі літа. Організувавши відповідну роботу по ознайомленню дітей з навколишнім світом, врахувавши ті знання і вміння, яких діти набули, я поставила перед собою завдання, щоб виховати у дітей любов і бережне ставлення до природи:

- вчити відчувати красу навколишнього;
- систематично підтримувати інтерес по догляду за рослинами і тваринами, бажання оберігати їх;
- показати вплив людини на природу.

Методи і форми ознайомлення з природою застосовую різні. Як рекомендує „Я у світі“, проводжу тривалі спостереження, екскурсії, прогулянки, досліди, заняття, ігри. Все це допомагає дитині пізнавати світ, правильно оцінювати його властивості. Прагну навчити вихованців „читати“ чудову і прекрасну живу книгу природи, викликати у них бажання пізнавати нове, зрозуміти таємниці і загадки світу, сформувані вміння бачити, чути, спостерігати. Роботу здійснюю в двох напрямках: з усією групою та індивідуально. В старших групах переважають колективні форми роботи: заняття, бесіди, екскурсії, спостереження, праця. В молодших та ясельних - робота ведеться індивідуально, туї якраз доцільні ігрові вправи „Що змінилося?“, „Що зайве?“, „Чого не стало?“. Щоденне спілкування з дітьми вселяє віру у досягненні успіху в екологічному вихованні. До кожного з видів діяльності ретельно готуюся, передбачаю весь хід майбутньої розмови. Завжди пам'ятаю, що світ природи потрібно розкривати поступово і систематично. Сьогодні діти дошкільного віку вже багато знають про рослинний і тваринний світ. За вимогами сьогодення щодо екологічного виховання дітей - прищеплення бережного ставлення до природи - важливе місце відводиться дослідницько-пошуковій роботі. Дітям не слід відразу давати відповідь на запитання, а пропонувати самим знайти її. Самостійно дійти правильного висновку допомагають попередні заняття. На них уточнювалися знання про

властивості води і повітря, про ріст рослин у різних кліматичних умовах, про пристосування тварин до життя у природі. Дітям необхідно подавати такі знання, які спонукають пізнавати навколишнє у доступній для них формі. Ця інформація повинна мати розвивальне і пізнавальне значення. Організація систематичних спостережень, праці в природі, найпростіших дослідів розкривають дітям закономірності живого об'єкта.

Сонце в мандрівку нас закликає

І про дорогу оповідає:

- Йдіть, мої любі, під ноги дивіться,

Травам і квітам ніжно вклоніться.

Несіть же їм ласку у кожній долоні

Разом з промінням веселого сонця.

Хай же мандрівка казкою стане,

Про неї розкажете татові й мамі.

Працюючи з дітьми я у своїй роботі багато практикую колективних занять, кожне з яких має свою назву: „На лісовій галявині“, „Ой річенько, голубонько, куди спішиш, біжиш?“, „А в саду листя золоте“. Я даю своїм заняттям доступну і змістовну назву, переважно у віршованій формі. На кожному занятті з природи я використовую вірші поетів. Багато використовую пісень, загадок, прислів'їв. Практикую заняття-подорожі: в ліс, на луг, на річку, в поле в різні пори року.

Ось іде весна ланами,

Перелогами, лісами.

Де не ступить - з-під землі

Лізуть паростки малі.

Вишні в листі червоніють,

В полі маки пломеніють.

Все навкруг, як жар, палає

Гарну фарбу літо має.

Журавлі курличуть:

- Летимо у вирій.

Пропливає осінь

На хмаринці сірій.

Ой зима, зима, зима,

Веселіш пори нема:

Гірка, сани, гомін, сміх,

Синій вечір, білий сніг.

Також використовую у своїй практиці заняття-конкурси і розваги, де діти виконують пісні про природу:

Травонько, ти, травонько, зеленись.

Золотому сонечку поклонись.

Щоб розквітла яблунька на горі.

Щоб співалось весело дітворі.

Передають шум вітру, крапельки дощу:

Загриміло, блиснуло

Вдалині -

Покотились крапельки

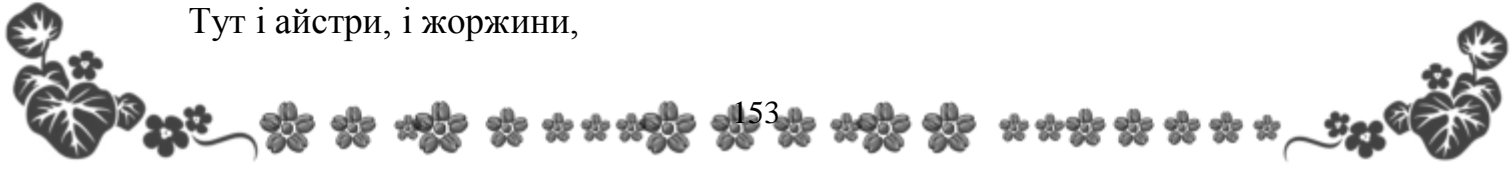
По вікні.

Діти дуже задоволені такими заняттями. У них з'являється відчуття самостійності, вони мають можливість передати власне розуміння побаченого.

Заняття-казка. Вони присвячуються казкам. Заздалегідь готуються атрибути, діти самостійно вибирають собі ролі. Герої казок - звірі, птахи, хмарки, дощ, вітер. Все це справляє незабутнє враження на дітей. (*Заняття додаються.*)

Прогулянки з дітьми. Звертаю увагу на красу ранкового неба, тремтливого листочка, сонечка на ньому, метелика на квітці, вранішню росу. Разом підв'язуємо зламану гілочку, допомагаємо мурашці, що заблукала, знайти дорогу до її оселі, рятуємо пташок від голоду. Спостерігаємо, як повертає голову соняшник за сонцем, які гарні квіти в квітнику.

Тут і айстри, і жоржини,

Тут і мальви, нагідки.

Доглядають їх щоднини

Квітколюбималюки.

Взимку вішаємо годівниці. Діти пригадують, які птахи залишились у нас зимувати, чим їх треба годувати. Пояснюю, що пташок треба берегти, бо вони знищують багато шкідливих комах. При цьому використовую загадку:

Пташка - невеличка,

В неї білі щічки,

Сірі лапки, чорна шапка.

Фартушок жовтенький.

Голосок тоненький.

Та ж ця пташка невеличка

Називається... (*Синичка.*)

Під час прогулянки згрібаємо сніг під дерева. Запитую в дітей, для чого це потрібно. Якщо діти не зможуть швидко відповісти, я наводжу такий приклад: у нас на квітнику ростуть гвоздики. Я розгрібаю сніг, знаходжу зелені листочки гвоздик. Чому вони не померзли? Діти роблять висновок, що під снігом тепло.

Після великого снігопаду звертаю увагу на припорошені снігом дерева. Яка краса! Одного зимового дня ми з дітьми розглядали кущі і дерева. Легенько зрізавши гілочки бузку і вишні, принесли їх у кімнату. Гілочки поставили у воду і спостерігали за ними тривалий час. Запитую, що сталося з гілочками, де взялися листочки. Чому?

Люблять діти таку пору року, як весна. Звертаю увагу на те, як весело навкруги, коли світить сонце. У природі з'являються квіти, оживають дерева. Пояснюю, чому відбулися такі зміни. Тут використовую *вірш Л. Глібова „Котилася тарілочка“*.

Котилася тарілочка по крутій горі,

Забавляла любих діток у моім дворі.

Нам тієї тарілочки чому не любить?

Хорошая, золотая і, як жар, горить.

Золотую тарілочку всі знають давно:

То на небі сонце ясне, на весь світ одно.

Весною, коли все цвіте, оживає, росте, я виходжу на ділянку дитячого садка разом з дітьми. Ми виходимо не для того, щоб просто погратися, а посадити дерева. На першому місці у мене художнє слово.

Берізонько, берізонько, красуне лісова.

Зелені твої кісоньки вітрисько розвіва.

Прошу вас: із берізоньки ви соку не точіть,

А краще їй сестричку зелену посадіть.

Посадивши дерево, діти кожного дня спостерігають за ним, хвилюються, чи буде рости. Мені віриться, що крапельки турботи і доброти залишаться в маленьких серцях.

Ось уже цвітуть дерева і кущі. Які гарні квіти на вишні, на яблуні!

Цвітуть сади, цвітуть пишні,

Цвіт біліє на черешні,

На яблуні рожевіє.

Всі квіточки сонце гріє.

Сонце гріє, дощик росить,

Бджілка з квітки пилок носить.

Ніженьками пил згортає,

Серединку запиляє.

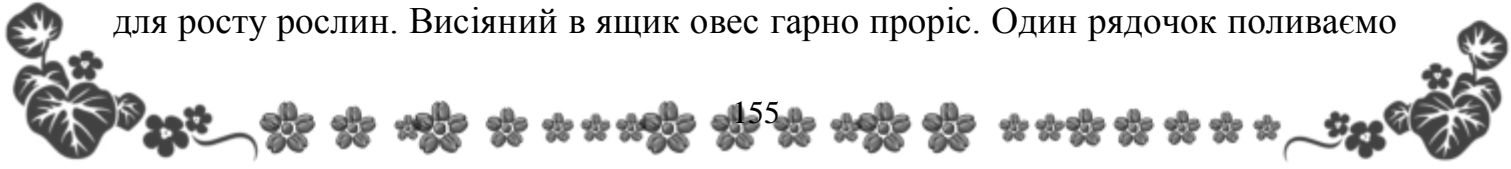
Під час кожного спостереження на прогулянці чи в груповій кімнаті я використовую вірші, загадки, прислів'я. Вийшли на майданчик - і раптом дощ. А тут якраз - загадка.

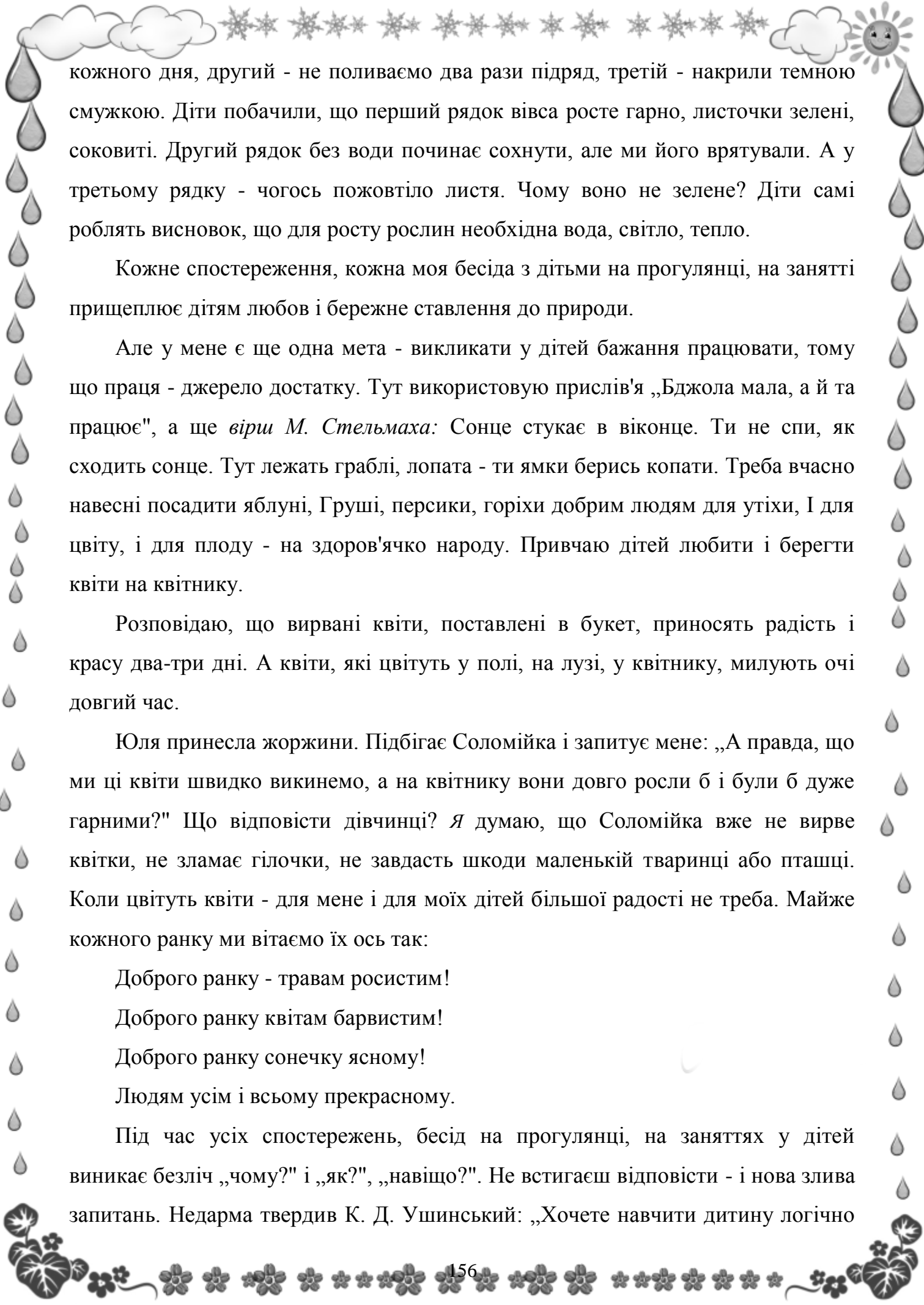
Тільки дощик перешумить над лужком, над лісом,

Хтось у небі рушничок вишитий повісив.

(Веселка.)

Діти знають, що без дощу ніщо не росте. В груповій кімнаті проводимо такі досліди, де б діти могли побачити, яке значення мають вода, світло, тепло для росту рослин. Висіяний в ящик овес гарно проріс. Один рядочок поливаємо

кожного дня, другий - не поливаємо два рази підряд, третій - накрили темною смужкою. Діти побачили, що перший рядок вівса росте гарно, листочки зелені, соковиті. Другий рядок без води починає сохнути, але ми його врятували. А у третьому рядку - чогось пожовтіло листя. Чому воно не зелене? Діти самі роблять висновок, що для росту рослин необхідна вода, світло, тепло.

Кожне спостереження, кожна моя бесіда з дітьми на прогулянці, на занятті прищеплює дітям любов і бережне ставлення до природи.

Але у мене є ще одна мета - викликати у дітей бажання працювати, тому що праця - джерело достатку. Тут використовую прислів'я „Бджола мала, а й та працює“, а ще *вірш М. Стельмаха*: Сонце стукає в віконце. Ти не спи, як сходить сонце. Тут лежать граблі, лопата - ти ямки берись копати. Треба вчасно навесні посадити яблуні, Груші, персики, горіхи добрим людям для утіхи, і для цвіту, і для плоду - на здоров'ячко народу. Привчаю дітей любити і берегти квіти на квітнику.

Розповідаю, що вирвані квіти, поставлені в букет, приносять радість і красу два-три дні. А квіти, які цвітуть у полі, на лузі, у квітнику, милують очі довгий час.

Юля принесла жоржини. Підбігає Соломійка і запитує мене: „А правда, що ми ці квіти швидко викинемо, а на квітнику вони довго росли б і були б дуже гарними?“ Що відповісти дівчинці? *Я* думаю, що Соломійка вже не вирве квітки, не зламає гілочки, не завдасть шкоди маленькій тваринці або пташці. Коли цвітуть квіти - для мене і для моїх дітей більшої радості не треба. Майже кожного ранку ми вітаємо їх ось так:

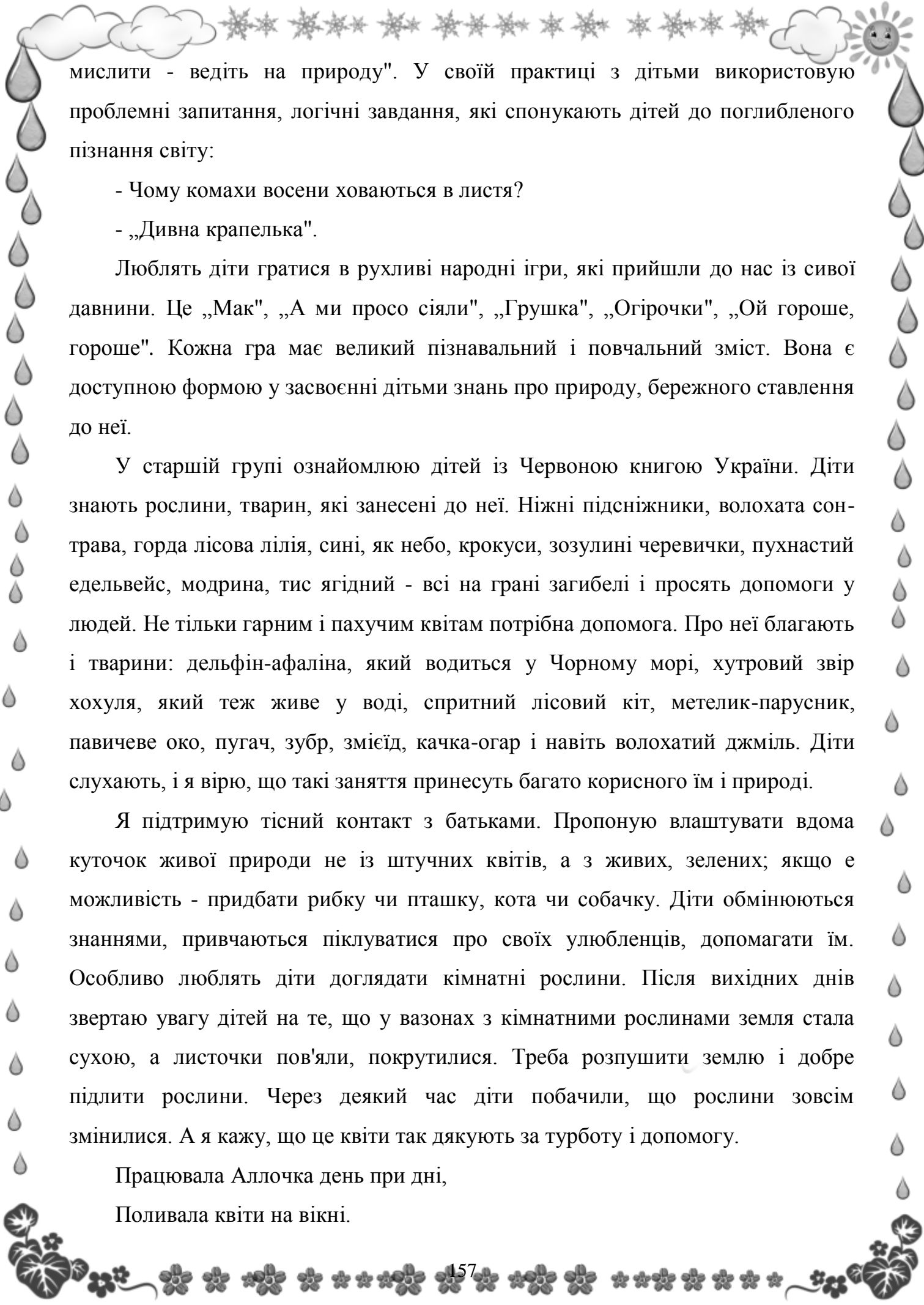
Доброго ранку - травам росистим!

Доброго ранку квітам барвистим!

Доброго ранку сонечку ясному!

Людям усім і всьому прекрасному.

Під час усіх спостережень, бесід на прогулянці, на заняттях у дітей виникає безліч „чому?“ і „як?“, „навіщо?“. Не встигаєш відповісти - і нова злива запитань. Недарма твердив К. Д. Ушинський: „Хочете навчити дитину логічно

мислити - ведіть на природу". У своїй практиці з дітьми використовую проблемні запитання, логічні завдання, які спонукають дітей до поглибленого пізнання світу:

- Чому комахи восени ховаються в листя?

- „Дивна крапелька“.

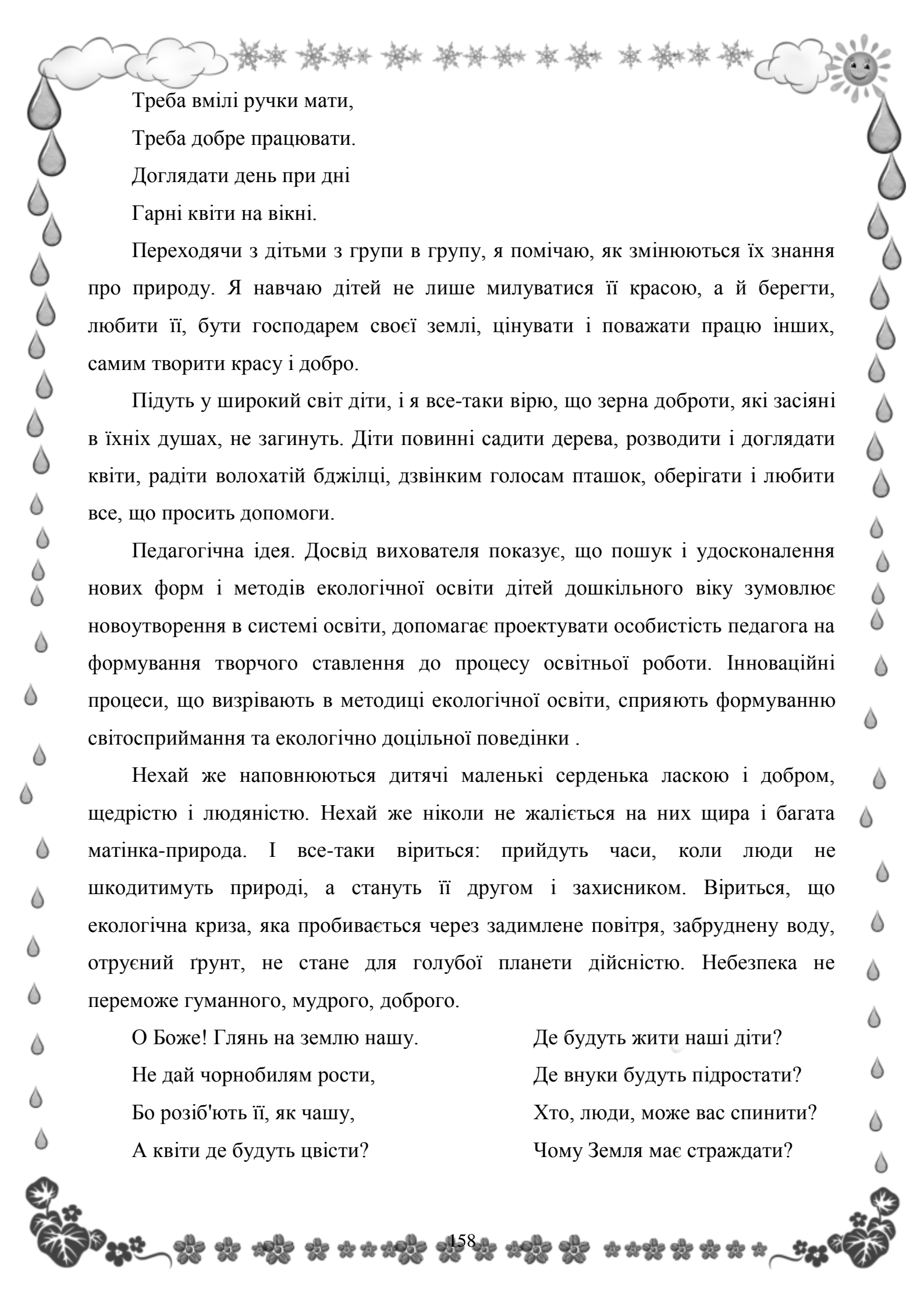
Люблять діти гратися в рухливі народні ігри, які прийшли до нас із сивої давнини. Це „Мак“, „А ми просо сіяли“, „Грушка“, „Огірочки“, „Ой гороше, гороше“. Кожна гра має великий пізнавальний і повчальний зміст. Вона є доступною формою у засвоєнні дітьми знань про природу, бережного ставлення до неї.

У старшій групі ознайомлюю дітей із Червоною книгою України. Діти знають рослини, тварин, які занесені до неї. Ніжні підсніжники, волохата сон-трава, горда лісова лілія, сині, як небо, крокуси, зозулинні черевички, пухнастий едельвейс, модрина, тис ягідний - всі на грані загибелі і просять допомоги у людей. Не тільки гарним і пахучим квітам потрібна допомога. Про неї благають і тварини: дельфін-афаліна, який водиться у Чорному морі, хутровий звір хохуля, який теж живе у воді, спритний лісовий кіт, метелик-парусник, павичеве око, пугач, зубр, зміїд, качка-огар і навіть волохатий джміль. Діти слухають, і я вірю, що такі заняття принесуть багато корисного їм і природі.

Я підтримую тісний контакт з батьками. Пропоную влаштувати вдома куточок живої природи не із штучних квітів, а з живих, зелених; якщо є можливість - придбати рибку чи пташку, kota чи собачку. Діти обмінюються знаннями, привчаються піклуватися про своїх улюбленців, допомагати їм. Особливо люблять діти доглядати кімнатні рослини. Після вихідних днів звертаю увагу дітей на те, що у вазонах з кімнатними рослинами земля стала сухою, а листочки пов'яли, покрутилися. Треба розпушити землю і добре підлити рослини. Через деякий час діти побачили, що рослини зовсім змінилися. А я кажу, що це квіти так дякують за турботу і допомогу.

Працювала Аллочка день при дні,

Поливала квіти на вікні.

Треба вмілі ручки мати,
Треба добре працювати.
Доглядати день при дні
Гарні квіти на вікні.

Переходячи з дітьми з групи в групу, я помічаю, як змінюються їх знання про природу. Я навчаю дітей не лише милуватися її красою, а й берегти, любити її, бути господарем своєї землі, цінувати і поважати працю інших, самим творити красу і добро.

Підуть у широкий світ діти, і я все-таки вірю, що зерна доброти, які засіяні в їхніх душах, не загинуть. Діти повинні садити дерева, розводити і доглядати квіти, радіти волохатій бджілці, дзвінким голосам пташок, оберігати і любити все, що просить допомоги.

Педагогічна ідея. Досвід вихователя показує, що пошук і удосконалення нових форм і методів екологічної освіти дітей дошкільного віку зумовлює новоутворення в системі освіти, допомагає проектувати особистість педагога на формування творчого ставлення до процесу освітньої роботи. Інноваційні процеси, що визрівають в методиці екологічної освіти, сприяють формуванню світосприймання та екологічно доцільної поведінки .

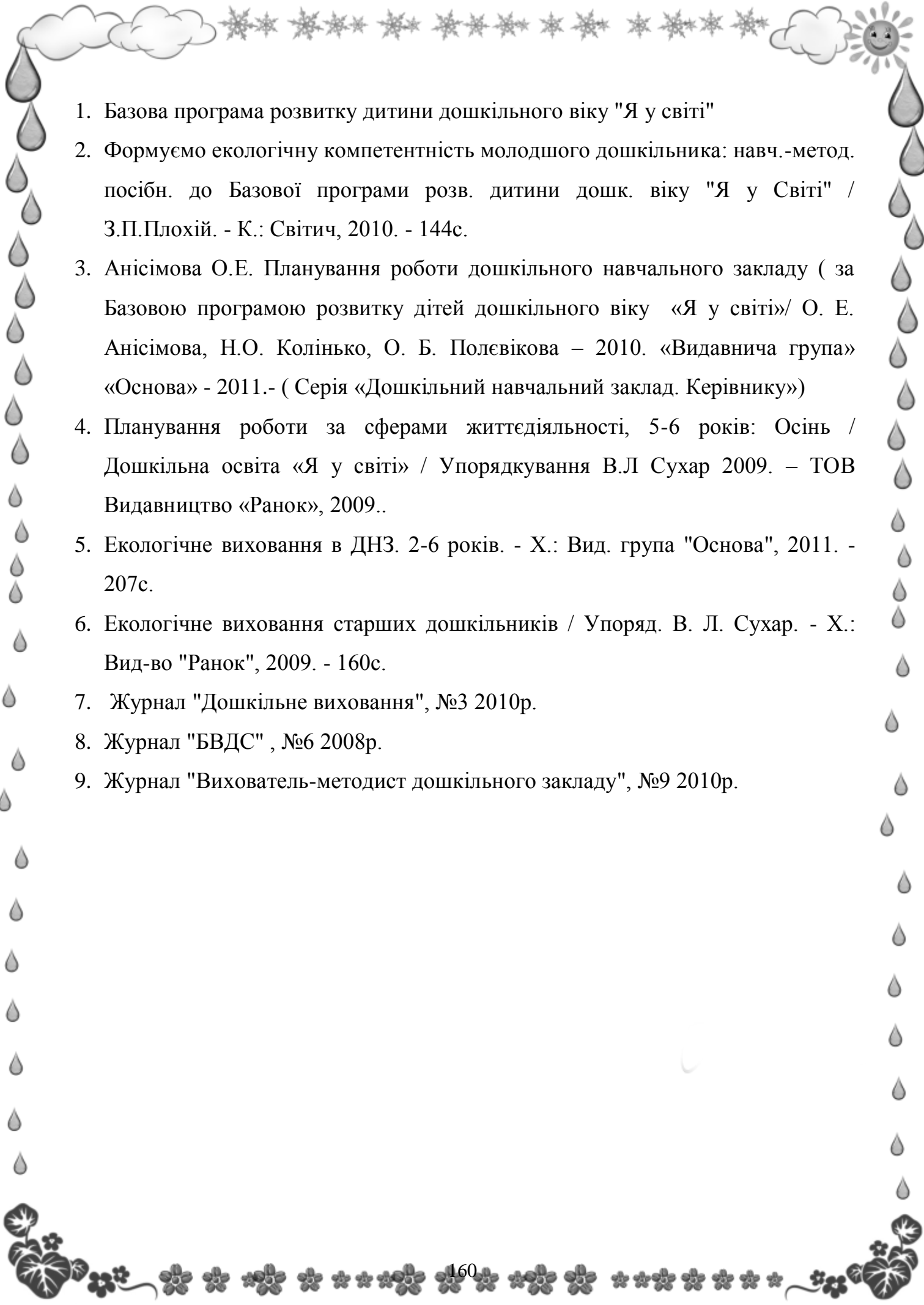
Нехай же наповнюються дитячі маленькі серденька ласкою і добром, щедрістю і людяністю. Нехай же ніколи не жаліється на них щира і багата матінка-природа. І все-таки віриться: прийдуть часи, коли люди не шкодитимуть природі, а стануть її другом і захисником. Віриться, що екологічна криза, яка пробивається через задимлене повітря, забруднену воду, отруєний ґрунт, не стане для голубої планети дійсністю. Небезпека не переможе гуманного, мудрого, доброго.

О Боже! Глянь на землю нашу.
Не дай чорнобилям рости,
Бо розіб'ють її, як чашу,
А квіти де будуть цвісти?

Де будуть жити наші діти?
Де внуки будуть підростати?
Хто, люди, може вас спинити?
Чому Земля має страждати?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ

-
1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі"
 2. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч.-метод. посібн. до Базової програми розв. дитини дошк. віку "Я у Світі" / З.П.Плохій. - К.: Світич, 2010. - 144с.
 3. Анісімова О.Е. Планування роботи дошкільного навчального закладу (за Базовою програмою розвитку дітей дошкільного віку «Я у світі»/ О. Е. Анісімова, Н.О. Колінько, О. Б. Полєвікова – 2010. «Видавнича група «Основа» - 2011.- (Серія «Дошкільний навчальний заклад. Керівнику»)
 4. Планування роботи за сферами життєдіяльності, 5-6 років: Осінь / Дошкільна освіта «Я у світі» / Упорядкування В.Л Сухар 2009. – ТОВ Видавництво «Ранок», 2009..
 5. Екологічне виховання в ДНЗ. 2-6 років. - Х.: Вид. група "Основа", 2011. - 207с.
 6. Екологічне виховання старших дошкільників / Упоряд. В. Л. Сухар. - Х.: Вид-во "Ранок", 2009. - 160с.
 7. Журнал "Дошкільне виховання", №3 2010р.
 8. Журнал "БВДС" , №6 2008р.
 9. Журнал "Вихователь-методист дошкільного закладу", №9 2010р.